

שבוע פרשת צו

(16 – 22 March 08)

ט' – ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הללויה | הודו ליהוה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמְעוּ בְּלִתְהַלְתּוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמּוֹךְ פִּקְדוֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְח בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֹתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵי־ם
 בְּיַם־סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיבֵי־ם אֶחָד מֵהֵם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרוֹ יִשְׁירוּ תְהַלְתּוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רְצוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶתְכֶם עַל־עַדַת אַבִּירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֹּה
 תְּלַהֲט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עַגֹל בְּחַרְבַּב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיִּמְירוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדִלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בְּאָרֶץ חָם גְּזֵרֵי־אֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹיֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמְד בַּפָּרָץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמְתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בְּאָרֶץ חַמְדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֹהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרְתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מַתִּים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפַרְצֵן־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּכְפֹּא בְּשַׁפְתָּיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשֵׁדִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
 וּתְהַנְּף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלֹתוֹ: מא וַיִּתְנֶם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלִיֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנְתָּם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֹתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומתראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה פִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָרָה:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְבֵי מִצְרַיִם וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מִצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט פִּי־הַשְּׂפִיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֶּאֱ־טוֹב: י יֵשְׁבֵי הַשָּׂדֶה
 וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוּל: יא פִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיִן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לִבָּם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עוֹזֵר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז פִּי־שֹׁבֵר דְּלִתּוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעוּ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח פֶּל־אֶכֶל תִּתַּעֲב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוּיָו: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנְוֵעוּ בְּשֹׁפָר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יִקַּם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשּׁוּ גְלוּיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתְּקוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּזֵי חַפְצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בְקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְרֵי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֶמְתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 וַיְגוּזוּ: מ שִׁפְךָ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצִאֵן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמֹר־אֱלֹה וַיִּתְבַּוְּנּוּ
 חֲסֵדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה מגילה נקראת ש"פ צו, שושן פורים, היתשי"ד ה
- ג) שיחת שבת פרשת צו, שושן פורים, היתשי"ד יא
- ד) לקוטי שיחות פרשת צו (בלה"ק) ל
- ה) חידושים וביאורים בהל' מלכים סימן ג לה
- ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת צו מה
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת צו נא
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם נג
- שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):**
- ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת צו נה
- י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת צו עג
- יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת צו עט
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- יב) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן פב
- יג) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן פג
- יד) תורה אור מבואר - ד"ה חייב אינש - אדמו"ר הזקן פד
- טו) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי פו
- טז) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" פז
- יז) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש פח
- יח) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב פט
- יט) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ צ
- כ) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ צא
- כא) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ צג
- כב) נביאים וכתובים יהושע פרק ב' - דברי הימים א פרק ב צד
- כג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת צו קג
- כד) לוח זמנים לשבוע פרשת צו קיא

בס"ד. ש"פ צו, שושן פורים, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

מגילה: נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו, כרכין המוקפין חומה קורין בט"ו, וכפרים ועיירות גדולות קוראים בי"ד, אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה². והיינו, שבכללות נחלקת קריאת המגילה לב' זמנים, י"ד וט"ו, ושאר הזמנים אינם אלא מה שהכפרים מקדימין ליום הכניסה, אם לתועלת הכפרים אם לתועלת הכרכים³. וצריך להבין טעם התחלקות הזמנים במקרא מגילה, דהנה, בפורים כתיב⁴ קיימו וקבלו היהודים, ואמרו רז"ל⁵ קיימו מה שקבלו כבר, והיינו שפורים הוא אותו הענין דמתן תורה, ויתרה מזה, שפורים הוא גמר וקיום הענין דמ"ת, דבמ"ת קבלו ישראל את התורה בדרך כפי', ובפורים קבלו ברצון ובמס"נ, ואז נתחדש (האָט זיך אויפגעטאָן) חיוב קיום התומ"צ ברצון על כל הדורות, וא"כ אינו מובן טעם התחלקות הזמנים בפורים, שהרי במ"ת כתיב⁶ ויחן שם ישראל נגד ההר, ויחן לשון יחיד, ואיתא במכילתא⁷ דכאשר יצאו ישראל ממצרים היו נוסעים במחלוקת וחונוים במחלוקת, אבל כאן השוו לב אחד, ומסיים במדרש אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני, והיינו שענין מ"ת הוא באחדות והעדר ההתחלקות דוקא, ואף שבמ"ת הי' משה מחיצה בפ"ע אהרן מחיצה בפ"ע כו'⁸, מ"מ, לא הי' התחלקות דזמנים, לפי שענין מ"ת הוא באחדות דוקא, ומזה מובן שבפורים שהוא גמר וקיום הענין דמ"ת הרי בודאי לא שייך ענין ההתחלקות. וא"כ צריך להבין מהו הטעם שבפורים יש התחלקות הזמנים בין כרכים לכפרים.

(ב) ויובן זה בהקדים תחילה ההפרש בין כרך לכפר ברוחניות ובעבודה בנפש האדם, שזהו (ענין העבודה) כל התכלית, כמאמר⁹ אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני, דגם בעבודה יש הפרש בין כפר לכרך, כמאמר רז"ל¹⁰ כל שראה יחזקאל ראה ישעי', אלא אינו דומה בן כפר שראה את המלך לבן כרך שראה את מלך, והיינו שיש הפרש בין כרך לכפר בעבודה הרוחנית. וביאור ההפרש בין כרך לכפר ברוחניות יובן ממאמר זה גופא בנוגע להחילוק שבין ישעי' ליחזקאל. דהנה¹¹, בישעי' כתיב¹² ואראה את אד' יושב על כסא גו', דכסא הוא עולם הבריאה¹³ שנקרא כורסיא, שמאיר שם ספירת הבינה, כמאמר¹⁴ אימא עילאה מקננא בכורסיא,

(באָבער) יתרו ט. ילקוט שמעוני יתרו רמז רעג. ועוד.

(8) מכילתא, ילקוט שמעוני (יתרו רמז רפה), פרש"י יתרו כ, כד.
(9) משנה וברייתא סוף קידושין ע"פ הגירסא בש"ס כת"י (אוסף כתבי-היד של תלמוד הבבלי – ירושלים, תשכ"ד). וכ"ה במלאכת שלמה למשנה קידושין שם.

(10) חגיגה יג, ב.

(11) ראה לקו"ת ברכה צו, א ואילך.

(12) ישעי' ו, א.

(13) פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"ג. עץ חיים שער מו (שער

כסא הכבוד) פ"א. פ"ה. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ה.

(14) תקוני זהר ת"ו (כג, א). עץ חיים שער מז (שער סדר

(1) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד – ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק: "ד"ה זה דמהרשנ"ע" [נכראה הכוונה לד"ה זה דשנת תרכ"ט (נדפס בסה"מ תרכ"ט (קה"ת, תשנ"ב) ע' פג ואילך)]. "ד"ה לעומת המסגרת רס"ה" [סה"מ תרס"ה ע' קמח ואילך. ס"ע קנח ואילך].

(2) מגילה ב, א.

(3) ראה מגילה שם. וש"נ.

(4) אסתר ט, כז.

(5) שבת פח, א.

(6) יתרו יט, ב.

(7) עה"פ. וראה פדר"א פמ"א. ויק"ר פ"ט, ט. תנחומא

דבינה הו"ע ההשגה, דכשם שבאדם למטה ענינם של הכחות חב"ד הוא השגה, כמו"כ ענינה של ספירת הבינה למעלה הוא השגה, וזהו נבואת ישעי' שראה את המרכבה בעולם הבריאה, שהוא עולם השרפים. משא"כ נבואת יחזקאל היא למטה יותר, מקום עמידת האופנים.

והנה בעולם הבריאה ששם מקננא אימא עילאה שענינה השגה, הרי זה כמו בענין ההשגה למטה שהיא בפנימיות, דכאשר משיג את הענין בהשגה גמורה הרי הוא מקיף אותו ותופסו בשכלו, והיינו, דאף שבתחילה הוא משיג רק את שטחיות הענין בלבד ואז הוא מוקף מהשכל, הרי זה דוקא בתחילה כאשר אינו עומד עדיין על המושכל, אבל אח"כ הרי הוא מקיף את השכל ותופסו בפנימיות¹⁵, וכיון שהשגה היא בפנימיות, הנה גם למעלה בעולם הבריאה ששם מאיר חב"ד של א"ס ב"ה, אזי ההארה והגילוי הוא בפנימיות. ולהיות שהוא בפנימיות הרי זה בא בגילוי בסדר מסודר, היינו בהסדר דעשר ספירות, כפי שנחלקים בכללות לג' בחינות, חב"ד חג"ת נה"י.

ג) וביאור הענין בפרטיות, הנה, השגת השרפים שבעולם הבריאה היא לא רק בחיותם, אלא גם בעילת ומקור חיותם, והיינו שהשגתם היא לא רק בחיותם כמו שהוא בבריאה, אלא גם בעילתם כמו שהוא באצילות שהוא בהבדלה מהם, שהרי באצילות איהו וחיוהי וגרמוהי חד¹⁶. והיינו, שאף שמקור חיותם הוא בהבדלה מהם, שהרי אפילו חיותם שבבריאה הוא בהבדלה מהם, ובפרט מקור חיותם שבאצילות הרי הוא בהבדלה מהם, מ"מ, להיותם בעלי השגה, והשגה הו"ע הפנימיות כנ"ל, לכן הנה גם האור והחיות שבהבדלה מהם מאיר בהם בפנימיות, והיינו שנרגש בהם (זיי הערן אָן) בפנימיות שהוא מובדל מהם. וזהו מ"ש שרפים עומדים ממעל לו¹⁷, היינו ממעל לחיותם, לפי שגם מקור ועילת חיותם נרגש בהם בפנימיות. וכיון שעם היותו בהבדלה מהם הרי הם משיגים את ההבדלה, לכן אומרים קדוש גו'¹⁸, דקאי בכללות על אור הממכ"ע, לפי שהאור נרגש בהשגה בפנימיות. והנה, תכלית ההשגה היא שתהי' התעוררות המדות, דכאשר לא יש התעוררות המדות הרי זה הוראה שגם ההשגה אינה אמיתית, והשגה אמיתית הוא שנרגשת בהמדות, שזהו תכלית ההשגה, וכמ"ש¹⁹ שמע גו' אחד ואהבת, שמע הוא מלשון השגה, אבל לא מספיק ההשגה בלבד, אלא צריך להיות ואהבת דוקא. ולכן השגת המלאכים פועלת בהם התעוררות המדות, שעומדים באהבה כרשפי אש, שלכן נקראים שרפים, על שם שנשרפים²⁰ בהשגתם. והנה, כשם שלא מספיק ענין ההשגה, שמע גו', אלא צ"ל גם התעוררות המדות, ואהבת גו', כמו כן לא מספיק גם התעוררות המדות, אלא צריך להיות גם קיום התומ"צ בפועל, שזהו מ"ש²¹ וקשרתם גו', דקאי גם על כל המצוות, כמארז"ל²² הוקשה כל התורה לתפילין, והיינו שלא מספיק בחי' חב"ד (השגה) וחג"ת (התעוררות המדות), אלא התכלית היא

18) שם, ג. וראה גם סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שצב.

19) ואתחנן ו, ד ואילך.

20) ראה לקו"ת נשא כח, סע"ד. וראה שם פנחס עז, ד.

21) ואתחנן שם, ח.

22) קידושין לה, א.

אבי"ע) פ"ג. תניא פל"ט (נב, א).

15) בענין זה נתבאר איזה דיוק לשון בתניא פ"ה (וראה גם

סה"מ תרס"ה ע' שלב).

16) תקוני זהר בהקדמה (ג, ב).

17) ישעי' ו, ב.

שיומשך גם בבחי' נה"י (עשי' בפועל). וכמו"כ הוא במלאכים העליונים, שלא מספיק ההשגה והתעוררות המדות, אלא צריך להיות נמשך בנה"י דוקא. ואף שאצל מלאכים לא שייך ענין של עשי' בפועל, מ"מ, יש גם אצלם בחי' נה"י, והו"ע אמירת השירה שלהם, שזהו הדביקות בפועל שבאה מצד התעוררות האהבה, והיינו, שהאהבה כרשפי אש הו"ע הרצוא ואמירת השירה הו"ע השוב, שזהו בחינת נה"י. וזהו מה שאומרים קדוש קדוש קדוש הוי' צבאות מלא כל הארץ כבודו, דקדוש גו' הוא בחי' רצוא, ומכה"כ הוא בחי' שוב. וכללות הענין הוא שהשגת השרפים היא באור הממכ"ע, שהוא אור פנימי שבא בכל ג' הבחי' דחב"ד חג"ת נה"י, ועד שנמשך גם למטה, שזהו"ע מלא כל הארץ כבודו.

ד) אך עבודת האופנים היא ברעש גדול, שהרעש הוא מצד העדר ההשגה וההעלם. והיינו, שאין זה באופן שאינם משיגים כלל, כי אם שאין זה נרגש בפנימיות בהשגה, שזהו סיבת הרעש, וכמו למטה כאשר אדם מבין ומשיג דבר מופלא הרי זה נרגש בפנימיותו, אבל כאשר שומע דבר מופלא ואינו משיג אותו, הנה גם אז פועל עליו הדבר, אבל אין זו פעולה פנימית שנרגש אצלו הדבר, אלא הפעולה היא באופן שמתבטל ממציאיותו, שזהו ענין הרעש. וכמו"כ הוא גם בהאופנים שעליהם נאמר²³ מתנשאים לעומת השרפים, היינו, שכאשר הם שומעים שירת השרפים שאומרים קדוש קדוש קדוש הוי' צבאות, דג' בחי' קדוש הם כנגד ג' אותיות הראשונות של שם הוי', שאותיות אלו הם באופן של קדושה והבדלה, וצבאות הוא כמארז"ל²⁴ אות הוא בצבא דילי', היינו שחיות הנבראים היא רק מבחי' ה"א אחרונה, שהוא אתא קלילא דלית בי' מששא²⁵ (או כהגירסא דלית בי' ממשא), אבל ג' אותיות הראשונות הן בהבדלה²⁶, הנה כאשר האופנים שומעים שירת השרפים שהוא בבחי' האלקות שבהבדלה מהעולמות, ואינם משיגים את ההבדלה, הנה זה פועל בהם שמתבטלים ממציאיותם, והם ברעש גדול.

אמנם באמת הנה הביטול והרעש שבעבודת האופנים מגיע למעלה יותר מעבודת השרפים שהיא בהשגה, והיינו שעבודת השרפים באופן של השגה היא באור הממכ"ע כנ"ל, משא"כ עבודת האופנים שהיא ברעש שמצד העדר ההשגה, שאין האור מושג אצלם, הרי זה אור הסוכ"ע שהוא בהבדלה מהם. וזהו שמצינו מעלה באופנים על השרפים, כמארז"ל²⁷ שהשרפים אין מזכירים את השם אלא לאחר ג' תיבות, ואילו האופנים מזכירים את השם אחר ב' תיבות, והיינו, לפי שעבודת האופנים היא מצד אור הסוכ"ע. וזהו גם מה שבשרפים נאמר קדוש בוא"ו, דקאי על אור הממכ"ע, דאף שהוא קדוש ומובדל, מ"מ הרי זה בוא"ו שמורה על ההמשכה, היינו שנרגש בהשגה, דלא כמו קדש מילה בגרמי²⁸ שהוא בהבדלה לגמרי. משא"כ האופנים אומרים ברוך כבוד הוי' ממקומו, ממקומו דייקא, דמקום ברוחניות הוא מעלה (כמ"ש הרמב"ם²⁹), וזהו ברוך כבוד הוי' ממקומו, היינו שם הוי' כמו שהוא במעלתו, היינו

(26) ראה לקו"ת שם. ועוד.

(27) חולין צא, ב.

(28) זח"ג צד, ב.

(29) מו"נ ח"א פ"ח. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. לקו"ת

ויקרא הוספות נד, סע"ב. ספר החקירה להצ"צ ער, סע"ב.

(23) בברכות ק"ש.

(24) ראה חגיגה טז, א.

(25) פיוט אקדמות לשבועות. וראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, ב).

לקו"ת האזינו ער, ד. אוה"ת חיי שרה קכא, ב. סה"מ תרל"ה

ח"ב ע' שפח. ועוד.

בהבדלה, למעלה מסדר השתלשלות, שזהו"ע נעלה יותר ממה שהשרפים אומרים קדוש גו' הוי', שהוא הוי' דהשתלשלות, שהוא באופן דקדוש בוא"ו, ולא באופן דקדש מלה בגרמי³⁰. והענין בזה, כמו שהוא בעבודת האדם למטה, שהעבודה שע"פ השגה היא בהגבלה, משא"כ העבודה שאינה ע"פ השגה אינה בהגבלה, ומגעת למעלה יותר, שזהו ההפרש בין בכל נפשך ובכל מאדך³¹, דבכל נפשך הוא ע"פ טו"ד, שזהו מ"ש שמע ישראל גו' ואהבת גו', שע"י ההשגה הוא בא לאהבה, ובמילא האהבה היא בהגבלה, וגם כאשר בא לבחי' בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך³², שהו"ע המס"נ, הנה גם המס"נ היא בהגבלה, דכיון שהמס"נ בא מצד ההשגה, הרי המס"נ היא במציאות, ער איז זיך מוסר נפש, ובהגבלה, משא"כ בכל מאדך, בכל מדה ומדה כו'³², הוא למעלה מהגבלה לגמרי, דכיון שאין זה מצד השגה, הרי זה בלי גבול. וכמו"כ הוא למעלה, שכיון שעבודת האופנים אינה מצד השגה, הנה הרעש גדול שלהם מגיע בבחי' גדול הוי' ומהולל מאד³³.

(ה) והנה כמו"כ בעבודה בנפש האדם ישנם ב' עבודות אלו, עבודת השרפים שהיא העבודה דהשגה, ועבודת האופנים שהיא העבודה דהודאה וביטול. והענין בזה, דהנה, יסוד והתחלת העבודה היא העבודה דהודאה וביטול, וזהו שהתחלת העבודה בכל יום ויום היא מודה אני והודו, שעבודה זו היא העיקר, ובוה גופא יש הודאה שלמטה מטו"ד, ויש הודאה שלמעלה מטו"ד, אבל בכללות הנה יסוד ותכלית העבודה הוא ענין ההודאה והביטול. ובפרטיות יותר, שבתחילה היא עבודת ההודאה למטה מטו"ד, שזהו מודה אני והודו, שהוא למטה מטו"ד, שהרי הודאה זו היא קודם פסוד"ז, ובפרט קודם ברכות ק"ש, וא"כ ההודאה היא למטה מטו"ד. ואף שבודאי יש בזה קצת השגה, שהרי הא גופא שהוא מודה ובטל הוא מצד איזה השגה. וכמשנת"ל בענין הרעש דהאופנים, שאף שהרעש שלהם הוא מצד העדר ההשגה, מ"מ, הרי סיבת הרעש היא מצד זה שהם מתנשאים לעומת השרפים ושומעים השירה שלהם, וכמו"כ הוא למטה בעבודת האדם, שההודאה והביטול הוא מצד איזה השגה, מ"מ, העיקר בזה הוא ענין ההודאה. והוא ע"ד העובר שראשו בין ברכיו³⁴, דאף שיש לו ראש וכל ציור הגוף, מ"מ, הנה ראשו בין ברכיו, והיינו, דמה שנרגש בגלוי הוא רק בחינת נה"י. וזהו ההפרש בין עבודת ההודאה שהיא עבודת האופנים לעבודה דהשגה שהיא עבודת השרפים³⁵, דבשרפים יש ג"כ הציור דכל ג' הבחי' חב"ד חג"ת נה"י (כנ"ל ס"ג), אלא שעיקרם הו"ע ההשגה, והיינו, שגם בבחי' חג"ת ונה"י מאיר ההשגה, ומצד ההשגה הנה הסדר דציור חב"ד חג"ת הוא בגלוי, משא"כ בעבודה דהודאה, הנה אף שיש בה ג"כ כל הציור, מ"מ, העיקר הוא ענין ההודאה, וכל שאר הענינים הם בהעלם, שזהו"ע ראשו בין ברכיו. וכל זה הו"ע העבודה דהודאה שלמטה מטו"ד שהיא במודה אני והודו. ואח"כ היא העבודה דפסוד"ז וכו' שהיא העבודה דהשגה,

(30) ראה גם לקו"ת האזינו עז, ב.

(34) נדה ל, ב.

(31) ואתחנן ו, ה.

(35) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' מח ואילך.

(32) משנה ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ.

אוה"ת תרומה ע' א'תסז ואילך. א'תעא ואילך. ד"ה להבין הענין

(33) תהלים מח, ב. וראה סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שצג.

דתלת כלילין גו תלת תשכ"ג.

והוא כמו התינוק היוצא ממעי אמו שיש בו הציור דראש גוף ורגל בגילוי באופן שהגוף הוא למעלה מהרגלים והראש למעלה מהגוף, וכמו"כ הוא בעבודה דהשגה, שהיא מלמטה למעלה, פסוד"ז, ברכות ק"ש וק"ש. ואח"כ היא עבודת ההודאה שלמעלה מטו"ד, שהו"ע בכל מאדך, ובפרט שמו"ע שהוא בביטול במציאות, כעבדא קמי' מרי'³⁶, שאינו שום מציאות לעצמו כלל, והוא רק צנור שעל ידו יומשך דבר הוי', כמו שאומרים קודם שמו"ע אד' שפתי תפתח³⁷, ובפרט במודים דשמו"ע שהוא בביטול במציאות לגמרי, שעבודה זו היא ההודאה שלמעלה מטו"ד. ועיקר ותכלית העבודה היא העבודה דהודאה, דלהיות שעבודה זו אינה מצד השגה, הרי היא בלי גבול ואין בה הפסק, והיינו, שהעבודה דהשגה היא במציאותו והיא בהגבלה, משא"כ בהודאה שמתבטל ממציאותו ואין בזה הגבלה והפסק. וכמו"כ הוא למעלה ההפרש בין עבודת השרפים ועבודת האופנים, שהשרפים אומרים ג"פ קדוש, שהטעם בזה הוא לפי שי"ב שעות הוי' היום, ולכן בכל ד' שעות אומרים קדוש³⁸, והיינו שאמירת קדוש שלהם מספיקה רק על ד' שעות בלבד, והוא לפי שעבודתם היא בהשגה ולכן הם במציאות והעבודה היא בהגבלה, ששייך בזה הפסק, משא"כ האופנים שעבודתם היא בביטול הרי זה באופן של בלי גבול.

(ו) והנה ב' עבודות אלו דהשגה והודאה מחולקים בזמניהם, ובכללות הוא החילוק בין שבת וששת ימי החול, דבששת ימי החול כתיב³⁹ ששת ימים תעשה מלאכה, תעשה מלשון ציווי⁴⁰, שזהו"ע עבודת הבירורים, ועבודת הבירורים היא דוגמת ענין ההודאה, דכיון שבעבודת הבירורים צריך המברר להתלבש בלבושי המתברר, הרי הוא קשור עם העולם, אלא שמברר אותו כו', ולכן הרי זה כמו ענין ההודאה, שאינו משיג ואין מאיר בו הגילוי, ואין זה אלא שמודה כו'. אך ע"י עבודת הבירורים שבששת ימי החול, הנה מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת⁴¹ בדרך ממילא, דבשבת הו"ע העונג, כמ"ש ישבעו ויתענגו מטובך⁴², שהעונג הוא מצד השגת הגילוי אור. אמנם, הכח על עבודת הבירורים בכלל, ובפרט שע"ז יהי' יאכל בשבת בדרך ממילא, הוא מצד זה שגם בששת ימי החול יש הארה דשבת, שהו"ע התפלה⁴³, והיינו, דעם היות שבתפלת ימי החול יש גם י"ב ברכות אמצעיות, שהם הבקשות גם על דברים גשמיים, מ"מ, ההתחלה היא ברוך אתה הוי'⁴⁴, היינו שהתחלה היא המשכת האור. אלא שאעפ"כ הרי זה רק הארת השבת שבששת ימי החול, שלכן יש בה י"ב ברכות אמצעיות, שבאים בריבוי אותיות בסדר מסודר כו'. אך ע"ז מגיעים אח"כ לבחי' שבת, ובפרט להתפלה דשבת, שבהתפלה דשבת אין י"ב ברכות אלא רק ברכה אחת, והברכה היא בענין העונג, שהעונג הוא מצד הגילוי אור.

רמב. וש"נ.

(41) ע"ז ג, א.

(42) נוסח "ישמחו במלכותך" בתפלת שבת.

(43) ראה תו"א ויקהל פח, א.

(44) ראה לקו"ת שה"ש לב, ג.

(36) שבת יו"ד, א.

(37) תהלים נא, יז.

(38) תדבאר פ"ו. פ"ז. פל"א. תדבאר פי"ב.

(39) ויקהל לה, ב.

(40) ראה מכילתא – הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב

פרשת וישב. ד"ה ויקהל משה תשי"ב פ"ג (סה"מ תשי"ב ע')

ז) ועפ"ז יובן ההפרש בין מ"ת לפורים, וטעם התחלקות הזמנים שבפורים. דהנה, מצד התחלקות העבודות שכל עבודה יש לה זמן מיוחד, לכן צריך להיות התחלקות זמנים, אמנם במ"ת שהי' מצד למעלה, היינו שהגילוי הי' מלמעלה למטה, שזהו"ע כפה עליהם הר כגיגית⁴⁵, כדאיתא בתו"א⁴⁶ שהוא התגלות אהבה רבה מלמעלה, לכן לא הי' התחלקות זמנים, והיינו, דעם היות שמצד סדר העבודה למטה צריך להיות התחלקות זמנים, מ"מ, כיון שהגילוי הי' מלמעלה למטה, לכן לא הי' התחלקות זמנים. אמנם בפורים קיימו וקבלו היהודים⁴⁷, קיימו מה שקבלו כבר⁴⁸, שקבלו ברצון ובמס"נ, ומני אז התחדש ענין העבודה מלמטה למעלה על כל הדורות, הנה כיון שהוא מלמטה למעלה, לכן יש בזה התחלקות זמנים דכפר וכרך. והענין בזה, דכפר הו"ע ההודאה, והיינו, שהוא קשור עם העולם, אלא שמודה כו', וכרך הו"ע ההשגה, שמשיג הגילוי אור, והוא בהבדלה מהעולם, וזהו"ע כרכין המוקפין חומה, שענין החומה הוא כמארז"ל⁴⁷ אני חומה זו תורה, שהתורה היא חומה שמבדלת אותו מהעולם. ולכן יש התחלקות זמנים דכפר וכרך, שזהו שמגילה נקראת ב"א וכו', שהתחלה היא מ"א, שהוא אותיות ו"ה, ב' אותיות אחרונות דשם הוי', שהם בגימטריא י"א, ואח"כ מגיעים למעלה יותר, י"ב, י"ג וכו', עד שכרכין המוקפין חומה קורין בט"ו, והיינו, לפי שמוקפין חומה זו תורה, שהתורה היא החומה שמבדלת אותו מהעולם, ועוד יותר פועל בו התורה שגם בהיותו בהעולם הרי הוא ג"כ מובדל מהעולם, שזהו הדיוק דכרכין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון, דיהושע הי' המקבל הראשון, כמאמר⁴⁸ משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, והיינו, דענינו של משה הוא באופן שפני משה כפני חמה⁴⁹, שהו"ע שמש הוי"ו⁵⁰, דהוי' הוא למעלה מהעולם, ויהושע הי' ראש לכובשים⁵¹, והיינו, שהוא הכניס את בני לענין העבודה בל"ט מלאכות דעובדין דחול, ואף שהי' ראש לכובשים, מ"מ כתיב בי"ו⁵² לא ימיש מתוך האהל (של משה), דפני משה כפני חמה, שמש הוי' שלמעלה מהעולם, והיינו שענין החומה זו תורה פועל בהאדם שגם בהיותו בעולם יהי' בהבדלה מהעולם, ולכן, בכרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, שהו"ע שלימות העבודה, קורין את המגילה בט"ו, שאז קיימא סיהרא באשלמותא⁵³, שהו"ע השם שלם והכסא שלם⁵⁴, שיומשך למטה בהגאולה שלימה, במהרה בימינו, למטה מעשרה טפחים.

אור) לתהלים עה"פ. ובכ"מ.
 51 פתיחתא דאסת"ר יו"ד.
 52 תשא לג, יא.
 53 זהר ח"ב רטו, א. וראה שם ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב.
 שמו"ר פט"ו, כו.
 54 ראה תנחומא ס"פ תצא. פרש"י ס"פ בשלח. וראה תו"א
 תצוה פה, ב ואילך.

45 שבת פח, א.
 46 מגילת אסתר צח, ד.
 47 פסחים פז, א.
 48 אבות רפ"א.
 49 ב"ב עה, א. וראה גם ד"ה כי נער ישראל ואוהבהו
 תשט"ו.
 50 תהלים פד, יב. וראה תניא שעשהיה"א פ"ד. אוה"ת (יהל

בס"ד. שיחת שבת פרשת צו, שושן פורים, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. צוה לנגן "א פרייליכן ניגון". ואחרי כן אמר:]
אודות פורים שחל בשבת (היינו בשושן ובשאר ערים המוקפות חומה שבהם יכול פורים לחול בשבת) –
מצינו בירושלמי¹ שיש כמה דעות כיצד צריך להיות סדר ההנהגה:

קריאת המגילה – אי אפשר לקיים בשבת, כיון ש"אין הכל בקיין במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו
וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב"². ולכן
בהכרח לקרותה בי"ד (יום ששי) או בט"ז (יום ראשון). ויש בזה ב' דעות, וההלכה שקורין בי"ד³.

סעודת פורים – גם כן אי אפשר לקיים בשבת, כיון שבשבת ישנו ענין השמחה, כמאמר רבותינו ז"ל⁴ "וביום
שמחתכם אלו השבתות", ובפורים יש חיוב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה"⁵, "את ששמחתו תלוי" בבית
דין, יצא זה (שבת) ששמחתו תלוי" בידי שמים"⁶. ולכן ההלכה היא שמקיימים את סעודת פורים בט"ז (יום
ראשון)⁷.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לשני ענינים אלו – קריאת המגילה (ועל דרך זה מתנות לאביונים ששייך לקריאת
המגילה, "מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה"²) שמקדימין ליום ששי, וסעודת פורים (ועל דרך זה
משלוח מנות, השייך לסעודה⁸) – שמאחרין ליום ראשון; אבל "ועל הנסים" – אומרים בזמנו, ביום השבת⁷.
והטעם לזה – בפשטות – מכיון שאין שום טעם שלא לאומרו ביום הפורים עצמו (דהיינו ביום השבת), לא משום
עירוב שמחה התלוי" בבית דין בשמחה התלוי" בידי שמים, ולא משום חשש הוצאה בשבת (שהרי אין צורך בבקי
כדי לומר "ועל הנסים", להיותו נוסח ידוע בתפלה), ולכן נשאר ענין זה בזמנו, ביום הפורים (דהיינו בשבת).

ועל פי זה מובן, שכל הענינים שבהם אין שייכים טעמים לשינוי הזמן – נשארים בזמנם, ביום הפורים עצמו.
והנה, הסדר הרגיל הוא שההתוועדות דיום הפורים⁹ קשורה עם אמירת מאמר חסידות. ומכיון שמצד טעמים
מסוימים לא נאמר מאמר חסידות אתמול – יש לאומרו עתה.

ב. ניגנו ניגון ואחרי כן אמר מאמר דיבור המתחיל מגילה נקראת.

* * *

ג. עיקר הענין דפורים הוא קריאת המגילה. והיינו, שאף שיש בפורים עוד כמה ענינים, משלוח מנות, מתנות
לאביונים, ועוד, מכל מקום, העיקר הוא קריאת המגילה.

ולכן, בהברכות דפורים – מברכים "על מקרא מגילה", ולא על שאר הענינים. ואף שיש לכוון להוציא גם
את המצוות דמשלוח מנות ומתנות לאביונים כו'¹⁰ – הרי הברכה בפירוש היא "על מקרא מגילה" דוקא.

ויתרה מזו: גם ב' הברכות "שעשה נסים" ו"שהחיינו", שהן על "עיצומו של יום" (ולכן גם מי שנמצא
במדבר ואין לו מגילה חייב לברך ב' ברכות אלו) – נתקנו בשעת קריאת המגילה דוקא, כיון שקריאת המגילה
היא עיקר הענין דפורים, ובה מתבטא הענין ד"עיצומו של יום"¹¹.

וכיון שכך הוא הדין על פי נגלה – הרי כן הוא גם בפנימיות הענין.

ד. אודות קריאת המגילה שנינו¹²: "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו, רבי מאיר אומר
כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי¹³, רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה"¹⁴.

בתפלה), ולכן נשאר ענין זה בזמנו, ביום הפורים (דהיינו בשבת).

(9) שזמנה בש"ק – ראה לעיל ע' 120. וש"נ.

(10) ראה מג"א או"ח ר"ס תרצב.

(11) ראה המועדים בהלכה (לרש"י זעווין) פורים ע' קצד. וש"נ.

(12) מגילה יט, א.

(13) אסתר ב, ה.

(14) שם ג, א.

(1) מגילה פ"א ה"ג.

(2) מגילה ד, ב.

(3) רמב"ם ה' מגילה פ"א ה"ג. טושו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ו.

(4) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

(5) אסתר ט, כב.

(6) ירושלמי שם ה"ד. הובא בט"ז או"ח שם.

(7) שו"ע שם.

(8) ראה תרומת הדשן כדי לומר "ועל הנסים", להיותו נוסח ידוע

ומבואר בגמרא¹² בטעם הפלוגתא: "וכולן מקרא אחד דרשו, ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקפ¹⁵, מאן דאמר כולה – תוקפו של אחשוורוש, ומאן דאמר מאיש יהודי – תוקפו של מרדכי, ומאן דאמר מאחר הדברים האלה – תוקפו של המן, ומאן דאמר מבלילה ההוא¹⁶ – תוקפו של נס". ומכיון שאנו פוסקים¹⁷ "הלכה כדברי האומר כולה" – נמצא שההלכה היא שבקריאת המגילה צריך להודיע גם "תוקפו של אחשוורוש".

ופירוש הדברים – שכדי לדעת "תוקפו של נס", ולהבינו כדבעי בכל הפרטים, יש צורך להודיע "תוקפו של אחשוורוש"¹⁸.

ה. וביאור הענין:

אחשוורוש כפשוטו – הי' "מלך בכיפה"¹⁹, שמלך על העולם כולו, ומלכותו היתה באופן של התפשטות – כפי שמצינו²⁰ שהשתמש בכלי המקדש ובגדי כהונה, וישב על כסא שלמה כו', ומצד גודל התפשטותו הי' ביכולתו לערוך משתה במשך "שמונים ומאת יום"²¹ – שלא מצינו במקום אחר משתה שנמשך זמן רב כל כך, מלבד משתה זה, שמטרתו היתה להראות "את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו"²¹ של אחשוורוש. ונוסף על גדולתו של אחשוורוש למטה – הרי זה מורה גם על גדולתו של השר שלו למעלה, שכן, מצד גדולתו של השר למעלה היתה גדולתו של אחשוורוש למטה.

[מאמר המוסגר:

המלכים שהיו פעם ברוסיה, הי' ביכולתם לעשות כל מה שלבם חפץ, כיון שלא הי' על גביהם שום "קאָנגרעס" וכיוצא בזה. בשנים האחרונות הי' קיסר רוסיה "שיכור", וכשרצו היהודים לפעול עליו בענין מסוים, היו יוצאים לקבל את פניו בספר־תורה.

באותה תקופה כיהן הרד"ץ²² ברבנות בטשערניגאָוו, וכשהגיע הקיסר לביקור בטשערניגאָוו, נהג הרד"ץ בהתאם לסדר הנ"ל, ויצא לקראת הקיסר כשהוא לבוש "סירטוק", ונושא ספר־תורה, וכשהגיע בסמיכות לקיסר – עמד על מקומו, הניח את ידו על מצחו [כך הי' סדר הנהגתו של הרד"ץ²³: לפני שהי' מברך ברכה, הי' מניח את ידו על מצחו ומכוון כוונת הברכה – ש"הוי" הוא "הי' הווה ויהי' כאחד"²⁴, "אלוקינו" הוא כוחנו וחיותנו²⁵ כו'], ובירך "שנתן מכבודו לבשר ודם" בקול רם, כדי שיענו אחריו אמן. הקיסר ראה שעומד לידו יהודי לבוש בצורה מוזרה ("עפעס מאַדנע אָנגעטאַן"), אוהז בידו ספר־תורה, ומרים עליו את קולו ("און שרייט אויף אים")... עד שהסבירו לו את פשר הענין.

לאחר ששב הרד"ץ לביתו, פנה אליו אחיינו – שהי' "משכיל" במקצת ("אַביסל אַן אויפגעקלערטער") – ושאלו לאמר: "פעטער!" הרי יודע אתה שהקיסר הוא "שיכור" וכו', ואיך אפשר להתייחס אליו בצורה כזו – לברך ברכה, ולצאת לקראתו עם ספר־תורה וכו'? – ענה לו הרד"ץ: "פעטאַך!" הרי יש לו שר למעלה!].

ונוסף לגדולתו של אחשוורוש (כנ"ל) – הי' גם רשע, במידה לא פחותה מהמן, וגם הוא חפץ בגזירה על בני ישראל כמו המן²⁶, וכפי שאמר למרדכי ואסתר "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב"²⁷.

ואף על פי כן – מבלי הבט על גודל רשעותו של אחשוורוש, ועל כך שמלך בכיפה, ולכאורה הי' ביכולתו להוציא לפועל את רשעותו באין מונע – הרי כיון ש"לב מלכים ושרים ביד ה'"²⁸, היתה הנהגתו של אחשוורוש שלא על פי שכל – ש"הרג אשתו מפני אוהבו והרג אוהבו מפני אשתו"²⁹, כיון שכך היתה הכוונה העליונה.

(23) ראה סה"ש תש"ג ע' 143.

(24) ראה זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז

(פב, א).

(25) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ה.

(26) ראה מגילה יד, רע"א.

(27) אסתר ח, ח.

(28) לשון הרגיל – ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 285

הערה 1. וש"נ.

(29) אסתר פ"א, א.

(15) שם ט, כט.

(16) שם ו, א.

(17) רמב"ם שם ה"ג. טושו"ע שם סתר"צ ס"ג.

(18) ראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"ו ואילך (תורת מנחם –

התוועדיות ח"ח ע' 27 ואילך).

(19) מגילה יא, סע"א.

(20) שם, ב ואילך. תרגום שני לאסתר א, ב. אסתר פ"א, יב.

(21) אסתר א, ד.

(22) ראה אודותו – סה"ש תרצ"א ע' 223 הערה 131. וש"נ.

ו. וזהו הפירוש שעל ידי שמודיעים "תוקפו של אחשורוש" מודיעים את "תוקפו של נס" – שמבלי הבט על "תוקפו של אחשורוש", הרי "לב מלכים ושרים ביד ה'", ובוזה ניכר "תוקפו של נס".
ונקודת הענין – שכאשר מדובר אודות בני ישראל, אזי מתבטלים כל הענינים המנגדים כו', מבלי הבט על החוזק והתוקף שלהם,

ובפרטיות – הן כשמדובר אודות הצלת עם ישראל, והן כשמדובר אודות הרמת בני ישראל למדרגה נעלית יותר³⁰, שזוהו כללות הענין דפורים, שעל ידי הגזירה נתגלה בבני ישראל כוח המסירות נפש, ועל ידי זה נפעל ענין עמוק יותר בקיום התורה ומצוות לדורות, כיון שעד אז הי' קיום התורה ומצוות באופן ד"אשר החלו לעשות"³¹ בלבד, כמאמר רבותינו ז"ל³² "מכאן מודעא רבה לאורייתא" (שקבלוה באונס), ואילו בפורים הי' הענין ד"וקבל היהודים"³³ ברצון ובמסירות נפש על כל הדורות.

ז. ויש להוסיף בפירוש הודעת "תוקפו של אחשורוש" – בעומק יותר:

למרות שאחשורוש "מלך בכיפה" והי' רשע כהמן – הרי לא זו בלבד שכאשר הי' מדובר בנוגע לבני ישראל (באחת מב' התנועות דלעיל – הצלת בני ישראל, והרמתם למדרגה נעלית יותר), נתבטל "תוקפו של אחשורוש", אלא יתירה מזו – שכאשר מדובר על דבר בני ישראל ועל דבר רצונו של הקב"ה, הרי אחשורוש עצמו, שקודם לכן גזר גזירה על בני ישראל, בהיותו עדיין בכל תוקפו ("תוקפו של אחשורוש"), אמר בעצמו "כתבו על היהודים כטוב בעיניכם".

כלומר: אין הכוונה ש"תוקפו של אחשורוש" נתבטל לגבי "תוקפו של נס", אלא "תוקפו של אחשורוש" עצמו טייע והתנהג על פי הכוונה העליונה, דכיון ש"לב מלכים ושרים ביד ה'", הרי העולם עצמו מתנהג באופן שמסייע לקיום התורה ומצוות.

ח. ומכאן הוראה בכל דור ודור:

כאשר טוענים שהנהגת העולם היא סתירה או מניעה לקיום התורה ומצוות, הן בנוגע לפעולה עם עצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת – יש לדעת, שכאשר עומדים בתנועה של מסירות נפש ולא מתפעלים מהעולם, אזי נעשה העולם עצמו – כפי שהוא באופן ד"עולם כמנהגו נוהג"³³ – טייע לעבודת ה'.

וכפי שהי' "בימים ההם" – שעל ידי זה שבני ישראל עמדו במסירות נפש כל השנה כולה, ו"לא עלה על דעת שום אחד מהם מחשבת חוץ ח"ו"³⁴ (על ידי ההתעוררות שעורר אצלם מרדכי, שעל ידי זה פעל שגם אלו ש"השתחוו כו"³⁵ עמדו במסירות נפש כל השנה כולה), גילו שאחשורוש עצמו אינו מנגד אלא מסייע,

כן הוא "בזמן הזה" – שכאשר אין מתחשבים ב"גזירות" שמצד העולם שנראה כמניעה לקיום התורה ומצוות, אלא פועלים הן בעצמו והן בהזולת שתהי' ההנהגה כרצונו של הקב"ה במסירות נפש – אזי גם העולם עצמו, באופן ד"עולם כמנהגו נוהג", מסייע לכך.

ט. ענין זה (שתוכנו היציאה מהמיצרים וההגבלות של העולם) התחיל בשעת מתן-תורה, שאז עמדו כל נשמות ישראל (אפילו נשמות הגרים)³⁶, ושמעו מהקב"ה בכבודו ובעצמו "אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"³⁷, שעל ידי זה ניתן הכוח לכל אחד ואחת מישראל לצאת מהמיצרים וההגבלות של העולם. אמנם, בשעת מתן תורה היתה רק התחלת הענין, ואילו גמר וקיום הדבר הי' בפורים. ומני אז יש לנו בפנימיות את הכוח שלא להתחשב בהמיצרים של העולם ולעמוד במסירות נפש על עניני תורה ומצוות.

וכאשר כל אחד ואחת מישראל פועל בעצמו את הענין ד"יציאת מצרים", שלא להתחשב ב"מצרים" (מיצרים והגבלות) שלו, שאז רואה הוא בגילוי שגם חלקו בעולם מסייע לו בעבודתו (כנ"ל) – אזי יתגלה גם בכללות העולם הענין ד"דירה בתחתונים", כי, התגלות פנימיות הלב שבו, שזהו ענין משיח הפרטי³⁸ – מהווה הכנה לביאת משיח הכללי, במהרה בימינו.

(34) ראה תו"א מג"א צו, א. צט, ב. הוספות קכ, סע"ד. ובכ"מ.

(35) מגילה יב, א.

(36) ראה שבת קמו, רע"א. פרד"א פמ"א. ועוד.

(37) יתרו כ, ב.

(38) ראה תניא אגה"ק ס"ד.

(30) הענין ד"הרג אוהבו מפני אשתו" – הי' לשם הצלת בנינו; והענין ד"הרג אשתו מפני אוהבו" – הי' לשם הרמת בנינו למדרגה נעלית יותר, כיון שעיי"ז היתה גזירת פורים כו' (אינו בכיור – המו"ל).

(31) אסתר ט, כג.

(32) שבת פח, א (ובפרש"י).

(33) לשון חז"ל – ע"ז נד, ב.

* * *

י. בשנותיו האחרונות של אדמו"ר האמצעי – התחילה כבר הגזירה של חטיפת ילדים יהודיים לצבא. ובענין זה ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי – דיבור המתחיל "להבין ענין לקיחת אנשי חיל מישראל ביד נכרים"³⁹. ושם מבאר, שאף שאין ביכולתם לקיים מצוות רבות, מכל מקום, היוקר שיש למעלה מאותן מצוות מועטות שהם מקיימים במסירות נפש [שהרי בנוגע לשאר המצוות לא תועיל אפילו מסירת נפש, כיון שאין זה בגדר האפשרות כלל, ורק מצוות מעטות מקיימים הם במסירות נפש], הרי זה שוקל ומכריע ("וועגט איבער") את כל שאר הענינים שאינם מקיימים.

יא. וענין זה הוא תירוץ גם בנוגע ל"תינוק שנשבה לבין העכו"ם"⁴⁰: לכאורה אינו מובן: כיון ש"תינוק שנשבה" אינו מקיים תורה ומצוות, הרי ירידתו לעולם הזה היא לכאורה ללא תכלית, ואם כן, למה ירדה נשמתו לעולם הזה?

בנוגע ליהודי סתם – הרי אפילו אם אינו מקיים תורה ומצוות כראוי, אין מקום לשאול למה ירדה נשמתו לעולם, כי, מה שאינו מקיים תורה ומצוות הרי זה מפני שיש לו בחירה, וכך הוא עושה בבחירתו, אבל כוונת ירידת נשמתו לעולם היא כדי שאכן יקיים תורה ומצוות; מה שאין כן "תינוק שנשבה לבין העכו"ם" ואינו יודע מאומה – הרי אי אפשר לדרוש ממנו לקיים תורה ומצוות, ואם כן אינו מובן, למה ירדה נשמתו לעולם? והתירוץ הוא – על פי הנ"ל:

במשך הזמן – בוודאי יזמינו לו מלמעלה לכל הפחות ענין אחד שיודע לו אודותיו ותהי' לו היכולת לקיימו. וכיון שכל ימיו (עד אז) לא ידע אודות שום מצוה, וגם מצוה זו (שעתה נודע לו עלי') יעשה מתוך מסירות נפש, כיון שיהי' קשה לו כו' ("סיועט עם אַנקומען שווער") – הרי בוודאי יעשה את המצוה מתוך חיות ביותר. וענין זה הוא יקר ביותר למעלה – שכדאי להוריד נשמה לעולם הזה למשך כמה וכמה שנים, מצד היוקר באותה מצוה יחידה שיקיים בחיות ובמסירות נפש.

יב. ענין זה נוגע לא רק ל"תינוק שנשבה", אלא נוגע גם לכל אחד ואחת מישראל: כיון ש"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"⁴¹ – אפילו להפירוש בתורת החסידות⁴² ש"יחטא" הוא מלשון חסרון, ובפרט שאצל חלק גדול מבני ישראל הפירוש הוא כפשוטו... – הרי כל אחד ואחת הוא בבחינת "תינוק שנשבה".

– כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אומר⁴³, ששנותיו של יהודי ("אידישע יאָרן") אינן נמנות לפי ה"פּאַספּאַרט"; יתכן שב"פּאַספּאַרט" נרשם שהוא בן שבעים שנה, אבל לפי שנותיו האמיתיות (השנים שהשתמש בהם לעניני תורה ומצוות) אינו אלא "תינוק" –

ועל זה אומרים ליהודי שאין לו להתיימש.

הן אמת שלא מדובר כאן אודות "תינוק שנשבה" בגשמיות, אלא אודות מי שהביא את עצמו – בבחירתו – למעמד ומצב של "תינוק שנשבה", אבל אף על פי כן, הרי מה שעבר כבר עבר, ומה שנוגע הוא רק מכאן ולהבא, דהיינו ההווה והעתיד, ובנוגע מכאן ולהבא, עליו ליקח מהעבר רק את המעלה והצד הטוב שבו – שמצד היותו במצב של "תינוק שנשבה", שצריך להתחיל "לקחת את עצמו" ("ער דאַרף זיך ערשט נעמען") ללימוד התורה וקיום המצוות – הרי זה יהי' בריבוי חיות ביותר, כמו בתינוק שנשבה בגשמיות.

ונקודת הדברים – שבאיזה מצב שרק נמצאים, אין להתיימש,

– ישנו פתגם על דרך הצחות⁴⁴ על יסוד לשון חכמינו ז"ל⁴⁵ "יאוש שלא מדעת", ש"יאוש" הוא "שלא מדעת", שכן, אילו הי' בו דעת, לא הי' מתיימש... –

(43) ראה גם שיחת פורים תשי"ב סל"ו (תורת מנחם – התוועדות

ח"ה ע' 58). ח"י ע' 232. וש"נ.

(44) ראה גם מכתב כ"ד כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' עב). ועוד.

(45) ב"מ כא, ב.

(39) נדפס במאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

(40) שבת סח, א. וראה רמב"ם ה' ממרים פ"ג ה"ג.

(41) קהלת ז, כ.

(42) ראה לקו"ת מטות פב, א. נציבים נא, א. ובכ"מ.

אלא צריכים ללמוד תורה, עוד פסוק ועוד פסוק כו', וכן לקיים מצוה אחת, ו"מצוה גוררת מצוה"⁴⁶, עד שיגיע לשלמות בכל רמ"ח המצוות.

* * *

יג. מסופר במדרש⁴⁷ שהמן "הלך לו אצל מרדכי . . והי' יושב ותלמידיו לפניו . . אמר להם במה אתון עסקין, אמרו לו במצות העומר . . הלכות קמיצה⁴⁸ . . שהיו קומצין מן העומר . . אמר להו בכמה הוא טימי' דידי' הו' (כמה שוויים)? אמרו לי' סגין בעשרה מנין, אמר להם קומו דנצחון עשרה מנכון לעשרת אלפי קנטרין דכסף דילי'".

מאורע זה – התרחש למטה. ועל דרך זה מסופר במדרש⁴⁹ מה שאירע למעלה:

"באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים. ועמד משה רבנו לפני הקב"ה ואמר, ריבונו של עולם, לא גדיים ולא טלאים הם, אלא קטני עמך הם, שרויים בתענית היום שלשה ימים ושלשה לילות" (וכמסופר לפני זה, ש"היו אמותיהם מביאות להם לחם ומים . . ונשבעים בחיי מרדכי רבנו לא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות", והמשיכו לשבת בתענית וללמוד תורה במסירות נפש, באמרם למרדכי "בין לחיים בין כו' עמך אנו"⁵⁰), ועל ידי זה נתבטלה הגזירה.

יד. והענין בזה⁵¹:

מרדכי היהודי הי' "יושב בשער המלך"⁵², ולכאורה, כאשר מדובר בגזירת המלכות – הי' עליו לחפש קשרי היכרות ("באקאנטשאפט") וכדומה, כדי לבטל את הגזירה?

אלא, מרדכי ידע שהגזירה למטה באה כתוצאה מהגזירה למעלה, ולכן פעל לבטל את הגזירה למעלה, כדי שעל ידי זה תבטל בדרך ממילא הגזירה למטה.

משל למה הדבר דומה – למחלה רחמנא לצלן שנמצאת באבר מסוים בגלל סיבה מסוימת, ואם הרופא יסתפק בריפוי המסובב (דהיינו האבר הפרטי שבו נמצאת המחלה), ולא ירפא את הסיבה למחלה, עלולה המחלה להתעורר שוב. והרפואה האמיתית היא כאשר מרפאים את הסיבה למחלה. וכמו כן רצה מרדכי היהודי לתקן את הסיבה לגזירה, שהיא הגזירה למעלה.

וכיצד פעל מרדכי ביטול הגזירה למעלה – על ידי זה שקיבץ עשרים ושנים אלף ילדי ישראל ולמד עמהם תורה, ומה למד עמהם – הלכות קמיצה דוקא⁵³:

באותו זמן לא היו יכולים לקיים הלכות קמיצה – שהרי לא הי' אז בית המקדש⁵⁴, ולא היו יכולים לחשוב אודות בניית בית המקדש, כיון שהי' אז בתוקף ה"כתב שטנה"⁵⁵ שאסר על בניית בית המקדש. ומה גם שהילדים שלמדו עם מרדכי לא היו (בדוקא) כהנים, כך שאפילו לְשִׁיבְנָה בית המקדש אין זה ענין שנוגע אליהם.

ואף על פי כן, למד מרדכי עמהם הלכות קמיצה – לכל לראש, מצד עצם מעלת לימוד ענין בתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, גם אם ענין זה אינו נוגע לפועל, ועוד זאת, שעל ידי זה הדריך מרדכי את תלמידיו, שגם בזמנים הקשים והמרים ביותר אין להתייאש, וצריכים להתכונן לבנין בית המקדש, ואז אפשר שיזכו להיות מורי הוראה בישראל שיצטרכו לדעת הלכות קמיצה!

ועל ידי לימוד התורה של אותם תינוקות של בית רבן, שאמרו למרדכי "בין לחיים בין למות עמך אנו", וכשהביאו להם אמותיהם לחם ומים אמרו "מתוך תעניתנו נמות", ובה בשעה שאמרו "מתוך תעניתנו נמות", עסקו בהלכות קמיצה כדי שידעו את הדין לכשיבנה בית המקדש – בטלה הגזירה למעלה, ובמילא בטלה גם הגזירה למטה.

(52) אסתר ב, יט.

(53) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סכ"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ח ריש ע' 39).

(54) ראה גם חזק"ג מהרש"א מגילה שם. פי' יפה ענף לאסת"ר שבהערה 47. פי' עץ יוסף לויק"ר שם.

(55) ראה עזרא ד, ו ובפרש"י. מגילה יא, א ובפרש"י. פרש"י אסתר ה, ג. ט, יו"ד.

(46) אבות פ"ד מ"ב.

(47) אסת"ר פ"י, ד. יל"ש אסתר רמז תתרנח. ויק"ר פכ"ח, ו. יל"ש אמור רמז תרמג. פס"ר פ"ח (פ' העומר).

(48) ראה גם מגילה טז, א.

(49) אסת"ר ספ"ט.

(50) ויק"ר ויל"ש אמור ופס"ר שם.

(51) ראה גם שיחת פורים תשי"א סכ"ד (תורת מנחם – התוועדויות

ח"ב ס"ע 319 ואילך).

טו. ההוראה מהאמור בימינו אלה:

אמרו רבותינו ז"ל⁵⁶ "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו". ישנם גזירות גלויות, וישנם גם גזירות נסתרות שאין חשים בהם (על דרך מאמר רבותינו ז"ל⁵⁷ "אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו"), אבל, כאשר רבותינו ז"ל פוסקים ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו", אפשר לסמוך עליהם...

וכדי לבטל את הגזירות – העצה אינה להיות "יושב בשער המלך" וכדומה, ואפילו לא לעסוק בענינים של חידושים בתורה,

– וכדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (בהשיחה שבקונטרס)⁵⁸, שכאשר מחברים חיבור, יש לדעת אם זהו "חיבור" או "חיסור"...

אלא הדרך היחידה היא – לימוד תורה על ידי תינוקות של בית רבן, ודוקא ענין זה בכוחו לבטל את הגזירה. כאשר ילמדו עם תינוקות של בית רבן ללא פשרות והיתרים, מבלי להתחשב עם דעת העולם ("וואָס די וועלט זאָגט"), האם הדבר מתאים למנהג העולם או לא – אזי תתגלה האמת, שהעולם עצמו מתנהג כפי הנדרש על פי תורה (כנ"ל סעיף ח),

וענין זה יביא את הגאולה השלימה, שאז יהי' הענין ד"לתקן עולם במלכות שדי"⁵⁹, "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"⁶⁰ – כמבואר בדרושי חסידות⁶¹ ש"כל בשר" יראה שכל מציאות העולם אינה אלא "דבר ה'" המהווה אותו בכל שעה ורגע.

ודבר זה אינו צריך להימשך זמן רב, אלא יכול להיות בשעה ורגע אחד – במכל שכן וקל וחומר מ"מדת פורעניות", שהגיעו לאחרונה למצב שאפשר להחריב את העולם כולו ברגע אחד⁶², ועל אחת כמה וכמה ב"מידה טובה", ש"מרובה ממידת פורעניות"⁶³, שבוודאי שברגע אחד יכול להתקיים הענין ד"לתקן עולם במלכות שדי". [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין"].

* * *

טז. ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי⁶⁴, שבו מבאר את מעלת לימוד התורה דתינוקות של בית רבן, שהוא "הבל שאין בו חטא", כדברי הגמרא⁶⁵ "דידי ודידך מאי היא . . . אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא". ומבאר אדמו"ר האמצעי בהמאמר, שאף על פי שסיבת הלימוד דתינוקות של בית רבן היא "מיראת הרצועה" וכדומה, והיינו, שאין זה לימוד התורה "לשמה", וגם הלימוד עצמו אינו בעיון כמו בלימודם של גדולים, אף על פי כן גדלה מעלת הלימוד דתינוקות של בית רבן – מצד עצם ההבל, שהוא "הבל שאין בו חטא", "לא חטא ממש, רק שהוא מושלל מגשם הגופני החומרי, שבתינוק אין גופו גס כל כך כי לא נתגשם ברוב ימיו . . . מצד שזה מקרוב בא מעולם הרוחני לעולם הגשמי".

וענין זה מתאים להסיפורים על דבר הצדיקים שנהגו ללכת ללימוד ביערות וכו'⁶⁶, מקום שאין שם בני-אדם, והאוויר אינו מעופש כו', ולכן מעלת לימוד התורה במקום זה היא כמו מעלת לימוד התורה דתינוקות של בית רבן, שהוא "הבל שאין בו חטא".

יז. ומזה מובן, שהענין ד"הבל שאין בו חטא" שבתינוקות של בית רבן אינו בהכרח בתינוקות דוקא, אלא יכול להיות גם בגדולים – שכאשר לימוד התורה הוא באופן שמופשטים ("מען איז אויסגעטאָן") מכל עניני העולם – אזי הלימוד הוא "הבל שאין בו חטא", כיון שאין להלומד שייכות עם חומריות העולם. ובכללות הרי זה החילוק בין "בעלי עסק" ל"יושבי אוהל" – שנוסף על מעלת הריבוי בכמות, ש"בעלי עסק" לומדים רק "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁶⁷, מה שאין כן "יושבי אוהל" שעיקר עסקם בתורה, הרי לימוד

(56) הגש"פ פיסקא ד"ה והיא שעמדה.

(57) נדה לא, א.

(58) שיחת פורים תש"ב בסופה – י"ל בקונטרס לקראת פורים

תשי"ב (נדפס לאח"ז בסה"ש תש"ב ע' 86).

(59) נוסח תפלת ועל כן נקוה.

(60) ישע"י מ, ה.

(61) ראה לקו"ת ס"פ צו. תו"ח תצוה תפב, א ואילך. שער האמונה

פכ"ה.

(62) ראה גם לקמן סל"ט. וש"נ.

(63) יומא עו, א. וש"נ.

(64) דרך חיים שער התפלה פע"ו.

(65) שבת קיט, ב.

(66) ראה גם סה"ש תש"ו ע' 47. וש"נ.

(67) מנחות צט, ב.

התורה של "יושבי אוהל" הוא לימוד באופן אחר לגמרי ("גֹּאֵר אֶן אֲנִדְעָר לִימוּד"), כמעלת הבל תינוקות של בית רבן.

וכפי שרואים במוחש (לאו דוקא בתינוקות של בית רבן, אלא גם בגדולים), שאלו שנמצאים עדיין בין כותלי הישיבה, או שלא עבר זמן רב מאז צאתם מכותלי הישיבה – נקל לפעול עליהם, וגם להם נקל לפעול על עצמם, יותר מאשר אלו שהם "בעלי עסק".

הן אמת שגם "יושבי אוהל" שייכים קצת לגשמיות, אבל אף על פי כן, כיון שעיקר עסקם בתורה, הרי גם הגשמיות שלהם היא באופן נעלה יותר.

ועל דרך מעשר שני שצריך לאכלו "לפנים מן החומה"⁶⁸ דוקא – שָׁעֵם היותו כמו כל מאכל גשמי (שהרי אין מקריבין אותו על המזבח), מכל מקום, כיון שאכילתו היא "לפנים מן החומה" הרי זה בכל זאת באופן נעלה יותר ("איז דאָס פּאַרט אַנדערש").

ועל דרך זה בענייננו: כאשר עיקר העסק הוא בתורה, שהיא בדוגמת "חומה" (כמאמר רבותינו ז"ל⁶⁹ "אני חומה זו תורה") – הרי גם העניינים הגשמיים הם "לפנים מן החומה"; וכאשר נמצאים במצב כזה, אזי יש בלימוד התורה המעלה ד"הבל שאין בו חטא".

ית. ישנם כאלו שאינם מרוצים מכך שהם "יושבי אוהל". הם היו מעדיפים לעסוק במסחר, להרוויח ממון רב, ואז יושבו בראש ויכתבו עליהם ב"עיתונים" וכו', ואילו עתה (בהיותם יושבי אוהל) – לא עושים מהם שום "מציאות"!

אך האמת היא – שאשרי להם טוב חלקם, לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות. עליהם להיות שמחים על כך שזכו להימצא בין כותלי בית-המדרש, ולא באוויר המעופש שבעולם.

ובכלל – צריכה להיות העבודה בשמחה, וכפי שנהג כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לומר⁷⁰: "גיין מיט אַ מאַרש" (לילך עם שיר של ניצחון).

אי לזאת אין לחשוב על שום חשבונות; לא "להתאונן" על כך שאין נמצאים באוויר של חומריות העולם... ואפילו לא לחשוב על מצבו ברוחניות; אודות המציאות שלו – אין לחשוב כלל!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) ינגנו עתה את הניגון "ממצרים גאלתנו", ויפעלו את היציאה מכל המיצרים – בגוף ובנפש הבהמית ובחלקו בעולם.

* * *

יט. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר⁷¹, שלפני נישואיו הכינו עבורו מספר חדרים בדירתו של כ"ק אדמו"ר נ"ע, ולפני כניסתו לדור בדירה – הביאו ילדים מה"תלמוד-תורה" העירוני כדי שילמדו שם, ורק לאחר זה נכנס הרבי לדור בדירה.

והנה, מכיון שרבי הוא נשמה כללית, הרי כל העניינים שהיו אצלו הם עניינים הנוגעים לכל אחד ואחת. ומכיון שהרבי גם סיפר סיפור זה, הרי זה גם הוראה לכל אחד ואחת.

וההוראה היא – שכדי להכין דירה למושב אדם (כלומר: גם מצד אנושיות בלבד, ובפרט דירה כפי שצריכה להיות אצל יהודי), הרי ההתחלה לזה היא בלימוד תורה של תינוקות של בית רבן.

כ. ובפרטיות יותר:

לכאורה יכול משהו לטעון: איזו שייכות יש לו לילדים קטנים, ומדוע עליו להתעסק עמהם? – הרי הוא "אדם", שעליו נאמר⁷² "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ובפרט על פי פתגם הבעל שם טוב⁷³ שכל יהודי יקר להקב"ה כמו בן יחיד שנוולד להורים זקנים לעת זקנתם, ועוד יותר מזה, ואם כן, מה חסר לו, ומדוע עליו להתעסק עם ילדים קטנים?!

סכ"א ואילך (תורת מנחם – התוועדות ח"ה ס"ע 40 ואילך).

(72) בראשית א, כו.

(73) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקס"ז. וש"נ.

(68) מגילה ט, סע"ב (במשנה). וש"נ.

(69) פסחים פז, א.

(70) ראה סה"ש תש"ז ע' 122. וש"נ.

(71) ראה "רשימות" חוברת קפ ע' 8. וראה גם שיחת פורים תשי"ב

עליו לדעת, שאפילו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שהי' בנו יחידו של נשיא בישראל – לפני שנכנס לגור בדירתו, הביא לשם תינוקות של בית רבן ללמוד תורה, ורק אחרי כן הי' יכול להיכנס לגור בדירה.

ומה שטוען אודות שפלות הזולת כו', ולכן אינו רוצה להתעסק עמו – הרי ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע⁷⁴ אודות מאמר רבותינו ז"ל⁷⁵ "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו", שמעתה יש לשער עד כמה גדולה הרחמנות על מי שהתורה עצמה פוסקת שאסור לרחם עליו!... ועל דרך זה בנוגע להתעסקות עם הזולת שנמצא בשפל המצב.

ועל ידי זה שמרחם על הזולת, ומתעסק גם עם ילדים קטנים כו' – אזי ניתוסף אצלו, כנ"ל שדוקא על ידי לימוד ילדי ישראל בדירה יכול הי' כ"ק מורי וחמי אדמו"ר להיכנס לדור בה. ועל דרך שמצינו בדברי רבותינו ז"ל⁷⁶ בנוגע למשה רבינו, שדוקא על ידי זה שטיפל בכבשים הקטנים כו', נבחר להיות רועה ישראל.

כא. על פי האמור יש לבאר דיוק הלשון "ומתנות לאביונים":

הלשון בכל מקום⁷⁷ הוא "צדקה לעניים", ואינו מובן, מדוע דוקא כאן הלשון הוא "מתנות לאביונים" – (א) "מתנות" ולא "צדקה", (ב) "לאביונים" ולא "לעניים"?

והביאור בזה⁷⁸:

החילוק בין "צדקה" ל"מתנות" הוא – ש"צדקה" הוא ענין שהאדם אינו צריך ליתן, היינו, שמצד עצמו אינו חייב ליתן, אלא הנתינה היא רק בשביל הזולת; מה שאין כן "מתנה" הוא ענין שנוגע לעצמו, כמאמר רבותינו ז"ל⁷⁹ "אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי' מתנתא".

והחילוק בין "עני" ל"אביון" הוא – ש"עני" אין פירושו שאין לו מאומה; יתכן שיש לו דברים אחרים, אלא שבנוגע לענין זה הרי הוא "עני", ועל דרך שמצינו בדברי רבותינו ז"ל⁸⁰ "עני בדעת"; מה שאין כן "אביון" פירושו (כפירוש רש"י⁸¹) ש"תאב לכל דבר".

וזוהו דיוק הלשון "מתנות לאביונים" – שגם כאשר עושים טובה (לא רק ל"עני", שהוא במדרגה נעלית יותר, אלא אפילו) ל"אביון", שאין לו מאומה – אין זה ענין של "צדקה", אלא ענין של "מתנה", שנעשה מזה "נייחא לנפשי".

והיינו, שצריך להיות נחת רוח להנותן מזה גופא שהאביון מקבל ממנו את המתנה,

– על דרך שמצינו בדיני קדושין, שאף שבדרך כלל צריך להיות "נתן הוא" דוקא, מכל מקום, ב"אדם חשוב" מקודשת גם באומרת "הילך מנה וְאֶקְדַּשׁ אֲנִי לְךָ", "דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא לי' נפשה"⁸² –

כאמור לעיל שעשיית טובה להזולת, אפילו לילדים קטנים – נוגעת גם לעצמו.

חשבון זה שייך באמת גם בכל השנה, אלא שבפורים בפרט, שבו צריכים להיות במדרגת "עד דלא ידע"⁸³, ולא לעשות חשבונות כו', נרגש יותר מעלת הזולת, וה"נייחא לנפשי" שנעשה על ידי הנתינה לזולת, ולכן דוקא בפורים נאמר הלשון "מתנות לאביונים".

כב. דובר⁸⁴ כבר, שתינוקות של בית רבן הם היסוד של בני ישראל.

אודות מעלת הלימוד עם ילדים קטנים דוקא, מצינו בגמרא⁸⁵: "ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו".

מה היתה פעולתו של יהושע בן גמלא?

(80) כתובות סח, סע"א. וראה נדרים מא, רע"א.

(81) משפטים כג, ו. פ' ראה טו, ד. תצא כד, יד.

(82) קידושין ז, א.

(83) מגילה ז, ב.

(84) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדרס

בלקו"ש ח"א ע' 114 ואילך.

(85) ב"ב כא, א.

(74) ראה גם שיחת פורים הנ"ל סכ"ח (תורת מנחם שם ע' 47).

ח"י ע' 231. וש"נ.

(75) ראה ברכות לג, א.

(76) שמו"ר פ"ב, ב.

(77) ראה (לדוגמא) שבת קנ, א. וש"נ. סוכה מט, ב. ועוד.

(78) ראה גם "רשימות" חוברת לג ע' 26 ואילך.

(79) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

בתחילה הי' הסדר, ש"מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב – לא הי' למד תורה". אחרי כן "התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים". אחרי כן "התקינו שיהו מושיבין (מלמדי תינוקות) בכל פלך ופלך", והיו לומדים עם כל אחד ואחד, "כבן ט"ז כבן י"ז". עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שבכל מקום, "בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר", ילמדו תורה בחינם לילדים בני חמש-שש שנים ומעלה⁸⁶. ובגלל תקנה זו זכור הוא לטוב בכל הדורות.

כאשר הייבסקים-בולשביקים אסרו ללמוד תורה – לא אסרו את הלימוד לגמרי. הם טענו שכאשר הילד יגדל, יהי' בר דעת, ויבחר בעצמו ללמוד – מותר ללמוד עימו. האיסור שלהם הי' רק על לימוד עם ילדים קטנים⁸⁷. ועל כך עמדו בתוקף ומסירת נפש הכי גדולים, כיון שכל קיומם של בני ישראל תלוי בחינוך של שנות הילדות דוקא.

וכך גם עתה יש לעמוד בתוקף הכי חזק, שחינוך ילדי ישראל יהי' על פי תורה תמימה, בלי שום פשרות, כיון שבזה תלוי כל הקיום של בני ישראל.

* * *

כג. אודות הענין הבא לקמן – כבר כתבתי במכתב⁸⁸. אמנם, על פי מה שכתוב בתניא⁸⁹ ש"אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראי' וקריאה בספרים" – אחזור בהודמנות זו על הענין בעל-פה: אף ש"כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות"⁹⁰ – הרי מצינו, שבמועדים דפסח, חנוכה ופורים, גם הן חייבות, כיון שמועדים אלו שייכים גם לנשים, ש"אף הן היו באותו הנס"⁹¹.

ובענין זה יש מעלה יתירה בפורים – שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס", שהלשון "אף" מורה שהן שפלות, הרי בפורים הנשים הם העיקר, כמודגש בכך שכל המגילה נקראת על שמה "מגילת אסתר".

והטעם לזה⁹² – לפי שבפורים כתיב "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות", שזהו הגמר והקיום דמתן-תורה (כנ"ל סעיף ט). ולכן, כשם שבמתן תורה נאמר תחילה "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים", ורק אחרי כן "ותגד לבני ישראל" (האנשים)⁹³ – כך בפורים, שהוא גמר וקיום הדבר דמתן תורה, העיקר הן הנשים. ולכן גם בגשמיות היתה ההצלה על ידי אסתר דוקא.

כד. והנה, אופן הצלת בני ישראל על ידי אסתר הי' על ידי מסירות נפש:

בשעה שאסתר שמעה שיש גזירה על בני ישראל – אזי "ותתחלחל המלכה"⁹⁴, וזאת – למרות שהגזירה לא היתה נוגעת אלי' אישית, שהרי היתה בבית המלך, ואחשוורוש לא ידע כלל שמוצאה מבני ישראל (עד המשתה השני), ואף על פי כן, בשמעה שיש גזירה על בני ישראל, אזי "ותתחלחל המלכה"; הענין נגע לה ("עס האָט איר דערנומען")!

ולכן הלכה לעצור את הגזירה מתוך מסירת נפש – דכיון ש"כל איש ואשה גו' אשר לא יקרא אחת דתו גו' ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום"⁹⁵, הרי הליכתה אל אחשוורוש היתה קשורה בסכנת נפשות ודאית, ועל פי דין הי' אסור לה להעמיד את עצמה בסכנה, כיון שעל פי דין⁹⁶ אסור לאדם למסור נפשו בשביל אדם אחר!

אילו היתה אסתר שואלת "רב מתנגד" האם מותר לה ללכת אל אחשוורוש – הי' בודאי פוסק לה שהדבר אסור, כיון שעל פי שולחן ערוך חייב אדם לשמור את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, כפי שנצטוונו⁹⁷ "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם";

(86) ראה שם תוד"ה בבציר.

(87) דכיון שאינם בני דעת – הרי זה ענין של כפי' (מהנחה בלתי מוגה).

(88) מי"ב אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' ערב ואילך).

(89) בהקדמת המלקט (ג, ב).

(90) קידושין כט, א (במשנה).

(91) מגילה ד, א. וש"נ.

(92) ראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"כ ואילך (תורת מנחם –

התועודיות ח"ח ע' 36 ואילך).

(93) יתרו יט, ג (ובמכילתא ובפרש"י).

(94) אסתר ד, ד.

(95) שם, יא.

(96) ראה אנציק' תלמודית ערך הצלת נפשות ס"ב (ע' שמו ואילך).

וש"נ.

(97) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחידא"ג מהרש"א שם.

ה"מזל" היחידי ("דער איינציקער גליק") הי' – שאסתר לא הלכה לשאול, ולא חשבה כלל אם מותר או אסור לעשות זאת, אלא בשעה שהי' מדובר אודות גזירה על בני ישראל – התנהגה באופן של מסירת נפש.

כה. מהיכן נבעה הנהגה כזו אצל אסתר – מהחינוך שקיבלה בביתו של מרדכי, שהי' בעל מסירות נפש ("א' מסירות-נפש איד").

– מרדכי הי' חסיד, שהרי הוא תיקן את הענין ד"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"⁸³, ומי הי' מעלה על דעתו לתקן תקנה לדורות שצריך להיות ענין של "עד דלא ידע", אם לא חסיד? ...!

[כדי שתהי' נתינת-מקום גם ל"מתנגדים" – ישנה עצה בשולחן-ערוך⁸⁸ לקיים את הענין ד"עד דלא ידע" על ידי שינה... אבל אמיתית הענין הוא – יציאה מהגבלות⁹⁹].

מקודם לכן לא הי' שום מקום בשולחן-ערוך לענין של "עד דלא ידע", שכן, אפילו שמחת יום טוב צריכה להיות במדידה והגבלה¹⁰⁰. אלא שאצל חסיד ישנו הענין של יציאה ממדידה והגבלה, ולכן, מרדכי שהי' חסיד, תיקן לדורות את הענין ד"עד דלא ידע".

בבית חסידי – אין מתפעלים מהעובדה שאומרים "לחיים" גם באמצע השבוע ("אין א' פשוט'ן מיטוואך"). ... ובפרט בסעודת "מלוה מלכה", ומכל שכן – בפורים.

– בעיר¹⁰¹ שבה כיהן אאמו"ר ז"ל ברבנות, היו לו מנגדים רבים, כיון שהי' נוהג לחזור חסידות, והנהיג בעיר חומרות והידורים שונים.

פעם אחת הלשין אחד המנגדים בפני מושל המחוז ("גובערנאָטאַר"), על כך שהתאספו כמה יהודים ובחרו להם רב – אדם שמשתכר וקורע בגדים מעל אנשים! ...!

מפקד המשטרה התפלא מאד על כך שרוב יהודי העיר בחרו רב שכזה, ושלא אחד מפקידיו לבית אאמו"ר, כדי לבדוק מה מתרחש שם.

כשהגיע הפקיד לבית אאמו"ר – ראהו יושב ולומד תורה, בלי שום "משקה" על השולחן, והכול בסדר... הפקיד התפלא עוד יותר לפשר הענין ("וואָס פאַר אַ מעשה דאָס איז") וסיפר לאאמו"ר על ה"מסירה", ואאמו"ר ענה שאינו יודע כלל במה מדובר ("ער ווייס ניט פון קיינע מעשיות").

לבסוף התברר, שאכן הי' לסיפור זה יסוד. ומעשה שהי' כך הי': בי"ט כסלו התקיימה התוועדות, והנוכחים התוועדו היטב ("מען האָט זייער גוט פאַרבראַכט"). אאמו"ר חזר הרבה חסידות, הכול היו במצב-רוח מרומם ("אויפגעלייגט"), וההתוועדות נמשכה עד לשעות הלילה המאוחרות. פעם הי' סדר בהתוועדויות של חסידים, שלפנות-בוקר היו פושטים את הבגדים העליונים ("די זופיצעס"), ויוצאים בריקוד ללא הבגד העליון. וכך נהגו גם באותו י"ט כסלו. כנראה שאחד המשתתפים לא רצה לפשוט את בגדו העליון מיד, ואאמו"ר – שלא הי' אז מוטרד מ"דאגות הפרנסה", זמן לא רב קודם לכן הגיע מליובאוויטש, והי' במצב-רוח מרומם... – "סייע" לו להפשיט את ה"סירטוק", כך שהשרוול נשאר בידיו של אאמו"ר, וה"סירטוק" – אצל אותו אדם...!

ונחזור לענינו:

מרדכי חינך את אסתר באופן כזה, שכאשר מדובר אודות יהודים – אין לחשוב על שום ענינים אחרים, וצריך ללכת במסירת נפש. בשעת הגזירה אמרו מרדכי ואסתר: צומו יהודים בעיצומו של חג הפסח¹⁰²! ...! שכן, כאשר ישנה גזירה על בני ישראל, אין להתחשב בענין הפסח. וכך נהגה אסתר עצמה, שהעמידה את חיי' בסכנה והלכה אל אחשוורוש.

ונוסף לזה שמרדכי ואסתר לא חשבו על עצמם, והתנהגו במסירות נפש – אספו גם עשרים ושנים אלף ילדי ישראל, ועוררו אותם שילמדו תורה במסירות נפש, ועל ידי תינוקות של בית רבן עוררו את כוח המסירות נפש

⁸³ ס"ס תקכט.

¹⁰¹ ראה גם התוועדויות תשמ"ה ח"ג ע' 1482 ואילך.

¹⁰² ראה מגילה טו, א. הובא בפרש"י אסתר ד, יז.

⁹⁸ רמ"א אור"ח סתרצ"ה ס"ב.

⁹⁹ ראה גם שיחת פורים הנ"ל סכ"ד (תורת מנחם שם ע' 39

ואילך).

¹⁰⁰ ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הכ"א. טושו"ע ואדה"ז אר"ח

אצל כל בני ישראל (גם אלו ש"השתחוּו לצלם" דנבוכדנצר, ו"נהנו מסעודתו של אותו רשע" – אחשוורוש), ש"לא עלה על דעת שום אחד מהם מחשבת חוץ ח"ו" במשך כל השנה, ודוקא על ידי זה ביטלו את הגזירה.

כו. וענין זה מהווה לימוד והוראה לנשי ובנות ישראל בכלל, ולנשי ובנות חב"ד בפרט¹⁰³:

כאשר מדובר אודות חינוך הילדים – אין לחשוב אודות "תכלית", אלא יש לחנכם ברוח התורה.

ישנן כאלו המסתכלות על חברותיהן, שילדיהן יגדלו "מסודרים" ("פּאַרזאָרגטע") – זה יהי "רופא", זה יהי "עורך-דין", וזה יהי לפחות "מצחצח נעליים"...

– ב"אמריקא" ישנו פתגם, ש"מצחצח נעליים" הוא גם דבר חשוב ("איז אויך אַ זאַך"), שהרי "ראַקפּעלער" הי' בתחילה "מצחצח נעליים", ואחרי כן נעשה "גביר גדול"...

ואילו הבן שלה – אם תשלח אותו לשיבה, יהי "בטן"... הוא לא יוכל אפילו לצחצח נעליים, כיון שאינו יודע איך לאחוז בידו את המברשת... ולכן חוששת היא לשלחו לשיבה – כי מנין תהי' לו פרנסה?!...

ובכן: יש לדעת שאין לעשות חשבונות שכאלו. יש לדעת שהקב"ה הוא הון ומפרנס לכל, ואין צורך "לסייע" לו ו"לחסוך לו עבודה" ("מען דאַרף אים ניט העלפן און פּאַרשפּאַרן קיין אַרבעט")!

הדבר היחיד שצריך לעשות הוא – לחנך את הילדים בדרך התורה, ועל ידי זה יהי' להם אושר ועושר גם בגשמיות.

אין להביט לעבר דלתו של השכן, שבנו של פלוני יהי' לו בית משלו, רכב משלו, וכיוצא בזה, "אַן אַנדער שוואַרץ יאָר"...

אלא יש למסור את הילד ל"מלמד" שאינו יודע את "שפת המדינה", ואפילו אינו יודע את שמו של ה"פרעזידענט" הנוכחי, ומי הי' ה"פרעזידענט" לפניו, ונוסף לזה – מגדל הוא "זקן מלא"... ודוקא "מלמד" זה – יחנך את הילדים בדרך התורה ומצוות.

ודוקא על ידי זה מצילים את הילדים שלהם, ועל ידי זה – גם את כל עם ישראל.

כז. וענין זה מהווה הוראה גם להעסקנים – שעליהם למסור את כל כוחותיהם ויכולת ההשתדלות שלהם לטובת חינוך הכשר.

ואף שאין זה נוגע להם עצמם – עליהם ללמוד את ההוראה האמורה מאסתר, שאף שהגזירה לא היתה נוגעת לה כלל, הרי מיד כששמעה שישנה גזירה על בני ישראל, אזי "ותתחלחל המלכה", והלכה במסירות נפש להגן מהגזירה, כיון שגזירה על בני ישראל (גם כשאינה נוגעת אלי') היתה בעיני' דבר שלה.

ועל דרך זה בעניננו: כאשר רואים כיצד מתחנך הדור הצעיר (שהוא ענין הנוגע לעתיד בני ישראל) – חובה על כל אחד ואחת להתייחס לזה כענין הנוגע אליו, ולפעול בכל כוחותיו בענין החינוך הכשר.

כח. בגלל¹⁰⁴ גודל חשיבות הענין דתינוקות של בית רבן, הרי כל מי שיכול לעשות ולסייע בזה, עליו להתייגע¹⁰⁵ בממונו, בגופו ובנפשו, להרחיב את החינוך הכשר.

ישנם כאלו העושים "חשבונות", שענין זה אינו לכבודו, הוא צריך לעסוק בענין נעלה יותר. ללמוד עם ילדים "אלף-בית" – יכול גם אדם פשוט יותר; לדבר על כסף עבור "חדר" או ישיבה – הוא ענין השייך ל"משולח" ולא אליו, וכדומה. – אומרים לו, שחשבון זה הוא בשנים כתיקונם ("אין נאָרמאַלע צייטן"). בשעת שריפה רחמנא לצלן – אין עורכים "אסיפות" לדון מי יכבה את השריפה, אלא כל אחד עושה, כל אחד חייב לעשות מה שביכולתו כדי לכבות את השריפה¹⁰⁶.

ישנם הטוענים, שכבר התייגע דיו בענין חינוך הכשר, ועכשיו – שיפעל משהו אחר. אומרים לו: "אדם לעמל יולד"¹⁰⁷, אדם צריך להתייגע תמיד.

כדי להצדיק את ייסורי הנשמה, שסובלת תמיד על-ידי ירידתה בגוף¹⁰⁸ – עליו להתייגע תמיד, כיון שבמשך הזמן שאינו מתייגע, הרי ייסורי הנשמה הם לחינם.

106) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 149. וש"נ.

107) איוב ה, ז.

108) ראה מכתב יו"ד כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' מה ואילך).

תורת מנחם – התוועדויות ח"י ע' 178 ואילך).

103) הבבא לקמן – ראה לקו"ש ח"א ע' 112.

104) סעיף זה – הוא המשך השיחה המוגהת בלקו"ש הנ"ל

(שבהערה 84).

105) ראה גם לקו"ש שם ע' 114 – בענין "עמלנו אלו הבנים".

וכשם שצריך להיות בנוגע לעצמו – כן צריך להיות גם¹⁰⁹ בנוגע לזולתו, ובפרט בענין החינוך: יש להתייגע בענין זה תמיד.

* * *

כט. דובר בפורים בשנה שעברה¹¹⁰, שכאשר ישנם "עיניים לראות ואוזניים לשמוע גו"¹¹¹ – אפשר ללכת בדרכים חדשות, אבל כאשר ענין זה חסר – מוכרחים לצעוד בדרך טלולה. ולכן – יש לחזק את המנהגים הישנים. ובנדון דידן: כיון שבפורים נהג כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לקבץ מעות עבור עניניו¹¹² – הרי, אף שלא אערוך עתה מגבית, יגמור כל אחד ואחת עתה במחשבתו כמה בדעתו ליתן.

וכאשר יעשו זאת בשעת ההתוועדות דפורים – יהי זה בהצלחה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "קול ביער"¹¹³].

* * *

ל. ידוע¹¹⁴ מענה אדמו"ר הזקן על השאלה מה גדול יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל – שאהבת ישראל גדולה יותר, כיון ש"אוהב מה שהאהוב אוהב". ובפעם אחרת הוסיף¹¹⁵, ש"ואהבת לרעך כמוך"¹¹⁶ הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלוקיך"¹¹⁷.

וביאור הענין – על פי מה שמבאר אדמו"ר הזקן בעצמו בתניא¹¹⁸ ש"העושים גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית (דהיינו – אהבה באופן ד"כמוך", כפי שאוהב את עצמו) ביניהם", כיון שהגופים מחולקים. ורק כאשר עושים נפשם עיקר, דהיינו שמתחשבים עם השורש והכוונה כו' – אזי יכולה להיות אהבה אמיתית, כיון שאין זו אהבה לזולתו, אלא אהבה לעצמו, שהרי "אב אחד לכולנה".

וזהו ביאור הענין ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלוקיך" – כיון שאהבת ישראל קשורה עם הענין ד"אב אחד לכולנה".

ועל פי זה מובן, שאהבת ישראל צריכה להתבטא גם ברוחניות, דהיינו לעשות טובה ליהודי ברוחניות – דכיון שכל הענין דאהבת ישראל הוא מצד שהאדם עושה נפשו עיקר, הרי כן הוא גם בנוגע לזולתו (שהרי הוא אוהבו כמו את עצמו, כנ"ל), שנפשו של הזולת היא העיקר אצלו. ולכן, כאשר רואה יהודי אחר, וביכולתו לעשות לו טובה ורוחנית, דהיינו טובה בנשמתו – ודאי יעשה זאת.

לא. על פי האמור יובן מאמר הגמרא¹¹⁹ ש"ואהבת לרעך כמוך" "זו היא כל התורה כולה" – דלכאורה קשה להבין¹²⁰, שהרי הענין דאהבת ישראל נוגע, לכאורה, רק ל"מצוות שבין אדם לחברו", ולא ל"מצוות שבין אדם למקום"?

אמנם, על פי ביאור אדמו"ר הזקן הנ"ל – יובן הטעם לכך שאהבת ישראל היא יסוד כל התורה:

על פי ביאור אדמו"ר הזקן בתוכן הענין דאהבת ישראל – הרי היסוד דאהבת ישראל הוא להתפשט ממציאיותו ("אויסטאָן זיך פון דער אייגענער מציאיות"), שכל מציאיותו תהי' מילוי הכוונה העליונה, שכן, כאשר האדם עומד במציאותו, הרי הוא והזולת הם שני ענינים נפרדים, ואי אפשר שתהי' אהבה לזולת "כמוך"; כדי שיוכל לאהוב את זולתו "כמוך", הרי זה רק כאשר האדם מבטל את מציאיותו, כך שכל מציאיותו חדורה בביטול לאלקות.

115) אגרות-קודש הנ"ל ח"ד ע' שלו (נעתק ב"היום יום" ו תשרי). ובכ"מ.

116) קדושים יט, יח.

117) ואתחננו ו, ה.

118) רפ"ב.

119) שבת לא, א.

120) ראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל (דרמ"צ כח, א ואילך).

109) להעיר מב"ב ת, ב: הא תליסר שנין כו'.

110) סי"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ח ע' 31). וש"נ.

111) תבוא כט, ג.

112) ראה סה"ש תורת שלום ע' 243. ע' 248.

113) ראה גם שיחת פורים תשי"א סכ"ח (תורת מנחם – התוועדויות

ח"ב ס"ע 325). ח"ז ע' 336.

114) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תכה (נעתק ב"היום

יום" כ"ח ניסן). ובכ"מ.

— פעם¹²¹ הלכו חסידים בדרכם מהתוועדות חסידית, שנמשכה עד שעה מאוחרת בלילה. בדרכם מהתוועדות, צעדו החסידים באמצע הרחוב — כפי שהיו נזהרים פעם מהליכה "בצדי דרכים"¹²² — וניגנו ניגון, שכנראה לא סיימו לנגנו בעת ההתוועדות. בינתיים התקרב אליהם פקיד מהמשטרה, ושאל אותם ברוסית: "קטאָ אידיאָט?" (מיהו ההולך?). אחד החסידים, שידע מעט רוסית והבין את שאלתו של הפקיד, ענה: "ביטול אידיאָט!" ("ביטול הולך"). — החסיד הנ"ל חי' חדור בענינים אודותם דובר בעת ההתוועדות; "ביטול היש", "ביטול במציאות", "אין עוד" וכו', עד כדי כך שזו היתה כל מציאותו, ולכן ענה בפשטות (על שאלתו של הפקיד) — "ביטול" הולך! והפקיד — קיבל את המענה והלך לו...

יש צורך להיות חדורים לחלוטין ("דורכגענומען און דורכגעדרונגען") בענינים אודותם מדברים, עד שגם כאשר מתעסקים עם גוי, שפוגשים גוי ברחוב והוא שואל מיהו ההולך, יש לענות לו "ישר ולענין" ("צום פוינט"), כפי האמת — "ביטול אידיאָט"!

וזוהו שאהבת ישראל (שנעשית על ידי ביטול מציאותו) הוא כל ענין התורה ומצוות — שהרי ענין התורה ומצוות הוא עבודת הברורים, בירור הניצוץ האלוקי שבדבר הגשמי, דהיינו שירוגש בדבר הגשמי מציאותו האמיתית, שהיא אלקות.

וכסיפור הידוע¹²³ על דבר החסיד ר' בנימין קלעצקער, שפעם, כשערך חשבון בעניני עסקיו, הרי לאחר שסיים את החשבון והגיע ל"סך הכול" — רשם "אין עוד מלבדו!" כלומר: אין הכוונה שהוא לא עשה את החשבון עצמו; הוא חישב נכון את כל המספרים, אלא ש"סך הכול" של המספרים עצמם הי' "אין עוד מלבדו", דהיינו, שבדבר הגשמי עצמו נרגש שמציאותו היא אלקות.

לב. וביאור הענין:

בכל הנבראים שברא הקב"ה בעולם ניכר שיש בהם ענין האחדות. וכפי שרואים במוחש — ששום נברא אינו יכול למלא את תפקידו בעצמו, ללא סיוע של נברא אחר, אלא כל נברא חייב להיזקק לנבראים אחרים, שבזה ניכר שכל הנבראים ממלאים יחד תפקיד אחד.

וטעם הדבר — דמכיון שכל הבראה נבראה (ונבראת בכל רגע¹²⁴) על ידי הקב"ה, שהוא "הוי' אחד"¹²⁵, הרי ענינה של הבראה הוא אחד — לפעול ולגלות את ענינו של הבורא, "הוי' אחד".

אלא שענין זה הוא בהעלם בהנבראים, וכדי שיבוא לידי גילוי, הרי זה על ידי פעולתם של בני ישראל, שהם "גוי אחד"¹²⁶, שענין האחדות הוא בגילוי אצלם, ולכן, על ידי זה שבני ישראל מקיימים את התורה, שגם היא "תורה אחת"¹²⁷, ומתאחדים יחד על ידי הענין דאהבת ישראל — מגלים הם גם בנבראים את האחדות שבהם, היינו שהם מגלים את הענין ד"הוי' אחד" שבבריהו. וזהו הפירוש "גוי אחד בארץ"¹²⁶ — שהם מגלים את הענין ד"אחד" גם "בארץ"¹²⁸.

לג. נזכר לעיל (סעיף ל), שעל פי פירוש אדמו"ר הזקן שעיקר הענין דאהבת ישראל הוא להגביר את הנשמה על הגוף — הרי ענין זה צריך להתבטא לכל לראש ברוחניות, שכאשר יודעים אודות ענין טוב ברוחניות, יש לספר זאת גם לזולת.

אלא שבענין זה עצמו (הפעולה הנדרשת על הזולת) ישנם שני אופנים — האופן שעל פי שיטת חסידי פולין, והאופן שעל פי חסידות חב"ד:

ולכן ה"ה שייכות זל"ז, ובכל מצוה כלולות כל שאר המצוות (וזהו הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה" (סוכה כה, סע"א. וש"נ) — כיון שבמצוה שעוסק בה כלולה גם המצוה שנודמנה לו עתה, ולכן הוא פטור ממנה (ראה שיחת פורים דאשתקד סכ"ד (תורת מנחם — התוועדות ח"ח ע' 39. וש"נ)).
ועד"ז בבנ"י — ש"כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט, סע"א. וש"נ), כיון שכלולים זה מזה כו'.
(128) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.

(121) ראה סה"ש תרח"ץ ע' 251.
(122) ראה גם ב"ק ס, ב.
(123) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ז ע' 56. ע' 314. וש"נ.
(124) ראה תניא שעהייה"א בתחלתו.
(125) ואתחנן ו, ד.
(126) שמואל"ב ז, כג. ועוד.
(127) וכמ"ש באזהרות הרס"ג (הובא בפרש"י עה"ת משפטים כד, יב) שכל המצוות כלולות בעשה"ד (ולכן יש בעשה"ד תר"ך אותיות נגד תר"ך מצוות — ראה תו"ש יתרו (כרך טז) במילואים ס"א. וש"נ)

אחד מאדמו"רי פולין שהי' ביחס פנימי עם אדמו"ר הצמח-צדק, אמר, שהוא זקוק למניין אברכים, כדי שעל ידם יגבי' את העולם כולו. כלומר: גם הוא שָׁאָף להגבי' את העולם כולו (היינו לפעול את ענין האחדות ד"גוי אחד", ועל ידי זה לפעול את הענין ד"אחד בארץ"); אלא שרצה לעשות זאת בדרך מקיף – להשפיע על מנין אברכים בלבד, ובדרך ממילא לרומם את כל העולם.

אבל חסידות חב"ד דורשת שבכל הענינים תהי' התעסקות בפנימיות דוקא, ובפרט בענין אהבת ישראל, שהוא יסוד כל התורה – דרשו רבותינו נשיאינו בכל דור ודור מחסידיהם שיהיו מחנכים. והיינו, שכאשר רואים יהודי שאינו יודע על דבר תורת החסידות – יש להתעסק עימו בפנימיות ולהיות מחנך שלו, ללמוד עמו ולבאר לו את הטוב שבתורת החסידות. ועל ידי זה פועלים הענין ד"גוי אחד בארץ" – גילוי אחדות הוי' למטה, ועד שנעשה "דירה בתחתונים".

* * *

לד. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר כותב באחד ממכתביו¹²⁹, שאף שמלאכת אפיית לחם היא "מלאכה הצריכה במאד", שאין העולם יכול להתקיים בלעדיו כו' – מכל מקום, מי שמוכשר להיות "נוקב מרגליות" ונעשה "אופה לחם", אינו ממלא את תפקידו. ובפרטיות יותר¹³⁰:

הכישירונות שלו (שבגללם יכול הוא להיות "נוקב מרגליות") – ירש מהוריו, כמאמר רבותינו ז"ל¹³¹ "האב זוכה לבן . . . בחכמה". ונוסף לזה, הרי כדי שהכישירונות יתפתחו עד לידיעת האומנות בפועל – היו לו מלמדים שלימדוהו את האומנות במשך זמן.

ונמצא, שאם אינו משתמש בכישירונו זה (להיות "נוקב מרגליות"), ובמקום זאת נעשה "אופה לחם" – הרי, ככל שאפיית לחם היא מלאכה חשובה כו', נחשב אדם זה פושע – כלפי הוריו, כלפי מלמדיו, וכלפי זמנו שלו (שהשקיע בלימודים), כיון שאינו מנצל את כוחותיו כפי יכולתו!
וכן הוא ברוחניות:

כאשר אדם יכול לעבוד עבודה נעלית יותר, ומסתפק בעבודה במדרגה תחתונה יותר – הרי הוא פושע, לא רק כלפי עצמו (ש"החובל בעצמו פטור"¹³²...), אלא גם כלפי הוריו ורבותיו.

ויתרה מזו: מכיון שכל אחד ואחת מישראל הוא חלק מכללות ישראל (כנ"ל (סעיף ל"ב) שבני ישראל הם "גוי אחד") – הרי בכך שאינו מנצל את כוחותיו וממלא את תפקידו כדבעי, הרי הוא פושע גם לגבי כללות ישראל, וממילא – לגבי כללות הבריאה.

לה. כלפי מה הדברים אמורים – כלפי ענין החינוך, שהוא הענין המדובר עתה ("מען רעדט דאָך אַלץ אין ענין החינוך"):

מי שביכולתו להיות מחנך בענינים גדולים יותר, ובמקום זאת מתעסק בענינים פשוטים יותר, כגון: שביכולתו ללמד "חומש", ומתעסק בלימוד "אלף-בי"ת" בלבד – הרי הוא בדוגמת "נוקב מרגליות" שמתעסק ב"אפיית לחם".

לימוד אלף-בי"ת הוא אמנם ענין חשוב ביותר, שהרי הוא התחלת לימוד התורה (כמו בכל חכמה, שהתחלה היא בלימוד הא"ב של אותה חכמה),

– וכמדובר לעיל (סעיף כ"ב) בענין מעלתו של יהושע בן גמלא, שפעל את ענין הלימוד עם ילדים קטנים דוקא. ועל דרך זה נהגו רבותינו נשיאינו, שבכל מקום שבאו אליו ובכל מקום שהגיעו דבריהם, יסדו תחילה ישיבה ותלמוד תורה לילדים, כיון שבזה דוקא תלוי קיום עם ישראל –

אבל אף על פי כן, כאמור, מי שמוכשר ללמד ענינים גדולים יותר – אינו יכול להסתפק בלימוד אלף-בי"ת בלבד.

¹²⁹ נדבר בהתועדות דפורים שתא זו כו".

¹³¹ עדיות פ"ב מ"ט.

¹³² ב"ק צ, ב (במשנה).

¹²⁹ אגרות-קודש שלו ח"ד ע' שמ (נעתק ב"היום יום" כה ניסן).

¹³⁰ ראה גם מכתב ט"ז אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ס"ע רעט ואילך).

¹³⁰ ראה מכתב כ"א אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש הנ"ל ס"ע רצא):

לו. ועל דרך זה בנוגע ללימוד תורת החסידות:

מי שזכה, מסיבות ידועות, שיש לו שייכות לתורת החסידות, ויש בו ניצוץ חסידי ("א חסידי"ישן פונק") שיש מזקניו, שבוודאי עתיד להתגלות בו,

— אמנם הוא עלול לחשוב: איזו שייכות יש לו לזקניו? הרי זקניו נמצאים כבר בגרעין, ואילו הוא נמצא בעולם הזה החומרי! אבל האמת היא שבני ישראל הם מאמיני האחדות, דהיינו שכל הענינים שבעולם הם מאוחדים וישנה שייכות ביניהם, ולכן התפילות וההתעוררות רחמים של אבותינו בגן-עדן פועלים גם בעולם הזה.

והרי "לא ידח ממנו נדח"¹³³; הקב"ה עומד וממתין לכל אחד ואחת מישראל עד שייכנס פנימה, וסוף כל סוף ייכנס, אלא, שאם יזכה יגררו אותו פנימה דרך הדלת ("וועט מען אים אריינשלעפן דורכן טיר"), ואם לא, אזי יגררו אותו דרך חלון או דרך ארובה... אמנם הוא יתלכלך קמעא ("ער וועט זיך טאקע פארדזשאדען און אריינשמירן זיך אביסל"), אבל בסופו של דבר ייכנס פנימה —

בוודאי אין הוא יכול להסתפק בלימוד אל"ף-בי"ת בלבד, אלא עליו ללפות ולעורר את "ניצוץ החסידי" שבו, ולנצלו בשלמות, ולא רק לגבי עצמו, אלא שב"ניצוץ" זה יחנך גם את הזולת.

וכאשר כל אחד ואחת לא יסתפק בלימוד אל"ף-בי"ת בלבד, אלא ילָּבֶה את "ניצוץ החסידי" שלו וינצלו בשלמותו — הרי על ידי כל ה"ניצוצות" יחד תיעשה "אבוקה" גדולה, שעל ידה יוכלו להגיע לשלמות הכי נעלית.

לז. ובפרטיות יותר:

מבואר בחסידות¹³⁴, שבכללות העולם ישנם ג' ענינים — עולם שנה ונפש. ובכל אחד מענינים אלו ישנה התחלקות לכמה מדרגות: המדרגה הנעלית ביותר ב"עולם" (מקום) — היא בית המקדש, ובבית המקדש גופא — קדש הקדשים; המדרגה הנעלית ביותר ב"שנה" (זמן) — היא יום-הכיפורים; והמדרגה הנעלית ביותר ב"נפש" — היא שבט לוי בכלל, כהנים בפרט, וכוהן גדול — בפרטי פרטיות. ונמצא, שהמדרגה הנעלית ביותר היא מדרגת כהן גדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים¹³⁵.

ובכן: כאשר כל אחד ואחת ינצל את כל כוחותיו וכישרונותיו, הן לגבי עצמו והן לגבי חינוך הזולת — ביכולתו להגיע למדרגה שהיא בדוגמת מדרגת כהן גדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים (תכלית השלמות בכל ג' הענינים דעולם שנה נפש).

וכפי שמצינו בהנהגתו של יהושע בן גמלא כהן גדול — שאף שלמד תורה עם ילדים קטנים (כנ"ל), מכל מקום לא הסתפק בזה, אלא השתדל בכל כוחותיו להיות כהן גדול¹³⁶ ולעבוד העבודה ביום הכיפורים כו' (כולל הקטרת הקטורת מלא חופניו בידי הקטנות¹³⁷).

ובאופן כזה צריכה להיות הנהגת כל אחד ואחת — לנצל את כל כוחותיו וכישרונותיו בכלל, ובפרט בענין החינוך.

לח. כבר דובר פעם¹³⁸ על דבר פתגם חסידי אדמו"ר הזקן¹³⁹, שסדר בתורה גם הוא תורה, והמצוה הראשונה בתורה היא "פרו ורבו"¹⁴⁰, היינו, שהדבר הראשון הוא — שיהודי צריך לעשות עוד יהודי ("א איד דארף מאַכן נאָך אַ אידן").

ומזה מובן בנוגע להאמור שמי שביכולתו להיות "נוקב מרגליות" אינו יכול לצאת ידי חובתו על ידי "אפיית לחם" — שאם הדברים אמורים אפילו בעבודה עם עצמו, הרי על אחת כמה וכמה בענין ד"פרו ורבו" (עבודה עם הזולת), שזוהי המצוה הראשונה בתורה, שבזה בוודאי שצריך לנצל את כל כוחותיו.

133) ע"פ ש"ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד נה"ג.

134) ראה אוה"ת יתרו ע' תתטז. סה"מ תרכ"ח ע' קמד. ועוד.
135) ולכן ה' הכה"ג, אחרי גמר עבודתו ביוהכ"פ בקה"ק, "מתפלל תפלה קצרה" (יומא נב, ב (במשנה)) בלבד על כל השנה — כי, מצד גדול מדרגתו, ה' די לו בתפלה קצרה (חסר קצת — המו"ל).

136) ראה יומא יח, א.

137) ראה ירושלמי יומא פ"ב ה"א*.

138) ראה תורת מנחם — התוועדות ח"ד ס"ע 130 ואילך. ועוד.

139) ראה סה"ש תרצ"א ע' 262. ושי"נ.

140) בראשית א, כח. וראה לקו"ת שה"ש לח, ריש ע"ד.

לט. ועד כדי כך יש לנצל את כל הכוחות – שאפילו יהודי ש"צועק" שאינו מאמין ח"ו, יש לעשותו לירא-שמים ולחסיד, ועד שהוא עצמו יהי בבחינת "טופח על מנת להטפוח"¹⁴¹. ומה שלעת-עתה "צועק" הלה שאינו מאמין – אין מה להתפעל מכך.

ובהקדם מה שמצינו באברהם אבינו, שנקרא בשם "העברי"¹⁴² (ועליו כתיב¹⁴³ "בעבר הנהר ישבו אבותיכם"), כיון ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד" (כמו שכתוב במדרש¹⁴⁴), שהי' היחיד שהאמין באחדות ה', ואף על פי כן בסופו של דבר הוא הי' המנצח, וכמו שכתוב¹⁴⁵ "אחד הי' אברהם (ואף על פי כן) ויירש את הארץ".

וטעם הדבר – כי העיקר בכל דבר הוא האיכות שבו.

וכפי שמצינו בכוח ההולדה, שהוא דבר שאי אפשר למודדו בכמות, שהרי יתכן שבאותה כמות (שעל דרך הרגיל יש בה היכולת להוליד) לא תהי' היכולת להוליד (וכידוע שבחכמת הרפואה אין הסברה על זה) – כיון שזהו ענין התלוי בכוח האין סוף¹⁴⁶. והיינו, שזהו ענין שאינו נמדד בכמות, אלא באיכות שבדבר.

וכן נתגלה לאחרונה בענין ה"אטום"¹⁴⁷ – שאף שבכמות הוא דבר מועט ביותר, מכל מקום בכוחו להחריב את העולם כולו, מצד האיכות שבו.

ועל אחת כמה וכמה שכן הוא במידה טובה, וכנ"ל – שאף על פי ש"אחד הי' אברהם", מכל מקום "ויירש את הארץ".

ועל דרך זה בענינו – בנוגע להפצת תורת החסידות: אף שבגילוי הזולת הוא מנגד לתורת החסידות – אין להתפעל מזה, ויש להשתדל לעשותו לחסיד. ואף שלעת-עתה נמצא במעמד ומצב ד"מועט" לגבי המנגד – הרי כיון שהוא חזק יותר באיכות (ויתרה מזו – שגם האיכות של המנגד מסכימה לזה, כיון שבפנימיות אינו מנגד כו'), סופו לנצח ולעשות את המנגד לחסיד.

מ. ודאי הדבר שצריכים לגשת אל כל אחד ואחת בהתאם ל"כלים" המתאימים לו.

כשם שאי-אפשר לגשת לילד קטן, ולהסביר לו שעליו ללמוד תורה כיון שהיא חכמה גדולה ביותר, או כיון שהיא חכמתו ורצונו ית' – שהרי הסברים אלו לא ישכנעו אותו ("דאָס וועט אים ניט נעמען"), אלא הגישה לילד קטן צריכה להיות על ידי נתינת ממתקים כו'¹⁴⁸, ותוך כדי כך מכניסים אותו לחדר – כמו כן כאשר רוצים לפעול על יהודי שילמד חסידות, העיקר הוא לשכנעו שלא יפחד מלימוד החסידות, כיון שאין "נכווים" מזה ("מען בריט זיך ניט אָפּ דערפון")...

– בילדותם¹⁴⁹, שיחקו פעם אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ואחיו הרז"א, במשחק של "רבי וחסיד": הרז"א – בתפקיד "רבי", ואדמו"ר נ"ע – בתפקיד "חסיד". התיישב הרז"א על כסא, ואדמו"ר נ"ע ניגש אליו ושאל אותו "שאלה": מכיון שנשמה היא "אש" – מדוע אינני נכוה כשאני נוגע בך? והשיב לו הרז"א: הרי גם אתה הנך "אש", ו"אש" איננו נכוה מ"אש"!...

ועל דרך זה בענינו: חסידות אמנם היא גילוי אלוקי הדורש ביטול (בדוגמת "אש" הגורמת "כווי"), אבל נשמות ישראל הם כלים לגילוי זה, ולכן הגילוי אינו מכלה אותם, ואדרבה, מרומם אותם. –

ובמילא, צריכים לגשת לכל אחד ואחת ו"לקחת" אותו, והרי בתורת החסידות ישנם כמה וכמה ענינים שבהם ועל ידם אפשר לפעול כו';

(141) ל' חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.

(142) לך לך יד, יג.

(143) יהושע כד, ב.

(144) ב"ר ספמ"ב.

(145) יחזקאל לג, כד.

(146) ראה לקו"ת שה"ש מ, רע"א. סה"מ תרנ"ז ע' קעט. תרע"ח ע'

תיד. תרפ"ו ע' קנו. ס"ע רכו ואילך. מלוקט ח"א ע' נד. תורת מנחם

– התוועדויות ח"ח ע' 229.

(147) ראה גם מכתב י"ד שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קסח).

שיחת פורים תשי"א ס"ט (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 315).

וש"נ.

(148) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ה. ובארוכה – פיה"מ סנהדרין

ר"פ חלק.

(149) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 27. וש"נ.

אבל תכלית הכל היא – שבסופו של דבר ייעשה הלה לחסיד, ומ"שפיץ חב"ד"! – בניקולייב היו שני בתי-כנסת: "חב"ד", ו"שפיץ חב"ד"...

* * *

מא. איתא בגמרא¹⁵⁰, שהושע בן אלה נענש על כך "שהעביר קולר מצווארו ונתנו בצוואר הרבים". וכן הוא כאשר יהודי אומר דברי מוסר: אם דבריו פועלים פעולתם – הרי זה טובה עבורו ועבור השומעים, ואם לאו – הרי זה בדוגמת דברי הגמרא בענין הושע בן אלה.
ובענינו:

כאשר יושבים ומדברים בענין חינוך הכשר, לימוד החסידות וכו' – אם הדברים פועלים פעולתם, הרי זו טובה עבורי וטובה עבורכם. אבל אם לא – "למה להכניס ראש בריא למטה חולה"? ("וואָס דאַרף מען שטופן אַ געזונטע קאַפּ אין אַ קראַנקע בעט"?)... וכפי שהי' כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אומר: שיישאר לשבת ב"חור" שלו ("זאָל ער זיצן באַ זיך אין קאַטוך")!

ולכן הנני מבקש מכם: מכיון שהינכם אנשים טובים, מסתמא תרחמו... ותצייתו – לעסוק בחינוך הכשר וללמוד חסידות!

מב. מלבד כל הנ"ל, הרי עתה נקל הרבה יותר לעסוק בהפצת תורת החסידות, כיון שכללות המצב הוא באופן ד"עולם הפוך"¹⁵¹, שהנהגת העולם היא שלא על-פי שכל.

– הייתי בצרפת בזמן המלחמה עם הגרמנים. בצרפת היו אז ביצורים חזקים, ואילו לגרמנים לא הי' שום דבר, ואף על פי כן – יצאו למלחמה עם צרפת. וכשהיו שואלים את הגרמנים: איך יוצאים אתם למלחמה באופן כזה? – היו משיבים תשובה, שאיני רוצה לחזור עלי' מצד הענין ד"ימחה¹⁵² שמו של עמלק"... אבל על כל פנים תוכנה הי' – שזהו ענין של תוקף שאין לו מקום בשכל. ואמנם בפועל – ניצחו הגרמנים את צרפת באותה מלחמה. ולאחרי "הצלחה פורתא" זו של הגרמנים (במלחמתם נגד צרפת) – הרי בשכל לא הי' שום מקום לסילוקם משם, כיון שלא היתה שום דרך לסלקם. ואף על פי כן הצליחו בזה כו'.

וכן המאורעות שהיו אחרי כן בארץ ישראל – גם הם לא היו על פי שכל, הן זה שהאנגלים הסתלקו, והן זה שבני ישראל תפסו את השלטון ומנהלים אותו כו'. וראי' לדבר – שבין בני ישראל עצמם היו שטענו שאין לקחת את השלטון, כיון שלא יצליחו להחזיק מעמד כו' ("מען וועט ניט קאָנען איינהאַלטן"). ולמעשה – כבר למעלה מג' שנים (שג' שנים הם חזקה על פי דין¹⁵³) שהמדינה מתנהלת, ובאופן שאינו על פי שכל, אלא בדרך נס.

ונמצא, שהמצב הוא באופן ד"עולם הפוך" – כל המאורעות שמתרחשים בעולם אין להם שום מקום בשכל. ובכן: אינני יודע אם יש מעלה בהנהגה זו, אבל על כל פנים לגבי הפצת תורת החסידות – הרי זו מעלה גדולה: כיון שהנהגת העולם היא שלא על פי שכל – הרי אין צורך להיכנס בוויכוחים על דבר תורת החסידות (בדומה לכל הוויכוחים שהיו בעבר כו'), אלא כאשר מישוהו בא בטענה נגד תורת החסידות כו' – יש לענות לו בפשטות: מהי התועלת בכל ה"סברות"; הנך רואה שהנהגת העולם היא שלא על פי שכל, ואם כן, במקום לעסוק ב"סברות שכליות" – הבט על המציאות, מה פעלה תורת החסידות!

בשנים עברו – הי' אפשרי להיות כדבעי, ואפילו להגיע למדרגות גבוהות, גם ללא תורת החסידות. אבל בימינו – הוכיחה המציאות שמוכרחים להגיע לתורת החסידות, וישנם כמה מופתים מוחשיים על כך. ואם כן, מה טעם בכל ה"סברות" וה"פלפולים" – כאשר רואים את המציאות!

הרמב"ם כותב¹⁵⁴: "אין המציאות נמשכת אחרי הדעות, אבל הדעות האמיתיות נמשכות אחר המציאות". והיינו, שכאשר יש לאדם שיטה מסוימת, והוא רואה שהמציאות היא אחרת – עליו לשנות את דעתו על-פי המציאות, ולא לנסות "לחתוך" את המציאות כדי שתתאים לדעתו!...

(153) ראה ב"ב רפ"ג.
(154) מו"נ ח"א פע"א.

(150) ירושלמי תענית פ"ד ה"ז. איכ"ר פתיחתא לג.
(151) לשון חז"ל – פסחים נ, א. וש"נ.
(152) פרש"י ס"פ בשלח.
(153) פרש"י ס"פ בשלח.

ומלבד זאת, הנה כשם שאנו רואים בעניני העולם, שלא נוגע אם ענין מסוים יש לו מקום בשכל או לא, אלא כאשר הולכים בתוקף ובמסירות נפש מצליחים כו', ככל הדוגמאות הנ"ל – כן הוא גם בענין הפצת מעיינות תורת החסידות, שכאשר יעסקו בזה בתוקף ובמסירות נפש, אזי יצליחו.

ואז יתקיים הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"¹⁵⁵, שיביא בדרך ממילא לקיום הענין ד"קאתי מר"¹⁵⁶.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש תנועות – דהבעל שם טוב הרב המגיד ואדמו"ר הזקן, ואחרי כן ניגון "הבינוני"].

* * *

מג. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר כמה פעמים¹⁵⁷, שתקופה זו היא הזמן האחרון של הגלות, ו"הנה זה – משיח – עומד אחר כתלנו"¹⁵⁸. והענין בזה:

"כתלנו" – קאי על הכותל המפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים, שנעשה על ידי העוונות, כמו שנאמר¹⁵⁹ "עוונותיכם היו מבדילים גו".

וזוהו "הנה זה עומד אחר כתלנו" – שמשיח כבר נמצא, אלא שהוא "עומד אחר כתלנו", אחר הכותל שאנו הקמנו (על ידי העוונות), ועלינו רק לשבור את הכותל המפסיק, ומשיח יהי' אצלנו ("האָבן מיר משיחין")! ענין המשיח – התחיל מיד בזמן החורבן, כמאמר הגמרא¹⁶⁰ שכבר בשעת החורבן "נולד מושיען של ישראל". ומאז – הרי כמעט בכל דור ודור ישנו משיח¹⁶¹, אלא שהדור לא זכה שמשיח יתגלה.

ונוסף לזה (שמשיח נמצא בכל דור ודור, אלא שהדור לא זכה שיתגלה) – הרי ישנן בפרטיות שנים מסוימות, שעליהם היו "קיצים"¹⁶², וגם בשנים אלו לא זכה הדור שמשיח יתגלה.

וכידוע שהי' הקץ של רש"י¹⁶³ שלא זכו שיתגלה בו משיח, וכן הקץ על שנת ת"ח מהזוהר¹⁶⁴, שגם בו לא זכו שיתגלה משיח.

ועל דרך זה הי' המאורע עם שלמה מולכו¹⁶⁵, שהי' מקובל גדול, ומסר נפשו להתווכח עם ה"אפיפירור" ברומי, ברצונו להביא את הגאולה. אלא שהדור לא זכה לכך, והוא עצמו זכה להישרף על קידוש השם (שבעל ה"בית יוסף" התפלל כל ימיו שיזכה לזה¹⁶⁶). ונשאר ממנו ספר, וכן "דגל" שתלוי בבית הכנסת (של המהר"ל) בפראָג, שזהו חיזוק לענין הגאולה¹⁶⁷.

אלא שכל הנ"ל היה בדורות שלפני זה, אבל עתה עברנו כבר כל ענינים אלו כו', "כלו כל הקיצין"¹⁶⁸, וכפי שאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁶⁹, שעתה הצית כבר הקב"ה את חומות הגלות ("השם ית' האָט אָנגעצונדן די גלות ווענט").

על כל אחד לדעת שהדבר תלוי בו. ישנם עדיין "פכים קטנים" שצריכים לבררם, ועל כל אחד לדעת שהכוונה היא אליו – שהוא צריך לברר "פכים קטנים" אלו, ועליו מוטל התפקיד להפיץ את מעיינות תורת החסידות.

ופעולות אלו – ישברו את ה"כותל" המפסיק, ונזכה לביאת משיח בגילוי, למטה מעשרה טפחים.

(162) כמה מהם הובאו ונסמנו בהערות הרב מרגליות לשו"ת מן השמים (ירושלים תשי"ז) סע"ב. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 234. חכ"ט ע' 15 ואילך. תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 182. ח"ט ע' 122. וש"נ. (163) ראה פרש"י דניאל ח, יד. סנהדרין צז, ב (ד"ה ותשקמו). (164) ח"א קלט, ב (במהנ"ע). (165) ראה סדה"ד ה"א רצ"ד. אוצר ישראל (אייזענשטיין) בערכו. (166) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 176, ובהנסמן שם. (167) או: להאמונה בגאולה. (168) סנהדרין צז, ב. (169) אגרות-קודש שלו ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).

(155) לשון הכתוב – משלי ה, טז. וראה תענית ז, א ובפרש"י. (156) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחילתו. ובכ"מ. (157) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 316. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"י ע' 243. וש"נ. (158) שה"ש ב, ט. (159) ישעי' נט, ב. (160) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא. (161) ראה פי' הברטנורא למגילת רות. שו"ת חת"ס חו"מ (ח"ו) בסופו (סצ"ח). שד"ח פאת השדה מע' האלף כלל ע'. ועוד.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבכות (בבא הרביעית – ג' פעמים), ואחרי כן
 "ניע זשוריצי כלִאָפּצי". ואחרי כן בירך ברכת המזון].

* * *

מד. על¹⁷⁰ הפסוק¹⁷¹ "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" – איתא בירושלמי¹⁷²: "תמיד אפילו בשבת, תמיד
 אפילו בטומאה".

כמדובר כמה פעמים, הרי כל הענינים והעבודות שבמשכן ומקדש הגשמי – ישנם גם במשכן ומקדש הרוחני,
 שנמצא בכל אחד ואחת מישראל.

המזבח הוא לב האדם. כשם שבמזבח הגשמי היו מזבח החיצון ומזבח הפנימי – כך ישנם גם בלב "חיצוניות
 הלב" ו"פנימיות הלב"¹⁷³. המזבח שעליו חל הציווי "אש תמיד תוקד על המזבח" הוא המזבח החיצון. וברוחניות:
 צריכה להיות התלהבות בגילוי, בחיצוניות הלב – שהלב יבער לאלקות.

"שבת" – הוא ענין השביתה, התנתקות ("אָפּגעטראָגן") מהעולם, ולכן אסורים אז "עובדין דחול". פירוש
 הדבר בעבודה בנפש האדם הוא – השגה, "וקראת לשבת עונג"¹⁷⁴, שמצד הגילוי אור שמשגיג, מנותק הוא מכל
 עניני העולם. עלול הוא לחשוב, שמכיון שהוא עוסק בהשגה, עומד הוא למעלה מהתרגשות, אין הוא זקוק
 ל"אש". ולכן אומרים לו: "לא תכבה" – "אפילו בשבת".

ובקצה השני – מי שעומד בריחוק, עלול לחשוב שכבר אין לו שום שייכות ח"ו, ולכן אומרים לו: "לא
 תכבה" – "אפילו בטומאה". אל תביט על מצבך, אלא – לא תכבה, ראה שענין זה לא יכבה אצלך, אלא עליך
 ללבנות ללא הפסק ("זאָלסט האַלטן אין איין אויפבלאָזן") ב"אש תמיד", האש האלוקי שנמצא אצלך, שלא
 יכבה. וזה יביא להענין ד"לא תכבה" כפירוש המגיד ממעזריטש נ"ע¹⁷⁵, שה"לא" – כל הענינים הלא-טובים –
 "תכבה", שייכבו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "כי בשמחה תצאו".

אחרי תפלת ערבית והבדלה – חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א לכל אחד מהנאספים מ"כוס של ברכה".



173 לקו"ת דרושי סוכות עח, ד. ובכ"מ.

174 ישע' נח, יג.

175 אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' ע (נעתק ב"היום יום"

כ אדר שני).

170 סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס

בלקו"ש ח"א ע' 217. במהדורא זו ניתוספו כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

171 פרשתנו ו, ו.

172 יומא פ"ד ה"ו.

לקוטי שיחות פרשת צו כרך ז'

מתורגם ללשון הקודש

במאמר "ביאור מעט על פסוק ואכלתם אכול", שבו מוסבר הפסוק "זה קרבן אהרן ובניו"¹⁰, כותב אדמו"ר ה"צמח צדק"¹¹ בהגהתו "ועיין מה שכתוב בביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", שבמגילת אסתר.

אמנם, בפשטות מתכוון הצמח צדק להפנות בכך רק לענין שבו מדובר באותו מאמר (לגבי "קו וחוט", ראשית הגילוי שלו הוא בחכמה), אך כיון שכל עניני התורה מדויקים לחלוטין, כפי שלומדים בקל וחומר מכך שאפילו בעניני העולם אין שום דבר מקרי ח"ו, אלא הכל בהשגחה פרטית, לכן, כיון שהענין על ראשית הגילוי של הקו מוסבר ב"ביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", הרי זאת הוכחה לקשר שבינו לבין פורים¹².

וכך גם במאמר אחר בלקוטי תורה על פרשה זו, דיבור המתחיל "והיה אור הלבנה", הקשור לשבעת ימי המילואים¹³ (הסוג השני של קרבנות הכהנים), מפנה הצמח צדק¹⁴ שוב ל"וכמו שכתוב סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא, דלכך אין שום שם במגילת אסתר"¹⁵.

וכאן רואים דבר פלא ונפלא, ששתי הפניות אלו, הקשורות, לכאורה, רק לתוכן של אותם ענינים שלגביהם הן מופיעות, מבטאות הן את תוכן הענין של "זה קרבן אהרן ובניו" ושל קרבנות ימי המילואים, והן את ההבדל שביניהם, כדלהלן בסעיף י'.

ג.

הגילוי נמשך מן ההעלם

לכאורה יוצא, ששתי הפניות אלו מצביעות על ענינים המנוגדים זה מזה:

ב"ביאור מעט על פסוק ואכלתם אכול" מדובר שעולם האצילות אינו התחדשות יש מאין כעולם הבריאה, אלא הוא נמשך "מהעלם אל הגילוי" – ועל כך מפנה הצמח

(9) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 הערה 1). וראה ג"כ לקו"ש ח"ז ע' 20 ואילך.

(10) ראה לקו"ת שם.

(11) ת, סע"ב.

(12) ראה לקו"ש ח"ז ע' 28-9.

(13) ועד שה"כותרת" שעל הביאור למאמר ד"ה זה הוא "ענין שבעת ימי המילואים".

(14) ט, רע"ג.

(15) וגם נסמן שם (ע"ג) ל"ביאור ע"פ וקבל היהודים"; (שם, ע"ד) לד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק; ובסיום וחזות המאמר (יר"ד סע"א): "ועיין בפע"ח שער הפורים".

א.

שני סוגי קרבנות עבור הכהנים

בפרשתנו מסופר פעמיים על הקרבנות שהוקרבו עבור הכהנים עצמם¹, כבעלי הקרבן, ולא כרוב הקרבנות, אשר אותם הקריבו הכהנים עבור אחרים (יחידים או ציבור):

בפעם הראשונה – "זה קרבן אהרן ובניו"² – מסופר על הקרבן שהקריב הכהן הגדול בכל יום, ועל הקרבן שהוא היה חייב להקריב (במיוחד³) ביום חינוכו לכהונה גדולה, וכן כהן הדיוט – ביום חינוכו לכהונה⁴.

בפעם השניה – "קח את אהרן ואת בניו... ואת פר החטאת..."⁵ – מסופר על הקרבנות שהקריבו בימי המילואים, כאשר אהרן ובניו התחנכו לכהונה (בראשונה).

אך בין שני סוגי קרבנות אלו יש הבדל ניכר: הקרבנות שעליהם נאמר "זה קרבן אהרן ובניו"

(לא רק אלו שהכהן הגדול הקריב בכל יום לאחד שכבר נמשח לכהן גדול, אלא אף הקרבנות שהקריבו ביום החינוך לכהונה)

הוקרבו מפני המעלה המיוחדת של הכהנים⁶, שהתבטאה בזכיותם בכהונה עקב אי השתתפותם במעשה העגל. ויותר מכך – הם הענישו את העובדים לעגל, דוקא (א) בעונש החמור ביותר, "הרגו", (ב) אפילו – "בנו" ו"אחיו"⁷.

ואילו הקרבנות שהוקרבו בימי המילואים הובאו כחלק מכפרת אהרן על העגל שעשה⁸.

ב.

עניני קרבנות אלו קשורים לפורים

כיון ששני ענינים אלו כתובים בפרשת צו, הנקראת לפעמים בשבת הסמוכה לפורים, הרי יש להם קשר לפורים⁹.

כפי שאנו מוצאים רמז לקשר זה גם ב"לקוטי תורה" שבפרשתנו:

(1) שהוא חידוש (ראה ויק"ר פרשתנו פ"ח, ב. הובא ונתבאר בלקו"ת פרשתנו ז, ד ואילך).

(2) פרשתנו ו, יג ואילך.

(3) נוסף על מה שמקריב בכל יום (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז).

(4) מנחות נא, ב. רמב"ם שם ה"טז. רש"י עה"ת שם.

(5) פרשתנו ח, ב ואילך.

(6) ראה חינוך מצוה קלו (לענין חביתי כה"ג שהי' מקריב בכל יום): "ראוי לאיש כזה להיות לו קרבן מיוחד כו".

(7) רש"י תשא לב, כט (ולכאורה עפ"ז ה"ז צ"ל בכל שבט לוי ול"ד כהנים. וראה רש"י במדבר ג, יב) ודברים י, ח) דפי' על הלויים. אבל בשניהם פי' הטעם דלא טעו בעגל ולא שהרגו. אבל ראה רש"י ברכה לג, ט. ואכ"מ).

(8) רש"י שמיני ט, ב (מתו"כ שם). וראה ג"כ רש"י תצוה כט, א.

עצמות אין סוף ברוך הוא, שהוא "למעלה מבחינת שמות".

ד.

שיא הגילוי דוקא "בלילה ההוא"

ענין זה יובן לאחר ההסבר על טעמו של המנהג²⁰, שבקריאת המגילה מגביהים את הקול במלים "בלילה ההוא", כי תוקפו של הנס בא לידי ביטוי²¹ בכך ש"בלילה ההוא נרדה שנת המלך":

"לילה ההוא" הוא רמז לשיא ההעלם. שהרי "לילה" בלבד כבר מביע העלם, כי זהו ההבדל בין "יום" לבין "לילה": יום הוא אור וגילוי, ואילו לילה הוא חושך והעלם – "ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה"²². וכן המלה "הוא" רומזת להעלם, כפי שידוע ההבדל בין "זה", שהוא לשון גילוי, לבין "הוא" – לשון נסתר, העלם²³. ומכך מובן ש"לילה ההוא" – העלם כפול של "לילה" ביחד עם העלם של "הוא" – רומז לשיא ההעלם.

וההעלם של "לילה ההוא" קשור (למגילת) אסתר, כי גם על אסתר נאמר²⁴ "אסתר מן התורה מנין, ואנכי²⁵ הסתר אסתיר": "הסתר אסתיר" – הסתר כפול.

ולפי פירושו של הבעל-שם-טוב על הפסוק "הסתר אסתיר"²⁶, שלא זו בלבד שזהו הסתר כפול, אלא שההסתר עצמו מוסתר – כלומר, אין חשים שזהו מצב של הסתר – מובן שגם משמעות ההסתר של "בלילה ההוא" דומה לכך: ה"לילה" עצמו הוא באופן של "הוא", שאיננו נראה כ"לילה". ההעלם כה עצום, עד שאין חשים בכך שנמצאים בחושך: "שמים²⁷ חשך לאור".

זוהי משמעות הענין, שתוקף נס פורים הוא במלים "בלילה ההוא נרדה שנת המלך": דוקא "בלילה ההוא" – בשיא ההעלם – "נרדה שנת המלך", הגיע שיא הגילוי. ואין הכוונה שעל-ידי "נרדה שנת המלך" התבטל הלילה וההעלם, אלא, כלשון הפסוק "בלילה ההוא": בתוך ה"לילה ההוא" עצמו, בשיא ההעלם, התרחש הענין של "נרדה שנת המלך"²⁸. ולכן מובא על נס פורים המשל של

צדק ל"ביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", שבו נאמר¹⁶ שחכמה (דאצילות) היא ראשית הגילוי של קו.

ובמאמר דיבור המתחיל "והיה אור הלכנה" מדובר על כך שדרגת "קול חתן וכלה" אינה בגילוי עתה, ועל כך מפנה הצמח צדק ל"סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא", ששם מופיע¹⁷ הטעם לכך, שבמגילת אסתר אין מוזכר שם מן השמות הקדושים, כי נס פורים היה "מלובש" בטבע "וכמשל¹⁸ החתן שהולך ללון בבורסקי", שזהו ענין של התלכשות וכו' ולא גילוי.

אך לאמיתו של דבר, כיון ששני הענינים מופיעים במאמרים של אותה פרשה, ובמיוחד כאשר הן ב"זה קרבן אהרן ובניו" והן ב"ימי המילואים" יש נקודה משותפת, כדלעיל בתחילת סעיף א', וכן שתי ההפניות הן לעניני פורים, יש לומר, שבין שני הענינים שבהפניות אלו יש תוכן המקשר ומחבר ביניהם.

וכפי שרומז לכך הצמח צדק בעצמו על ידי כך, שבשתי ההפניות הוא מוסיף, לאחר ציטוט הענינים הקשורים בגילוי לענין המדובר בלקוטי תורה, מתוך המאמרים המסומנים, את המלים "עיין שם".

במלים "עיין שם" לאחר ההפנייה לביאור על הפסוק "יביאו לבוש מלכות", שממנו הוא מצטט את המלים "והיא ראשית הגילוי בחכמה", יש לומר, שהוא מתכוון לרמוז לנאמר שם, שה"קו וחוט" היה "על פי¹⁹ צמצום ומקום פני... שלא להיות בגלוי בחינת אין-סוף...". כלומר, שהגילוי שבחכמה הגיע על ידי צמצום.

ובמלים "עיין שם" לאחר ההפנייה ל"סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא", אשר משם הוא מצטט לפני כן את הענין "לכלך אין שום שם במגילת אסתר... מלובשים בהעלם..." – יש לומר, שהוא רומז גם לנאמר שם, ש"ענין קריאת המגילה הוא כמו קורא בתורה שקורא וממשיך גילוי האור". כלומר, שמן ההעלם שאין שום שם במגילת אסתר נמשך על ידי קריאת המגילה גילוי אור, ואדרבה: הגילוי הנובע מכך הוא גילוי של

ד"ה והנה כו' ותוסף אסתר לכ"ק אדמו"ר האמצעי (מאמרי אדהאמ"צ לנין ע' תטו ואילך). (ובתו"א צד, ד – באופן אחר).
 (24) חולין קלט, ב.
 (25) וילך לא, יח.
 (26) הובא בתולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית.
 (27) לשון הכתוב ישעי' ה, כ.
 (28) שהרי הנס דפורים הי' מלובש בטבע (ראה תו"א צא, א, ק, א. ובכ"מ). ובוה תובן שייכות הפירוש (מגילה טו, ב. ילקו"ש עה"פ) ש"נרדה שנת המלך" קאי על "שנת מלכו של עולם", עם הפירוש (שם) "שנת המלך אחשוורוש ממש" (ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35, שכל הפירושים שבפסוק אחד – שייכים הם זה לזה) – כי מכיון שמה ש"נרדה שנת המלך מלכו של עולם" הי' באופן הדתלכשות בלבושי הטבע – "בלילה ההוא", ע"כ

(16) תו"א צב, ג.
 (17) שם ק, ב.
 (18) זח"ג קטו, ב. ולהעיר מפרד"א פכ"ה.
 (19) כן הוא גם ברפוס הראשון ע"פ". אבל ראה ד"ה יביאו לבוש שבשערי אורה פפ"ד (וכן לקמן בדרוש זה בתו"א): "ע"י".
 (20) מנהגי מהרי"ל – הובא במג"א לאו"ח סי' תרצ סק"ז. ונתבאר בארוכה בד"ה בלילה ההוא הש"ת. חייב אינש תשי"ח. ד"ה בלילה ההוא תשכ"ה (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפג ואילך). ובכ"מ.
 (21) מגילה יט, א.
 (22) בראשית א, ה.
 (23) ד' המדרגות – "יום הזה"; "יום ההוא"; "לילה הזה"; "לילה ההוא" – נתבאר בארוכה בד"ה בלילה ההוא תשכ"ה (סה"מ מלוקט שם), מיוסד על

ולכן, כאשר אדם נמצא במצב של "נדדה שנת", אין הבדל אם זה ביום או בלילה. כי "נדדה שנת" היא עירות שאין אפשרות לגביה מציאות של "שינה" (העלם), ולכן לא ייתכן שההעלם של ה"לילה", ואפילו של ה"לילה ההוא", יתנגד לה.

ו.

הגבהת הקול - מתוך פנימיות ולמרחק

לפיכך מגביהים את הקול, כאשר מגיעים ל"בלילה הוא נדדה שנת המלך":

הגבהת הקול בעת הדיבור כרוכה בשני ענינים: (א) דיבורים אלו נוגעים לאדם בפנימיות נפשו. כפי שרואים, שכאשר האדם מדבר דברים הנוגעים לו ביותר, אין הוא מסוגל לדבר בנחת ובשקט, אלא הוא משמיע את דבריו בקול רם. (ב) דברים אלו נשמעים למרחק רב יותר. ככל שהקול גבוה יותר – הוא נשמע למרחק רב יותר.

כך גם בהמשכת האור של "נדדה שנת המלך" – מלכו של עולם³⁵: (א) אור זה נובע ממקור עמוק ביותר, שבו אין העלם, כדלעיל. (ב) האור נמשך למרחק רב ביותר, אף להעלם הרחוק והנחות ביותר, עד להעלם של "לילה ההוא".

וכיון שבקריאת המלים "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" רוצים להמשיך ולהביא לידי השפעת הענין שאותו קוראים, כידוע³⁶ הפירוש על "נוכרים ונעשים", שעל ידי "נוכרים", אז – "ונעשים", לכן יש לקרוא מלים אלו בהגבהת הקול, שיש בה שתי המעלות – כדי להשפיע על ידי כך גם למעלה³⁷ את שני הענינים של "נדדה שנת המלך".

הצבי²⁹, אשר גם בשנתו (בעין אחת עצומה), עינו השניה פקוחה וערה – שיחד עם ההעלם של "בלילה ההוא" קיים גם שיא הגילוי – "נדדה שנת המלך"³⁰.

ה.

"נדדה שנת" - גילוי אור בלתי מוגבל

עצם הענין, ש"נדדה שנת המלך" הוא גילוי אור אלקי היורד גם להעלם של "לילה", ואפילו להעלם הכפול של "לילה ההוא", מוכיח על מעלתו העצומה: האור הנקרא "יום" הוא אור מוגבל, ואינו יכול לחדור להעלם של "לילה", ואפילו ל"לילה" סתם, כי ההעלם של ה"לילה" מנוגד לו. אך "נדדה שנת המלך" הוא אור בלתי מוגבל, אשר ה"העלם" אינו יכול להתנגד לו, ולכן הוא חודר גם "בלילה ההוא"³¹.

מעלה זו של "נדדה שנת המלך" לעומת ה"יום" מוכנת גם בפשטות:

היום אינו זמן השינה, בדרך כלל³². אך העדר השינה ביום שונה לחלוטין מהעדר השינה הנגרם מ"נדדה שנת" (בלילה). וההבדל הוא בשתיים:

(א) העדר השינה ביום קשור לאור היום, שמחוץ לאדם, ואילו "נדדה שנת", העדר שינה זה נגרם ממצבו (הנפשי³³) של האדם עצמו.

(ב) העירות הרגילה ביום אינה נובעת מכך שאור היום אינו מאפשר שינה³⁴, אלא הוא גורם לאדם להיות במצב של חוסר רצון לישון. ואילו ב"נדדה שנת" נמצא האדם במצב שאינו מאפשר לישון.

נתלבש זה כמה ש"נדדה שנת המלך" אחשוורוש ממש".

29) שהש"ר ספ"ח. ובתו"א קטז, ד – הובא זה לענין הנס שהי' בפורים. עיי"ש.

30) משל הצבי שבמדרש שם הוא על בחי' עין ה' אל יראוי – הבטה בעין א' שלמטה משתי עינים. אבל בב"ר רפ"מ: "עין ה' אל יראוי זה אברהם", וקאי על בחי' עין א' דעתיקא שלמעלה מבחי' ב' עינים (יהל אור ע' קכב ע"פ זח"ג קכט, ב). וראה גם אור התורה ס"פ וירא. וראה גם ד"ה אר"י לא ברא כו' תרצ"ד (ועפ"ז סרה קושיית היפ"ת לבר' שם). וע"פ הידוע שכל הפירושים שבפסוק א' שייכים זל"ז (נסמן לעיל הערה 28), צ"ל שבחי' עין א' שלמטה מבחי' ב' עינים שייכת לבחי' עין א' שלמעלה מב' עינים. (וראה גם תו"א שם: "להיות נמשך מבחי' עינא פקיאח דלא נאים", שזהו עין א' דעתיקא (זהר שם, סע"ב), שאין שייך בה ענין השינה).

ו"ל שמעלת בחי' ב' עינים על בחי' עין א' שבשהש"ר שם, הוא רק בענין הגילויים, והוא שההשגחה דעין א' באה בהתלבשות בלבושי הטבע (וכמ"ש בתו"א שם: "שמתלבש בלבושי"), אבל עצם האור שבבחי' זו הוא אותו האור דבחי' עין א' דעתיקא. וכדאי בתו"א שם: "ודמה לך לבחי' מהותו ועצמותו ית' בחי' ע"ק ומשם יומשך להיות לצבי כו'". (וע"ד המבואר בתו"א ד"ה הייב אינש צט, סע"ד ואילך) בענין מה שפורים מותר בעשיית מלאכה. עיי"ש.

– עד"ז הוא גם בבי' הבחי' שביראה – יר"ת ויר"ע [הממשיכות ב' בחי' הבטה אלו (ראה יהל אור שם. ד"ה אר"י שם)] – שחלוקת רק בענין הגילויים, אבל בנוגע לעצם מהותם, גם יר"ת (עם היותה למטה מאהבה בבחי' הגילויים) – היא בעצמותו ית' (קונ"ט העבודה ע' 18).

31) ובדוגמת הידוע (ד"ה הקבצו תרס"ח (בהמשך תרס"ו). וידבר אלקים תש"ד בסופו. ובכ"מ) שאין ביכולת הצמצום להעלים על אור הבל"ג, ולכן נמצא הוא גם לאח"צ כמו שהוא קודם הצמצום.

32) ראה רמב"ם הל' דיעות פ"ד ה"ה: ולא יישן ביום. סוכה נו, ב וטושו"ע או"ח סר"א וס"ד סע' טו. וראה גם שו"ע אדה"ז בתחלתו, שצריך לקום משנתו קודם אור הבוקר.

33) ראה בפרש"י ד"ה נדדה: ויש אומרים כו'. וגם פעולתו על חזון גופו היא בפנימיות יותר מהפעולה דאור היום, שהיא "אין הזוי (דשמש) נכנס בתוכיות.. האדם" (תו"א פז, ריש ע"ב. ובכ"מ).

וכ"ה גם בנמשל, שהתלבשות הנס בהטבע (ראה לעיל הערה 28), הי' באופן ש"אותו הפה עצמו שאמר והעם לעשות בו כטוב בעיניך, הוא עצמו אמר ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם, שהוא ענין אתהפכא חשוכא לנהורא כו'" (תו"א צד, ב).

34) להעיר מעירובין סה, א: זיף ופרע. ובר"ח שם: ישן ביום. וראה טושו"ע שם רטר"א: אם אא"פ כו' יישן.

35) נסמן בהערה 28.

36) רמ"ז בספר תיקון שובבים – הובא ונתבאר בספר לב דור (להחיד"א) פכ"ט. (וראה גם פע"ח שער יט (פורים) פ"ה).

37) דבמורה שאדם מודד בה מודדין לו (משנה ספ"ק דסוטה). ובל' החסידות (ד"מ"צ קג, א. קס, א. ובכ"מ) האתערות דלתתא צריכה להיות מעין ובדוגמת האתערות דלעילא המתעוררת ונמשכת על ידה.

אינה מוגבלת כלל בהגדרות של העלם או גילוי, ולכן יכול החושך להפוך באמצעותה לאור.

ט.

שני הסברים נרמזים בשני המקורות השונים

שני הסברים אלו נרמזים בשתי ההפנייות שהוזכרו לעיל, שאליהן מפנה הצמח צדק בפרשתנו – לביאור על הפסוק "ביאו לבוש מלכות" (שבו מדובר על גילוי ה"קו" על ידי צמצום), ולסוף דיבור המתחיל "חייב אינש לבסומי בפוריא" (שבו מדובר על ההעלם שבמגילת אסתר, שעל ידי קריאת המגילה הוא בא לידי גילוי):

במאמר "ביאו לבוש מלכות"⁴⁰ מוסבר, שמעלת נס פורים היא בהיותו מלוכש בטבע. מכך רואים שהנס הוא ממקור כה נעלה, שמפני מעלתו הוא יכול לרדת למטה ביותר, עד כדי "התלבשות" בטבע, כחבית מלאה יין, אשר מפני שהיין שבה כה רב, הוא נשפך ממנה גם החוצה.

ובכך הוא מבאר את מאמר חז"ל⁴¹ "הנביאים והכתובים עתידים להיבטל, ומגילת אסתר והלכות אין עתידין ליבטל" – כי שורש נס פורים, המסופר במגילת אסתר, הוא בדרגה נעלית ביותר, שמשום כך היה הנס מלוכש בטבע⁴².

ובהמשך לכך מופיע שם (ב"תוספת ביאור על פסוק ביאו לבוש מלכות") ההסבר על אור הקו המגיע "על פי צמצום ומקום פנוי". שכיון שאור הקו בקע את הצמצום, הרי זאת הוכחה שיש לו תוקף עצום⁴³, ויש לו בכך יתרון לעומת האור שהיה ממלא מקום החלל לפני הצמצום, בדומה להסבר הראשון על "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שמפני שהענין של "נדדה שנת המלך" מצביע על גילוי אור מדרגה נעלית ביותר, לכן הוא חודר גם להעלם של "בלילה ההוא".

אך במאמר "חייב אינש לבסומי בפוריא"⁴⁴ מדובר על ענין עמוק יותר במעלת הפורים⁴⁵: המעלה ב"הדור קבלוה בימי אחשורוש" לעומת הקדמת נעשה לנשמע בזמן מתן תורה⁴⁶ היא, שהקדמת נעשה לנשמע נבעה מגילוי אור מלמעלה, ואילו "הדור קבלוה בימי אחשורוש" היה באופן של "אתערותא דלתתא מצד עצמם".

וכיון שה"אתערותא דלתתא" נבעה מהמצב של "הסתר אסתר" של בני ישראל, וזה עורר אצלם את "קבלוה"

ז.

דוקא החושך גורם לגילוי

ב"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" יש ענין עמוק יותר, שגם ענין זה יובן לפי המשל של "נדדה שנת" אצל בשר ודם: הענין של "נדדה שנת" קיים אצל האדם בלילה. אך היום אינו זמן של שינה בכלל.

וכיון שהתופעה של "נדדה שנת" אפשרית דוקא בלילה, מובן מכך לגבי המשמעות הרוחנית – לגבי "בלילה ההוא נדדה שנת המלך, מלכו של עולם" – שדוקא מפני ההעלם וההסתור העצום של "לילה (ההוא)", שבו היו שרויים ישראל בתקופת גזירת המן, אשר משום כך נקראה אז³⁸ כנסת ישראל בשם אסתר – מלשון הסתר אסתר, התרחש הגילוי של "נדדה שנת המלך".

וגם ענין זה נמצא בהגבהת הקול: כאשר אדם רוצה שדבריו יישמעו למרחוק, הוא מגביה את קולו. מכך יוצא, שהריחוק גורם להגבהת הקול. וככל שהריחוק רב יותר (בלילה ההוא), רבה יותר הגבהת הקול (תוקפו של נס).

ח.

החושך אינו מתנגד לאור, או שהוא גורם לו

ההבדל בין שני הסברים אלו ל"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" הוא:

לפי ההסבר, שבסעיף ה', שלגבי "נדדה שנת המלך" אין ה"לילה ההוא" יכול להתנגד, ולכן נמשך גילוי זה גם "בלילה ההוא" (אך לא שה"לילה ההוא" עצמו הוא הגורם לאור), אין קשר פנימי בין "נדדה שנת המלך" לבין ה"לילה ההוא" עצמו: ה"לילה" עצמו נשאר בפנימיותו בכחינת העלם, אלא שהאור חדר גם אליו, מפני היותו בלתי מוגבל³⁹,

ועובדה זו מוכיחה שהאור מוגבל במדה מסויימת: הוא מוגבל כ"אור", ואינו קשור ל"חושך" עצמו עד כדי הפיכת החושך לאור. רק בענין של אור וגילוי עצמו אין הוא מוגבל, והחושך אינו יכול להתנגד לו.

לעומת זאת, לפי ההסבר, שבסעיף ז', שההעלם של "לילה ההוא" הוא הגורם ל"נדדה שנת המלך", מובן, שהאור משפיע גם בהעלם עצמו, שה"לילה ההוא" עצמו הופך לאור. כיון שהוא גרם לאור, הוא נעשה אור.

וזוהי הוכחה לכך שהדרגה של "נדדה שנת המלך"

(42) וכן ההלכות מלוכשות בגשמייות (תו"א שם. וראה גם שם (צד, סע"ב), שגם בהם ישנו המשל ד"צבי").

(43) ראה עד"ז סדור רלב, ב. רנח, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו ה, סע"ד ואילך.

(44) תו"א צט, רע"א.

(45) ראה לקו"ש ח"ז ע' 22 ואילך, שזוהו תוכן הענין דחייב לבסומי כו' עד דלא ידע.

(46) שבת פה, א.

(38) ועד"ז בכללות זמן הגלות (סה"מ תרכ"ז ע' קסז).

(39) ואף שגם לפי ביאור זה ה' הנס דפורים באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא (ראה לעיל הערה 33), מ"מ, ה' זה מצד האור – ולא שהחשך מצד עצמו נהפך לאור (וראה בארוכה ד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א, ב' האופנים שבבחי' אתהפכא חשוכא לנהורא: הפיכה מצד האור, ומצד החשך עצמו).

(40) תו"א צ, סע"ד ואילך.

(41) ירושלמי מגילה פ"א, ה"ה. רמב"ם סוף הל' מגילה.

גילוי האור, שהוסבר לעיל, שבכוחו לבקוע את חושך הצמצום, אך לא להפוך את הצמצום עצמו לאור.

לעומת זאת, על ידי הקרבנות של שבעת ימי המילואים, התכפר חטא העגל לגמרי⁵¹,

כיון שהם הגיעו לאחר תשובה מאהבה, שבה זדונות נעשו לו זכויות⁵². כמפורש בפירושו רש"י⁵³, שהעגל של יום השמיני למילואים – שיא השלימות של ימי המילואים – מכפר על מעשה העגל שעשה,

וזאת בדומה לאופן השני, כאשר ההעלם והחטא מתבטלים לחלוטין. החושך וההעלם עצמו הופך לאור ולגילוי.

יא.

"והיה אור הלבנה כאור החמה"

זהו הקשר בין ענין זה, מעלת שבעת ימי המילואים, לבין הפסוק "והיה אור הלבנה כאור החמה..." – שבו פותח המאמר⁵⁴:

כיון שהחידוש של שבעת ימי המילואים אינו בכך שהגילוי מגיע גם למקום ההסתר, אלא בכך שההסתר עצמו יאיר, יוצא, שהלבנה (בחינת המלכות – הסתר) אינה זקוקה ל"אור החמה", אלא הלבנה עצמה תאיר, ולפיכך "אור הלבנה" הוא בדיוק כ"אור החמה"⁵⁵.

וכיון שכל הגילויים שלעתיד תלויים במעשינו ובעבודתנו עכשיו⁵⁶, לכן נדרשת גם עתה, לא רק העבודה של "אתכפיא" – הכנעת החושך וההעלם של העולם בכלל, ושל העולם קטן זה האדם בפרט, אלא נדרשת גם העבודה של אתהפכא חשוכא לנהורא, שהיא העבודה הרוחנית של "ימי המילואים", שבמקום שהיה מצב של "נתמלאה⁵⁷ צור מחורבנה של ירושלים", ייתפך המצב ל"נתמלאה ירושלים מחורבנה של צור"⁵⁸,

שזהו הכלי לקיום היעוד⁵⁹ "והיה אור הלבנה כאור החמה", שיהיה לעתיד לבוא, כביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות פורים וש"פ צו תשכ"ה)

הנעלה אף ממתן תורה, מובן, שההסתר עצמו הפך לאור, כהסבר השני על "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שההסתר עצמו גרם והפך לאור.

ולכן, כאשר מוסבר בסוף מאמר זה, הענין של "מגילת אסתר לא תיבטל", מבואר, שזאת מפני המעלה שבהסתר שבמגילה, שמהסתר זה נובע, על ידי קריאת המגילה, גילוי עצמותו ית'⁴⁷ – הנעלה מן השמות.

י.

מעלת הכהנים והכפרה המוחלטת

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר שבין תוכן ההפנייה "ועיין מה שכתוב בביאור על פסוק יביאו לבוש מלכות", על הגילוי הנובע מהצמצום, לבין הענין של "זה קרבן אהרן ובניו", המוסבר במאמר דיבור המתחיל "ואכלתם אכול". וכן הקשר שבין ההפנייה ל"סוף דיבור המתחיל חייב אינש לבסומי בפוריא", שבו מדובר על ההעלם שממנו נובע הגילוי, לבין הענין של "שבעת ימי המילואים", שמופיע בהמשך למאמר דיבור המתחיל "והיה אור הלבנה כאור החמה":

הוסבר לפני כן, בסעיף א', שמעלת הכהנים, שבגינה הם זכו לכהונה, ושקשר אליה הוקרב במיוחד "זה קרבן אהרן ובניו", היא, שהם לא השתתפו בחטא העגל, ולהיפך, הם הענישו את המשתתפים וכו'.

מכך מובן, שמעלתם זו ש"כל השבט כשר"⁴⁸ נבעה דוקא מכך ששאר השבטים היו שונים בפרט זה. שבלי להתחשב בכך שיהודים אחרים נכשלו בחטא, נשמרו ממנו הכהנים, ואדרבה: התעוררה אצלם תנועה הפכית של קנאת ה', עד ש"הרגו איש את אחיו..."⁴⁹, ועל ידי כך זכו "להיות כהנים למקום"⁷.

כלומר, הגילוי מנשמתם היה כה עצום, שהוא בקע והחדיר אור אפילו בתקופה של חושך כה כפול ומכופל, כאשר רוב שבטי ישראל לא עמדו בנסיון של חטא העגל⁵⁰.

אך בכל זאת, גילוי אור זה הוא עדיין בהגבלה. ולכן אין בו די כדי לכפר על חטא העגל, ואדרבה: היה צורך ב"הרגו..." יוצא מכך, שהדבר דומה לאופן הראשון של

(47) שלמעלה גם מבחי' האור שלא נגע בו הצמצום, שממנו נמשך הקו.

וראה המשך באתי לגני תשי"ג פ"ג ואלך, שהתפשטות וגילוי האור – גם במדרגות היותר שפלות בתכלית, הוא מצד הענין ד"למטה מטה עד אין תכלית", שגם בשרשו הראשון הוא בגדר גילוי (שם פט"ז וי"ז). משא"כ שרש ההעלמות וההסתרים, הוא מבחי' "למעלה מעלה עד אין קץ" (שם פט"ו), בחי' "אוצר" שאינו בגדר גילוי.

(48) רש"י תשא לב, כו.

(49) תשא שם, כ"ב.

(50) ויש לקשר ענין זה גם עם המבואר בלקו"ת (ז, ד ואלך) עה"פ זה קרבן אהרן ובניו, כי הכוונה ב"מהאוכל יצא מאכל" הוא [לא רק להתמי שבוה, כ"א] גם שיציאת ה"מאכל" היא דוקא "מהאוכל". שעי' ירידתו "לאכול" ולברר הבחינות שלמטה ממנו, מתעלה הוא להיעשות "מאכל" לגבי

הבחינות שלמעלה ממנו.

(51) ראה אגה"ת פ"ב.

(52) יומא פו, ב.

(53) פרשתנו ט, ב. ועיין אוה"ח כאן.

(54) ראה גם לקו"ת שם (ט, סע"א), שענין הבקיעה הוא בחי' "משמח חתן וכלה", וענין "והי' אור הלבנה כאור החמה" הוא בחי' נעלה יותר – "משמח חתן עם הכלה". עיי"ש.

(55) לקו"ת שם יו"ד, א.

(56) תניא רפ"ז.

(57) ראה מגילה ו, א. פסחים מב, ב.

(58) לקו"ת שם יא, א ואלך.

(59) ישעי' ל, כו.

סימן ג

שתי תקופות בימות המשיח

א

כ תב הרמב"ם בהלכות מלכים¹: אל יעלה² על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם ממנהגו נוהג³, וזה שנאמר בישעי⁴ וגר זאב כו' משל וחידה כו' שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם⁵ המשולים כזאב ונמר, שנאמר⁶ זאב כו' ויחזרו כולם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המותר כו' שנאמר וארי⁷ כו' וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי

משל ומה ענין רמזו בהן; אמרו⁸ חכמים אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד⁹ ע"כ.

נתנו חילם", שזהו הרי ענין של ביטול מנהגו של עולם¹⁴.

ב

ל כאורה אפשר הי' לומר¹⁵ שלדעת הרמב"ם, אף מאמרי חז"ל הנ"ל הם "משל וחידה", ולדוגמא¹⁶: עץ מאכל מורה (כמחז"ל¹⁷) על תלמידי חכמים, ואילני סרק אלו עמי הארץ, ולעתיד לבא יוציאו גם אילני סרק – עמי הארץ, פירות, כלומר שיהיו לתלמידי חכמים¹⁸ (או פירוש אחר כיו"ב¹⁹).

אבל אי אפשר לומר כן, כי

ולכאורה יש סתירה לדעת הרמב"ם הנ"ל¹⁰ שבימות המשיח לא יבטל "דבר ממנהגו של עולם כו' אלא עולם כמנהגו נוהג" ממה שאמרו בתורת כהנים¹¹ "ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, ת"ל ועץ¹² השדה יתן פרי¹³" ועד"ז הוא בסוף מס' כתובות: "אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר¹³: כי עץ נשא פריו וגפן

כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכת" (שם, כ), משא"כ אילני מאכל (ב"ק צא, סע"ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ח-ט)*.
 (* ואין להקשות (ע"פ הנ"ל בפנים): מכיון שאילני מאכל אסור לקצוץ אפילו בחורף, שאז אין עושין פירות, כיון שבקיץ עושין – למה מותר לקצוץ אילני סרק בזה"ז, הרי (אע"פ שעכשיו אילני סרק הם) יטענו פירות לעת"ל?
 כי התורה בעצמה חילקה בזה, ואמרה "עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית גו", דהיינו שהאיסור הוא לקצוץ אילן שהוא (ענה) בסוג "עץ מאכל" (ואילן שהוא בסוג זה – גם בחורף אסור לקצוץ); אבל אילן שאינו בסוג זה, שהוא אילן סרק. אע"פ שלעת"ל יטעון פירות – אינו בכלל האיסור (ובפרט ע"פ דלקמן בפנים סעיף ו', דזה שלעת"ל יטענו פירות הוא חדוש בהאילנות).
 (15) ודוחק גדול לומר שהרמב"ם ס"ל שהמאמר בתו"כ והמ"ד בגמ' סוף כתובות הוא דלא כשמואל דאין בין עוה"ז לימיה"מ אלא כו' (שהרמב"ם פסק כוותי' – ראה לקמן ס"ח)*. וכדמוכח גם מזה שבפיה"מ (שהובא לקמן הערה 79) מסביר מרד"ל ודעת החכם דארץ ישראל תוציא גלוסקאות, ולא כתב שהוא דלא כשמואל (וכדעת חכמים בשבת סג, א).
 (* ובפרט דבעל המאמר בכתובות הוא רב.
 (16) ראה עד"ז בענף לע"י כתובות שם. ולהעיר גם מעיין יעקב שם.
 (17) ראה תענית ז, א.
 (18) ראה רמב"ם סוף הל' מלכים.
 (19) ע"פ מרד"ל סוטה (מו, סע"א. וראה ב"ר פ"ל, ו. ועוד. וראה לקר"ש ח"ד ע' 1114 ואילך) "מאי פירות... מצות" – שגם אלו שבוה"ז הם רק בסוג ד'מלאים מצות כרמון" (ברכות נו, א. וש"נ), לעת"ל יעשו הרבה מצות ומע"ט.

(1) פ"ב ה"א.
 (2) ראה בפ"י ואם יעלה על הדעת – ברמב"ם רפ"א (הדרן לרמב"ם (קה"ת, ברוקלין, י"א ניסן תשמ"ה) ס"ט).
 (3) וכ"ה בהל' תשובה פ"ט בסופו ("כמנהגו הולך"). פיה"מ סנהדרין – הובא לקמן הערה 79.
 (4) יא, ו.
 - מה שהקשה הרמב"ם ממה שנאמר בישע"י – ולא הקשה ממש"נ בתורה (פרשתנו כו, ו) "והשבתי חי' רעה" (וכהשגת הראב"ד, הובא לקמן בפנים ס"ג) – כי פסוק זה אפשר לפרשו כהרמב"ן עה"פ (וראה אגרת תחיית המתים להרמב"ם) "שלא יבואו חיות רעות בארצכם כי בהיות השובע וברכות הטובה והיות הערים מלאות אדם לא תבואנה חיות בישוב". ולפ"ז אינו ביטול מנהגו של עולם ואין צריך לדחוק בכתוב שנאמר דרך משל. וראה לקמן בפנים סעיף ג.
 (5) שינוי הצענזאר וצ"ל "גויים" או "אומות העולם".
 (6) ירמ' ה, ו.
 (7) ישעי' שם, ז.
 (8) שם ה"ב. וכ"ה במקומות שבהערה 3.
 (9) ברכות לד, ב. וש"נ.
 (10) וראה דברי הרמב"ם עצמו בזה (אגרת תח"מ שלו אות ו' (הובא לקמן בסעיף ט"ז)).
 (11) הובא בפרש"י עה"פ.
 (12) כו, ד.
 (13) יואל ב, כב.
 (14) ולהעיר ההחילוק בין שני סוגי אילנות אלו, עץ מאכל ואילני סרק, הוא גם בהלכה (וראה לקמן גם הערה 54): בעץ מאכל נאמר (שופטים כ, יט) "לא תשחית את עצה", "רק עץ אשר תדע

כנ"ל שיהי' ביטול מנהגו של עולם שכן הוא גם בהשגתו מן הפסוק "והשבתי חי' רעה מן הארץ" שפירושו כפשוטו (ולא שגם הפסוק הזה מדבר בדרך משל כנ"ל) כמשמעות דרשת התו"כ עה"פ ר' יהודה אומר מעבירן מן העולם ר' שמעון אומר משביתן שלא יזיקו (בפרט שמשנים מלשון הפסוק "מן הארץ" ואומרים "מן העולם"), משא"כ הרמב"ם נוקט (לפי דעת הרדב"ז) כלשון הגמרא, שהכוונה רק לאילני סרק שבארץ ישראל, שעל כן "ראוי להאמין כו' שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל כו' אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג".

ד

א ולם פירוש הרדב"ז אינו מובן לכאורה, בפרט בהסברת דעת הרמב"ם:

א) ממה שסתם הרמב"ם וכתב שבימות המשיח לא יבטל "דבר ממנהגו של עולם" מובן שנכלל בזה גם א"י, שגם אם בא"י יתחוללו אותם נסים בגשמיות, הרי זה (גם) ביטול מנהגו של עולם³³.

ב) בימי בן כוזיבא ש"דימה הוא (ר' עקיבא) וכל חכמי דורו

(וממשיך) אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל, כדכתיב²⁹ לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ, הארץ הידועה; וכן והשבתי חי' רעה מן הארץ, אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג, והכתובים הם משל, שכן כתוב³⁰ ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, ובא"י³¹ יתקיים הפשט והמשל.

ועפ"ז יש לומר, לכאורה שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלוי' בהבדל בין שני מאמרי חז"ל הנ"ל (בתו"כ ובכתובות) בענין אלני סרק:

בגמרא נאמר "אילני סרק שבארץ ישראל" משא"כ בתורת כהנים הלשון הוא "אילני סרק" סתם, שפשטות לשון זה מורה שאינו מדובר באילני סרק שבארץ ישראל אלא באילני סרק שבכל העולם כולו³², וההבדל ביניהם: לפי התו"כ יהי' לעת"ל שינוי מנהגו של עולם, אבל לפי הגמרא לא יהי' שינוי ממנהגו של עולם בכל העולם מלבד בא"י שתהא בה הנהגה מיוחדת.

הראב"ד סובר כשיטת התו"כ אשר אילני סרק (סתם) עתידים להיות עושים פירות" דמזה מוכח

[נוסף לכך שבכלל קשה לומר²⁰ על דברי תנאים ואמוראים (משא"כ דברי הנביאים) שאינם אלא משל, הרי בנדו"ד קשה ביותר, משום] מאמר הנ"ל בתו"כ בא בהמשך לכמה ברכות שתוכנם דוקא ברכות גשמיות, כולל גם הברכה שבפסוק²¹ "ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו" "לא כדרך שהי' עושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדה"ר כו' נזרעת ועושה פירות בן יומה כו' נטוע ועושה פירות בן יומה כו' העץ נאכל", והיינו שהברכה היא כפשוטה בגשמיות ממש²².

ועד"ז בכתובות בא המאמר בהמשך²³ לכמה מאמרים²⁴ שבהכרח מתפרשים כפשוטם, ולדוגמא: ²⁵ "ר' חנינא מתקן מתקלי' כו' קטיגוריא בת"ח כו'", ואם כן מסתבר שגם מאמר זה (עתידין כל אילני סרק כו') הוא כפשוטו²⁶.

ג

הנה הראב"ד שם²⁷ השיג על הרמב"ם וז"ל: והלא בתורה²⁸ "והשבתי חיה רעה מן הארץ", שזה (אינו משל וחידה כי אם) ענין כפשוטו, וברדב"ז על אתר כתב: ואין זו השגה, כשם ששאר הכתובים משל, גם זה משל,

שם.

(27) וכן בהל' תשובה פ"ח שם.

(28) כו, ו.

(29) ישעי' יא, ט.

(30) שם ב, ד (ושם: לא ישא).

(31) ראה ג"כ רמב"ן הנ"ל הערה 4. אגרת תחיית המתים

שם.

(32) ובפרט שהפסוק עליו קאי (כו, ד) לא נאמר "בארצכם", "הארץ" וכיו"ב (ע"ד שנאמר בפסוק שם, ה"ו). ודוחק לומר שבא בהמשך לתחילת הכתוב "ונתנה הארץ יבולה". אלא שי"ל שכל הברכות לישראל – בפשטות הכוונה לבני" בזמנים כתיקונם – כשישראל בארצם. וראה דרשת התו"כ בפירוש "ונתתי גשמיכם בעתם".

(33) ואולי יל"פ כוונת הרדב"ז שזה יהי' בא"י לא בתור ביטול מנהגו של עולם כ"א רק נס דבני" בא"י, שענין שנעשה בדרך נס, מוגבל בזמן או במקום אינו ביטול מנהגו של עולם*.

(* ועפ"ז בטלה התמי' על הרמב"ם ממש"נ (מיכלה ז, טו): כימי צאתך מארמ"צ אראנו נפלאות.

(20) אבל ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב (וראב"ד שם).

פיה"מ שבהערה 79.

(21) ויקרא כו, ד.

(22) משא"כ במחז"ל שבת (ל, ב) "עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום" (בלי הדגשה "כדרך שעושה בימי אדה"ר"), אין מוכרח שהוא כפשוטו. וראה לקמן הערה 79.

(23) ראה תוס' כתובות קיב, ב ד"ה עתידין: לפי שרוצה לסיים בדבר טוב נקט לה הכא. אבל ע"פ הידוע שגם כשמרז"ל בא כדי לסיים בטוב וכיו"ב ישנה שייכות ביניהם – מסתבר לומר, שעכ"פ שווים הם בזה שכולם פירושים כפשוטם. וראה לעיל בגמ' שם קיא, ב "דאיירי בהני מילי" (ל' התוס' שם). וראה הערה 26.

(24) ש קיב, א.

(25) סע"א ואילן.

(26) וגם (במאמר זה עצמו) – הרי מביא ראי' מהכתוב "עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" שמדובר בפשטות ע"ד גידול הפירות. משא"כ לפנ"ז בכתובות שם (קיא, ב) "אין לך כל אילן סרק שבא"י שאינו מוציא משוי שתי אתונות", שלמדן מהכתוב (ויחי מט, יא) "ולשורקה בני אתונו", שאי"ז "פשטי" דקרא". וראה המשך הגמ'

שבעצם אינו שייך להם [וחילוק זה נובע מהבדל המקורות שמהם הענין נלמד: בתו"כ ילפינן מן הפסוק "ועץ השדה יתן פריו" דהיינו נתינה רגילה של עצי השדה, אבל הגמרא לומדת מכפל ושינוי לשון הכתוב: "כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" וכפרשי": "מדכתיב תאנה וגפן נתנו חילם הרי עץ פרי אמור מה ת"ל כי עץ נשא פריו אף אילני סרק ישאו פרי" כלומר שהפסוק מחלק בין ה"עץ" (אילני סרק) לבין "תאנה וגפן" ("עץ פרי"), שבעץ פרי הוא באופן של "נתנו חילם", נתינה, והנתינה היא לפי כחם ותכונתם ("חילם"), משא"כ באילני סרק שהוא באופן של "נשא" כאילו נושא דבר שחוף ממנו, לא ע"י גידול רגיל⁴⁴].

וע"פ הנ"ל י"ל שהבדלי הלשוניות בתו"כ ובגמ' קשורים בשאלה אם בתחלת הבריאה הוציאו אילני סרק (של עכשיו) פירות או לא⁴⁵: התו"כ קאי בשיטת ר"פ⁴⁶: שאפילו אילני סרק עשו פירות, ויליף מ"עץ עושה פרי", ולפי זה הרי מה שאילני סרק עתידים להיות עושים פירות" אינו שינוי של חידוש במעשה בראשית,

"והשבתי חי' מן הארץ" ו"אילני סרק יעשו פירות" שלדעת הרמב"ם אינם ביטול דבר ממנהגו של עולם, שהרי כך הי' המצב בתחלת הבריאה קודם חטא עה"ד שכל האילנות נשאו אז פירות ושום חי' לא הזיקה³⁹. אלא שע"י חטא עה"ד שאמר הקב"ה "וקוף ודרדר תצמיח גו"⁴⁰ נעשו חלק מהאילנות אילני סרק⁴¹ ובמקצת חיות הוטבעה נטיה טבעית להזיק³⁷. כיון שבימות המשיח עתיד העולם להגיע לאותו מצב שעמד בו קודם חטא עה"ד⁴², יהא זה טבעו ו"מנהגו של עולם" באותו הזמן⁴³.

ו

יש לקשר הדבר בשינוי (עיקרי) נוסף בין לשון התו"כ ולשון הגמרא: בתו"כ הלשון "אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, ואילו בגמרא הלשון "שיטענו פירות". "עושים פירות" (ככתו"כ) משמעו שאילני הסרק יוציאו פירות כמו שכל אילני המאכל עושים פירות, משא"כ לפי הגמרא יהי' באופן של "יטענו", היינו לא גידול רגיל של אילן, כי אם "טעינה" של דבר

שהוא המלך המשיח³⁴ – "דימה" עד כדי כך שהלכו למלחמה (פקו"ן) ע"פ ציוויו (שמזה מוכיח הרמב"ם³⁵ שהמלך המשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים ושגם בימיו יהא עולם כמנהגו נוהג וכדלקמן סעיף יו"ד) לא אירעו הנסים גם לא בארץ ישראל.

שלכן מסתבר לומר, שלדעת הרמב"ם עולם כמנהגו נוהג לעת"ל גם בארץ ישראל.

ה

ב ספר עבודת הקודש³⁶ מסביר ש"עולם כמנהגו נוהג" היינו שהקב"ה לא יחדש דברים חוץ מן הטבע; כל הענינים שבבריאה יהיו "על טבעם ושרשם כמו שהיו בתחלת היותם ובריאתם"³⁷, וממילא אין סתירה מדרשת התו"כ הנ"ל אשר "העץ עתיד להיות נטוע ועושה פירות בן יומה" ועוד מדו"ל כיו"ב – כי באלו לא יתחדש דבר שאינו בגדר הטבע, כיון שבתחלת הבריאה כך היתה הנהגת הטבע ש"עושה פירות בן יומה"³⁸.

עפ"ז יש לומר גם בענין

– י"ל דס"ל להרמב"ם (משא"כ להרמב"ן) שהוא ביטול מנהגו של עולם, לפי שגם קודם החטא, כשלא הי' חיות רעות בעולם, היו בע"ח טורפים זא"ז בשביל מזונם (אבל לא לחזיק) ולא הי' מצב של "וגר זאב עם כבש". ואכ"מ. ועצ"ע.

(40) בראשית ג, יט.

(41) ראה רמב"ן עה"ת בראשית א, יא: וא"כ נאמר כי מקללת ארורה האדמה (שם ג, יז) היו סרק (וכ"ה באוה"ח עה"פ). וראה דרשת תורת ה' תמימה הנ"ל. קרבן אהרן לתו"כ שם.

(42) ראה רמב"ן שם ובדרשת תורת ה' תמימה הנ"ל.

(43) ולהעיר (יתירה מזו) מירושלמי שביעית פ"ד ה"ח: כי עץ נשא פריו מגיד שלא נשא פריו בכוה"ז וגפן ותאניה נתנו חילם מגיד שלא נתנו חילם בכוה"ז.

(44) ראה חדא"ג כתובות שם.

(45) בראשית רבה פ"ה, ט נחלקו בוה. – בירושלמי כלאים פ"א ה"ז (לפי הפ"מ) מבואר שלב" המ"ד היו אילני סרק בתחלת הבריאה שלא נשאו פירות, אלא שלחד מ"ד בזה שהוציאו אילני סרק "עברה על גזרותיו של הקב"ה" ולחד מ"ד "שמחה בציווי והוסיפה אילני סרק" – "שהן צריכין לתשמישו של אדם לעצים ולבנין". וראה מראה הפנים לירושלמי שם. מפרשים לכ"ר שם. וראה בהנסמן לעיל הערה 41.

(46) ב"ר שם.

- ע"ד הזמן וכו' בהיותם במדבר, שירד להם ארבעים שנה רצופות דבר יום ביומו, ומי"מ אינו ביטול מנהגו של עולם, מכיון שזה הי' רק בזמן ומקום מסוים, ובשאר המקומות והזמנים נשאר הטבע בתקפו. וכן זה שא"י היא "ארץ . . . צבי" (ירמי' ג, יט. וראה דניאל יא, מא (ובמצו"ד) ובהנסמן עה"ג ר"ה יג, א) בזמן שיושבי עלי – רווחא, ובזמן שאין יושבי עלי – גמרא (גיטין נו, א. ועוד); ועשרה נסים שנעשו לאבותינו בביהמ"ק (אבות פ"ה מ"ה) – שכ"ז אינו ביטול מנהגו של עולם, אלא נס המחודש מפני דבר שנתחדש. ועד"ז – והשבתי חי' רעה מן הארץ. וצ"ע בהא שאבני א"י כבידות מאבני חו"ל (כתובות קיב, סע"א ותוד"ה רב חנינא שם. ערוך ערך תקל. ריטב"א כתובות שם) –

אבל דוחק לפרש כן, שתהי' הנהגה קבועה ותמידית בא"י בימיה"מ – באופן של נס (ולא – יבטל מנהגו של עולם).

(34) ל' הרמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג.

(35) רמב"ם שם – ראה לקמן בפנים סעיף יו"ד.

(36) ח"ב פל"ח.

(37) ל' עבודת הקודש שם.

(38) עיי"ש בארוכה.

(39) רמב"ם ויקרא כו, ו. וראה גם רמב"ן דרשת תורת ה' תמימה

(ירושלים תשכ"ג) ע' קנ"ה.

[משא"כ "וגר זאב עם כבש" (שמפרש הרמב"ם שהוא משל)

הם בכלל אילנות עושים פירות אלא שמסיבה חיצונית (גזירת הקב"ה) אינם מוציאים פירות בפועל⁵³ (ועד"ז בבע"ח); אלא שפירוש הדבר הוא שלאחר חטא עה"ד בטל טבעם הקודם⁵⁴, ובה"ז הם אילני סרק בטבעם (וחיות טורפות).

ח

י יובן כ"ז בהקדם תוספת ביאור בדעת הרמב"ם:

דהנה מש"כ הרמב"ם שבימות המשיח עולם כמנהגו נוהג, לכאורה הוא משום שסובר⁵⁵ ש"אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד" וכדברי שמואל בגמרא⁵⁶, וכבר הקשה הלחם משנה⁵⁷ שזה סותר לכאורה דברי הרמב"ם עצמו:

(א) איתא בגמרא⁵⁴: "ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך⁵⁸. ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד כו", והרמב"ם פוסק⁵⁹ כר' חייא בר אבא (דפליג אשמואל): "אמרו חכמים כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח אבל העולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך".

נימא שהנאמר בתו"כ "כדרך שעשתה בימי אדה"ר" קאי גם על אילני סרק⁴⁹ והוא כדעת ר"פ שכך ה"י גם בתחלת הבריאה, עדיין אינו מספיק, שהרי לדעת ר"פ שמצד הבריאה עצמה היו צריכים להיות (מצד ציווי הקב"ה) אילני סרק, אלא שהארץ שינתה מהציווי ואילני הסרק נשאו פירות (ולאחר החטא התבטל השינוי) יוצא ש"מנהגו של עולם" מצד עצמו הוא להיפך⁵⁰ שיהיו אילני סרק. ג) ובכלל, קשה לפרש כן דעת הרמב"ם, שהרי מתוכן והמשך דבריו מוכח ששולל לא רק חידוש במעשה בראשית, היינו, דבר שלא ה"י כלל במעשה בראשית, כי אם גם ביטול "דבר מנהגו של עולם"⁵¹ (אלא "עולם כמנהגו נוהג"), וזה ברור שעניני השינויים הנ"ל אינם "מנהגו של עולם", כי פירוש "מנהגו של עולם" הוא הנהגת העולם בפועל בקביעות, ואין נפק"מ כלל מתי נקבעה הנהגה זו, בתחלת הבריאה ממש או לאח"כ⁵²; לאחר שכך נקבע בטבעם של אילני סרק שלא יוציאו פירות ושל חיות רעות שיזיקו, וכך היא הנהגתם של אילנות וחיות אלו אלפי שנה ללא שינוי, הרי זה מנהגו של עולם, ובוודאי ששינוי שנעשה בהם היפך הנהגתם זו הוא ביטול דבר מנהגו של עולם (שבוודאי אין מקום לומר שטבעם דאילני סרק לא נשתנה, ואף בזה"ז

כי אם שטבע האילן הזה חוזר וניעור כפי שה"י בתחלת הבריאה (ובא בהמשך לדרשות שלפנ"ז בתו"כ עה"פ "ועץ השדה יתן פריו", "לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדה"ר כו" עץ פרי עושה פרי למינו"⁴⁷ מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות", ועד"ז ענין "העץ עתיד להיות נאכל" שיה"י כדרך שה"י בימי אדה"ר וכדיליף מ"עץ פרי"⁴⁵), משא"כ הגמרא ס"ל כהדיעה⁴⁸ שבתחלת הבריאה לא נשאו אילני סרק פירות, ואם כן, לעתיד שישאו פירות יה"י זה שינוי של חידוש, ולכן הוא באופן של "יטענו" ו"נשא פריו" לא באופן הרגיל והטבעי.

ז

א ולם כד דייקת שפיר אי אפשר לומר כן מכמה פנים: (א) אין הפירוש בתו"כ (שבאילני סרק יתכן השינוי (וכך יה"י בהם) לעתיד משום שכן ה"י בתחלת הבריאה) מחזור, שהרי בענינים שלפני זה איתא בתו"כ להדיא שהוא "כדרך שעשתה בימי אדה"ר (במעשה בראשית), ואילו גבי אילני סרק לא אמרו בתו"כ שהוא "כדרך שעשתה בימי אדה"ר (או כיו"ב)" אלא נלמד מקרא ד"ועץ השדה יתן פריו" (דקאי בדלעת"ל). (ב) אפילו

(47) בראשית א, יא.

(48) כ"ה בפשטות לדעת ר"י בר"ש – בב"ר שם. ולהירושלמי

כ"ה לכו"ע (ככהערה 46).

(49) והיינו שמ"ש לפנ"ז "לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדה"ר" היא הקדמה כללית, ואח"כ מפרט הפרטים "ומנין שהעץ עתיד להיות נטוע . . . בן יומה . . . מנין שהעץ עתיד להיות נאכל כו" ומנין שאף אילני סרק כו". אבל ראה רמב"ן בראשית א, כט (בסופו) דלא ה"י כן (שהעץ נאכל) לפני החטא. וכ"ה לפרש"י בראשית (שם, יא) שבוה קלקלה "ולא עץ פרי".

(50) אף שלהרמב"ן (בראשית א, יא) ועוד הוא כדלעיל ס"ה"ו, שטבע מתחילה עשו גם אילני סרק פירות.

(51) ועפ"ז מובן ב' הלשונות ברמב"ם שם. ומה שכתבם בסדר זה דוקא – י"ל שהם בסדר דזו ואצ"ל זו. וראה לשונו בפ"א ריש ה"ג הובא לקמן כפנים ס"י.

(52) והרי אפי' כללות ההנהגה הטבעית שנקבעה באופן ש"לא ישובתו" נעשתה רק אחר המבול (נח ח, כב).

(53) וע"ד כשאין מטר יורד.

(54) וי"ל שלכן מותר להרכיב אילני סרק זה על זה אע"פ שאינו מינו (רמ"א יו"ד סרצ"ה ס"ו. וראה שם ס"ג ויש"ך שם סק"ג. וכ"ה לדעת הרמב"ם – ראה מראה הפנים לירושלמי שבהערה 46) – כי בזה"ז אין בהם כלל הכח והטבע לעשות פירות, ולעת"ל יה"י זה חידוש וביטול טבעם של עכשיו.

(55) הל' מלכים פי"ב ה"ב. הל' תשובה ספ"ט.

(56) ברכות לד, ב.

(57) הל' תשובה פ"ח ה"ז.

(58) ישע"י סד, ג.

(59) הל' תשובה שם, וכן בפיה"מ סנהדרין פ"י (בהקדמתו ד"ה

עם ביאת המשיח, ויש עוד ענין וזמן נוסף שיתוסף לאחזר תקופת התחלת ימות המשיח, שבה יתוספו הנהגות, דברים שיעשה הקב"ה, באותו זמן, לרבות עניני שינוי מנהגו של עולם⁶⁶, וזה יהי' כאמור בתקופה מאוחרת יותר⁶⁷ בימות המשיח גופא⁶⁸.

¶ עפ"ז מובן מה שהרמב"ם לא הביא כל ראי' לדבריו בראש פרק יב למש"כ "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם", כשם שעשה בפרק שלפנ"ז בענין שמישיח אינו צריך להראות אות ומופת, וז"ל: ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך⁶⁹ שהרי ר' עקיבא חכם גדול מחכמי המשנה הי' והוא הי' נושא כליו⁷⁰ של בן כוזבא המלך והוא הי' אומר עליו שהוא המלך

הרמב"ם שלימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם ולא יהא כל חידוש במעשה בראשית, והלא אחד מי"ג העיקרים⁶² הוא "תחיית המתים"⁶³ (שהיא ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית)? ובפרט לשיטתו (שאינו סובר כהשיטות⁶⁴ שעולם התחי' הוא עולם הבא (ותכלית שלימות השכר הוא לנשמות בגופים) ותחיית המתים הוא ענין בפ"ע, ולא "חלק" מימות המשיח, אלא) שעולם הבא הוא עולם הנשמות (בלי גופים) ועולם התחי' אינו תכלית שלימות השכר, אלא שתחיית המתים תהי' בזמן ותקופת ימות המשיח לפני שהנשמה תגיע לעולם הבא, הרי תחיית המתים שהיא בימות המשיח, לשיטתו, תהי' חידוש במעשה בראשית, ואיך אפשר לומר שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם?

ונראה שס"ל להרמב"ם שיש ב' ענינים בשני זמנים שונים⁶⁵: יש ענין וזמן בימות המשיח שקשור

(ב) במשנה⁶⁰: לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת כו' ואם יצא חייב חטאת, ר' אליעזר אומר תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר²⁸: וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ואי תכשיטין נינהו לא יהו בטלין לעתיד, רש"י), ובגמ' שם נחלקו: לדעה אחת ס"ל גם לר' אליעזר שכלי זיין בטלין לימות המשיח "ופליגא דשמואל כו' מסייע לי' לר' חייא בר אבא", ולדעה אחרת סובר ר' אליעזר שאינן בטלין לימות המשיח, "היינו דשמואל ופליגא דר"ח בר אבא", אבל לחכמים כלי זיין בטלין לימות המשיח לכו"ע, ולפיכך אם יצא בסייף כו' חייב חטאת, והרמב"ם פוסק⁶⁴ כדעת חכמים שלדברי הכל אינם סוברים כשמואל וכנ"ל.

ט

¶ יש לומר הביאור בזה, הדנה לכאורה תמוה איך כתב

או לפנוי או כו' – אינו חולק על מרוז"ל בכ"מ שתחז"מ תהי' בזמן מסוים*, כ"א כוונתו שביכולת ה' להחיות המתים (כאשר ירצה) בכל זמן שירצה, וכמובא בנ"ך ושי"ס וכו'.

(* ראה ג"כ זח"א קלט, א. וראה שם קלד, א.

68) גם בשל"ה (כג, ב) ביאר שלדעת שמואל תהיינה ב' תקופות. אבל כתב "כי אפשר שכוונת שמואל הוא עד כלות אלף הששי הזה אבל אח"כ מודה שמואל לכל מה שאמרנו*", היינו באלף הז'. וממשיך "ואפשר אף באלף הששי מודה שמואל לכל מה שאמרנו כו' אמנם הנולדים בקדושה לא ישלוט בהם המות עוד . . . וכן המתים אשר יחיו בבית משיח כו' או ישארו חיים וקיימים (והוא דלא כדעת הרמב"ם).

אבל ע"פ המבואר בפנים מוכרח לומר שגם לדעת הרמב"ם תהי' תקופה הב' באלף הששי, ימות"מ שבזמן הזה.

(* ו"אף שאמר ופליגא דשמואל, י"ל דפליגא ר"ל יש חילוק כי כל אחד מדבר ענין אחר" (שלי"ה שם).

69) ולכן שולל הרמב"ם (ע"פ הלכה זו) – מרוז"ל דברקוהו ולא הי' מורח ודאיין וקטלוהו (סנהדרין צג, ב), כ"א "שנהרג בעונות" כדלקמן. וראה לקמן הערה 72.

70) המקור ע"ז – וכן מקור ההיתר לחכם גדול (רב מובהק דכל הדור ופרנס דכל הדור – ספרי ס"פ ברכה) – להיות נושא כלים – הרי יתרה מזו הנהגת דוד המלך (ש"א טז, כא). ולהעיר שהי' מלחמת הצלה דכל ישראל ואה"ק כו', וקרוב לומר שהי' פקדו' בגוף המלחמה לבטל (הגזירות) והריגות שיהיו כמה בני"ב בחיים*.

(* ולכן הי' נושא כליו. ולא משום ש"הי' אומר עליו שהוא המלך המשיח". ועפ"ז צ"ל דהמשך ל' הרמב"ם "והוא הי' אומר כו'" הי' ענין נוסף.

ועתה אחל) הביא מאמר דר"ח ב"א ארי"ג וגם הא דאין בין העוה"ז כו'. 60) שבת סג, א.

61) הל' שבת פיי"ט ה"א.

62) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין שם בסוף הקדמתו.

63) ועד שהוכפר בזה אין לו חלק לעוה"ב (משנה סנהדרין שם. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו. ובפיה"מ שם ד"ה ועתה אחל: ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה).

64) ראה ראב"ד הל' תשובה פ"ח ה"ב ובכ"מ שם. רמב"ן בשער הגמול. וכ"ה ההכרעה בתורת החסידות – ראה לקו"ת צו טו, ג. ש"ש סה, סע"ד. דרמ"צ יד, ב (וכ"ה האמת ע"פ הקבלה"). וראה תשובות וביאורים (קה"ת, ברוקלין, תשל"ד) סי"א* ע' 57 הערה 23. וש"נ.

(* נדפס גם בגרות"קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' סה ואילך. המו"ל.

65) הל' תשובה שם. פיה"מ סנהדרין שם. אגרת תחיית המתים (אות ו'). וראה עבודת הקודש ח"ב פמ"א בארוכה.

66) עפ"ז יומתק זה שהרמב"ם מפרט בפ"א שם (הובא לקמן בפנים סיו"ד): "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים" – כי נקט הכא כל הדברים שאכן יהיו נוסף שיהי' בימות"מ (כמו שתהי' תחיית המתים), אלא שכ"ז הוא ענין נוסף שיהי' בזמן לאח"ז בימות"מ גופא, ואי"ז ענינו של המלך המשיח וימות"מ בתקופה הא' כפנים. ולהעיר מפרקי הצלחה להרמב"ם: וזאת היא ראי' גמורה על שתחז"מ נתלית במשיח.

67) ומ"ש הרמב"ם באגרת תחיית המתים שם: אלא יחי' את המתים בחפצו ורצונו כאשר ירצה ולמי שירצה או בימות המשיח

לעשות אות ומופת, מוכן ומוכח
מזה שביאת המשיח אינה מביאה
בעקבותי ביטול מנהגו של עולם.⁷³

יא

מוכן לפי זה שאריכות דברי
הרמב"ם בפרק י"ב בענין מצב
העולם בימות המשיח, כ"ז הוא
בענין זמן שבימות המשיח שקשור
עם מלך המשיח וביאתו, היינו
שבפרק י"א מבאר הרמב"ם מהו
ענינו של מלך המשיח: "המלך
המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר
מלכות דוד ליושנה ובונה המקדש
ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל
המשפטים כו" שהוא יביא את

בימות המשיח שקשור עם ביאתו,
ומהם ש"עולם כמנהגו נוהג", שכן
אילו הי' גדר "ימות המשיח" ביטול
מנהגו של עולם וחידוש במעשה
בראשית, הי' יוצא שזהו ענינו של
משיח; ביאתו של משיח מביאה
לידי ביטול מנהגו של עולם
וחידוש מעשה בראשית, והי' צ"ל
ש"משיח צריך לעשות אותות
ומופתים ומחדש דברים בעולם"
ודבר זה הוא בחינה ובדיקת
אמיתתו אם הוא משיח (כיון שבזה
מתבטא חידושו כנ"ל).

וכיון שמכריח הרמב"ם (מר')
עקיבא וכל חכמי דורו בשייכות
לבן כוזיבא) ש"משיח אינו צריך

המשיח⁷¹, ודימה הוא וכל חכמי
דורו שהוא המלך המשיח, עד
שנהרג בעונות⁷², כיון שנהרג נודע
להם שאינו, ולא שאלו ממנו
חכמים לא אות ולא מופת עכ"ל, כי
אע"פ ששני פרקים אלו ברמב"ם
דנים בשני ענינים שונים, בפרק י"א
מדובר על מלך המשיח עצמו - מה
שהוא יפעל ו - אופן ביאתו, ופרק
י"ב על מצב העולם בימות המשיח,
מ"מ הרי עוסק הרמב"ם בפרק י"ב
על מצב העולם ואיך שהוא קשור
ביאת המשיח.

ממילא כוחה של הראי' שבפרק
י"א לגבי מלך המשיח יפה גם לגבי
המדובר בפרק י"ב על מצב העולם

מחמת שלא הי' מורח ודאין, ואע"פ שבפועל הרגוהו אוה"ע, גברא
קטילא (ע"י פס"ד ב"ד) קטלו (כרדב"ז לעיל) ואולי יתירה מזה -
כשאין ב"ד יכולים לקיים עונש שפסקו מקיימין אותו ע"י אחר
(טשו"ע חו"מ ס"ב ובנ"כ שם) - משא"כ להרדב"ז דקשה מגט,
ש"אם הגויים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב
הרי זה גט פסול" אף שלא בטל (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב).

(* בדפוס רומי ר"מ "הגויים". וראה לעיל הע' 5.

** ומ"ש הרמב"ם (בהל' מלכים) "דימיה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך
המשיח" - עכצ"ל שכוונת הרמב"ם היא רק שבתחילה "דימו" כל חכמי דורו שהוא
משיח, אבל אח"כ כמה מהם הסיקו שאינו משיח (כמפורש בחז"ל, ככפנים ההערה),
אלא שהרמב"ם לא פסק כמותם.

גם י"ל שהרמב"ם ס"ל שרוב חכמי ישראל, או עכ"פ "גדולי
החכמים" (כלשונו בהל' תעניות שם) סברו כרע"ק, ולכן כתב "כל".
ולהעיר שבא' מכת"י הרמב"ם, הלשון "ודימו הוא וחכמי דורו",
בלי תיבת "כל" (ע"ד לשונו בהל' תעניות שם).

*** ובתשובות הרמב"ם פאר הדור סי' רכה: ור"ל אמרו בסנהדרין פ"ח
שחכמי ישראל הרגוהו על שאמר שהוא משיח והוא לא הי' מזרע דוד.

**** ראה כס"מ, דהא דאמרו בפרק חלק אתיא דלא כשמואל כו' ורבינו סובר
כשמואל כו'.

73 ומה שאעפ"כ מתחיל ברפי"ב "אל יעלה על הלב שבימות
המשיח כו" הרי מדייק וכתב (לא "אל יעלה על הדעת", ע"ד הל'
בפי"א שם, כ"א) "על הלב" - שאינו בא לשלול קס"ד בדעת
שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, כ"א אף שבדעת, עד
כמה ששכלו ודעתו משיגים מעלת וענין המשיח (ובמילא - דימות
המשיח) - אינו שולט ומושל עד לביטול מנהגו של עולם,
בכ"ז אפשר אשר מצד אה"ר ותשוקת הלב להמעלות ד"שישכיל
ירום ונשא וגבה מאד" (ישע"ב ב, יג. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט
ה"ב ולקמן כאן. שער האמונה לאדמהאמ"צ פנ"ו ואילך. ביאור"ז
כב, ג) יעלה על לבו שיבטל דבר ממנהגו של עולם. וג"ז בא לשלול.
ואכ"מ.

(* ולהעיר שבכת"י תימן גם כאן הלשון "על הדעת".

71 לא רק ב"חזקת משיח". וראה לעיל סוס"ד.

72 וראה גם רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ג: ודימו כל ישראל
וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח ונפל ביד הרומיים* ונהרגו
כולם.

בהשגת הראב"ד בהל' מלכים: "והלא בן כוזיבא הי' אומר אנה
הוא מלכא משיחא ושלאו חכמים לבדוקו אי מורח ודאין או לא וכיון
דלא עביד הכי קטלוהו" (סנהדרין צו, ב). ובנ"כ שם (מגדל עוז,
כסף משנה, רדב"ז (בתירוץ שני), לח"מ) תירצו שאגדות חלוקות
הן, כי באיכ"ר (עה"פ בלע ה' ולא חמל - ב, ב. וכ"ה בירושלמי
תענית פ"ד ה"ה) איתא - דלא כבגמ' - שאומות העולם הרגוהו
ולא חכמים והרמב"ם פסק כדעיה זו.

ואף דאפושי מחלוקת לא מפשינן, ובפרט מחלוקת במציאות -
מי הרג את בן כוזיבא?

י"ל דאין מחלוקת במציאות, לכו"ע (גם לדעת הגמ' והראב"ד)
נהרג לפועל ע"י אומות העולם; ולכו"ע (גם להרמב"ם**) היו
מחכמי הדור שסברו שאינו משיח, וכמו ר' יוחנן בן תורתא שאמר
לו' עקיבא: "עקיבא יעלה עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא בא"
(ירושלמי ואיכ"ר שם) וחם שלחו לבדוקו אם הוא מורח ודאין,
וכשראו שאינו מורח ודאין, ולפי דעתם (משא"כ לדעת רע"ק וכן
פסק הרמב"ם) הי"ו סימן שאינו מלך המשיח, ומכיון שעשה
מלחמות עם העמים לפי שחשב שהוא המלך המשיח אף שלא
מורח ודאין (כי סבר כר"ע) ונפלו רבים מבנ"י וכו' - יש לו דין
רודף (ראה סנהדרין עג, א. וש"נ) שצריך להרגו. אבל בפועל אוה"ע
הרגוהו. ובסגנון לשון הרדב"ז שם: "ויש לפרש הא דאמרינן בפרק
חלק, כיון דחזוהו דלא מורח ודאין קטלוהו כלומר רפו ידיהם ממנו
ובאו הגויים והרגוהו"***.

ומחלוקת הרמב"ם והראב"ד בזה היא***: לשיטת הרמב"ם
(ע"פ דעת רע"ק) ש"משיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים - הרי
פשוט שנהרג לא מחמת שלא הי' מורח ודאין, שהרי גם מופת זה
אינו צריך להראות (בתחילת ביאתו). ולכן כתב "שנהרג בעונות".
והראב"ד שפוסק (ע"פ הגמ' סנהדרין ודעת ר"י בן תורתא) ש"משיח
צריך לעשות אותות ומופתים מיד בתחילת התגלותו - ס"ל שנהרג

עושים פירות" ושכך יהיה טבע האילנות בכל העולם, מיירי בתקופה השני של ימות המשיח, שאז יחול שינוי וחידוש במעשה בראשית, וממילא ישתנה טבעו (גם) של אילן הסרק להוציא פירות.

יד

מובן עפ"ז שאין פסקי הרמב"ם סותרים, שמה שכתב "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד" קאי בתקופה הראשונה של ימות המשיח, ואילו מש"כ "כל הנביאים כולן (לא) ניבאו (אלא) לימות המשיח כו" קאי בתקופה המאוחרת בימות המשיח.

ואתי שפיר גם מש"כ שהיוצא בכלי זיין בשבת חייב חטאת, כי הפסוק "וכתתו חרבותם לאתים" המדבר על מצב העולם שיהי לעתיד לבא, מפרש הרמב"ם כפשוטו ולא דרך משל בלבד, וזה יהי כאמור בתקופה מאוחרת יותר בימות המשיח, וכיון שבאותה תקופה בטלים כלי זיין⁸⁰, הרי זו הוכחה שכלי זיין אינם תכשיטים.

טו

הנה בברכות שם אמרו בהמשך לגמ' הנ"ל (כל הנביאים לא

הנמשלים, ואדרבא מסיים "ובימות המשיח יודע לכל לאיזה דבר הי' משל", כי עיקר כוונתו להסביר שבפסוק זה שבא בהמשך ל"ויצא חוטר גו" מבואר ענינו של משיח, שלא יהיו לישראל שום בלבולים מאוה"ע ובמילא "יהיו פנויין בתורה וחכמתה" כו"⁷⁸].

משא"כ פסוקי ומאמרי רז"ל שאינם באים בהמשך למשיח וביאתו, אלא מדברים על נבואות ויעודים שיהיו לעתיד לבא, כולל גם האמור לעיל: "והשבתי חי' רעה מן הארץ" ומאמרם ז"ל הנ"ל "אילני סרק עתידים להיות עושים פירות" - אכן מפרש הרמב"ם שאינם משל אלא כפשוטם, וזה יהי בתקופה מאוחרת יותר בזמן ימות המשיח עצמם⁷⁹.

יג

מעשה יובן החילוק בין המאמר בתו"כ לגמרא בכתובות, אלא שבגמרא בכתובות מיירי בתקופה הראשונה שבה יהי - לדעת מ"ד זה - חידוש (נס) בארץ ישראל, ולכן נקטו "עתידין כל אילני סרק שבא"י שישענו פירות" לשון המורה על ענין שאינו טבעי, אלא ענין מיוחד ובארץ ישראל דוקא.

משא"כ בתורת כהנים שאמרו שם "אף אילני סרק עתידים להיות

השלימות במצות והלכות התורה⁷⁴, לאחר מכן בפרק י"ב מדבר הרמב"ם על מצב העולם שישורר בהתאם לזה, וכמו שמסיים⁷⁵ שישראל יהיו "פנויין בתורה וחכמתה כו' ובאותו הזמן לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה כו' ולא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים וכו'" (ועיקר)⁷⁶ שקיום המצוות והלכות התורה יהיו בעולם שכמנהגו נוהג.

יב

ע"פ כנ"ל תוכן גם שיטת הרמב"ם בהבנת פסוקי התורה ומאמרי חז"ל שונים בענין היעודים כו' דלעתיד:

אותם יעודים ונבואות הקשורות במשיח עצמו, מעשה שלו, ומה שיתרחש בעולם כתוצאה מביאתו - מפרש הרמב"ם שאינם ענין של ביטול מנהגו של עולם, ולכן הוא מפרש את הפסוק "וגר זאב עם כבש גו" שכתוב בהמשך ל"ויצא חוטר מגזע ישי" גו"⁷⁷ שאינו אלא "משל וחידה" נומבאר בפירוש את המשל וחידה של הפסוק "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם", ואע"פ שממשיך "וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים" ואינו מפרש את

האמיתית והראי' על שלא השיב לו על אמתתו - מה שהביא ראי' אל תען כסיל כאולתו". - שמפרש דלא כפשוטו, אף שבפשטות מזה שאחוי לי' ר"ג משמע שכונתו כפשוטו - כי הכתוב "יהי פיסת בר בארץ" (תהלים עב, ט) שממנו למדו ש"עתידה כו" - בא בהמשך להכתוב (שם, א) לשלמה אלקים משפטין למלך תן וצדקתך לבן מלך דקאי על מלך המשיח. ועד"ז הוא בנוגע לשאר המימרות בשבת שם לפני"ז - אף שבכולם אחוי לי' (שמשמע שהכל כפשוטו), כי בכל הפסוקים מדובר בהמשך לביאת מלך המשיח והגאולה שעל ידו, ולא סתם תיאור מצב שיהי בעולם בפ"ע.

(80) משא"כ בתקופה הא' דימות"מ, אף שגם אז "לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה" (רמב"ם הל' מלכים ספ"ב) - אין ראי' שכלי זיין יבטלו, כי אם, שמכיון "שהטובה תהי" מושפעת הרבה וכל המעודנים מצויין כעפר" (כהמשך לשון הרמב"ם שם) לא יהי רעב ומלחמה" בפועל, אבל לא שישתנה טבע בנ"א, ויבטלו הכלי זיין. ולהעיר מ"יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו" (ש"ב ב, יד) - בכלי זיין (חרב) אבל באופן של שחוק (לראות מי מלומד בשימוש בחרב

(74) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח"ע ע' 277 ואילך. וש"נ (נדפס ב"דבר מלכות" לפרשת פקודי).

(75) פי"ב ה"ד-ה.

(76) להעיר משני הפירושים בענין: והנשיאים הביאו (יומא עה, סע"א) תיב"ע ויקהל לה, כו (רבינו בחיי שם). פרש"י שם מספרי נשא ז, ג. ועוד) חטים שירדו בעבים (מנחות סט, ב. רש"י ותוס' שם). ועוד.

(77) ישע"י יא, א ואילך.

(78) ולהעיר מדיוק לשון הרמב"ם "וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח (ולא בימות המשיח) הם משלים".

(79) ומה שהרמב"ם כתב בפירוש המשניות (סנהדרין בהקדמה לפ' חלק) דמחז"ל שבת (ל, סע"ב) עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, הפי' "לפי שבנ"א אומרים כשימצא אדם דבר מוכן ומזומן פלוני מצא פת אפוי ותבשיל מבושל. . ולכן קצף החכם הזה שאמר המאמר הזה על תלמידו כשלא הבין דבריו וחשב שהוא על פשוטו והשיבו כפי השגתו ולא היתה אותה התשובה תשובה

יז

ר יש לומר בזה דהנה ידועים דברי הגמ' 88 לגבי סתירת הפסוקים 89: "כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתיב 90 עני ורוכב על חמור, זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור" (ועד"ז מתרצת הגמ' 91 סתירות של פסוקים אחרים וכיו"ב), ומובן מזה לגבי שאר ענינים שבימות המשיח, שבשעה שישאל יהיו במצב של "זכו" יהיו כל הענינים באופן אחר לגמרי, אופן נסי 92, [שהוא אחד מאופני התיווך במחלוקת לגבי בנין המקדש דלעתיד: שבכמה מקומות איתא 93 שהמקדש השלישי "בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים" 94 ובמק"א נאמר 95 (וכן פסק הרמב"ם 96) שמיח בונה מקדש, שזהו תלוי בשני אופני גאולה הנ"ל, אם "זכו" הרי "יגלה ויבוא משמים" משא"כ אם "לא זכו" יהי הבנין בידי אדם 97 (ע"י משיח 98)].

וזה שבס' היד, ספר "הלכות הלכות" פסק הרמב"ם שלא יהי ביטול דבר ממנהגו של עולם, הוא

אי"ז מכריח שצדיקים גדולים מבעלי תשובה 84.

טז

א לא שלאחרי כל הנ"ל עדיין צריך ביאור: כיון שגדר ימות המשיח (שבא בהמשך לביאת המשיח) קשור לדעת הרמב"ם בכך שעולם כמנהגו נוהג, מנין ההכרח שבימות המשיח עצמם תהי תקופה נוספת שבה ייבטל מנהגו של עולם? ועוד (ועיקר) מהי אותה סיבה נפלאה שתביא ותגרום לחידוש נפלא זה של הנהגת התקופה השני?

ויוכן בהקדם דברי הרמב"ם באגרת תחיית המתים שלו 85 שמה שפירש את היעודים דלעתיד (וגר זאב עם כבש) שהם דרך משל וחידה "אין דברנו זה החלטי כו" 86 שהם משל" ואפשר שיתקיימו כפשוטם 87. ולכאורה לפמשנ"ת (יא"ב) הרי הנרח לפרש את היעודים הקשורים במשיח וביאתו שאינם ביטול דבר ממנהגו של עולם, לפי שגדרו של משיח הוא לפעול בעולם כפי שהוא "כמנהגו נוהג" דוקא כנ"ל?

נתבאו אלא לימוה"ש כו'): ואמר ר' חייא כו' כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך, ופליגא דר' אבהו 81 דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין 82, ומכיון שב' המימרות של רחב"א אר"י באו כאחד, משמע דשייכים אהדדי, היינו שלשיטתו ש"כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לימות המשיח כו" צריך לומר גם ש"כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לבע"ת כו", לא כו' אבהו (ולא כשמואל).

אולם הרמב"ם אע"פ שכתב "אמרו חכמים כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח כו" מ"מ פסק 83 "אמרו חכמים מקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו", ולהנ"ל מובן, שלא אמר רחב"א אר"י שצדיקים גדולים מבעלי תשובה, אלא לשיטתו שגם בתחלת ימות המשיח יהי ביטול מנהגו של עולם ועל זה "נתבאו כל הנביאים", אבל לשיטת הרמב"ם שבתחלת ימות המשיח עולם כמנהגו נוהג, הרי

שם. שבועות טו, ריש ע"ב ד"ה אין, ומסיים "וכן מפרש במדרש תנחומא" (וי"ל שהכוונה לתנחומא פקודי יא). זח"א כח, א. ח"ב נט, טע"א. קח, טע"א. ח"ג רכא, א. יל"ש תהלים רמז תתמא בסופו. רמז תתמח בסופו. וראה תנחומא (באבער) בראשית יז (בסופו).
 94 ל' רש"י סוכה שם.
 95 ירושלמי מגילה פ"א הי"א. ויק"ר פ"ט, ו. במדב"ר פי"ג, ב. וראה גם ירושלמי פסחים פ"ט ה"א (תוספתא פסחים פ"ח, ב) – לגי' ופי' המנ"ח מצוה שפ.
 96 הל' מלכים רפ"א ובסופו.
 97 עפ"ז מתורצת ג"כ הדיעה הנ"ל שהמקדש יגלה ויבוא משמים, ולכאורה: הרי מסופר במדרש (ב"ר ספס"ד) ש"בימי ריב"ח גורה מלכות הרשעה שיבנה ביהמ"ק הושיבו כו' והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם כו" כדי לבנות ביהמ"ק ולא ציפו שיגלה ויבוא משמים) – ותמוה דעה הנ"ל, שה"ז מעשה רב שיבנה בידי אדם (וראה גם מנ"ח מצוה צה) – אלא דבימי ריב"ח הי' מצב דלא זכו וכדמוכח מזה גופא שהיו זקוקים לזה שתגור מלכות הרשעה), ולכן הי' ביהמ"ק נבנה ע"י בנ"א דוקא.
 98 כלשון הרמב"ם שם. והוא דעת ר' אליעזר בויק"ר ובמדב"ר שם – משא"כ בשאר מקומות הנ"ל (הערה 95) לא נאמר שיהי ע"י משיח דוקא. ובזה מתורץ זה שבימי ריב"ח רצו לבנות ביהמ"ק בלא משיח – כי זה שמיח (דוקא) יבנה ביהמ"ק הוא חידוש התלמיד ותיק – ר"א שהי' לאחור זמן ריב"ח.

יותר, ועד שפך דם) ולא מלחמה (מצו"ד שם ועוד). וראה כלים רפכ"ד.
 81 וי"ל דלר' אבהו עין לא ראתה אלקים זולתך – על בע"ת נאמר.
 82 גירסת הרמב"ם (הל' תשובה דלקמן בפנים): אין צד"ג יכולין לעמוד. וכ"ה בדק"ס ברכות שם מ"גליון". ובכ"מ בדא"ח "צ"ג אין יכולין לעמוד (שם)."
 83 הל' תשובה פ"ז ה"ד.
 84 טעמו של הרמב"ם לפסוק כרב אבהו (וכן מובא בפשיטות בכמה מקומות בדא"ח) – ראה לקו"ש ח"ד ע' 361 ואילך.
 85 אות ו'.
 86 כ"ה בתרגום קאפח. ובתרגום ר' שמואל אבן תיבון "אין דברנו זה גוירח".
 87 עיי"ש בפרטיות.
 88 סנהדרין צח, א.
 89 דניאל ז, יג.
 90 זכרי' ט, ט.
 91 סנהדרין שם.
 92 ראה כו"פ (י"ד סק"י סוף בית הספק); אוצר בלום לע"י סנהדרין שם – שבוה תלוי ג"כ אם אליהו בא מאתמול לפני ביאת המשיח. וראה רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב.
 93 פרש"י סוכה מא, טע"א. ר"ה ל, טע"א. וכ"ה בתוס' סוכה

שהוא) שלא יהי' לישראל "נוגש ומבטל"¹⁰⁵ ש"אינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן"¹⁰⁶, ואדרבה יהיו "פנוין בתורה וחכמתה"¹⁰³ עד שאפילו "עסק כל העולם (כל האומות) יהי' "לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים כו' כמים לים מכסים"¹⁰⁷, שזהו שלימות המצב של "זכו" – הרי זה יביא בהכרח לתקופה השני' (בימות המשיח גופא) בה יהי' ביטול מנהגו של עולם, ההנהגה הנסית (כולל הענין היסודי – כלשון הרמב"ם¹⁰⁸ - תחיית המתים).

ולכן, בספר היד, שבו מסביר הרמב"ם את גדרו של משיח וביאתו ע"פ הלכה, הוא מסביר איך יהי' מצב העולם בזמן ואופן של "עולם כמנהגו נוהג" (כהתאם לענינו וגדרו של משיח).

אבל באגרת תחיית המתים הוא מוסיף (ביאור בספר היד) כי "אין דברנו זה החלטי" שהרי במצב של "זכו" הרי עוד בהיותם בגלות תהי' בפועל, מיד בתחלת הגאולה הנהגה מיוחדת מלמעלה של ביטול מנהגו של עולם, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁰⁹.

(משיחות חודש ניסן תשל"ג)

נדפס בלקוטי-שיחות חלק כו ע' 191.

תבוא שלימות קיום מצוות והלכות של תורה (שקשור בעולם שכמנהגו נוהג). אלא שבשעה שישראל הם במצב נעלה של "זכו" יהי' ענין נוסף, שהקב"ה יראה נסים וכו' להראות תוספת החביבות והמעלה של ישראל.

[ועד"ז בענין תיווך הנ"ל בבנין המקדש דלעתיד: הפירוש בזה הוא (לא שמה ש"יגלה ויבוא משמים" סותר ל"משיח בונה מקדש" אלא) שמצד גדר ההלכה, ענין בנין ביהמ"ק הוא חיוב מצוה על ישראל, וכמש"נ ועשו לי מקדש"¹⁰¹, ולכן פוסק הרמב"ם שמש"ח – שעל ידו "חוזרים"¹⁰² כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם" ומונין מלך (ואח"כ) בונה ביהמ"ק¹⁰³ - מלך המשיח יבצע את מצות בנין ביהמ"ק, ומצב זה של "זכו" פועל חוספה, שבתוך ה"מקדש דלמטה" יבא ויתלבש ה"מקדש דלמעלה" ש"יבא ויגלה משמים"¹⁰⁴].

יט

¶ עפ"ז מובן ההכרח לתקופה השני' שבימות המשיח, כי לאחר ביאת המשיח (באיזה אופן

כיון שענין משיח וביאתו והגאולה בכלל, הוא הלכה, הלכה ברורה ופסוקה, וכך הוא גם האופן בזה שהוא אינו תלוי באופן דמעה בנ"א (משא"כ הגאולה באופן דארו עם ענני שמיא וכיו"ב שתלוי בזה שישראל הם במצב של "זכו" שאינו ברור ומוחלט כי הכל בידי שמים חוץ מיר"ש⁹⁹ והרשות לכל אדם נתונה כו"¹⁰⁰), ולכן הרמב"ם מתאר את הגאולה באופן כזה שהוא הלכה, מוכרח להיות (ללא תלות במצבם של ישראל).

יח

ב עומק יותר: זה שהרמב"ם מתאר את הגאולה באופן שלא יהי' ביטול דבר מנהגו של עולם הוא (לא משום שמתאר את הגאולה שתבא באופן של "לא זכו" ח"ו אלא) משום שהוא מפרש שמה שאמרו חז"ל שבמצב של "זכו" יהיו כו"כ עילויים בהנהגה נסית כו', הרי זה ענין נוסף לעצם גדרו של משיח.

כלומר: מצד גדרו של משיח וביאתו הסדר הוא של עולם כמנהגו נוהג, כי כאמור חידושו של ביאת המשיח בהלכה הוא שעל ידו

(105) רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ד.
 (106) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.
 (107) רמב"ם סוף הל' מלכים. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 246 ואילך.
 (108) פיה"מ בהקדמתו לפ' חלק: הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה. ובתרגום קאפח: מיסודות תורת משה רבינו. וראה לעיל הערה 63 המשך לשונו.
 (109) מיכה ז, טו. וראה זח"א השמטות סכ"ה. אוה"ת להצ"צ (ג"ך כרך א') ע' תפו סק"ז-ח.

(99) ברכות לג, ב.
 (100) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.
 (101) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתן: ועשו לי מקדש כו' בנין העתיד להבנות כו'.
 (102) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.
 (103) רמב"ם הל' מלכים בתחלתו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 304 והערה 49 שם.
 (104) ראה גם לקו"ש ח"י"ח ע' 418 ואילך ובהנסמן שם.

אגרות קודש

בי"ה, י"ב אדי"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מי"ט אדי"ר עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ונעם לי לקרות בו אשר עלה בידו להפיץ ספרי התניא, ובודאי ממשיך בזה בצירוף הסברה לכל אלו שנותן הספר להם אודות ענין החסידות וההכרח בה בפרט במיוחד בתקופתנו דטשטוש ערכין וחוסר בהירות עד כדי להחליף טוב ברע ורע בטוב וחשך לאור ואור לחשך, והרי דבר הוא שנקראת תורת החסידות בשם מאור שבתורה נשמתא דאורייתא ואור התורה.

במה ששואל לפרטים נוספים בההדרכות שנגעתי בהן במכתבי הקודם, - מובן שאין לקבוע בזה מסמרות, כיון שלא רק אין דיעותיהם שוות אלא שאין אחד דומה לחבירו.

ובמה שכותב אודות היסח הדעת, כמדומה גם העירותי במכתבי הקודם שהיסח הדעת הוא היפך המלחמה בדעת בלתי רצוי, כי הענין כפשוטו וכמשמעו, היסח לענין אחר.

מה שכותב אודות עצות לעורר השמחה, מבואר הענין בכמה מקומות ומהם בספר התניא וכמצוין במפתח שם.

ויהי רצון אשר מתאים לפתגם הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שלמרות גודל הענין דחשבון הנפש, צריך הוא להעשות בזמנים מיוחדים דוקא וכדרך הסוחרים, שאיזה פעמים בשנה עושים חשבון זה, כי באם יתעסקו בזה על כל צעד ושעל, לא לבד שלא יועיל אלא שיזיק. גם הוא יאחז בהנהגה זו, וידחה החשבון לחדש אלול ולערב ראש חדש וכיו"ב, ומתוך שמחה ירבה בפעולות להאיר חלקו בעולם וגם זה ישפיע בדרך אור חוזר על הגדלת האור בנפשו פנימה.

וימים אלו מסוגלים להתחלה טובה בזה, עד שגם העלמות והסתרים דעד עתה לא רק שלא יפריעו אלא עוד יהפכו למסייעים, שהרי על חדש הפורים אומרת תוה"ק, והחדש - ז. א. כל ימי החדש - אשר נהפך להם וגוי לשמחה וגוי ליום טוב.

וענין נהפך, תוכנו הוא, אשר גם הענינים שאינם בטוב הנראה והנגלה מסוגל הוא חדש זה להפכם לשמחה וליום טוב נראים לעיני בשר.

בברכה לבשו"ט.

יום ראשון ט' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -מו- ולזה נתן הקב"ה... -מו- מהאר"י ז"ל.

ידי התורה שלומדים עתה. ורבנו הזקן מסיים את מה שאמר קודם: שתכלית כל העולמות היא העולם הזה, במקום החושך והקליפות דוקא. שעל ידי עבודה נשברת הסטרא אחראי והחושך נהפך לאור. ועל ידי כך יאיר בעולם הזה אור גדול בהרבה מאשר בעולמות

העליונים. ברם, גילוי אור כזה בעולם הזה, יאיר הרי רק לעתיד לבוא, ואילו כעת האור הוא בהעלם - על כך אומר רבנו הזקן להלן, שימות המשיח ומן תחית המתים הוא, אכן, כל התכלית והשלמות של בריאת העולם הזה: וְגִדְעוּ שְׂיִמּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וּבְפֶרֶט בְּשִׁיחֵי הַמְּתִים, הַם תְּכִלִּית וְשְׁלֵמוֹת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה, שְׁלֵכְךָ נִבְרָא מִתְחִלְתּוֹ. - שיהיה כמו בימות המשיח ותחית המתים. * הגהה (וְקַבְּלַת שְׂכָר - עבור העבודה שבעולם הזה, עֲקְרוּ בְּאַלְף

וְלֹא - ולכן, נָתַן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שְׁנִקְרָאת עוֹ וְכֹה, - והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אין סוף בלי לבושים, וּבְמֵאֵמֶר רַ"ן⁵ שְׁחִקְרוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן בְּחַ בְּצִדִיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לְעֵתִיד לְבָא, - ולשם מה, ומדו פעולתו של כוח זה? - כדי שְׁלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ בְּאֹר ה', הַנִּגְלָה לְעֵתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, בְּדַכְתִּיב: - כמו שכתוב: "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרֶיךָ [פְּרוּשׁ, שְׁלֹא יִתְכַּסֶּה מִמֶּךָ בְּכַנְף וְלְבוּשׁ], - שהקב"ה לא יתכסה" עוד, שכן, ישנו פירוש המפרש את כוונת הפסוק על אי-עצירת גשמים, ולכן מפסיק רבנו הזקן באמצע הפסוק ומפרשו כפירוש רש"י, שהקב"ה לא יכסה את עצמו בכנף ובלבוש - ולאחר מכן הוא ממשיך בסיום הפסוק: וְהָיוּ עֵינֶיךָ

ליקוטי אמרים

ולזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז וכח וכמארו"ל שהקב"ה נתן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש כדכתיב ולא יכנף עוד מוריד [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מוריד וכתוב כי עין בעין יראו וגו' וכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. וגודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלמות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו*

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

ראות את מורידך", - את הקב"ה; וּבְתִיב: "כִּי עֵין פְּעִין יִרְאוּ וְגו'", - העין שלמטה תראה את העין שלמעלה, כלומר: יראו בפועל את ההתגלות של אור הוי'; וּבְתִיב: "לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאֹר יוֹמָם וְגו'", כִּי ה' יִהְיֶה לְךָ לְאֹר עוֹלָם וְגו'". - את אור ה' שיאיר לעתיד לבוא בלי שום לבוש, יוכלו לקבל על

הַשְּׂבִיעִי, - שכן, לכאורה ימות המשיח ותחית המתים הם הזמן של קבלת שכר, ולא הזמן כשהעולם הוא כך מצד תכלית בריאתו - לכן מעיר רבנו הזקן, שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, ועד אז נוצרת בעיקר בעולם התכלית והשלמות של בריאתו, כְּמוֹ שְׂבִתוֹב בְּלִקוּטֵי תוֹרַת מֵהָאֲר"י ז"ל):

יום שני י' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -מו- וגם כבר הי'... -92- מחייהו כו'.

הַנִּשְׁמָע, - את כל גילויי מתן תורה שקלטו - הם ראו ממש; וּפְרָשׁוּ רַ"ן¹¹: מִסְתַּכְּלִים לְמִזְרַח וְשׁוֹמְעִין אֶת הַדְּבָר וְיוֹצֵא אֲנִי כו', - ה' אלוקיך, וְכֵן לְאַרְבַּע רוחות ולמעלה ולמטה, - מכל צד שאליו הסתכלו נשמע משם הדבור "אנכי ה' אלוקיך". וּבְדִפְרֵשׁ בְּתִקּוּנִים - וכמו שמפרש ב'תיקוני

זוהר': דְּלִית אֲתֵר דְּלֹא מְלִיל מְנִיה עֲמַהוּן כו'. - שאין מקום ממנו לא דיבר - הקב"ה - אתם. וְהִינֵנּוּ, - כך היה הדבר, מִפְּנֵי גְלוּי רְצוֹנוֹ יִתְפָּרַךְ בְּעֶשְׂרֵת

וגם - לא זו בלבד שזה יהיה לעתיד, אלא בְּכָר הִיָּה לְעוֹלָמִים מְעִין זֶה, - מעין גילויי ימות המשיח ותחית המתים, כבר היה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, בְּדַכְתִּיב: - כמו שכתוב: "אֵתָה הָרֵאתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלַבְדוֹ" - "הָרֵאתָ" מִמֶּשׁ, בְּרֵאִיָּה חוֹשִׁיָּת, - כי, כשאומרים "הראת" - הראת את עצמך, הרי הכוונה שראו אותו, וזוהי ראייה מוחשית, בְּדַכְתִּיב: - כמו שכתוב: "וְכָל הָעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" - "רוֹאִים אֶת

ליקוטי אמרים

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו הראת ממש בראיה הושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלים למזרח ושומעים את הדבור ויצא אנכי כו'. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי' בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו' והיינו מפני גילוי

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

הקולות" - "רוֹאִים אֶת

5. סנהדרין ק, ב. 6. ישעי' ל, כ. 7. ישעי' נב, ח. 8. ישעי' ס, יט. 9. דברים ד, לה. 10. שמות כ, טו; במכילתא (מובא ברש"י) על הפסוק. 11. ראה שמות רבה ה, ט.

והוא מל תורה - שכן, בתורה ישנן בחינת "מטר" ובחינת "טל", שנקרא "עז", - החזק והכוח לקבלת התגלות האלקית ושלא להתבטל במציאות, כפי שזכר לעיל בקשר לצדיקים לעתיד לבוא.

כְּמֵאֵמֶר רַז"ל¹⁴: "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - מֵל תּוֹרָה מְחִייו כו". - הרי, שהכוח להחיות, בא מבחינת "טל" שבתורה. ובאותו טל החזיר הקב"ה את הנשמות לישראל בשעת מתן תורה - בלי ענינה של תחיית המתים - שלא יתבטלו במציאות לנוכח גילוי האור האלקי שהתגלה אז באופן של מעין ימות המשיח ולעתיד לבוא.

הדברות, שהן פללות התורה, שהיא - התורה, היא פנימית רצונו ותכונתו, ואין שום הסתר פנים כלל, - ומשום כך היתה התגלות אלקות בכל העולם. כְּמֵאֵמֶר¹²: "כִּי בָאֹר פְּנִיד נְתַתְּ לָנוּ תּוֹרַת חַיִּים". - הרי שתורה באה מ"אור פניך" - האור הפנימי של אלקות. וְלָכֵן - מפני שהיתה התגלות אלקות, הִיוּ - בני ישראל בשעת מתן תורה, כְּמֵלִים במציאות ממש, כְּמֵאֵמֶר רַז"ל¹³: שְׁעַל כָּל דְּבִיר פְּרָחָה נִשְׁמָתוֹ כו", -

ליקוטי אמרים
רצונו ית' בעשרת הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימית רצונו ית' וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ולכן היו בטלים במציאות ממש כמארו"ל שעל כל דיבור פרוחה נשמתו כו' אלא שהחזירה הקב"ה להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים והוא טל תורה שנקרא עוז כמארו"ל כל העוסק בתורה מל תורה מחייהו כו' כלתה נפשם ונתבטלו במציאות, אלא שהחזירה הקדוש-ברוך הוא להן - את הנשמה, כְּמֵל שְׁעֵתִיד לְחַיּוֹת בּו אֶת הַמֵּתִים,

יום שלישי י"א אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -92- רק שאח"כ גרם... -92- ארצך וגו'.

רק שאחר כך - אחרי מתן תורה, גרם החטא - שחטאו ישראל, ונתגשמו הם והעולם, עד עת קץ הימין, - כשיתגלה "ימינו" של הקב"ה, שאז יודרך גשמיות הגוף והעולם, ויוכלו לקבל גלוי אור ה', שיאיר לישראל על ידי התורה שנקראת "עז". -

רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יודרך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גלוי אור ה' שיאיר לישראל על ידי התורה שנקראת "עז" עוז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתיב בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלע' מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו':

ליקוטי אמרים

רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יודרך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גלוי אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה שנקרא 'עוז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתיב בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלע' מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו':

האומות, שיהיו או חדורים ברוב פחד - שכן, על בני ישראל שיהיו אז מיוחדים ומאוחדים עם הקב"ה, לא מתאים לומר שהם ימחרו להתחבא בצורים וכו'. וכְּמֵאֵמֶר שְׂאוֹמְרִים¹⁹: "והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו'". - כל - גם אומות העולם. הרי, שתהיה אז התגלות אלקות בעולם גם בשאר העמים. בכך מתבטאת תכלית השלימות העולם הזה, כפי שהעולם יהיה בימות המשיח ותחיית המתים.

בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמשמעות מאמר חכמינו ז"ל: "נתאדה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", היא - העולם הזה - בעיקר, שהוא העולם התחתון ביותר. תחתונותו מתבטאת בכך שהאור האלקי מוסתר בו יותר מאשר בשאר כל העולמות, ושורר בו "חשך כפול ומכופל" - ובו רצה הקב"ה שתהיה לו נחת רוח, על ידי הפיכת חושך העולם הזה לאור, שיאיר בעולם הזה אור אק סוף בלי שום לבושים, ובתגלות יותר

יום רביעי י"ב אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -92- פרק לז. והנה תכלית... -מז- בעבירה ח"ו).

מאשר בעולמות העליונים. דבר זה ימומש בימות המשיח ותחיית המתים, שאז תהיה תכלית השלימות של העולם הזה. שכן, הוא נוצר מלכתחילה כבוונה זו, שתאיר בו אלקות בגילוי מוחלט, עד שאפילו אומות העולם יראו אלקות.

בפרק לז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמשמעות מאמר חכמינו ז"ל: "נתאדה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", היא - העולם הזה - בעיקר, שהוא העולם התחתון ביותר. תחתונותו מתבטאת בכך שהאור האלקי מוסתר בו יותר מאשר בשאר כל העולמות, ושורר בו "חשך כפול ומכופל" - ובו רצה הקב"ה שתהיה לו נחת רוח, על ידי הפיכת חושך העולם הזה לאור, שיאיר בעולם הזה אור אק סוף בלי שום לבושים, ובתגלות יותר

ליקוטי אמרים

פרק לז והנה תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ם ב"ה בעו"הו הגשמי תלוי במעשינו

והנה, תכלית השלימות הנה של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גלוי אור - אינוסוף ברוך הוא פעולם הנה הגשמי - תלוי כמעשינו ועבודתנו

12. בתפילת שמונה עשרה. 13. שבת פח, ב. 14. ראה שבת קיא, ב. 15. ישעי' ס, ג. 16. שם, ב, ה. 17. שם, מ, ה. 18. שם, ב, כא. 19. בנוסח התפילה של ראש השנה.

שליט"א: "ומביא דוגמא מזהדי, צומח, דומם": קלף התפליין ומזוזה וספר תורה, - הקלף הרי מקבל חיותו מקליפת נוגה, ועל ידי הפיכתו למצוה של תפליין, או מזוזה, או ספר תורה, נמשך באותו קלף, גילוי אור אין סוף הנמשך על ידי המצוה. - הכרחי הרי שהדבר

בו נעשה המצוה, יהיה טהור ומותר - וּבְמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ וְכוּרֵנָם לְכַרְכַּח²⁰: לֹא הִכְשֵׁר לְמִלְאֲכַת שָׁמַיִם - לדבר שייעשה בו מצוה, אֵלֹא טְהוּרִים וּמְתָרִים כְּפִיָּה, - בפיו של יהודי לאכילה, וְכֵן אֶתְרוּג שְׂאִינוּ עֲרֵלָה, - בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע אין האתרוג נעשה מצוה, אם הוא עדיין בשנות ערלה: * הגהה (שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ה וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו): יכולה להתעלות, אף פעם,

לקדושה. וכך גם כל אותם דברים המקבלים חיותם משלוש הקליפות הטמאות, אינם יכולים להתעלות לקדושה, גם כשעושים בהם מצוה, כִּמּוֹ שְׂבֵתוֹב גְּעִיז תַּיִם, וְכֵן כָּל מִצְוָה הַכֹּפֵּה בְּעֵבְרָה חֵם וְשֵׁלוֹם - כי העבירה מקבלת, הרי, חיותה משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן אין היא יכולה להתעלות לקדושה):

כָּל זְמַן מִשְׁךְ הַגְּלוּת. - ההתגלות שהיתה בשעת מתן תורה, באה, כאמור, בהתעוררות מלמעלה, שלא על-ידי עבודה מלמטה; ואילו ההתגלות שלעתיד לבוא, תלויה בעבודתינו ומעשינו בזמן הגלות, כִּי הַגֹּרֶם שֶׁכֵּר הַמִּצְוָה - הִיא הַמִּצְוָה בְּעֵצְמָה, - שֶׁכֵּר הַמִּצְוָה

הרי הוא התגלות אור אין סוף ברוך הוא, וה"גורם", המביא ויוצר התגלות זו, הרי זה המצוה עצמה. והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלא כדוגמת ממון שבעל השדה משלם לזה שחורש חורע את שדהו (שאינן חורע מייצר את הממון כו') מה שאין כן בנידון דידן שהמצוה עושה את השכר שלה". כִּי בְּעֵשְׂתָהּ - של המצוה, מְמַשֵּׁף הָאָדָם גְּלוּי אוֹרֵי אֵינִי-סוּף בְּרוּח־הוּא מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגִשְׁמֵיּוֹת עוֹלָם הַיּוֹם, בְּדַבָּר שֶׁהָיָה תַּחֲלָה תַּחַת מְמַשֵּׁלֶת קְלִיפַת נְגַה, וּמְקַבֵּל חַיּוּתָהּ מִמֶּנָּה, - שִׁיּוּמֶשֶׁךְ גִּילּוּי אור אין סוף ברוך הוא דבר הגשמי, שהרי כל דבר גשמי מותר מקבל חיותו מקליפת נוגה ונתון לשליטתה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שֶׁהֵם כָּל דְּבָרִים הַטְּהוּרִים וּמְתָרִים שֶׁנַּעֲשִׂית בָּהֶם הַמִּצְוָה מְעֻשִׂית, כְּגוֹן: - והערת כ"ק אדמו"ר

ליקוטי אמרים

ועבודתנו כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה כי בעשייתה ממשך האדם גילוי אור א"ס ב"ה מלמעלה למטה להתלבש בגשמיות עוה"ז בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת קליפת נוגה ומקבל חיותה ממנה שהם כל דברים הטהורים ומותרו' שנעשית בהם המצוה מעשיית כגון קלף התפליין ומזוזה וספר תורה וכמאמר רז"ל לא הוכשר למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפך. וכן אתרוג שאינו ערלה* ומעות הצדקה שאינן גול וכיוצא בהם ועכשיו מו שמקיים בהם מצות ה' ורצונו הרי החיות שבהם עולה ומתבטל ונכלל באור

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ה וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

יום חמישי י"ג אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: -92- ומעות הצדקה... -מז- או התפלה.

של הקב"ה מלוּבֵשׁ בַּמִּצְוָה, שֶׁהַקְּב"ה רוצה שיהודי יעשה אותה מצוה; מֵאַחַר שְׂאִינן שֵׁם בְּחִינַת הַסֵּתֶר פְּנִיִם כָּלֵל לְהַסְתִּיר אֹרֹזוֹ וְתַבְרָה. - לכן נכללת החיות של דברים אלה ברצון העליון. עד כאן

למדנו אודות החיות של אותם דברים שבהם נעשית המצוה, כחיות הקלף של התפליין, או החיות של האתרוג, וכדומה. להלן נלמד, שכך הדבר גם בקשר לכוח הנפש החיונית הבהמית המחיה את הגוף, שגם היא מקליפת נוגה - ועל ידי ההשתמשות בכוח נפש זו לקיום מצוה, נכלל גם כוח זה בקדושת המצוה שהיא הרצון העליון. וְכֵן

ליקוטי אמרים

אתרוג שאינו ערלה: ומעות הצדקה שאינן גול וכיוצא בהם ועכשיו שמקיים בהם מצות ה' ורצונו הרי החיות שבהם עולה ומתבטל ונכלל באור א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' המלוּבֵשׁ בָּהֶם מֵאַחַר שֶׁאֵין שֵׁם בְּחַי' הַסֵּתֶר פְּנִיִם כָּלֵל לְהַסְתִּיר אֹרֹזוֹ ית' וכן כח נפש החיונית הבהמית שבאברי גוף האדם המקיים המצוה הוא מתלבש ג"כ בעשייה זו ועולה מהקליפה

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ה וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

בַּח נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּאֲבְרֵי גוֹף הָאָדָם הַמְקַיֵּם הַמִּצְוָה - הוּא מְתַלַּבֵּשׁ גַּם בֶּן בְּעֵשְׂיָה זו, וְעוֹלָה מִתְּקַלְפָּה, - תחת ממשלתה היה נתון עד אז, כחלק מהנפש החיונית הבהמית שהיא

שֶׁבָּהֶם - החיות שבקלף התפליין, או האתרוג, או דמי הצדקה, עוֹלָה וּמִתְבַטֵּל וְנִכְלָל בְּאוֹר־אֵינִי-סוּף בְּרוּח־הוּא, שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ וְתַבְרָה הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם, - כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שרצונו

עצמותי תאמרנה וגו'". - ה' מי כמוך" - כלומר: תיבות התורה והתפילה צריכות להיאמר באופן של "כל עצמותי תאמרנה", להשקיע בהן כח רב יותר ככל האפשר של הגוף. וזהו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה²²: "אם - התורה, ערוכה - חדורה, נכלל רמ"ח אברים - משתמרת,

- בזכרוננו של האדם הלומד תורה, ואם לאו - אינה משתמרת", - ועלולה להישכח, כי השכחה - של עניני תורה, היא - מקורה, מקלפת הגוף ונפש החיונית הפתמית, שהן מקלפת נגה הנכללת לפעמים בקרשה, - אך כשקליפת נוגה נכללת בקדושה, אין כל סיבה לשכחה; והינו כשפתמיש כהן - של הגוף והנפש החיונית, ומכנים כל כהן בקדושת התורה או התפילה: - זוהי המשמעות של "ערוכה בכל רמ"ח אברים" - הוא לומד באופן

שהיא חודרת את כל רמ"ח אבריו, - או היא "משתמרת", היא נשמרת בזכרוננו, כי בכך הסיור את הסיבה המביאה לשכחה. עד כאן למדנו, כיצד כוח הנפש החיונית - הבהמית שמקליפת נוגה, כשמקיימים על ידו מצוות של תורה ותפילה - נכלל בקדושה. להלן נלמד, שלא רק כוח הנפש החיונית עצמו נכלל בקדושה על ידי מצוה; כי אם גם כל המאכלים שמהם ניזונית הנפש החיונית ומקבלת חיותה מהם - גם מאכלים אלה היו תחת ממשלת קליפת נוגה וקיבלו חיותם ממנה - הרי כשהנפש החיונית מקיימת מצוה באמצעות הכוח שקיבלה ממאכלים אלה, נכללת או בקדושת המצוה גם החיות של אותם מאכלים. בכך גם יסייר רבנו הזקן, איך שהחיות של כל העולם הזה, השייכת עתה לקליפת נוגה, תיהפך לקדושה לעתיד לבוא: על ידי שכל נשמה תקיים תרי"ג מצוות - להישמר מלעבור על שס"ה (365) מצוות לא-תעשה, שהן כנגד שס"ה (365) גידי האדם, וכשם שתפקידם של גידי הדם באדם הוא לשמור שהדם לא יזרום למקום שאין הוא שייך אליו - כך גם שומרים שס"ה מצוות הלא-תעשה שהחיות (של קדושה) לא תימשך למקום שאינו מתאים; ועל ידי שכל נשמה תקיים רמ"ח (248) מצוות העשה, שהן כנגד רמ"ח (248) אברי האדם, שכשם שכל אבר הוא כלי לכוח מסוים של הנפש והוא ממשך חיות מן הנפש, כך כל מצוה היא כלי לרצון העליון ומביאה התגלות אלקות. וכשכל נשמות ישראל ישמרו שהקליפות לא תשאבנה חיות מהקדושה ויעלו לקדושה את הנפש החיונית של כלל ישראל - הרי שיחד עם זה יעלו בכך גם את החיות הכללית של העולם הזה - כל נשמה את חלקה בעולם, ובעולם ישרור גילוי אלקות בפועל ממש.

נפש של קליפה, ונכלל בקדושת המצוה שהיא רצונו ותפלה, ונכלל באור-אין-סוף ברוך-הוא. - הרי, שכוח הנפש הבהמית שמקליפת נוגה, מתעלה בקדושה על ידי עשיית מצוה. עתה יוסבר, שלא דוקא על ידי עשיית מצוות מעשיות נכלל כוח הנפש החיונית

בקדושה, כי אם גם מצוות כלימוד תורה, קריאת שמע ותפילה - מצוות שמקיימים אותן בדיבור בלבד, ולא בכוח המעשה - גם בקיומן שלהן משתמשים בכוח הנפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה, ולכן נכלל אותו כוח בקדושה. ונגם כמצוות תלמוד תורה וקריאת שמע ותפילה וביצא קהן, - נכלל על ידן כוח הנפש החיונית הבהמית באור אין סוף ברוך הוא, אף שאינן בעשייה נשמית ממש - אף שמצוות אלו לא קיימו באמצעות עשייה גשמית ממשית, שתחת ממשלת קלפת

נוגה - כי אם על ידי דיבור בלבד. מכל מקום הא קומא לן - הרי מקובל עלינו, ד"הרהור לאו בדיבור רמי", - ש"הרהור" (מחשבה) אינו כמו דיבור, ואינו יוצא ידי חובתו - באותן מצוות שיש להשתמש בהן בדיבור, עד שיוציא בשפתיו, - שמן ההכרח שבאותן מצוות - יהיה דיבור, וקומא לן - ומקובל עלינו, ד"עקימת שפתיו - בשעת אמירת המלים, הוי - הוא, מעשה", - גם מעשה כזה שייך לנפש החיונית הבהמית שתחת ממשלת קליפת נוגה, כשם שהדבר במעשה גשמי ממש, כאמור לעיל - כ"ק אדמו"ר שליט"א. כי אי אפשר לנפש האלהית לבטא בשפתים ופה ולשון ושנים הנשמיים, - שהם "מוצאות הפה" דרכם באים לידי ביטוי בגשמיות, כל סוגי האותיות בשפה שבעל פה, כי אם על ידי נפש החיונית הפתמית המלפשת באברי הגוף ממש, - כפי שלמדנו בפרק ל"ה בקשר לעשיית מצוה במעשה, שהיות והנפש האלקית היא כולה רוחנית ואילו הגוף הוא גשמי - אין האפשרות לנפש האלקית לפעול ולערוך את הגוף לעשייה גשמית של מצוה, רק באמצעות הנפש החיונית המחיה את הגוף והיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לגוף הגשמי - הנפש החיונית היא היא המביאה את פעולת הנפש האלקית בגוף. וכך הדבר גם ביחס לדיבור: מכיוון שהדיבור בתורה ותפילה בא על ידי הפעלת אברי הדיבור הגשמיים - נמצא שאין הנפש האלקית יכולה לבצע זאת כי אם על ידי הנפש החיונית - נכל מה שמדבר בבה גדול יותר - ככל שהוא משקיע יותר כוח בדיבורי התורה והתפילה, הוא מכנים ומלביש יותר בחיות מנפש החיונית בדיבורים אלו. - וממילא מנוצלים בקדושה כוחות רבים יותר המקבלים חיותם מקליפת נוגה. וזהו שאמר הכתוב²³: "כל

21. תהלים לה, י. 22. עירובין נד, א.

יום שישי י"ד אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מז- זאת ועוד... 94- הגשמי והחומרי.

זאת - מלבד המעלה, שעל ידי קיום מצוות ולימוד תורה מתעלה הכוח של הנפש החיונית בקדושה, ועוד אחרת, - יש בכך מעלה נוספת: שבה נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בתלמוד תורה או תפלה וכיוצא בזה, או הכוח המתלבש בקיום מצוות מעשיות - הרי כל גדולו וחיותו - התפתחותו וקיומו של כוח זה באים, מהדום, שהוא - הדום, מקלפת נגה ממש, שהן כל אכליו ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם, שהיו לפני כן, תחת ממשלתה, - של קליפת נוגה, וינקו חיותם ממנה, - מקליפה נוגה, ועתה - בשעת לימודו תורה, תפילתו או עשייתו מצוה מעשית, היא - קליפת נוגה, מתהפכת מרע לטוב ונכללת

ליקוטי אמרים

זאת ועוד אחרת שכה נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בת"ת או תפלה וכיוצא בהן או מצוות מעשיות הרי כל גדולו וחיותו מהדום שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אכליו ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם שהיו תחת ממשלתה וינקו חיותם ממנה ועתה היא מתהפכת מרע לטוב ונכללת בקדוש ע"י כח נפש החיונית הגדל ממנה שנתלבש באותיות אלו או בעשיה זו אשר הן הן פנימיות רצונו ית' בלי שום הסתר פנים וחיותו נכלל ג"כ באור א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' ובחיותו נכלל ועולה ג"כ כח נפש החיונית וע"י זה תעלה ג"כ כללות קליפת נוגה שהיא כללות החיות של עו"הו הגשמי והחומרי

את התורה, ועל ידי זה תעלה גם כן כללות קליפת נגה, שהיא - קליפת נוגה, כללות החיות של עולם הזה הנשמי והחומרי.

שבת קודש ט"ו אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: 94- כאשר כל הנשמה... 94- כמו האבות.

ומתי נכללת כל החיות של העולם הזה הגשמי - בקדושה: כאשר כל הנשמה ונפש האלהית נשכב ישראל, המתחלקת בפרימיות לששים רבוא, - שש מאות אלף הוא המספר הכללי של נשמות כלל ישראל. הנשמות שמעל מספר זה, הן פריטים וניצוצות משש מאות האלף - כדלקמן, וכאשר כל שש מאות אלף, ששים רבוא, הנשמות הקנים כל נפש פרימית כל תרי"ג מצוות התורה: שם"ה לא תעשה

ליקוטי אמרים

כאשר כל הנשמה ונפש האלהית שבכל ישראל המתחלקת בפרימיות לששים רבוא תקיים כל נפש פרימית כל תרי"ג מצוות התורה שם"ה ל"ת להפריד שם"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו מאחת משלש קליפות הטמאות לגמרי שמהן נשפעים שם"ה לא תעשה דאוריית' וענפיהן שהן מדרבנן ושוב

כשאוהם עובר חלילה על דברים אלה, מקבל אז גיד הדם של האדם (אותו גיד שיש לו שייכות לאותה עבירה) את חיותו משלש

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע, הרי רק בנפש החיונית עסקינן ע"ע, ואולי מפני שבתרי"ג כמה מצוות שבמחשבה ישנן, וצ"ע." כ"ק אדמו"ר שליט"א עומד בהערתו זו על מה שלמדנו שהרי כאן מדובר אודות הנפש החיונית, כפי שרבונו הזקן מתחיל את הענין, שכוח הנפש החיונית המתלבש באותיות הלימוד, התפילה ומצוות מעשיות, שגידולה וחיותה (של הנפש החיונית) הם מאכילה ושתייה הבאים מקליפת נוגה - ועל ידי הנפש החיונית נהפכת ונכללת החיות של קליפת נוגה - בקדושה וכו' - ורבונו הזקן מסביר את הענין באופן מפורט בעבודה של שני סוגי המצוות, לא-תעשה ועשה, איך שהנפש החיונית (ובמילא גם החיות של העולם הזה) מתאחדת על ידן ברצונו יתברך ובאור אין סוף ברוך הוא - מדוע, איפוא, משתמש כאן רבונו הזקן בלשון "כאשר כל הנשמה ונפש האלקית", כשהיה יותר מתאים להזכיר את הנפש החיונית? ומתוך הרבי שליט"א ש"אולי" הטעם הוא מפני שבין תרי"ג המצוות ישנן מספר מצוות הנעשות במחשבה - ובכן, פעולתה של הנפש החיונית מתבטאת בעיקר בדיבור ובמעשה, מכיוון שהנפש החיונית קשורה באברים גשמיים שבהן ועל ידן נעשות כל המצוות שבדיבור ובמעשה; ואילו המצוות שבמחשבה מתבצעות בעיקר על ידי הנשמה והנפש האלקית, בלי תיווכה הממשי של הנפש החיונית. לכן משתמש כאן רבונו הזקן בלשון "נפש האלקית", כי הכוח המקורי לכל המצוות הוא הרי הנפש האלקית.

עֲשֵׂה - את מצוות העשה תקיים כל נפש פרטית של יהודי, כדי
לְהַמְשִׁיךְ אֶרְצֵי־אֵי־סוֹף בְּרוּח־הוּא לְמַטָּה, לְהַעֲלוֹת לוֹ -
להקב"ה, וּלְקַשֵּׁר וּלְיַחַד בּוֹ בְּלֵלוֹת הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שֶׁבְּרַמ"ח
אֲבְרֵי הַגּוּף, בְּיַחַד גָּמוּר - שעל ידי קיום מצוות, מתעלה הנפש

ומתקשרת ומתאחדת עם
הקב"ה, לְהִיּוֹת לְאַחֲדִים
מִמֶּשׁ, - עם הקב"ה, כְּמוֹ
שֶׁעָלָה בְּרַצוֹנוֹ וְהִפְרִדָּה
לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה
בְּתַחְתּוֹנִים, וְהֵם - אבְרֵי
הָאָדָם וְהַחַיּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
הַחַיּוֹנִית שְׁבָהֶם, נַעֲשִׂים לוֹ -
להקב"ה, לְמַרְכָּבָה כְּמוֹ
הָאָבוֹת. - שהיו "מרכבה"
להקב"ה, שכל אבריהם היו

בטלים ומאוחדים עם הרצון העליון - כפי שלמדנו בפרק כ"ג - כך
היו כל אבריו של כל יהודי "מרכבה" להקב"ה, על ידי ענין
המצוות.

הקליפות הטמאות לגמרי, וְשׁוֹב לֹא תוּכַל נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית לְעֲלוֹת
אֶל ה', אִם נִטְמָאָה בְּטִמְאֹת הַשְּׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת הַטִּמְאֹת, שְׁאִין
לָהֶן עֲלִיָּה לְעוֹלָם כִּי אִם כְּפוּל וְהַעֲבָרָה לְגַמְרֵי, - שלש הקליפות
הטמאות, בניגוד לקליפת נוגה, אין אפשרות להעלותן לקדושה כי

אם לבטלן לגמרי. כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב²⁴: "וְאֵת רוּחַ
הַטִּמְאָה אֲעִבִיר מִן
הָאָרֶץ"; - ומאחר
שהדברים הנשפעים משלש
הקליפות הטמאות לגמרי,
אין באפשרותם להתעלות
לקדושה, ואם יעבור אדם
על אחת משט"ה מצוות
הלא־תעשה או "ענפיהן" -
לא יכול להתעלות לקדושה

אותו פרט של הנפש החיונית שהשתמש בו באותה עבירה; הרי מובן
שעל ידי הישמרותו מלעבור על כל שט"ה מצוות הלא־תעשה, הוא
מבטיח שכל נפשו החיונית תוכל להתעלות לקדושה, וְרַמ"ח מְצֻוֹת

ליקוטי אמרים

לא תוכל נפש החיונית לעלות אל ה' אם נטמאה
בטומאת השלש קליפות הטמאות שאין להן עליה
לעולם כ"א ביטול והעברה לגמרי כמ"ש ואת רוח
הטומאה אעביר מן הארץ ורמ"ח מצוות עשה להמשיך
אור א"ם ב"ה למטה להעלות לו ולקשר ולייחד בו
כללות הנפש החיונית שברמ"ח אברי הגוף ביחוד גמור
להיות לאחדים ממש כמו שעלה ברצונו ית' להיות לו
דירה בתחתונים והם לו למרכבה כמו האבות.

24. זכרי' יג, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אדר"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא שכל הזמן אין ממנו ידיעות, וכנראה שאפילו אחיו שי' אין יודעים מהנעשה אתו עמו, אלא
שבהזדמנות נודעתי אודות הכתובת שלו, ובאתי לעוררו, אף כי פשוט הוא, אשר, כמו שאיש הישראלי
בכלל - כל הנולד להורים מבני ישראל כל ימיו יהי' איש ישראלי, ולא עוד אלא שאפילו אלו שאין הנהגתם
מתאימה לזה ככל הדרוש, עליהם נאמר בל ידח ממנו נדח וסו"ס יקוים פתגם רז"ל זרוק חוטר אאוירא
אעיקרי קאי.. כן הוא בהנוגע לבני הורים חסידים.

איני יודע פרטי הנהגתו עתה, הקביעות עתים שלו בלימוד התורה בכלל, ובלמוד תורת החסידות
בפרט, אבל מובן שיש חשש, כיון שנמצא בפנה רחוקה שלא באה תוספת וחיזוק בענינים אלו ובעניני תומ"צ
בכלל, ומזה מובן, ע"פ המבואר בכמה מקומות, שישנם רק שתי דרכים, (א) או להתגבר על ההעלמות
וההסתרים בהפנה בה נמצאים ולקיים שם הציווי דמעלין בקדש וכל המוסיף מוסיפין לו, (ב) או באם
מאיזה סיבה אין מתגברים על העלמות אלו, שאז ההעלמות מתגברים על האדם, וכמ"ש ולאום מלאום
יאמץ כשזה קם וכו', מוכרח הדבר להעתיק מקום מגורו לעיר בה נמצאים כמה וכמה מבני ישראל החרדים
לדבר ה', שאז גם הנסיונות מתמעטים, וכיון שסו"ס עושים אחת משתי אלה, הרי יפה שעה אחת קודם.

בטח שומר שלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים, ואחכה לבשו"ט בכל האמור.

בברכה.

יום שלישי	ט אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י. תהלים: מט-נד. תניא: ולזה נתן . . . מור מהאר"י ז"ל.		
תהלים: מפרק מט עד פרק נד		
	בברכת בורא נפשות אומרים על כל מה שבדאת - הכ"ף בחולם ולא בקמץ. גודל התשוקה להתקשרות, יכול להשביע רק כאשר ילמוד מאמרי החסידות שאומר הרב וכותב, כי בראית פנים בלבד לא סגי [די].	

יום רביעי	י אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויקרא, רביעי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: וגם כבר . . . 92 מחייהו כו'.		
תהלים: מפרק נה עד פרק נט		
	טרם הנסיעה ממקום מדורו יסדר א חסידישען פארבריינגען, ויקבל ברכת הפרידה מחבריו הטובים, וכמאמר הידוע: חסידים זעגענען זיך ניט, ווייל מען פאָהרט זיך קיינמאל ניט פאָנאָנדער, וואו מ'איז - איז מען איין משפחה [חסידים לא נפרדים, כי לעולם אינם נוסעים] [מתרחקים] איש מרעהו. בכל מקום שהם - הינם משפחה אחת].	

יום חמישי	יא אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויקרא, חמישי עם פירש"י. תהלים: ס"ה. תניא: רק שאח"כ . . . ארצך וגו'.		
תהלים: מפרק ס עד פרק סה		
	תענית אסתר מוקדם. סליחות, אבינו מלכנו. מחצית השקל. חסידות כוללת שני ענינים עקרים: א) הבנת כל הלכה בשרשה ומקורה העצמי ברוחניות, היינו בספירות ומדריגות בכל עולם ועולם לפי ענינו כמבואר בדא"ת. ב) הבנת ענין כל הלכה בעבודה, היינו שהגם שהיא חכמה ושכל אלקי ודין התורה, מ"מ צריך למצוא בזה ענין בעבודה בהנהגת האדם בחיי עולם זה.	

יום ששי	יב אדר שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויקרא, ששי עם פירש"י. תהלים: סו"סח. תניא: פרק לו. והנה . . . בעבירה ח"ו.		
תהלים: מפרק סו עד פרק סח		
	דער אָנהויב פון פרשת הקרבנות איז: אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. עס האָט דאָך געדארפט שטיין אדם מכם כי יקריב גו', זאָגט דער אלטער רבי: אדם כי יקריב, בכדי אז א מענש זאָל ווערען געהנטער צו השי"ת איז מכם קרבן לה', פון איך אליין דארף זיין דער קרבן, מקריב זיין זיין אייגענע בהמה, דעם יצר הרע וואָס ווערט אָנגערופען נפש הבהמית.	

תרגום חפשי

התחלת פרשת הקרבנות היא: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'". צריך הי' להיות כתוב "אדם מכם כי יקריב גו"?
אומר אדמו"ר הזקן: 'אדם כי יקריב' - כדי שאדם יתקרב להשי"ת, הרי 'מכם קרבן לה' - מכם עצמכם צריך להיות הקרבן, להקריב את ה'בהמה' הפרטית - את היצר הרע שנקרא נפש הבהמית.

יום חמישי

שבת

יג אדר שני, פרשת זכור

ה'תש"ג

הפטורה: כה אמר ה'. אומרים אב הרחמים, אין אומרים צדקתך.

שיעורים. חומש: ויקרא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תנאי: ומעות . . . מז' התפלה.

תהלים:

מפרק סט
עד פרק עא

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. אז מ'ווערט שוואך אין תורה, וואָס דער לימוד התורה איז דאָך על מנת לעשות ולקיים, קומט עמלק און קיהלט אָפּ דעם אידען, וילחם עם ישראל, ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה, – און עמלק מאכט קאלט קדושת התורה. והעצה לזה בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. וצא הלחם בעמלק ל' יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

תרגום חפשי

"ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" – ש"רפו ידיהם מדברי תורה". כשמתרפים בתורה, שלימוד התורה הוא הרי על מנת לעשות ולקיים – בא עמלק ומצנן התלהבותו של יהודי; "וילחם עם ישראל" – ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה – ועמלק מצנן את קדושת התורה. והעצה לזה: "בחר לנו אנשים", אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. "וצא הלחם בעמלק" – בלשון יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

יום ששי

יום ראשון

יד אדר שני, פורים

ה'תש"ג

בקריאת המגילה קוראים: (ח, יא) להרג ולאבד, ולהרג ולאבד.
(ט. ב) ואיש לא עמד בפניהם, ואיש לא עמד לפניהם.
באמירת "האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת השנית", מנענעים את המגילה.
נוסח שושנת יעקב: ברוכים כל הצדיקים. שהחינו - גם ביום.

שיעורים. חומש: צו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תנאי: זאת ועוד . . . "94" והחומרי.

תהלים:

מפרק עב
עד פרק עז

במגלה שכתב אזמו"ר לא נכתבו עשרת בני המן בעמוד בפ"ע. וכן לא כל העמודים מתחילים בתיבת "המלך".

בתו"א ביאור ד"ה יביאו לבוש סעיף המתחיל והנה בחי' לבוש, צ"ל: "והיא בחי' פני וזו היא המסתתרת.. שהיא בחי' עתיק בחי' סדכ"ס" [סתמא דכל סתימן], ויש נ"א: "והנה בחי' ביום ההוא הוא בחי' בינה אימא עילאה המקננת בבריאה בכורסיא אכן מל' דאצילות נעשה עתיק לבריאה שנעתק וגבוה מבריאה ואינה באה בהתגלות בעולם הבריאה שאפילו מבחי' ביום ההוא הוא בבחי' העלם והסתר. ומה שנאמר אסתיר פני שכן נקרא מל' דאצי' לפי שמקבלת מכל הי"ס [י' ספירות] ממל' דכתר דאצי' נעשה כתר מל' וממל' שבחכ' נעשה חכ' שבמל' כו".

שבת קודש

יום שני

טו אדר שני, שושן פורים

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, שני עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תנאי: כאשר כל . . . "94" האבות.

תהלים:

מפרק עז
עד פרק עח

אזמו"ר אמר, אשר אדמו"ר האמצעי כתב בשביל כל סוג וסוג מהמשכילים והעובדים אשר בעדת החסידים מאמרים וספר מיוחד, לבד שער היחוד ושערי אורה שהם כלליים, ונכתבו עבור כל החסידים: שער היחוד הוא המפתח דתורת החסידות, ושערי אורה – אלף־בית דתורת החסידות.

יום ראשון

מתי אפשר לקדש אשה בחפץ גנוב?

כאן גם שינוי רשות, שהגזילה עוברת ליד האשה. והנה, לדעת הרמב"ם, בכל מקרה בו יש הן ייאוש והן העברת רשות – הגזילה נקנית. ולא משנה מה קדם למה – הייאוש או שינוי הרשות. אך הרא"ש (ב"ק פ"י סי' יח) סובר ששינוי רשות קונה רק אם הייאוש קדם לו. כי במקרה זה, בא החפץ לידי הקונה בהיתר, לאחר שבעליו התייאש. מה שאין כן אם בא לרשותו בטרם ייאוש הבעלים, הרי שהחפץ הגיע לידי באיסור, ועודנו ברשות בעליו. לפי זה, אם הגולן יקדש אשה לפני שהנגזל התייאש – לא יחולו הקידושים.

[קצות החושן סימן שנג, א]

הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג: נתיאשו הפעלים מן הנגנבה - בין שנתיאשו ואחר כך נגנבה, בין שנתיאשו אחר שמכר - קנה הלוקח בייאוש ושינוי רשות. כאשר הקונה הכניס לרשותו את החפץ הגנוב נתהווה שינוי רשות' – החפץ עבר מרשות הגנב לרשות הקונה. וסובר הרמב"ם, שאף שלענין גניבה ייאוש הבעלים עדיין אינו מקנה את החפץ לגנב (לעיל פ"א ה"א), מכל מקום ייאוש בצירוף שינוי רשות, קונה. בכך מסביר ה'מגיד משנה' (אישות פ"ה ה"ז) את הדין, שאם קידש אשה בדבר גזול לאחר שבעליו התייאש ממנו – מקודשת. והרי כאמור, ייאוש לבדו אינו קונה? אלא שבנוסף לייאוש יש

יום שני

צביעות גרועה מגניבה

לא רימה בו בפועל. בטעם הדבר יש לומר: בגניבה, הרצון היחיד של הגנב הוא לקחת את ממון חברו. בענין זה התורה אסרה רק את הגניבה בפועל, בה אכן הממון נלקח; ואילו אדם שמרמה במידות ומשקלות, מעמיד פנים כפולות: מצד אחד הוא כן מודד ושוקל, ובכך מראה שנוהג ביושר, ויחד עם זאת משתמש במשקל חסר ובכך מרמה וגונב. כדי לשלול ערמומיות וצביעות כזו, אסרה התורה אף את ייצור משקל חסר (לק"ש כו ע' 150).

הלכות גניבה פרק ח, הלכה ז: ולא ירתיח במדת הלח בעת שמודר, ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות ככל שהיא. כלומר: המוכר משקה שיש בו קצף, לא ישפוך לתוך הכלי במהרה כדי שיעלה הקצף, ויראה כאילו הכלי מלא. ואף שהקצף שווה פחות מפרוטה, במידות ומשקלות אמרה תורה "לא תעשו עול – אפילו – במשורה", שהיא מידה זעירה ביותר (שוע"ר הל' מדות ס"א). ועוד מצינו באיסור זה חומר יותר מכל גניבה וגזילה – התורה אסרה את עצם ייצורו של משקל בלתי מדויק, אף אם

יום שלישי

טענה למדנית כלפי לבן הארמי

דרכם של רועים גנבים להתחכם. הם מדווחים לבעל העדר כי חלק מהצאן הפיל את הוולדות, ולמעשה לוקחים וולדות לעצמם. זה פשר דברי יעקב: "רחליך ועזיך לא שכלו" – מעודי לא נהגתי כגונבי הוולדות האומרים שהרחלים והעזים שיכלו. יתר על כן: "אילי צאנך לא אכלתי". גם כאשר היתה לי אפשרות לקחת מצאנך כך שעל פי דין לא תוכל להוציא ממני את הגניבה, שהרי הגזול טלה ונעשה איל קונה את האיל אפילו לא נתיאשו הבעלים, בכל זאת לא לקחתי. ואם כן, איך יתכן להאשים אותי בגניבה חלילה!?

[אור החיים על התורה]

הלכות גזילה ואבידה פרק ב, הלכה יד: גזל מלה ונעשה איל – הרי זה שנוי בידו, וקנהו, אף על פי שלא נתיאשו הפעלים. כאשר יעקב אבינו ברח מארם ורחל גנבה את התרפים של אביה, חיפש לבן אחר פסיליו בכליהם של יעקב ומשפחתו. יעקב קבל על כך בפניו, באומרו: "מה פשעי ומה חטאתי. זה עשרים שנה אנכי עמך – רחליך ועזיך לא שכלו, ואילי צאנך לא אכלתי" (ויצא לא, לח). ונשאלת השאלה: תלונת יעקב יצאה על שנחשד כגנב בעיני לבן. אם כן, מדוע הוא מוצא לנכון לציין את העובדה שהביא ברכה ללבן וכי הדבר מהווה הוכחה ליושרו? אלא יש לבאר:

יום רביעי

ייבוא לולבים מאל-עריש - מותר או אסור

שונה הדבר בעת שהשימוש בגזילה הוא לצורך מצוה! וכך כותב אדמו"ר הזקן: "לענין מצוה, שלא תהא באה בעבירה, מחמירים אפילו בסתם". כלומר, גם אם זו רק הנחה שהדבר גזול, ואין וודאות לכך – יש להמנע מלהשתמש בו, כדי שלא תהא זו "מצוה הבאה בעבירה". ראייה לדבר מהלכה שנאמרה בנוגע לארבעת המינים (א"ח

הלכות גזילה ואבידה פרק ה, הלכה ג: גזל בית או שדה - אסור לעבד בתוכה. הלכה זו – שאסור ליהנות מגזילה – נאמרה רק כאשר ידוע בוודאות מוחלטת שזו גזילה. שהרי הדברים באים בהמשך להלכה הקודמת: "אסור להנות בדבר הגזול". והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזילה עצמה".

תרמט, א :

ומכאן ההוכחה שלצורך מצוה יש להמנע מלהשתמש בגזילה גם אם אין וודאות שהדבר גזול, שהרי ההנחה "סתם נכרים גזולי שדות" איננה בוודאות גמורה (שוע"ר חו"מ גזילה, יא). ובזמננו, שקנין הקרקעות נעשה על פי חוקי המדינה, ו"דינא דמלכותא דינא" – מסתבר שאין כל מניעה לקטוף את הלולב ומיניו מקרקע הנכרי אם הלה נתן את רשותו (שערי תשובה או"ח תרמט).

הרמ"א פוסק שאין ליהודי לקטוף בעצמו אחד מארבעת המינים מעצים הגדלים בקרקע של נכרי, אף אם קיבל את רשותו. זאת, משום שנכרים גזולי קרקעות הם, ו"קרקע אינה נגזלת". הווי אומר: הקרקע אינה בחזקת הגזולן אלא נשאת בבעלות הנגזל, ויוצא שבירד דבר גזול ואין הוא יכול לקיים בו את המצוה.

יום חמישי

לווה שירש את ההלוואה

של שטר החוב, אותה קנה בכסף מלא? לדעת רוב הפוסקים חייב יוסף לפרוע את החוב לשמואל, אך "יש מי שחולק ואומר שאף לעצמו יכול למחול". וההבדל בין ההלכה שלפנינו בגזילת הגר והמקרה האמור, הוא "טכני" ביסודו: הרמב"ם מחייב את הגזול גר להוציא את הגזילה מידו לאחר מות הגר, כי הגזילה עומדת כנגד זכות הירושה. ובמקרה האמור, מכירת שטר החוב לזר היא העומדת כנגד זכות הירושה.

הלכות גזילה ואבידה פרק ה, הלכה ד: וְכֵן הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְתָרַד וְהוֹדָה לוֹ, וְנִקַּף עָלָיו הַכֹּל מִלְוָה, וְאַחַר כֵּן מָת הַגֵּר - אֵף עַל פִּי שְׂוָכָה בְּגוֹלָה, חֵב לְהוֹצִיָּאָה מִתַּחַת יָדוֹ. מעשה ביוסף שלווה כסף מאביו, יעקב, ולראיה נכתב שטר חוב. כאשר האב עצמו נזקק למזומנים, הוא מכר את השטר לשמואל. לאחר זמן נפטר האב. הדבר יוצר שאלה ייחודית: האם רשאי יוסף – כמי שעומד כעת תחת אביו – למחול לעצמו על חובו שלו; או שמא אסור לו לעשות זאת, מאחר שבכך הוא מנשל את שמואל מהזכות

(ראה טור ושולחן ערוך חושן משפט סימן סו, סעיף ג ובג"כ)

יום שישי

נכנס בלי רשות, ועוד מקבל כסף

מבעל השדה; (ג) חיובו של בעל השדה לשלם ליורד הוא מדין פועל, כאילו שבעל השדה שכרו בפירוש לנטיעה. שהרי זו תועלת עבורו, ו"זוכין לאדם שלא בפניו". ומה הדין ביורד לשדה חברו ולא השביח לו שבח ממשי, האם גם אז צריך בעל הבית לשלם על העבודה? נחלקו הפוסקים בדבר. יש שכתבו (רמ"א חו"מ רסד, ד) שחייב לשלם אף שעשה שלא מדעתו; אך יש שכתבו (ראה חלקת יואב חו"מ ט) שהעושה מלאכה לחברו שלא מדעתו בלי להשביח את נכסיו – בעל הבית פטור מלשלם.

הלכות גזילה ואבידה פרק י, הלכה ד: הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵה חֵבְרוֹ שְׂלֵא בְרִשׁוֹת, וְנִטְעָה - אִם הִיתָה שָׂדֵה הַעֲשׂוּיָה לְמַעַ, אוֹמְרִין בְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתַן בְּשָׂדֵה זוֹ לְמַעָה, וְנוֹטֵל מִבְּעַל הַשָּׂדֵה. בדין זה, שהיורד לשדה חברו שלא מדעתו בעל הבית צריך לשלם לו שכר נטיעותיו, נאמרו מספר טעמים (ראה אנציק"ת בערכו): (א) בעל הבית חייב לשלם היות שנהנה, שהרי הלה השביח את נכסיו; (ב) הוא חייב מטעם "משתרשי", שהלה חסך לו ממון שהיה צריך להוציא כדי להשביח שבח זה. ממון זה שנחסך מבעל השדה נעשה כממונו של היורד לתוך שדהו, ויכול לתובעו

שבת-קודש

בין עדים לסימונים

אפו ופניו קיימים וניתן לזהותו על פיהם – העדות מתקבלת; אך אם ניטל אחד מאלו, "אף על פי שיש להם סימונים בגופו ובכליו ואפילו שומא – אין מעידין עליו, שמא אחר הוא" (רמב"ם הל' גירושין יג, כא). הרי שאין לסימנים כוח ודאי במידה שווה לעדות! והביאור: בדרך כלל מהימנות הסימנים הינה מדרבנן, ולכן מעמדם נחות מזה של העדות שהיא מן התורה. עם זאת, על "סימנים מובהקים" ניתן לסמוך גם מדאורייתא, כדברי הרמב"ם בהלכה שלפנינו.

הלכות גזילה ואבידה פרק יג, הלכה ה: הַסִּימָנִין הַמְּבַהֲקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם וְדָנִין עַל פִּיהֶם כְּכֹל מְקוֹם, דִּין תּוֹרָה. וְהַמְּדָה אוֹ הַמְּשָׁקֵל. - סִימָנִין מְבַהֲקִין הֵן. המוצא אבידה חייב להשיב אותה לבעליה. איך יידע המוצא מי הבעלים האמיתיים? לשם כך נועדו ה'סימנים', דרכם אפשר לוודא כי נותן הסימנים הוא הבעלים. נמצא, לכאורה, שבכוחם של הסימנים להוות עדות לבעלות על החפץ. ואולם, מצינו בהלכה היפוכו של דבר: באו עדים וסיפרו כי פלוני נמצא הרוג או מת. אם פדחתו,

(ערוך לנר, יבמות קכ, ב)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות גניבה פ"ק ד

א. הטוען שנגנב מביתו הפקדון - אם נשבע ואחר כך באו עדים ששקר טען, ושהפקדון היה אצלו - הרי זה משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו כגנב; ואם טבח ומכר אחר שנשבע, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואינו מביא אשם על פי עדים על שבועתו; ואינו מביא חמ"ש, שאין החמ"ש משתלם עם הכפל. ואם באו עדים קדם שישבע, אינו משלם אלא הקרן בלבד.

ב. במה דברים אמורים? שנשבע קדם שישלח יד (השתמש) בפקדון. אבל אם שלח בו יד, וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים - פטור מן הכפל; שפיון ששלח בו יד, נתחייב בו וקנהו.

ג. וכן הטוען טענת אבדה בפקדון ונשבע, וחזר וטען טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים - פטור מן הכפל, שכבר יצא הפקדון מידי הבעלים משבועה ראשונה.

ד. הטוען טענת גנב באבדה ונשבע, ואחר כך באו עדים שהאבדה ברשותו ושקר טען - משלם תשלומי כפל, שנאמר: "על כל אבדה"; והוא, שיטען שנגנבה בליסטיס מזין, שהוא אנוס, ופטור; אבל אם טען שנגנבה בלא אנוס, פטור מן הכפל, מפני שהוא חייב לשלם על פי טענתו, ששומר אבדה כשומר שכר הוא, כמו שיתבאר.

ה. הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע, ואחר כך באו עדים שהוא ברשותו, וחזר וטען בו טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים שעדין הוא ברשותו - אפלו מאה פעמים - חייב לשלם כפל על כל טענה וטענה; ואם נשבע חמשה פעמים, נמצא משלם ששה - הקרן שהפקד אצלו, וחמשה בקרן ופי' חמש מהקרן משום חמשה כפלות של חמ"ש שבועות.

ו. טען טענת גנב ונשבע, וחזר וטען טענת אבדה ונשבע, ובאו עדים שלא נגנב, והודה הוא שלא אבד - הואיל ומשלם תשלומי כפל על פי עדים, אינו משלם חמ"ש על שבועה אחרונה אף על פי שהודה; שהממון המחוייב בכפל, פוטרו מן החמ"ש.

ז. מסר שורו לשנים, וטענו טענת גנב ונשבעו, והודה אחד מהן, והשני באו עליו עדים - שניהן משלמין את הקרן; ואם תפשו בעל הפקדון את הכפל, אין מוציאין מידו. וזה שהודה - משלם חמ"ש, כשאר כל הנשבעין שבועת הפקדון שהודו מעצמן.

ח. בעל הפקדון שתבע את השומר, ונשבע שנגנב, ואחר כך הכר הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב שנגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב וכפר, ובאו עדים שנגנב - אם באמת נשבע השומר כשטען שנגנב, נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר. ואם בשקר נשבע, אין מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפשו הבעלים את הכפל,

אין מוציאין מידו. תבעו הבעלים את השומר ושלם, ואחר כך הכר הגנב ותבעוהו הבעלים והודה להם שנגנב, ואחר כך תבעו השומר וכפר בו, ובאו עדים שנגנב - אין מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפשו השומר את הכפל, אין מוציאין מידו. וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה, אם טבח הגנב או מכר.

ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן - אף על פי שנתן לו כשהוא קטן, ותבעו כשהוא גדול, ונשבע, ואחר כך באו עדים - הרי זה פטור מן הכפל, שנאמר: "כי יתן איש אל רעהו" - ואין נתינת קטן כלום, וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול.

י. שומר שנגנב מרשותו, כגון שנגנב טלה מעדר שהפקד אצלו, וסלע מכיס שהפקד אצלו - אם יש עליו עדים, חייב בכפל. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו - הרי זה חייב באחריותו, עד שיודיע הבעלים, שהרי פלגה שמירתו; וכאלו לא החזיר כלום, עד שיודיע בעליו. אבל הגונב סלע מכיס חבירו או כלי מביתו, והחזיר דבר הגנוב למקומו - אם ידעו הבעלים בגנבתו, ולא ידעו בחזירתו - עדין הגנב חייב באחריותו, עד שימנה את מעותיו.

יא. מנה את כיסו, ומצאו שלם המנן - פטור. ואם לא ידעו הבעלים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אפלו מנן אינו צריך; אלא פיון שהחזירו למקומו, נפטר מאחריותו.

יב. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגונב טלה מעדר חבירו, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים, ומת או נגנב - חייב באחריותו; ואם מנו את הצאן והיא שלמה - פטור. ואם לא ידעו הבעלים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים, כדי שישמרו את הטלה הגנוב; שהרי למדו [הרגילו] דרך אחרת, חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה.

הלכות גניבה פ"ק ה

א. אסור לקנות מן הגנב החפץ שנגנב, ועון גדול הוא; שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב גנבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב; ועל זה נאמר: "חולק עם גנב, שונא נפשו".

ב. הגונב ומכר, ולא נתאשו הבעלים, ואחר כך הכר הגנב, ובאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני זה הוא גנבו בפנינו - חוזר החפץ לבעליו, והבעלים נותנין ללוקח דמים ששקל לגנב מפני תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממנו]; והבעלים חוזרין, ועושין דין עם הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק, ואין הבעלים נותנין ללוקח כלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו דמים ששקל לו.

ג. נתאשו הבעלים מן הגנבה - בין שנתאשו ואחר כך

הלקוחות, שָׁמָא הוא מְכָרָן לְאַחֲרִים. אֲבָל אִם בָּגַי אֲדָם וְלָנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ, וְעָמַד וְנָעַק בְּלִילָה: נִגְנְבוּ בְּלִי וּסְפָרִי, וּבָאוּ בְּגֵי אֲדָם וּמִצְאוּ מִחֲתָרָת חֲתוּרָה [חפוררה], וּבְגֵי אֲדָם שָׁלָנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ יוֹצְאֵין וְצֻרֹת שָׁל פְּלִים עַל כְּתִפְיָתָן, וְהָכֵל אוֹמְרִין: 'הֲלָלוּ פְּלִי וּסְפָרִי שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרִי זֶה נְאָמְן; וְיִשְׁבַּע זֶה שֶׁהַפְּלִים בְּיָדוֹ בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן כַּמָּה הוֹצִיא, וְיִטֵּל מִבְּעַל הַגִּנְבָה, וְיִחְזֹר לוֹ פְּלִי.

יב. גָּנָב שֶׁהַחֲזֹק וְנִתְפָּרֵס שְׁנִכְנַס לְתוֹף בֵּית חֲבָרוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים שָׂצָא וְכִלִּים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו [כנפי בגדו], אִף עַל פִּי שִׁהִיָּה שָׁם בְּעַל הַבַּיִת, וְטָעַן וְאָמַר: 'לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וְכַעַל הַבַּיִת אוֹמְרִי: 'גִּנְבוּכִים הֵן' - אִם הִזֵּה בְּעַל הַבַּיִת שָׂאִין דְּרָכּוֹ לְמִכַּר אֶת פְּלִי, וְאוֹתָן פְּלִים אֵין דְּרָף בְּגֵי אֲדָם לְהַטְמִינָן וְאֵין דְּרָף אוֹתוֹ מִהַחֲזֹק לְהַצְנִיעַ פְּלִי תַּחַת כְּנָפָיו - הֲרִי בְּעַל הַבַּיִת נְאָמְן, וְיִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן וְנוֹטֵל פְּלִי. וְאִם אֵין אֲדָם זֶה מְחֹק בְּגִנְבָה - אֵין בְּעַל הַבַּיִת נְאָמְן, אֲלֵא נִשְׁבַּע זֶה שֶׁהַפְּלִים בְּיָדוֹ שְׁבֻעַת הַסֵּת שֶׁהַפְּלִים הָאֵלוֹ לְקוּחִין הֵן בְּיָדוֹ, וְהוֹלֵף.

הלכות גנבה פָּרָק ו

א. כָּל דְּבָר שֶׁחֲזַקְתּוֹ הוּא גִנְבוּ, אֲסוּר לְקַח [לקנות] אוֹתוֹ; וְכֵן אִם רָב אוֹתוֹ הִדְבָּר שֶׁהוּא גִנְבוּ, אֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ. לְפִיכָף, אֵין לוֹקְחִים מִן הַרוּעִים צֹמֵר אוֹ חֲלָב אוֹ גִּדְיִים; אֲבָל לוֹקְחִין מִהֵן חֲלָב וּגְבִינָה בַּמְדָּבָר, אֲבָל לֹא בִּישׁוּב. וּמִתָּר לְקַח מִן הַרוּעִים אַרְבַּע צֹאן, אוֹ אַרְבַּע גִּזּוֹת שֶׁל צֹמֵר מְעַדֵּר קֶטֶן, אוֹ חֲמֵשׁ מְעַדֵּר גְּדוֹל - שָׂאִין חֲזַקְתּוֹ שֶׁהוּא גִנְבוּ בְּדָבָר רַב.

ב. פְּלָלוּ שֶׁל דְּבָר: כָּל שֶׁהָרוּעָה מוֹכֵרוֹ - אִם הִזֵּה בְּעַל הַבַּיִת מְרָגִישׁ בוֹ, מִתָּר לְקַח אוֹתוֹ מִן הַרוּעָה; וְאִם אֵין בְּעַל הַבַּיִת מְרָגִישׁ בוֹ, אֲסוּר לְקַח אוֹתוֹ.

ג. אֵין לוֹקְחִין מִשׁוּמְרֵי פְרוֹת עֲצִים אוֹ פְרוֹת, אֲלֵא בְּזִמְן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וּמוֹכְרִין וְהַפְּלִים לְפָנֵיהֶן וְהַפְּלִים [מאזנין] לְפָנֵיהֶן; שִׁהֲרִי הִדְבָּר גְּלוּי וְיֵשׁ לוֹ קוֹל, וְאֵין זֶה גִנְבָה. וְלוֹקְחִין מִפְּתַח הַגִּנְה, אֲבָל לֹא מֵאַחֲרֵי הַגִּנְה. וְכֵלֵן שֶׁאֲמָרוּ 'הַטְּמָן' [החבא], אֲסוּר לְקַח מִהֵן. וּמִתָּר לְקַח מִן הָאֲרִיס [עובד תמורת חלק ביבול], שִׁהֲרִי יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּפְרוֹת וְיַעֲצִים.

ד. אֵין לוֹקְחִין מִן הַנְּשִׁים וּמִן הַעֲבָדִים וּמִן הַקְּטַנִּים, אֲלֵא דְבָרִים שֶׁחֲזַקְתָּן שֶׁהֵן שִׁלָּהֶן מִדַּעַת הַבְּעֻלִים, כְּגוֹן נְשִׁים שֶׁמְכָרוּ פְּלִי פִּשְׁתָּן בְּגִלְלִל, אוֹ עַגְלִים בְּשָׂרוֹן; וְכֵלֵן שֶׁאֲמָרוּ 'הַטְּמָן' - אֲסוּר לְקַח מִהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת גִּנְבָה. וְלוֹקְחִין בְּיָצִים וְתַרְנֻגְלוּלִין בְּכָל מְקוֹם מִכָּל אֲדָם; וְאִם אָמַר 'הַטְּמָן', אֲסוּר.

ה. לוֹקְחִין מִן הַבְּדֻדִין [בעלי בית בד] זֵיתִים בְּמֵדָה, וְשִׁמֹּן בְּמֵדָה; אֲבָל לֹא זֵיתִים מוֹעֲטִין, וְלֹא שִׁמֹּן מוֹעֲטֵ - שֶׁחֲזַקְתָּן גִּנְבָה הֵן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.

ו. מוֹכִיךְ [שאריות צמר] שֶׁהַכּוֹכֵס מוֹצִיא, הֲרִי אֵלוֹ שָׁלוּ; וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא, הֲרִי אֵלוֹ שָׁל בְּעַל הַבַּיִת. הַכּוֹכֵס נוֹטֵל שִׁלְשָׁה חוּטִין, וְהֵן שָׁלוּ; זֵיתֵר מְכָאן, שָׁל בְּעַל הַבַּיִת. אִם הִזֵּה שָׁחַר עַל גְּבֵי לְבָן - נוֹטֵל אֶת הַכֵּל, וְהֵן שָׁלוּ.

מְכַר הַגִּנְבוּ, בֵּין שֶׁנִּתְּיָאֵשוּ אַחַר שְׁמֵכֵר - קִנְהַ הַלֹּקַח בְּיָאוּשׁ וְשׁוּנֵי רְשׁוֹת, וְאֵינוֹ מִחְזִיר הַגִּנְבָה עֲצָמָה לְכַעְלִיהָ; אֲלֵא נֹתֵן לָהֶם הַדְּמִים, אִם לְקַח מִגִּנְבוּ מִפְּרָסֵם, אוֹ אֵינוֹ נֹתֵן כֹּלָל לֹא חֶפְצֵן וְלֹא דְמִים מִפְּנֵי תַּקְנַת הַשּׁוּק, אִם לֹא הִזֵּה זֶה הַמוֹכֵר גִּנְבוּ מִפְּרָסֵם.

ד. בְּזִמְן שֶׁהַלֹּקַח עוֹשֶׂה דִין עִם בְּעַל הַבַּיִת - אִם אֵין עֵדִים בְּכַמָּה לְקַח, הֲרִי הַתָּגֵר [הקונה] נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן [קדוש] בְּכַמָּה לְקַח, וְנוֹטֵל מִן הַבְּעֻלִים. וְכָל הַנְּשֻׁבָע וְנוֹטֵל מִן הַבְּעֻלִים - שְׁבֻעָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם, וְנִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּמִקוֹמוֹ.

ה. בְּזִמְן שֶׁהַלֹּקַח עוֹשֶׂה דִין עִם הַגִּנְבוּ, וְהוּא אוֹמְרִי: 'בְּכָף וְכָף לְקַחְתִּי מִמֶּךָ', וְהִלָּה אוֹמְרִי: 'לֹא מִכְרַתִּי לָךְ אֲלֵא בְּפָחוֹת מִזֶּה' - הַתָּגֵר נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן, וְנוֹטֵל מִן הַגִּנְבוּ; שָׂאִין הַגִּנְבוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׂוּד עַל הַשְּׁבֻעָה.

ו. גָּנָב וּפְרַע בְּחוּבוֹ, גָּנָב וּפְרַע בְּהַקְפּוֹ [שילם בגניבה הקפה שחיבב] - אֵין בִּזְנָה תַּקְנַת הַשּׁוּק; אֲלֵא הַבְּעֻלִים נוֹטְלִין הַגִּנְבָה בְּלֹא דְמִים, וְיִשְׁאָר חוּב אֵלוֹ עַל הַגִּנְבוּ כְּשִׁהִיָּה. מִשְׁפֵּן הַגִּנְבָה - בֵּין שֶׁמְשַׁכְּן אוֹתָהּ בֵּיתָר עַל דְּמִיָּה, אוֹ בְּפָחוֹת מִדְּמִיָּה - הַבְּעֻלִים נֹתְנִין לְכַעַל הַמְּשַׁכְּוֹן, וְחוֹזְרִין וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגִּנְבוּ, אֲלֵא אִם כֵּן הִזֵּה גִנְבוּ מִפְּרָסֵם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

ז. הַלֹּקַח מִגִּנְבוּ שָׂאֵינוֹ מִפְּרָסֵם - בֵּין שֶׁלְקַח מִמֶּנּוּ שָׁוָה מֵאָה בְּמֵאֵתִים, אוֹ שָׁוָה מֵאֵתִים בְּמֵאָה - הֲרִי זֶה נוֹטֵל הַדְּמִים מִבְּעַל הַבַּיִת, וְאַחַר כֵּף מִחְזִיר הַגִּנְבָה, מִפְּנֵי תַּקְנַת הַשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

ח. הִזֵּה נוֹשֶׂה בְּגִנְבוּ מֵאָה זוּז, וְגָנָב וְהִבִּיא לְכַעַל חוּבוֹ, וְנָתַן לוֹ מֵאָה אַחֲרָת - הֲרִי הַגִּנְבָה חוֹזֶרֶת לְכַעְלִיהָ, וְאוֹמְרִין לָזֶה: 'לָךְ וְתִבַע הַגִּנְבוּ בְּמֵאֵתִים, שְׁלֹא נָתַתְּ לוֹ הַמֵּאָה הָאַחֲרָת מִפְּנֵי הַחֶפְצֵן שֶׁהִבִּיא לָךְ בְּלִבְךָ; כִּשֵּׁם שֶׁהָאֲמַנְתּוֹ בְּרֵאשׁוּנָה, הָאֲמַנְתּוֹ בְּאַחֲרוֹנָה'.

ט. לְקַח מִגִּנְבוּ שָׂאֵינוֹ מִפְּרָסֵם בְּמֵאָה, וּמְכַר לְאַחַר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְהִכַּר הַגִּנְבוּ - בְּעַל הַגִּנְבָה נֹתֵן לָזֶה הָאַחֲרוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְנוֹטֵל גִּנְבָתוֹ; וְחוֹזֵר הַבְּעַל וְנוֹטֵל עֶשְׂרִים שֶׁל שֹׁכֵר מִן הַמוֹכֵר, וְנוֹטֵל הַמֵּאָה מִן הַגִּנְבוּ. וְאִם גָּנָב מִפְּרָסֵם הוּא - נוֹטֵל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים מִן הַתָּגֵר שֶׁלְקַח מִן הַגִּנְבוּ, וְהוֹלֵף הַתָּגֵר וְתוֹבַע הַגִּנְבוּ בְּמֵאָה שֶׁל קָרְן. וְהוּא הַדִּין אִם מְכַר הַשְּׂנִי לְשִׁלְשִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לְרִבִּיעִי, אֶפְלוּ מֵאָה - שֶׁהוּא נוֹטֵל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַשְּׁנֵי שֶׁנִּשְׁכַּר, וְנוֹטֵל הַקָּרְן מִן הַגִּנְבוּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ - לְפָנֵי יָאוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

י. בְּעַל הַבַּיִת שָׂאֵינוֹ עֹשֶׂה לְמִכַּר אֶת פְּלִי, וְיִצָּא לוֹ שָׁם גִּנְבָה בְּעִיר, וְהַפִּיר [זיהה] פְּלִי וּסְפָרִיו בְּיַד אַחֲרִים, אוֹ שִׁהִיָּה עֹשֶׂה לְמִכַּר, וְהָיוּ פְּלִים אֵלוֹ שֶׁהַפִּיר מִכֵּלִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׂאִיל וְלְהַשְׁפִּיר - אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁזֶה פְּלִי שָׁל זֶה - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהֵן בְּיָדוֹ בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן בְּכַמָּה לְקַח, וְיִטֵּל מִבְּעַל הַבַּיִת, וְיִחְזֹר לוֹ פְּלִי.

יא. הִזֵּה בְּעַל הַבַּיִת עֹשֶׂה לְמִכַּר אֶת פְּלִי, וְלֹא הָיוּ מִדְּבָרִים הַעֲשׂוּיִים לְהַשְׂאִיל וְלְהַשְׁפִּיר - אִף עַל פִּי שֶׁצָּא לוֹ שָׁם גִּנְבָה בְּעִיר, וְהַפִּירוּ פְּלִי, אֵינוֹ מִחְזִירֵן מִיַּד

והצדי לג, ורביעית, ושמינית, ואחד משמונה בשמינית. ולא אסרו לעשות שלישיית הין ורביעית הין, אף על פי שמתחלפין זה בזה, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו.

ח. אחד הנושא ונותן עם ישראל, או עם הגוי עובד עבודה זרה - אם מדד או שקל בחסר, עובר על לא תעשה, וחיוב להחזיר. וכן אסור להטעות את הגוי בחשבון, אלא ידקדק עמו, שנאמר: "וחשב עם קנהו" - אף על פי שהוא כבוש תחת ידך, קל וחמר לגוי שאינו כבוש תחת ידך; והרי הוא אומר: "כי תועבת ה' אליהיך כל עשה אלה, כל עשה עול", מפל מקום.

ט. וכן במדת הקרקע, אם הטעה את חברו במשיחת [מדידת] הקרקע - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה" - "במדה", זו מדת הקרקע. וכך הוא ענין פסוק זה: לא תעשו עול במשפט מדת הקרקע, ולא במשפט המשקל, ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמשורה [מדה קטנה].

י. בני חבורה המקפידין זה על זה שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממנו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה, ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לווין ופוצעין ביום טוב.

יא. המסיג גבול רעהו, והכניס מתחום חברו בתוך תחום שלו, אפלו מלא אצבע - אם בחזקה עשה, הרי זה גזלן; ואם הסיג בסתר, הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול, הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו של גנבה או של גזלה, ובלאו של "לא תסיג גבול רעהו". ואין חבין בלאו זה אלא בארץ ישראל, שנאמר: "בגנחלתך אשר תנחל בארץ". יב. קשה ענשן של מדות, יתר מענשן של עריות; וזהו בינו לבין המקום, וזהו בינו לבין חברו. וכל הכופר במצוות מדות - ככופר ביציאת מצרים, שהיא תחלת הצווי [תחילת עשרת הדברות]; וכל המקבל עליו מצוות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הצוויין.

הלכות גנבה פָּרָק ח

א. מצות עשה לצדק המאזינים והמשקלות והמדות יפה יפה, וידקדק בחשבונן בשעת עשייתן, שנאמר: "מאזני צדק, אבני צדק והין צדק יהיה לכם". וכן במדת הקרקע, צריך לידקדק בחשבון משיחת [מדידת] הקרקע על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריות [ההנדסה], שאפלו מלא אצבע מן הקרקע, רואין אותה כאלו היא מלאה כרפס [פרח יקר].

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ - מוזלזלין [לא מדייקים] במשיחתן; והסמוכין לשפת הנָהָר - אין מושחין אותן כלל, מפני שהן של בני רשות הרבים.

ג. והמודד את הקרקע - לא ימדד לאחד [משני שותפים] בימות החמה ולא אחד בימות הגשמים, מפני שהחבל [שבו מודדין] מתקצר בימות החמה [מהחום]; לפיכך, אם מדד בקנה או בשלשלת של ברזל וכיוצא בזה, אין בכך פלוס.

ד. אין עושין משקלות, לא של בדיל, ולא של עופרת, ולא של שאר מיני מתכות כאלו, מפני שהן מעלין חלדה

ז. החיט ששיר מן החוט כדי משיכת מחט, ושיר מן הנגד מטלית [פיסת בד] שהיא שלש אצבעות על שלש אצבעות - חיב להחזירן לבעלים; פחות מכן, שלו.

ח. נסרת [פסולת עץ] שהתקשר מוציא במעצד [כלי נסירה], שלו; ובכשיל [גרזן], של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית, אף הנסרת של בעל הבית. וכל הדברים האלו וכיוצא בהן, הולכין בהן אחר מנהג המדינה.

ט. כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינן שלו בהלכת מדינה, כגון מיכין שמכרין הסורק במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית - אסור לקח ממנו, מפני שהן בחזקת גנבה. אבל לוקחין ממנו פר מלא מוכין. ואם מכר האמן דברים שהן שלו בהלכת מדינה, לוקחין ממנו; ואם אמר 'הטמן', אסור.

יום שני

הלכות גנבה פָּרָק ז

א. השוקל לחברו במשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה המדינה, או המודד במדה חסרה מן המדה שהסכימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמשורה".

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב - אינו משלם תשלומי כפל, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חיב בתשלומין.

ג. כל מי שמשהה בביתו או בתנותו מדה חסרה, או משקל חסר - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך בכיסך וגו'". ואפלו לעשות המדה עביט [כלי] של מימי רגלים, אסור; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בזה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה, וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי אין בו מעשה.

ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע, וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתר לשהותן לשאר תשמישי הבית. כיוצא בזה, סלע שנפגמה מן הצד - לא יעשה אותה משקל בין משקלותיו, ולא יזקנה בין גרוטותיו, ולא יקנה [יחורר] ויתלנה בצוור בנו, שמא יבוא אחר ויעשנה משקל; אלא או ישחק, או יחתך, או יקץ, או ישליך לים המלח.

ה. חסרה ועמדה על מחצה, יקום. עמדה על פחות ממחצה, יקץ; על יתר ממחצה, יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משותות - יקום לשאת ולתת בזה, אבל לא למשקל; שכל פחות משותות, רב בני אדם מוזלזלין בו במשא ובמתן.

ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכר אותה להרג [רוצח] או לחרם [גזלן], מפני שמרמין בה את אחרים; אבל נוקבה, ותולה אותה בצוור הקטן.

ז. עושה אדם מדותיו סאה, וחצי סאה, ורביע סאה, וקב, וחצי קב, ורביע הקב, וחצי הרבע, ושמן הרבע; אבל לא יעשה קבים, שלא תתחלף ברבע הסאה שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח עושה הין, וחצי הין, ורביעית ההין, ולג,

מכיל חמשה, ועשאוהו מכיל ששה - הרשות בידם; יתר על ששה, לא יעשו.

יח. הסיטון [סיטונאי] מקנה [מנקה] את מדותיו אחת לשלשים יום. ובעל הבית - אחת לשנים עשר חדש. והחנוני מקנה מדותיו פעמים בשבת (בשבוע), וממחה [רוחץ] משקלותיו פעם אחת בשבת, ומקנה מאזנים על כל משקל ומשקל, כדי שלא יחלידו.

יט. המבקש לשקל שלשה רביעי ליטרה - נותן ליטרה בכף מאזנים, והבשר ורביע ליטרה בכף שניה; שאם אתה אומר 'נותן חצי ליטרה ורביע ליטרה בכף אחת' - שמא יפל רביע הליטרה, ואין הלוקח רואהו.

כ. חזבין בית דין להעמיד שוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין על החגיות, ומצדקין את המאזנים ואת המדות, ופוסקין את השערים. וכל מי שגמצא עמו משקל חסר, או מדה חסרה, או מאזנים מקלקלין - יש להם רשות להכותו כפי כחו, ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר. וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביקר - מפין אותו, וכופין אותו ומוכר בשער השוק.

הלכות גנבה פרק ט

א. כל הגונב נפש מישראל, עובר בלא תעשה, שגאמר: "לא תגנב" - פסוק זה האמור בעשרת הדברים, הוא אזהרה לגונב נפשות. וכן המוכרו עובר בלא תעשה, שזה בכלל "לא ימכרו ממכרת עבד". ואין לזקין על שני לאוין אלו, מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין, שגאמר: "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו וגו'"; ומיתתו בחנק.

ב. אין הגנב חייב מיתת חנק, עד שיגנב את הישראל, ויכניסנו לרשותו, וישתמש בו, וימכרנו לאחרים - שגאמר: "והתעמר בו, ומכרו". ואפלו לא נשתמש בו אלא בפחות משוה פרוטה, כגון שנשען עליו או נסמך בו, אף על פי שהגנב ישן - הרי זה נשתמש בו.

ג. גנבו ונשתמש בו ומכרו, ועדין הגנב בראשות עצמו, ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור. גנבו והוציאו לרשותו, ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שישתמש בו, או נשתמש בו ומכרו לאחד מקרוביו של גנב, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור, שגאמר: "גנב נפש מאחיו", עד שיכדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין הוא ישן - הרי זה פטור.

ד. וכן אם גנב אשה, ומכרה לעבדיה בלבד, כגון שהתנה על הלוקח: 'שזו השפחה לי, ואין לה אלא הולדות' - הרי זה פטור.

ה. הגונב את בנו או את אחיו הקטן, וכן האפיטרופין שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלן, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו - אף על פי שגנב ממנו, פטור, שגאמר: "ונמצא בידו", פרט לאלו שהן מצויין בידו.

ומתחפרין; אבל עושין של צחית סלע [אבו קשה], ושל זכוכית, ושל אבן שהם, וכיוצא בהן.

ה. אין עושין את המחק [בו מיישרים מדה גדושה] לא של דלעת, מפני שהוא מקל, ולא של מתכת, מפני שהוא מכביד; אבל עושהו של זית, ושל אגוזים, ושל שקמה, ושל אשכנז [מין אילן], וכיוצא בהן.

ו. אין עושין את המחק, צדו אחד קצר וצדו אחד עבה. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר; ולא ימחק בבת אחת, מפני שמפחיתו ללוקח.

ז. אין טומנין את המשקלות במלח כדי שיפחתו, ולא ירתיח [יקציף ע"י מדינה מגובה] במדת הלח בעת שמודד, ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא - שגאמר: "ובמשורה", והיא מדה קטנה אחד משלשה ושלשים בלבד.

ח. מוכרי עששיות [חתיכות] של ברזל וכיוצא בהן - צריף להיות חוט המאזנים שאותו השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים, וארץ קנה המאזנים וארץ החוטים שנים עשר טפח.

ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית - יהיה ארץ החוט שהן תלויין בו שני טפחים, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארץ תשעה טפחים.

י. מאזנים של חנוני ושל בעל הבית - יהיה ארץ החוט שהן תלויין בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, וארץ הקנה וארץ החוטין ששה טפחים.

יא. החוט שתולין בו הפלס [בו תלויין המאזניים], וכן חוט מאזנים של זהב ושל מוכרי ארגמן טוב - ארכו שלש אצבעות, וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות, וארץ הפלס וארץ השלשלאות שלו כפי מה שהוא רוצה.

יב. מנין שחייב המוכר להכריע [להוסיף] ללוקח בעת ששוקל לו? שגאמר: "אכן שלמה וצדק יהיה לה", אמרה תורה: צדק משלף ותן לו.

יג. וכמה? בלח, אחד למאה; ובגבש, אחד לארבע מאות. כיצד? מכר לו עשר ליטרין לח, נותן לו גרומין [תוספות] אחד מעשרה בליטרה; ואם מכר לו עשרים ליטרין גבש, נותן לו גרומין אחד מעשרים בליטרה. וכן לפי חשבון זה, בין רב בין מועט.

יד. במה דברים אמורים? במקום שנהגו למכר עין בעין; אבל במקום שנהגו להכריע, חייב להכריע לו טפח.

טו. הנה שוקל לו עשר ליטרין - לא יאמר לו: 'שקל אחת אחת והכרע'; אלא שוקל לו עשרה בבת אחת, והכרע אחד לכלן.

טז. מקום שנהגו למד בדקה [מדה קטנה], לא ימד בגסה; בגסה, לא ימד בדקה; למחק [ליישר המדה], לא יגדש ויוסיף בדימים; וכן אם נהגו לגדש, לא ימחק ויפחות מן הדמים, אלא מודד כמנהג המדינה.

יז. בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות, לא יוסיפו יתר על שתות; שאם היה הקב

לעשק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאווה; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה. ובאור מצוות - אלו בפרקים אלו.

הלכות גזלה ואבדה פרק א

א. כל הגזול את חברו שנה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תגזל". ואין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב נחקק לעשה, שאם גזל - חיב להחזיר, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל", זו מצוות עשה. ואפלו שרף את הגזלה - אינו לוקה, שהרי הוא חיב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין, אין לוקין עליו.

ב. ואסור לגזל כל שהוא, דין תורה. אפלו גוי עובד עבודה זרה, אסור לגזלו או לעשקו; ואם גזלו או עשקו, יחזיר.

ג. איזה הוא גזול? זה הלוקח את ממון האדם בחזקה, כגון שחטף מטלטלין מידו, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל פלים משם, או שתקף בעבדיו ובבהמתו ונשתמש בהן, או שיכרד לתוך שדהו ואכל פרותיה, וכל פיוצא בזה - הוא הגזול, כענין שנאמר: "ויגזל את החנית מיד המצרי".

ד. איזה הוא עושק? זה שבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים, וכיון שתבעוהו - כבש [עכב] הממון אצלו בחזקה ולא החזירו; כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או פקדון או שכירות, והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה; על זה נאמר: "לא תעשק את רעך".

ה. כל הגזול - חיב להחזיר את הגזלה עצמה, שנאמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל"; ואם אבדה או נשתנת - משלם דמיה. בין שהודה מפי עצמו, בין שבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חיב לשלם הקרן בלבד. אפלו גזל קורה וכנה אותה בכירה [בנין] - הואיל ולא נשתנת, דין תורה הוא שיהרס את הבגן ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים [שלא ימנעו מלשוב בתשובה], שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבגן. וכן כל פיוצא בזה. אפלו גזל קורה, ועשה אותה בספת החג, וכא בעל הקורה לתבע בתוך זמי החג - נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנת ולא בנאה בטיט, מחזיר את הקורה עצמה.

ו. הגזול פחות משנה פרוטה - אף על פי שעבר, אינו בתורת השב גזלה. גזל שלש אגדות שוות שלש פרוטות, והגזלו וחרו שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חיב להחזיר השלישית, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה יש כאן, מצוות השב גזלה אין כאן.

ז. הגזול את חברו בשוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הגזול: אם רצה, נוטל; ואם לאו - אומר לו: 'איני נוטל אלא בשוב, שמא תאגס מפני כאן'; וחרו היא ברשות הגזול ובאחריותו, עד שיחזירנה לו בשוב. וכן בדמי הגזלה.

ו. אחד הגונב את הגדול, או הגונב את הקטן כן יומו שפלו לו תדשו [תמו ימי הריונו], בין זכר בין נקבה, בין שהיה הגנב איש או אשה - הרי אלו נהרגין, שנאמר: "גנב נפש", מכל מקום. ואחד הגונב את הישראלי, או שגנב גר או עבד משחרר - שנאמר: "נפש מאחיר", ואלו בכלל אחינו בתורה ובמצוות הן. אבל הגונב את העבד, או מי שחציו עבד וחציו כן חורין - פטור.

ז. הבא במחתרת, בין ביום בין בלילה - אין לו דמים; אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם, פטורין. ורשות יש לכל להרגו בין בחל בין בשבת, בכל מיתה שיכולין להמיתו - שנאמר: "אין לו דמים".

ח. ואחד הבא במחתרת, או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם, או בתוך חצרו, או בתוך קרפפו [מגרשו] - בין ביום בין בלילה. ולמה נאמר "במחתרת"? לפי שדרך רב הגנבים לבוא במחתרת בלילה.

ט. ומפני מה התירה תורה דמו של גנב, אף על פי שבא על עסקי ממון? לפי שחזקתו, שאם עמד בעל הבית בפניו ומנעו - יהרגנו; ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנב, כרוך אחר חברו להרגו, ולפיכך יהרג - בין שהיה גדול, בין שהיה קטן, בין זכר בין נקבה.

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שנה הגנב הבא עליו אינו הורגו, ואינו בא אלא על עסקי ממון - אסור להרגו; ואם הרגו, הרי זה הורג נפש, שנאמר: "אם זרחה השמש עליו" - אם ברור לך הדבר שבשמש שיש לו שלום עמך, אל תהרגהו. לפיכך, אם הבא במחתרת על בנו - אינו נהרג, שודאי שאינו הורגו; אבל הבן הבא על אביו, נהרג. יא. וכן הגנב שגנב ויצא, או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת - הואיל ופנה ערף ואינו רודף, יש לו דמים. וכן אם הקיפוהו עדים או בני אדם - אף על פי שעדין הוא ברשות זה שבא עליו, אינו נהרג. ואין צריך לומר אם בא לבית דין, שאינו נהרג.

יב. וכן הבא במחתרת לתוך גנתו, או לתוך שדהו, או לתוך הדייר והסהר [מקום מגורד] - יש לו דמים; שחזקתו שבא על הממון בלבד, לפי שאין רב הבעלים מצויין במקומות אלו.

יג. כל גנב שיש לו דמים [שאסור להורגו] - אם נפל עליו גל בשבת, מפקחין עליו. ואם שבר פלים בכיאתו, חיב בתשלומין; אבל מי שאין לו דמים ששבר פלים בכיאתו - פטור, כמו שבארנו.

ברוך רחמנא דסייען

יום שלישי

הלכות גזלה ואבדה

יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא

ג. מכרה הגזלן או נתנה במתנה - אף על פי שלא נשתנת הגזלה, אינה חוזרת בעצמה מיד הלוקח. הואיל ונתאשו הפעלים, בין לפני מכירה ונתניה בין לאחר מכירה ונתניה - קנה אותה הלוקח בראש ושובי רשות.

ד. הגזול והשביח, ומכר או הוריש לפני יאוש - מה שהשביח הוריש ומה שהשביח מכר, וקנה לוקח או יורש את השבח, ונוטל דמי השבח מנגזל ומחזיר הגזלה, וחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן, שהרי לא נתאש. וכן אם השביח הלוקח או היורש, נוטל השבח מן הגזלן.

ה. מכר הגזלן לגוי - אף על פי שהשביח הגוי, חוזרת לבעליה. מכרה הגוי לישראל אחר שהשביחה - הואיל והגזלן ישראלי וזה שהיא בידו ישראלי, קנה השבח; ואם תפס הנגזל, אין מוציאין מידו.

ו. כבד בארנו, שהגזלה שהשביחה אחר יאוש או אחר שנשתנת - השבח של גזלן מפני תקנת השבים, אף על פי שהשביחה מאליה. ביצד? גזל פרה ונתעברה אצלו, בין שילדה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא ילדה, גזל רחל [כבשה] ונטענה אצלו [בצמר], בין שגזזה קדם שתבעו בדין בין שעדין לא גזזה - הואיל ונתאשו הפעלים, משלם פשעת הגזלה. ואם ילדה וגזזה, הגזות והולדות של גזלן; ואם עדין לא ילדה ולא גזזה - שמין לו, ונוטל השבח מן הנגזל, ומחזיר הבהמה עצמה.

ז. גזל פרה מעברת, ונתאשו הפעלים ואחר כך ילדה, רחל טעונה, ונתאשו הפעלים ואחר כך גזזה - משלם דמי פרה העומדת לילד, ודמי רחל העומדת לגזו. ואם לפני יאוש או קדם שנשתנת ילדה או גזזה - הרי הגזות והולדות של בעלים; ואף על פי שנתעברה או נטענה ביד הגזלן, הואיל ולא נתאשו הפעלים ולא נשתנת הגזלה, ברשות בעליה היא עדין, אף על פי שהגזלן חיב באנסיה. ח. גנב או גזל, והקדיש וטבח אחר שנתאשו הפעלים - הרי היא ברשות הגזלן משעה שהקדישה בלבד, כדי שלא יהא חוטא נשפר; וכל ולדותיה וגזותיה משעת גנבה עד שעת הקדש, לבעלים.

ט. במה דברים אמורים? בשבח הבא מאליו, כגון גזות וולדות. אבל אם היתה כחושה ופטמה - אפלו לפני יאוש, נוטל מן הנגזל שבח הפטום. וכן כל פיוצא בזה משבח שיש בו הוצאה.

י. שנוי החזר לכריתו [לקדמותו], אינו שנוי ביצד? הגזול עצים ודבק אותם במסמרים, ועשה מהן תבה - אינו שנוי; שהרי אפשר לפרק אותן, וחוזרים לוחות כשהיו. יא. גזל עפר ועשהו לבנה - לא קנה; שאם ידק [יכתוש] הלבנה, תחזר עפר כשהיתה. גזל לשון של מתכת ועשהו מטבע - לא קנה; שאם יתוף המטבע, יחזר לשון כשהיה. וכן כל פיוצא בזה.

יב. אבל הגזול עצים וישפן [שייפן] וקצצן, או חפר בהן ועשין כלים, או שגזל צמר ויצבעו, או נפצו ולבנו, או שגזל טוי [חוטי צמר] ועשהו בגדים, או שגזל לבנה ועשאה עפר, או אבנים וסתתן, או מעות והתיכן - הרי

ח. הגזול את חברו, והכליע לו [דמי הגזלה] בחשבון [של דבר שקנה ממנו] - יצא. ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות - יצא, שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומגן שלא מדעת פוטר. ואם החזיר לכיס שאין בו פלוס - לא יצא, וחיב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלוני.

ט. כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכפיד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו - אף על פי שנתן לו דמים רבים - הרי זה עובר בלא תעשה, שנגמר: "לא תחמד". ואין לוקין על לאו זה, שאין בו מעשה. ואינו עובר על לאו זה, עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנגמר: "לא תחמד פסוף וזהב עליהם, ולקחת לך", חמוד שיש בו מעשה.

י. כל המתאנה ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו - בין שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה לבו בדבר - עבר בלא תעשה, שנגמר: "לא תתאנה"; ואין תאנה אלא בלב בלבד. יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל; שאם לא רצו הפעלים למכר, אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים - יבוא לידי גזל, שנגמר: "וחמדו בתים וגזלו". ואם עמדו הפעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזל, יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

יב. הא למדת, שהמתאנה - עובר בלאו אחד; והקונה דבר שהתאנה בהפציר שהפציר בבעלים או בכקשה מהם - עובר בשני לאוין; לכך נגמר "לא תחמד" ו"לא תתאנה". ואם גזל, עבר בשלשה לאוין.

יג. כל הגזול את חברו שוה פרוטה - כאלו נוטל נשמתו ממנו, שנגמר: "כֵּן אַרְחוֹת כֹּל בַּצַּע בַּצַּע, אֵת נַפְשׁוֹ גּוֹי". ואף על פי כן, אם לא היתה הגזלה קנימת, ורצה הגזלן לעשות תשובה, וכא מאליו והחזיר דמי הגזלה - תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה, אין רוח חכמים נוחה ממנו.

הלכות גזלה ואבדה פרק ב

א. הגזלה שלא נשתנת, אלא הרי היא כמות שהיתה - אף על פי שנתאשו הפעלים ממנה, ואף על פי שמת הגזלן והרי היא ביד בניו - הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה; ואם נשתנת ביד הגזלן - אף על פי שעדין לא נתאשו הפעלים ממנה - קנה אותה בשנוי, ומשלם דמיה פשעת הגזלה.

ב. ודין זה דין תורה הוא, שנגמר: "והשיב את הגזלה אשר גזל". מפי השמועה למדו - אם היא בשגזלה, משלם אותה; ואם נשתנת בידו, משלם דמיה. נתאשו הפעלים ממנה, ולא נשתנת - קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש, ואינו משלם אלא פשעת הגזלה; ודבר זה מדבריהם, מפני תקנת השבים [שלא ימנעו מלשוב בתשובה]. וכשמחזיר את הגזלה - שמין לו השבח, ונוטל מן הנגזל.

והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והרקיבו מקצתן, או תרומה ונטמאת, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח, או בהמה ונעברה בה עברה, או שנפסלה מלקרב, או שהיתה יוצאה להסקל - אומר לו: 'הרי שלך לפניך', ומחזיר אותה בעצמה.

ה. במה דברים אמורים? בשהחזיר את הגזלה. אבל אם נשרפה הגזלה, או אכדה אחר שנאסרה בהניה - חיב להחזיר לו דמיה כשעת הגזלה. לפיכך, אם כפר בו אחר שנאסרה בהניה, ונשבע - חיב לשלם קרן וחמש ואשם. ו. הגזל בהמה ונשא עליה משא, או רכב עליה, או חרש בה או דש בה וכיוצא בזה, והחזירה לבעליה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו חיב לשלם כלום; שהרי לא הפסידה, ולא הכחיש. ואם החזיק אדם זה לגזל או לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם - קונסין אותו, ואפלו בחוצה לארץ, ושמן השכר או השבח שהשביח בבהמה, ומשלם לגזל.

ז. התוקף עבדו של חברו, ועשה בו מלאכה, ולא בטלו ממלאכה אחרת - פטור, שגוף לו לאדם שלא יבטל עבדו; ואם בטלו ממלאכה אחרת, משלם לו כפועל.

ח. התוקף ספינתו של חברו, ועשה בה מלאכה - אם אינה עשויה לשכר [להשכרה] - שמין לו במה פחתה, וישלם. ואם עשויה היא לשכר - אם ירד לה בתורת שכירות, הואיל וירד שלא ברשות - אם רצה הבעל לטל שכרה, נוטל; רצה לטל פחתה, נוטל. ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת. וכן כל פיוצא בזה.

ט. הדר בחצר חברו שלא מדעתו - אם אותה חצר אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר, אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו; שנה נהנה, וזה לא חסר. ואם החצר עשויה לשכר - אף על פי שאין דרך זה לשכר, צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו קמון.

י. מי שהיה לו צמר וסמנין [צבעים] שרויין, ובא אחד וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חברו - משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר, ואינו מחשב לו שכח סמנין שעל גבי הצמר. ואם תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנין, אין מוציאין מזדו.

יא. השולח יד [להשתמש] בפקדון - בין ששלח יד בעצמו, או על יד בנזעבדו ושלוחו - הרי זה גזלן, ונתחייב באנסיו, ונעשת הגזלה ברשותו, פדין כל הגזלנין. חשב לשלח יד בפקדון - אינו חיב באחריותו, עד שישלח יד ומשילשח יד, נתחייב בו; אף על פי שלא חסר ממנו כלום, אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו כדי לשלח בו יד - הרי זה חיב; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

יב. הגביה את החבית לטל ממנה רביעית - נתחייב באנסיה, אף על פי שלא נטל. אבל אם הגביה את הכיס לטל ממנו דינר, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף [גוש] אחד - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס, או לא נתחייב אלא בדינר בלבד.

זה שנוי בידו; שאם יעשה אותו מעות אחרות, פנים חדשות הן. וכן כל פיוצא בהן.

יג. הגזל מעות ישנות, ושפן וחדשן - לא קנה; שהרי מתישנין, וחוזרין כשהיו. גזל מעות חדשות וישנם - קנה; שאם יחדש אותן, פנים חדשות הן. גזל דגל מחבר וקצצו - לא קנה; פרות חליות חליות [טבעות טבעות] ועשהו קורות - קנה.

יד. גזל קורות גדולות ועשין קטנות - לא קנה; קצצן לוחות [קרשים] עד שנשפתנה שמם - קנה. גזל לולב והפריד עליו - קנה העלים. גזל עלים ועשין הופיזה [מטאטא] - קנה. גזל טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו, וקנהו; ומשלם כשעת הגזלה, ואף על פי שלא נתאשו הבעלים.

טו. גזל כלי ושברו - אין שמין [מעריכים] לו הפחת [ערכו של הנזק בלבד], אלא משלם דמיו; והכלי השבור של גזלן. ואם רצו הבעלים לטל את הכלי השבור - נוטלין, ומשלם הפחת; שזו תקנה היא לבעלים; ואם לא רצו בה, הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה.

טז. גזלה שלא נשתנת, והוקרה - אף על פי שנתאשו ממנה הבעלים - הרי זו חוזרת לבעליה, ואין לגזלן בה כלום; שלא תקנו לגזלן את השבח אחר יאוש, אלא כגון גזות וולדות; אבל שבח היקר - אם היתה הגזלה קימת, חוזרת בעיניה ואינו זוכה בו.

הלכות גזלה ואבדה פרק ג

א. הגזל חבית של זין מחברו, והרי היא שנה דינר בשעת הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה - אם שבר את החבית או שתה אותה או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, כשעת הוצאה מן העולם; שאילו הניחה, היתה חוזרת בעצמה. נשברה מאליה או אבדה - משלם דינר, כשעת הגזלה.

ב. היתה שנה בשעת הגזלה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר - משלם ארבעה, כשעת הגזלה, בין ששבר אותה או ששתיה, בין שנשברה או אבדה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. הגזל חותל [סוג כלי] שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל בלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה, ואין הנגזל יכול לומר לו: 'אני אחת אחת הייתי מוכר'. וכן הדין במזיק, וכן כל פיוצא בזה בנכסי הדיוט; אבל בהקדש אינו כן, אלא משלם עשרה.

ד. גזל בהמה והזקינה, או כחשה פחש שאינו יכול לחזר, גזל עבדים והזקינה, או כחשו פחש שאינו יכול לחזר, כגון חללים שאין להם רפואת תעלה, או שגזל מטבע ונסדק או פסלו המלך, או שגזל פרות והרקיבו בלן, או שגזל זין והחמיץ - הרי זה כמי שגזל כלי ושברו, ומשלם כשעת הגזלה. אבל אם גזל בהמה ועבדים, וכחשו פחש שאפשר לחזר, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו,

שאמר: 'בחובי נטלתי' - הואיל ואין העד יודע מה היה תחת כנפיו, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל; שאינו מחזק בגולונות, אלא בשני עדים.

ו. כשם שבבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן - כך שומר של בעל הבית, אפלו אשתו של שומר, נשבעת שזה נטל כך וכך, ומשלם הגזלן.

ז. היה שם שקירו או לקיטו [פועל המלקט] של בעל הבית, אינן נשבעין ונוטלין. ואין הנגזל יכול לשבע, שהרי לא היה בביתו בשעה שנגזל; ואין העדים יודעין מה נטל תחת כנפיו, כדי לחיב הגזלן להחזיר. ואין משביעין את הגזלן, מפני שהוא חשוד על השבועה.

ח. וכיצד עושין בדין זה? מחירים [מטיל חרם] בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום, ואינו מודה בבית דין. ואפלו הודה הגזלן שגזל מקצת - מחזיר המקצת שהודה בו בלבד, שהרי אין בעל הבית טוען טענת ודאי.

ט. הגזלן אהד מחמשה, ואינו יודע מי הוא הנגזל, וכל אהד ואהד מהן תובעו ואומר לו: 'לי גזלת' - אף על פי שאין שם עדים שגזל - הרי כל אהד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אהד ואהד. אף דבר זה, קנס הוא שקנסו אותו חכמים מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה, אינו חיב לשלם מספק.

י. אמר לשנים: 'גזלתי את אהד מכם', או 'אביו של אהד מכם, ואיני יודע איזה הוא' - אם בא לצאת ידי שמים, חיב לשלם גזלה לכל אהד ואהד. אבל בדין, אינו נוטן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן; שהרי אין אהד מהן יודע שנגזל, אלא זה בא והודיע; ולא קנסו חכמים בדבר זה, מפני שאין לו תובע.

יא. הטוען את חברו, ואמר לו: 'גזלתי מאה' - אם אמר 'לא גזלתי', נשבע שבועת הסת בדין כל נתבע. ואם הודה שגזלו חמשים - משלם חמשים, ונשבע שבועת התורה על השאר בדין כל מודה במקצת, שהרי לא החזק גזלן בעדים. וכן הטוען את חברו שנקנס לביתו וגזלו כלים, והוא אומר: 'דרך משכון לקחתים בחוב שיש לי אצלך', ובעל הבית אומר: 'אין לך בדי כלום' - אף על פי שהודה שמשכנו שלא ברשות, הואיל ואין שם עדים שמעידין שגזל, הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון, שהפה שאסר [ואמר לקחתי] - הוא הפה שהתיר [שכדיו נטל]; והואיל והוא נשבע ונוטל, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ [קדוש], כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען.

יב. ראוהו עדים שנקנס לתוך בית של חברו שלא בפני בעל הבית, ונטל משם כלים - אף על פי שהוציאן מגלן, ואף על פי שבבעל הבית הזה עשוי למכר את כליו - אם טען ואמר: 'דרך גזל לקחתי', והלה אומר: 'ברשותך באתי, ואתה מכרתם לי, או נתתם לי', או 'בחוב שיש לי אצלך תפשתים' - אינו גאמן; שכל הנקנס לבית חברו שלא בפניו, ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזלן. לפיכך, מחזיר הכלים לבעל הבית; ואין פאן

ג. היו פרות מפקדין אצלו, ונטל מקצתן - אינו חיב אלא באחריות הפרות שנטל; ושאר הפקדון המנח במקומו, הרי הוא ברשות בעליו. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל, חיב בכל. ביצד? הטה את החבית במקומה, ונטל ממנה רביעית או יתר - אם נשברה אחר שנטל, והיא במקומה - אינו חיב אלא במה שנטל, שהרי לא הגביה את החבית; ואם החמיצה, משלם את דמי פלה בשעת הגזלה. וכן כל פיוצא בזה.

יד. הכופר בפקדון בבית דין - אם היה ברשותו בשעת שכופר - נעשה עליו גזלן, ונתחייב באנסיו.

טו. השואל שלא מדעת הבעלים, הרי זה גזלן. היה כלי בידו של בעל הבית, או ביד עבדו, ולקחו אחד מהן ונשתמש בו - הרי זה שואל שלא מדעת, ונעשה ברשותו, ונתחייב באנסיו, עד שיחזירונו לבעלים; לפיכך, אם החזירו לקטן שהיה בידו, או לעבד, ואבד מהן או נשבר - חיב לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

טז. החוטף משכון מיד הלנה שלא ברשות בית דין - הרי זה גזלן, אף על פי שהוא חיב לו. ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו ומשכנו - שהוא גזלן, שגאמר: "בחוז תעמד".

יום רביעי

הלכות גזלה ואבדה פרק ד

א. קנס קנסו חכמים לגזלנין, שיהיה הנגזל נשבע על כל מה שיטען, ונוטל מן הגזלן; והוא, שיהיה זה מחזק שגזלו בשני עדים.

ב. ביצד? הרי שנקנס לתוך בית חברו למשכנו בפני עדים, ולא היה תחת כנפיו כלום, ויצא וכלים מטלים לו תחת כנפיו וכנפי בגדו, ולא ידעו העדים מה הן, בעל הבית אומר: 'כך וכך גזלתיני' - בין שאמר הגזלן 'מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום', בין שאמר 'נכנסתי למשכן כמו שאמרו העדים, אבל לא נטלתי ולא היה תחת כנפיי אלא כלים שלי', בין שאמר 'נטלתי כלי זה' ובעל הבית טוען שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל כל מה שיטען.

ג. במה דברים אמורים? בשטען דברים שהוא אמוד להן [משוער שיש לו], או שהוא אמוד שמפקדין אצלו אותן הדברים שטען, וטען בדברים שאפשר שינטלו תחת הכנפים כמו שהעידו העדים.

ד. ראוהו עדים שנקנס למשכן את חברו, ולא ראוהו בעת שיצא, או שיצא ואין נראה תחת כנפיו כלום, ובעל הבית טוען ואומר: 'כך וכך נטל' - אפלו אמר: 'מעולם לא נכנסתי', שהרי מכחיש את העדים - הרי זה פטור; שאם אמר 'נכנסתי ולא נטלתי', נשבע שבועת הסת [מדרבנן ללא נקיטת חפץ] שלא נטל כלום והולך - שאפשר שיפנס לגזל ולא גזל.

ה. היה עד אהד מעידו שנקנס ונטל כלים תחת כנפיו, ואינו יודע מה הן, והוא אומר: 'לא גזלתי כלום', או

ג. גזל בית או שדה - אסור לעבר בתוכה, או להכניס לה בתמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים; ואם דר בתוכה - חייב להעלות שכר לבעלים, כדין הדר בתצר חבירו שלא מדעתו. גזל דקלים ועשה מהן גשר - אסור לעבר עליה. וכן כל פיצא בזה.

ד. מי שעבר, ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור מלשלם. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבעלים לגבות מן האוכל - גובין, שעדין ברשותן היא; ואם רצו, גובין מן הגזלן.

ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזלה לפניו אחר יאוש, בין שלא האכילן אלא מכרה או אכרה - אם הניח קרקע, חייבין לשלם; אבל מן המטלטלין - אינן חייבין לשלם; שדמי הגזלה חוב הן על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדין לבעל חוב.

ו. כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין, ואפלו במלוה על פה; לפיכך, חייבין לשלם בין אכלו בין לא אכלו, בין נתיאשו הבעלים בין לא נתיאשו הבעלים, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

ז. דין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, כלוקח מן הגנב: אם גזלן מפרסם הוא, לא עשו בו תקנת השוק [והנגזל נוטל ממנו ללא תשלום]. ואם אינו מפרסם, עשו בו תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממנו], ונותן הנגזל ללוקח דמים שנתן, ולוקח גזלתו, וחוזר ותובע הגזלן בדמי הגזלה. ואם כבר נתיאשו הבעלים - קנה לוקח עצמה של גזלה, ואינו מחזירה.

ח. אסור להנות מן הגזלן; ואם היה מועט שלו - אף על פי שרכ ממנו גזול הוא, מתר להנות ממנו, עד שיגדע בודאי שדבר זה גזול בידו.

ט. בני אדם שחזקתן גזלנין, וחזקת כל ממונן מן הגזול מפני שמלאכתן גזלנות, כגון המוכסין [נוטלי מס] והלסטים - אסור להנות מהן, שחזקת מאכל זה שהוא גזול; ואין מצרפין [פריסת מטבעות] דינרים מן התכה [קופת המכס] שלהן, שהכל בחזקת גזלה.

י. נטלו מוכסין כסותו והחזירו לו כסות אחרת, ונטלו חמורו והחזירו לו חמור אחר - הרי אלו שלו; מפני שזו כמכירה היא, וחזקתן שנתיאשו הבעלים מהן, ואינו יודע בודאי שזו גזלה. ואם היה ותיק ומחמיר על עצמו, מחזירין לבעלים הראשונים.

יא. במה דברים אמורים שהמוכר כליסטיס? בזמן שהמוכס גוי, או מוכס העומד מאליו, או מוכס העומד מתמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה. אבל מכס שפסקו המלך, ואמר שילקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף לעצמו כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד, אלא שהוא עובר [עבירת גזל] המכריח ממכס זה, מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך גוי, בין שהיה מלך ישראל.

יב. וכן מלך שהשימס מס על בני העיר, או על כל איש ואיש, דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה דבר

שבועה, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר, חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטען, והדין ביניהן.

יג. וכן אם היה שם עד אחד בלבד, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו, ונלה אומר: 'לוקח הוא בידו', או 'בחובי גביתיו', או 'שלי היה ופקדון הוא אצלך' - הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו, בלא שבועה; שאילו היה שם שני עדים, היה חייב לשלם, ועקשו שאין שם אלא עד אחד, חייב שבועה, ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד; וכל המחזיק שבועה ואינו יכול להשבע, משלם. לפיכך, אם פפר ואמר: 'לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום' - הואיל ואין שם אלא עד אחד, והוא מכחישו - הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום, ונפטור.

יד. מעשה באחד שחטף לשון של כסף מיד חבירו בפני עד אחד, ובא החוטף ואמר: 'חטפתי, ושלי חטפתי'; וחזרו אותו חכמים להחזיר - מפני שהוא מחזיק שבועה בעד זה ואינו יכול להשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסת ששלו חטף; ואילו הכחיש את העד ואמר 'מעולם לא חטפתי', היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל פיצא בזה בכל מקום.

טו. חטף ממנו זהובים בפני עד אחד, והוא אומר: 'שלי חטפתי, ועשרים היו' - אף על פי שאין העד יודע כמה חטף, הרי זה משלם העשרים; שהרי ידע בודאי שזהובים חטף. ואילו היו שנים, היה חייב לשלם; ונמצא בעד אחד מחזיק שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שבארנו.

טז. אמר החוטף: 'עשרים חטפתי, שלי הם', והנגזל אומר: 'מאה חטף' - הואיל ואין העד יודע מנינם, הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן; ונשבע שבועת התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת [מדרבנו], שהרי לא הודה בכלום אלא אמר 'שלי חטפתי'.

יז. נכנס לביתו של חבירו שלא בפניו, ונטל משם כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל - הרי בעל הבית אומר: 'עשרים כלים היה בביתי', והגזול אומר: 'לא נטלתי אלא עשרה והן שלי' - חייב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחזיק שבועה ואינו יכול להשבע; ואינו נשבע על השאר אפלו שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על הגזלן טענת ודאי.

הלכות גזלה ואבדה פרק ה

א. אסור לקנות דבר הגזול מן הגזלן, ואסור לסעודו [לעזרו] על שניו כדי שיקנהו; שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה, ועובר על "ולפני עור לא תתן מכשול".

ב. אסור להנות בדבר הגזול, אפלו לאחר יאוש; והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזלה עצמה. פיצד? ידע בודאי שהבהמה זו גזולה, אסור לרכב עליה או לחרש בה.

ב. לפיכך, המציל [ממון] מיד הנָהָר, ומזוטו [התפשטותו] של גם, ומשולוליתו של נָהָר [שעלה על גדותיו], ומן הַגִּיס [צבא], ומן הדלקה, ומן האָרִי, ומן הדב, ומן הנִמְר, ומן הפרדלס - אם ידע בודאי שנתאשו הבַעֲלִים, הרי אלו שלו; ואם לא ידע, יחזיר.

ג. המציל מיד ליסטים ישְׁאֵל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר שנתאשו הבַעֲלִים; ואם ידע שלא נתאשו הבַעֲלִים, חיב להחזיר. אָבֵל המציל מיד ליסטים גוי או מוכס גוי - חיב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתאשו הבַעֲלִים; ואם ידע בודאי שנתאשו, הרי אלו שלו. ומפני מה סתם ליסטים ישְׁאֵל נתאשו הבַעֲלִים, וסתם גוי לא נתאשו? מפני שהבַעֲלִים יודעים שהגויים מוציאין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעונות ובאמרו דעתן.

ד. שחלים [מיו ירוק] שצומחין בתוף הפשתן - המלקט אותו כשהן לחין, אין בהן משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן על בעל השדה; ואם יכשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו. ואם היו על הגבול - אסורין, אפלו כשהן לחין.

ה. כָּבֵר בארנו בנזקי מִמּוֹן, שהמוציא תבנו וקשו לרשות הרבים, אין בהן משום גזל; אָבֵל המוציא את הגלל לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חיבין עליהן משום גזל.

ו. מי שנתחלפו לו פליו [בגדיו] בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשחה - הרי זה לא ישתמש בהן, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן - אם אשתו ויבניו של האמן נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו 'טל בלידך' - הרי זה לא ישתמש בהן, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: 'טל כלי זה' - הרי זה ישתמש בו, עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמא פליו של האמן הוא, או בעל הכלי צוה את האמן למכרו לו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם - הרי זה גזלן מדבריהם; כגון מפריחי יונים והמשחקים בקביה. מפריחי יונים פיצד? לא יפריח אדם יונים בתוף הישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא פדין, מפני שמשלם זכר ויביא נקבה משוכף אחר, או נקבה ויביא זכר. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או תיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם.

ח. וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוף הישוב, מפני שהן של אחרים. ואין פורשין נשביין [מלכודות] ליונים, אלא אם כן הרחיק מן הישוב ארבעה מילין; ואם היה ישוב כרמים, אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי כרמים הן. וכן לא יפרש בתוף השוככין, אף על פי שהן שלו או של גוי או של הפקר, ואף על פי שהרחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים באות לישוב השוככין.

ט. מרחיקין את השוכף מן העיר חמשים אמה. ולא יעשה אדם שוכף בתוף שדהו, אלא אם כן יש לו חמשים

קצוב, או שגזר שכל מי שיעבר על דבר זה ילקחו כל נכסיו לבית המלך, או כל מי שימצא בשדה בשעת הגרן הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה, וכל פיוצא בדברים אלו - אינו גזל, וישראל שגכה אותו למלך אינו בחזקת גזלן, והרי הוא פשר; והוא, שלא יוסיף ולא ישנה כלום, ולא יקח לעצמו כלום.

יג. וכן מלך שפעס על אחד מעבדיו ושמשו מפני המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזל, ומתר להנות בה. והלוקח אותה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבַעֲלִים מוציאין אותה מידו; שנה דין המלכים בלן, לקח כל ממון שמשיהן כשכופסין עליהן, והרי המלך הפקיע שעבודן; ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר, וכל הקונה אותה מן המלך זכה בה. אָבֵל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מפני המדינה דרך חמס, שלא פדינין שחקק - הרי זה גזלן, והלוקח ממנו מוציאין הבַעֲלִים מידו.

יד. כללו של דבר: כל דין שיחקק אותו המלך לכל, ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו - אינו גזל; וכל שיחקק מאיש זה בלבד, שלא פדת [וחוקה] הירועה לכל, אלא חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטריו שמוכרים השדות במס [תמורת מס] הקצוב על השדות, ממכרן ממכר. אָבֵל מס שעל כל איש ואיש [מס גוגולות], אינו גובה אלא מן האדם עצמו; ואם מכרו השדות במס שעל אותו האיש - הרי זה אינו ממכר, אלא אם כן היה דין המלך כן.

טו. מלך שהיו דיניו, שכל מי שיתן המס שעל השדה, תהיה השדה לנותן המס, וברח בעל השדה מפני המס, ובא זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פרותיה - אין זה גזל, אלא אוכל פרות ונותן המס עד שיחזרו הבַעֲלִים; שדין המלך דין הוא, כמו שאמרנו.

טז. וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש, ישתעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן המס שעל ישראל זה העני - הרי זה עובד בו יתר מדי [מרגילותו], שדין המלך דין; אָבֵל אינו עובד בו כעבד.

יז. מלך שפירט אילנות של בעלי בתים, ועשה מהן גָּשֶׁר - מתר לעבר עליו; וכן אם הרס בתים, ועשה אותן דָּרֶךְ או חומה - מתר להנות בה. וכן כל פיוצא בזה; שדין המלך דין.

יח. במה דברים אמורים? במלך שמתבעו יוצא [נסחר] באותן הארצות, שהרי הספימו עליו בני אותה הארץ, וסמכה דעתן שהוא אדונייהם והם לו עבדים. אָבֵל אם אין מתבעו יוצא, הרי הוא כגזלן בעל זרוע, וכמו חבורת ליסטים המזגנין, שאין דיניהן דין; וכן מלך זה וכל עבדיו, כגזלנין לכל דבר.

הלכות גזלה ואבדה פָּרָק ו

א. קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפן הנָהָר - אם נתאשו הבַעֲלִים מהן - הרי אלו מתרין, והן של מצילן. ואם אינו יודע אם נתאשו, או לא נתאשו - חיב להחזיר; ואין צריך לומר, אם היו הבַעֲלִים מרדפיין אחריהן.

מלאכה ולא נתן לו שְׁכָרוֹ. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: כל שאלו הוֹדָה הִיָּה חֵיב לְשַׁלֵּם בְּדֵין, וְכֹפֵר וְנֹשֵׁבֵע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְכִחֹשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן וְכוּ'".

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה חֵיב לְשַׁלֵּם מִחֻמַּת עֲצָמוֹ; אֲבָל אִם הִיָּה חֵיב לְשַׁלֵּם מִחֻמַּת אֲבִיו, אֵינּוּ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ. כִּי־צַד? כִּגוֹן שֶׁגָּזַל אֲבִיו אוֹ גָּנַב אוֹ שֶׁהִיָּה חֵיב לְאַחֲרִים, וְהֵבֵן יוֹדֵעַ, וְכֹפֵר הֵבֵן וְנֹשֵׁבֵעַ, וְאַחֵר כֶּף הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בְּלִבְד, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר גָּזַל" - עַל גְּזוּלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵינּוּ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גְּזוּל אֲבִיו.

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין הַגְּזוּלָה קַיָּמָת; אֲבָל אִם גָּזַל אֲבִיו וְמָת, וְהָרִי הַגְּזוּלָה קַיָּמָת, וְכֹפֵר הַיּוֹרֵשׁ וְנֹשֵׁבֵעַ, וְאַחֵר כֶּף הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ.

ה. גָּזַל הָאֵב וְנֹשֵׁבֵעַ וְהוֹדָה, וְאַחֵר כֶּף מָת - הָרִי הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ;

ו. גָּזַל וְנֹשֵׁבֵעַ וְמָת, וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בְּלִבְד. וְכִי־ן כֶּף וְכִי־ן כֶּף, הַיּוֹרֵשׁ פְּטוּר מִן הָאֵשֶׁם.

ז. הַנֹּשֵׁבֵעַ לְגוּי - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינּוּ חֵיב בְּחֹמֶשׁ, שְׁנֵאמַר: "וְכִחֹשׁ בְּעַמִּיתוֹ". וְכֵן הַגְּזוּל פְּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה, וְכֹפֵר וְנֹשֵׁבֵעַ - אֵינּוּ חֵיב בְּחֹמֶשׁ, שְׁאֵין פְּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה מְמוּן. כִּמָּה הוּא הַחֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בְּקֶרֶן; שְׁאֵם גָּזַל שְׁוֵה אַרְבָּעָה וְנֹשֵׁבֵעַ, מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ; וְאִם הִיָּתָה הַגְּזוּלָה קַיָּמָת - מַחְזִיר אוֹתָהּ, וְנוֹתֵן דָּמֵי רַבִּיעַ שְׁלָהּ.

ח. אֵין הַנֹּשֵׁבֵעַ עַל פְּסִירַת מְמוּן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ, עַד שִׁיְוִדָה מֵעֲצָמוֹ; אֲבָל אִם בָּאוּ עֲדִים, וְהוּא עוֹמֵד בְּכַפִּירְתּוֹ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בְּלִבְד עַל פִּי עֲדִים, וְאֵינּוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הַקֶּרֶן לְכַפֵּרָה הֵם בָּאִים, וְאֵינּוּ מְבִיא אוֹתָן אֶלָּא עַל פִּי עֲצָמוֹ.

ט. הַגְּזוּל אֶת חֲבָרוֹ - אֵף עַל פִּי שֶׁכֹּפֵר בוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נֹשֵׁבֵעַ, אִם חָזַר וְהוֹדָה, אֵינּוּ חֵיב לְרַדְּף אַחֵר הַבְּעֵלִים עַד שִׁיַּחְזִיר לָהֶן מְמוּן שֶׁבָּיְדוֹ; אֶלָּא יְהִי בִּיד הַגְּזוּלָן, עַד שִׁיַּבִּיא הַבְּעֵלִים וְיִטְלוּ שְׁלָהֶן. אֲבָל אִם נֹשֵׁבֵעַ עַל שְׁוֵה פְּרוּטָה וְנִמְעָלָה - חֵיב לְרַדְּף אַחֵר הַבְּעֵלִים עַד שִׁיַּחְזִיר לָהֶן, אֶפְלוּ הֵן בָּאִי הֵים; מִפְּנֵי שֶׁכֹּפֵר נִתְיָאֶשׁוּ אַחֵר שֶׁנֹּשֵׁבֵעַ, וְאֵינּוּ בָּאִין עוֹד לְתַבְעוֹ.

י. אֶפְלוּ הַחְזִיר הַגְּזוּלָה כְּלָה חוּץ מִשְׁוֵה פְּרוּטָה, חֵיב לְהוֹלִיכָה אַחֵר הַבְּעֵלִים; וְלֹא יִתֵּן לֹא לְבִנוֹ שֶׁל נְגוּז, וְלֹא לְשְׁלוּחֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַנְּגוּז הַשְּׁלִיחַ בְּעֲדִים. וְאִם הִבִּיא אֶת הַגְּזוּלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְבֵית דֵּין שֶׁבְּעִירוֹ - הָרִי זֶה מְבִיא אֵשֶׁם, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ; וּבֵית דֵּין מְטַפְּלִין בָּהּ, עַד שֶׁתִּפְגַּע לְבַעֲלָהּ. וְכֵן נוֹתֵן הוּא לְשְׁלִיחַ בֵּית דֵּין. וְכָל הַנוֹתֵן הַגְּזוּל וְכִי־צָא בוֹ לְבֵית דֵּין, יֵצֵא.

יא. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן - אֵינּוּ צָרִיף לְהוֹלִיף אַחֲרָיו, אֶלָּא יָבוֹא הַנְּגוּז וְיִטַּל אֶת הַשָּׂאָר. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַגְּזוּלָה עֲצָמָה קַיָּמָת, אֵין חוֹשֵׁשִׁין שֶׁמָּא תִּקְרַךְ וְנִמְצָא הַנֹּשֵׂאָר שְׁוֵה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן,

אֵמָה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שְׁלֹא יִמְשְׁכוּ הַגְּזוּלוֹת, וְיִפְסִידוּ בְּשׂוֹדוֹת וְיִאֲכְלוּ מִשְׁל אַחֲרִים. וְאִם לָקְחוּ מֵאַחֵר - אֶפְלוּ הִיָּה בֵּינוֹ וּבֵין תַּחֲלַת שְׂדֵה חֲבָרוֹ בֵּית רַבֵּעַ בְּלִבְד, הָרִי הוּא בְּחֻזְקוֹתוֹ, וְאֵין מִחֵיבִין אוֹתוֹ לְהַרְחִיק.

י. הַמְשַׁחֲקִין בְּקַבְיָה כִּי־צַד? אֵלוֹ שֶׁמְשַׁחֲקִין בְּעֲצִים אוֹ בְּצֻרוֹת אוֹ בְּעֲצָמוֹת וְכִי־צָא בָּהֶן, וְעוֹשִׂין תְּנֵאֵי בִּינֵיהֶם שֶׁכָּל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַשְּׁחוּק, יִקַּח מִמֶּנּוּ כֶּף וְכֶף - הָרִי זֶה גָּזַל מִדְּבָרֵיהֶם. אֵף עַל פִּי שֶׁבְּרִצוֹן הַבְּעֵלִים לָקַח, הוֹאִיל וְלָקַח מְמוּן חֲבָרוֹ בְּחֻמַּת דְּרָף שְׁחוּק וְהַתַּל, הָרִי זֶה גָּזַל. וְכֵן הַמְשַׁחֲקִין בְּכֹהֵמָה אוֹ בְּחֵיָה אוֹ בְּעוֹפוֹת וְעוֹשִׂים תְּנֵאֵי בִּינֵיהֶם, שֶׁכָּל שֶׁתִּנְצַח בְּהֵמָתוֹ אוֹ תְּרוּץ יוֹתֵר, יִקַּח מִחֲבָרוֹ כֶּף וְכֶף, וְכָל כִּי־צָא בְּדְבָרֵים אֵלוֹ - הִכַּל אֶסוּר, וְגָזַל מִדְּבָרֵיהֶם. יא. וְהַמְשַׁחֲקִין בְּקַבְיָה עִם הַגּוֹי - אֵין בוֹ אֶסוּר גָּזַל, אֲבָל יֵשׁ בוֹ אֶסוּר עוֹסֵק בְּדְבָרִים בְּטָלִים; שְׁאֵין רְאוּי לְאָדָם שֶׁיַּעֲטֹק כָּל יְמֵיו אֶלָּא בְּדְבָרֵי תוֹרָה וּבִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם. יב. מְצוּדוֹת חֵיָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁנִּפְלוּ מִיָּד חֵיָה לְתוֹךְ הַמְּצוּדָה, וְכֹא אַחֵר וְנִטְלָן - הָרִי זֶה גָּזַל מִדְּבָרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶן.

יג. נֶהַר הַמוֹשֵׁף [וּזְרוּם] וּמַעְיָנוֹת הַנוֹבְעִים, הָרִי הֵם שֶׁל כָּל אָדָם. עֵנִי הַמְנַקֵּף [חֹבֵט] בְּרֹאשׁ הַזַּיִת זַיִתִּים שֶׁל שְׂכֵתָהּ, וְכֹא עֵנִי אַחֵר וְנִטְלָן מֵעַל הָאָרֶץ - הָרִי זֶה גָּזַל מִדְּבָרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶן; וְאִם הִיָּה הָעֵנִי מְקַבֵּץ בְּיָדוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת, וּמְשַׁלֵּף לְאָרֶץ - הָרִי זֶה גָּזַל גְּמוּר, שֶׁהָרִי הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶם.

יד. הַדְּבֹרִים אֵינּוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹ תְּרַנְגוּלִים וְאַנְזִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהֶן קֶנֶן מִדְּבָרֵיהֶם; וְהַגְּזוּל נֶחֱלֵל [קְבוּצָת] דְּבֹרִים, אוֹ שֶׁמִּנְעוּ מִבְּעָלְיוֹ אִם בָּא לְרִשְׁוֹתוֹ - הָרִי זֶה גָּזַל מִדְּבָרֵיהֶם. לְפִיכֶף, מִי שֶׁיַּצָּא נֶחֱלֵל שֶׁל דְּבֹרִים מִרְשׁוֹתוֹ, וְשָׁכַן בְּרִשְׁוֹת חֲבָרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנְּחִיל לְהַלֵּף בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבָרוֹ עַד שֶׁיִּטַּל אֶת נְחִילוֹ, וְאִם הִיָּךְ - מְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִיָּךְ; אֲבָל לֹא יִקַּץ אֶת הַשּׂוֹכֶה [הַעֲנַן] עַל מְנַת לְתַן דָּמִים.

טו. נֶאֱמַנְתָּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן לּוֹמֵר: 'מִכָּאן יֵצֵא נֶחֱלֵל זֶה'; וְהוּא, שִׁיְהִי מְשִׁיחִין לְפִי תַמָּן, וְיִהְיֶה הַבְּעֵלִים מְרַדְּפִין אַחֵר הַנְּחִיל, וְשׂוֹאֲלִין 'הֵיכֵן תִּנְהַ'; אֵף עַל פִּי שְׁאֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן בְּנֵי עֲדוֹת, הוֹאִיל וְקֶנֶן דְּבֹרִים מִדְּבָרֵיהֶם, הֵאֱמִינוּ אוֹתָם בוֹ. טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גָּזַל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, אֵינּוּ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדִינָיו. וְכֵן אִם כֹּפֵר בוֹ וְנֹשֵׁבֵעַ, אֵינּוּ מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁמוֹסִיף עַל הַגְּזוּל הַגְּמוּר.

יום חמישי

הלכות גזלה ואבדה פֶּרֶק ז

א. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַבַּב מְמוּן לְחֲבָרוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי, וְכֹפֵר בוֹ וְנֹשֵׁבֵעַ עַל שֶׁקֶר - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ הַקֶּרֶן שֶׁכֹּפֵר בוֹ, וְהוֹסֵפֵת חֹמֶשׁ; וְחֵיב בְּקֶרֶן, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אֵשֶׁם גְּזוּלוֹת'. ב. אֶחָד הַגְּזוּל, אוֹ הַעוֹשֵׂק, אוֹ הַגּוֹנֵב, אוֹ שֶׁהִלְוֶהוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, אוֹ מִצָּא אֲבָדָה וְכִחֹשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁהִיָּתָה לוֹ בִּינֵיהֶן שֶׁתִּפְּחוֹת וְנִשְׂאָר לוֹ אֶצְלוֹ מְמוּן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ

ח. הפהנים בגזל הגר, כמקבלי מתנות הן. לפיכך, הגזול חמץ מן הגר שאין לו יורשין, ועבר עליו הפסח - חייב לתן לפהנים את דמיו בשעת הגזלה; שאם התננו להם עכשו, אינה מתנה - שיהי הוא אסור בהנחה. ואלו היה הגר קים, היה אומר לו: 'הרי שלך לפניך', כמו שבארנו. ט. כהן שגזל גר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - לא זכה זה בגזלה שתחת ידו, אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הפהנים בני המשמרה.

י. הגזול את הגר ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו וגזלתו להעלותן לפהנים, ומת הגזולן קדם בפרה - הרי בני הגזולן יורשין את כסף הגזלה או הגזלה עצמה; והאשם ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו במקומו.

יא. נתן הגזולן את הכסף לאנשי משמרה, ומת קדם בפרה (הקרוב) - אין יורשי הגזולן יכולין להוציא מיד הפהנים, שנאמר: "איש אשר יתן לפהן, לו יהיה"; ואפלו היה הגזולן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשיו מוציאין מיד הפהנים.

יב. נתן את הכסף לאחת מן המשמרות, ואת האשם למשמרה זו (של השבוע) שהיא שבתה - יחזור הכסף אצל האשם, לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכת, ומוציאין מידה.

יג. אין מקריבין את האשם עד שיהזיר הגזולן הקרן לבעלים, או לפהנים אם היה גזל גר שאין לו יורשין. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס לו, ואין החמש מעבב הפרה; וחיוב לתן את החמש אחר פרה.

יד. העבדים והשטרות וההקדעות, אין בהם תוספת חמש, שנאמר: "וכחש בעמיתו בפקדון וכו'" - כל האמור בענין, מטלטלין הוא וגופו ממון; וצאו הקרקעות, וצאו עבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו שטרות שאין גופן ממון. וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשים, אינן חוזרין לפהנים. וכן הקרקע אינה נקנית לגזולן לעולם, אלא ברשות בעליה קימת; ואפלו נמכרה לאף, זה אחר זה, ונתיאשו הבעלים - הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים. וכל מי שיצאה מתחת ידו - חוזר על זה שמכרה לו, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיהזיר הלוקח מן הגזולן על הגזולן ויטל ממנו, כמו שיתבאר.

הלכות גזלה ואבדה פרק ט

א. הגזול קרקע מחברו והפסידה (גרם לה נזק), כגון שחפר בה בורות שיחין ומערות, או שקצץ את האילנות, ושחת המעינות, והרס הבנין - חייב להעמיד לו שדה או בית כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים - אומר לו: 'הרי שלך לפניך'; שהקרקע בחזקת בעליה קימת; ואין אחריות הפסדה עליו, אלא אם כן הפסיד בידו - מה שאין הדין כן במטלטלין או בעבדים, כמו שבארנו.

ב. גזל שדה, ונגזלה ממנו, ונטלוייה מציקין [אנסיס] בכת המלך - אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או

או שמחל לו על זה ועל זה, חוץ משנה פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו, או יתן לבית דין שבעירו כמו שבארנו.

יב. המחזיר את הקרן לבעלים, וכפר פעם שניה בחמש ונשבע עליו - נעשה החמש כקרן לכל דבר, ומשלם עליו חמש אחר, שנאמר: "וחמשתיו יוסף עליו" - מלמד שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמעט החמש שיכפר בו ונשבע עליו משנה פרוטה.

יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד, שנאמר: "וחמשתיו יוסף עליו", מלמד שהוא משלם כמה חמשים על קרן אחד.

הלכות גזלה ואבדה פרק ח

א. הגזול את חברו, ומת הנגזל - יחזיר הגזלה ליורשין; ואם אבדה או נשתנת, נותן להן דמיה. ואם נשבע לו, ואחר כך מת - נותן הקרן והחמש ליורשין.

ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב - אם אין הגזלה קימת או נשתנת, עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החמש; ואם הגזלה קימת, חייב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו. לפיכך, נותן את הגזלה ואת החמש לאחיו, ועושה עמהן חשבון.

ג. אם אין לו אחין, שנומצא זה הגזולן לבדו הוא הירוש - מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו; ואם אין לו בנים לזה הפן הגזולן - נותנה לבעל חובו, או בהלוואתו, או לצדקה. הואיל ויצאה הגזלה עצמה מתחת ידו - נפטר, אף על פי שנתנה מתנה או פרעה בחובו; והוא, שיודיעם ויאמר: 'זה גזל אבא'.

ד. וכן הגזול את הגר ונשבע לו, וחזר והודה לו, וזקף עליו הכל מלנה, ואחר כך מת הגר - אף על פי שזכה בגזלה, חייב להוציאה מתחת ידו.

ה. כמה דברים אמורים? בשהודה בינתיים. אבל אם גזל את הגר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר - הרי זה חייב לשלם הקרן והחמש לפהנים של אותו משמרה [שיקריב האשם], ומביא אשמו; ואחר כך יתפסר בו.

ו. מפי השמועה למדו, שזה שנאמר בתורה: "ואם אין לאיש גאל" - בגר שמת ואין לו יורשים הכתוב מדבר. ואשם זה האמור כאן, הוא הגזלה או דמי הגזלה. לפיכך, המחזיר גזל הגר בלילה, לא יצא, שיהי אשם קראו הפתוי, ואין מקריבין בלילה. ואין הפהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר [פעם לארו ופעם לאלו], כדרך שאין חולקין בשר אשם זה כנגד בשר אשם אחר.

ז. כל גזל הגר שאין בו שנה פרוטה לכל פהן וכהן מאנשי משמרה, לא יצא המחזירו ידי השבחה - שנאמר: "המושב לה", לפהן, עד שתהיה השבחה לכל פהן. ולמה נאמר בגזל הגר "איש"? שהאיש אהה צריך לחקר ולחזר עליו, אם יש לו יורשין או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן - אי אהה צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשין.

אחרת, ואמר לו הגזלן: 'זו אני גובה בחובי' - הרי זה נתפנן להעמידה ביד הלוקח; ואם אין לגזלן קרקע אלא זו, לגבות את חובו הוא שנתפנן.

יג. נתנוהו הבעלים לגזלן מתנה, קנה אותה הלוקח; שאילו לא טרח לבעלים, לא היו נותנין לו מתנה, ומפני זה טרח, כדי שיזכה בה בדין, ויעמד בנאמנותו ותקיים ביד הלוקח.

יד. הגזלן שדה, ואחר שגולה והחזק גזלן עליה חזר ולקחה מבעלים הראשונים, וטען הנגזל ואמר: 'אנוס הייתי בפשעה שמכרתי לו, ושלא לדעתי מכרתי מחמת גזלותו' - לא זכה הגזלן, אף על פי שיש לו עדים שלקחה בפניהם; ותחזר השדה לבעליה, ומחזירין לגזלן הדמים שנתן.

טו. במה דברים אמורים? בשהעידו העדים שמה בפניהם את המעות. אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן, והודה לו בפניהם שנתן לו דמים כף וכף, והנגזל טוען שלא נתן לו כלום, ומחמת יראת הודה לו - אין לגזלן כלום, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד כשטען, הואיל והחזק גזלן עליה.

טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה [הודעה לעדים] על מכר זה [שהוא באונס]; הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו ואין ראיתו בה ראיה, אינו צריך למסר מודעה. ואין דין הגזלן בדין האונס חברו ותלה אותו עד שימכר לו; שזה האונס אינו רוצה לגזל, ולא גזלו עדין כלום; לפיכך, אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנס.

יום שישי

הלכות גזלה ואבדה פרק י

א. גוי בעל זרוע שאנס [בכח] נכסי ישראל, וירד לתוף שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזקין ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממנו, ואחר שתקף על השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח.

ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמת טען הגוי המוכר, או יעידו עדי ישראל שאמת טען הגוי. וכן אם היה שם מלך או שר באותו המקום שיכל לכף את הגוי שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את הגוי - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן הגוי, אף על פי שאינן מודין לגוי, ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען הגוי; שהרי הלוקח אומר לבעלים: 'אם גזלן הוא הגוי, למה לא תבעתם אותו בדיניהם?'

ג. הגויים המציקין לישראל ומבקשין להרג אותן עד שיפדה עצמו מיד הגוי בשדהו או בביתו, ויתננה למציק ואחר כך יניחנו - כשירצה המציק למכר אותה הקרקע - אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק, הן קודמין לכל אדם. ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששהת הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק, זכה; ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע, או שליש

בתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: 'הרי שלך לפניך'; ואם מחמת הגזלן ולקחה - חייב להעמיד לו שדה אחרת. ג. אנוס המלך את הגזלן, ואמר לו: 'הראה לנו כל מה שיש לך', והראה לו שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך - חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה, או נותן דמיה.

ד. גזל שדה והפסידה בידו - כשבעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן, גובה אותן מנכסים בני חורין [שנמצאים בידו], מפני שהוא כמלוה על פה; ואם עמד הגזלן בדין ונתחייב לשלם, ואחר כך מכר - גובה מנכסים [של הגזלן] משעבדין [שנמכרו אחר הגניבה].

ה. גזל שדה ואכל פרותיה - משלם כל הפרות שאכל מנכסים בני חורין. גזל והשביח - שמין לו, וירדו על התפתוה: אם השביח יתר על ההוצאה, נוטל ההוצאה בלבד מן הנגזל; ואם ההוצאה יתרה על השביח, אין לו מן ההוצאה אלא שעור השביח.

ו. גזל שדה ומכרה, והשביחה הלוקח - אם השביח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה מן בעל השדה, ונוטל הקרן עם שאר השביח מן הגזלן;

ז. הקרן - מנכסים משעבדין, ושאר השביח - מבני חורין. ואם הכיר בה שהיא גזולה כשלקחה - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד, ומפסיד שאר השביח היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השביח - בין שהכיר בה שהיא גזולה, בין שלא הכיר בה - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השביח; נוטלו מן בעל השדה, ונוטל הקרן מן הגזלן מנכסים משעבדין.

ח. הגזלן שדה ומכרה, ואכל הלוקח פרותיה - מחשבין עליו כל הפרות שאכל, ומשלם לבעל השדה; וחזור וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין. ואם הכיר בה שהיא גזולה - אין לו פרות, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח כלום, כמו שבארנו. חזר הגזלן אחר שמכרה, ולקחה מבעליה - נתקמה ביד הלוקח מן הגזלן. ואפלו נתנה לו הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו - גיזין שחזר ולקחה, נתקמה ביד זה שקבל המתנה; שמפני זה טרח הגזלן עד שקנה, כדי לעמד בנאמנותו.

י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו, ונתחייב לשלם, והתחילו בית דין להכריז על [מכירת] נכסי הגזלן כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו ההכרזות לקחה הגזלן מן הבעלים - לא נתקמה ביד הלוקח; שמאחר שהכריזו על נכסיו, נגלה שאינו נאמן, ולא לקחה מן הבעלים כדי להעמידה ביד הלוקח.

יא. לקחה הגזלן מן הבעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה, וחזר ומכרה לאחר, או נתנה במתנה, או הורישא - הרי גלה דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירשה, לא נתקמה ביד הלוקח.

יב. גבה אותה הגזלן בחובו - אם יש לגזלן קרקע

יב. בעל שהוריד אריסין [עובדים תמורת חלק ביבול] בנכסי אשתו, ואחר כך גרשה - אם היה הפעל עצמו אריס [במקצועו] - נסתלק בעל, נסתלקו אריסין; שלא ירדו לה אלא על דעת הפעל; ושמן להם, ונדם על התחתונה. ואם אין הפעל אריס - על דעת הקרקע ירדו, ושמן להם כאריס.

הלכות גזלה ואבדה פרק יא

א. השב אבדה לישראל - מצות עשה, שנגאמר: "השב תשיבם לאחיד". והרואה אבדת ישראל, ונתעלם ממנה והניחה - עובר בלא תעשה, שנגאמר: "לא תראה את שור אחיד"; ובטל מצות עשה. ואם השיבה, קיים מצות עשה.

ב. לקח את האבדה ולא השיבה - בטל מצות עשה, ועבר על שני לאוין: על "לא תוכל להתעלם", ועל "לא תגזול". אפלו היה בעל האבדה רשע ואוכל נבלה לתאבון [לתאוותו] וכיוצא בו - מצוה להשיב אבדתו. אכל אוכל נבלה להכעיס [את הקב"ה], הרי הוא מין; והמינים מישראל, והאפיקורסין, ועובדי עבודה זרה, ומחללי שבת בפרהסיא - אסור להחזיר להם אבדה, כגוי.

ג. אבדת הגוי - מתרת, שנגאמר: "אבדת אחיד". והמחזירה - הרי זה עובר עברה, מפני שהוא מחזיק ידי רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה - הרי זה משבח. ובמקום שיש חלול השם - אבדתו אסורה, וחייב להחזירה. ובכל מקום מכניסין פליהם [לחון הבית] מפני הגנבים ככלי ישראל, מפני דרכי שלום.

ד. טעות הגוי [בכשבון כסו] - פאבדתו, ומתרת; והוא שטעה מעצמו, אכל להטעותו - אסור.

ה. ביצד? כגון שעשה הגוי חשבון, וטעה מאלי. וצריך שיאמר לו ישראל: 'ראה, שעל חשבונך אני סומך, ואני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך', כגון זה מתר. אכל אם לא אמר לו פן - אסור, שמא יתפונ הנכרי לבדקו, ונקמצא שם שמים מתחלל.

ו. עיר ישראל וגוים דרין בה, ומחצה גוים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריו; ואם בא ישראל ונתן סימניה, חייב להחזיר.

ז. היה רב העיר גוים - אם מצא במקום מן העיר שרב המצויים שם ישראל, חייב להכריו. אכל אם מצא בסרטת [דרך גדולה] ופלטיה [רחבה] גדולים כבתי כנסיות וכבתי מדרשות שהגוים מצויין שם תמיד [כשומרין], ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתאש ממנה פשנפלה, מפני שהוא אומר: 'גוי מצאה'. אף על פי שהיא שלו - הרואה לילך בדרך הטוב והישר, ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה לישראל כשיתן את סימניה.

ח. מצא בעיר זו שרפה גוים חבית של יין - יינה אסור בהנייה, ונקנה מתר משום אבדה; ואם בא ישראל ונתן סימניה, מתרת בשתייה לנה שמצאה.

ט. עוף שחטף בשר והשליכו בחצר אחרת - אף על פי

המעות, מפני שזה המצויק מוכר בזול; הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע או קרוב לו, וזה הרביע של בעלים, שהרי מקמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המצויק בשלשים - נותן לבעלים עשרה, או נותן להם רביע הקרקע, ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן, הרי רביע הקרקע כגזול בידו.

ד. היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, ונטעה - אם היתה שדה העשויה לטע, אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו לטעה, ונוטל מבעל השדה; ואם אינה עשויה לטע - שמין לו, וירדו על התחתונה.

ה. אמר לו בעל השדה: 'עקר אילנך וְלֶךְ' - שומעין לו. אמר הנוטע: 'הריני עוקר אילני' - אין שומעין לו, מפני שמכחיש את הקרקע.

ו. החצרות - הרי הן ראויין לבנון, ולהוסיף בהן פתים ועליות; לפיכך הורו הגאונים, שהבונה בחצר חברו שלא מדעתו - הרי זה כנוטע שדה העשויה לטע, ושמן לו כמה אדם רוצה לתן בכנון זה לכנותו; והוא, שיבנה בנון המועיל [מביא תועלת] הראוי לאותה חצר כמנהג אותו מקום.

ז. היורד לשדה חברו ברשות - אפלו נטע שדה שאינה עשויה לטע - שמין לו, וירדו על העליונה; שאם היתה ההוצאה יתרה על השבח, נוטל ההוצאה; ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטל השבח. ובעל הנכסי אשתו, והשתף בשדה שיש לו חלק בה - כיוור ברשות הן, ושמן להן וידם על העליונה.

ח. היורד לשדה חברו שלא ברשות, ונטע או בנה, ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנון או ששמר הנטיעות, וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה [מסכימה] למה שעשה זה וכרצונו בא הדבר - שמין לו, וירדו על העליונה. **ט.** היורד לתוך חרבתו של חברו, ובנאה שלא ברשות - שמין לו, וירדו על התחתונה. ואם אמר בעל הבנון: 'עצי ואבני אני נוטל' - בבית, שומעין לו; בשדה, אין שומעין לו, מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע: 'טל מה שבנית' - שומעין לו.

י. כל מי ששמין לו - בין שהיתה ידו על העליונה, בין שהיתה ידו על התחתונה - אינו נוטל כלום, עד שישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא. ואם אמר: 'יבואו הדנינים, ויעשו שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם, וישערו העצים והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים' - שומעין לו, ונוטל בלא שבועה. וכן זה שנוטל השבח בלבד, והיתה ידו על העליונה - אינו צריך שבועה.

יא. כל ששמין לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר 'נתתי, והיורד לשדה אומר 'לא נטלתי' - היורד נאמן, ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרין לבעל השדה: 'עדין לא שמו לך ולא ידעת כמה אתה חייב לתן, היאך נתת? אכל אם שמו לו ואמר לבעל השדה 'תן לו', ואמר 'נתתי' - אף על פי שעדין לא נשבע היורד, הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת הסת שנתן, ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה.

יט. ראה את האבדה, ואמר לו אביו: 'אל תחזירה' - יחזיר, ואל יקבל ממנו; שאם יקבל מאביו, נמצא בעת שמקיים מצוות עשה של "כבוד את אביך", בטל מצוות עשה של "השב תשיבם", ועבר על "לא תוכל להתעלם".

כ. הרואה מים שוטפין וכאין להשחית בנגזר חבירו, או להשחית שדהו - חיב לגדר בפניהן ולמנעם, שנאמר: "לכל אבדת אחיך", לרבות אבדת קרקעו.

הלכות גזלה ואבדה פרק יב

א. מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבדתו ואבדת חבירו - אם יכול להחזיר את שתייהן, חיב להחזיר שתייהן. ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת מהן - אבדתו קודמת, ואפילו לאבדת אביו או רבו; שלו קודם לכל אדם.

ב. פגע באבדת רבו עם אבדת אביו - אם היה אביו שקול [בתורתו] כנגד רבו, של אביו קודמת; ואם לאו, של רבו קודמת; והוא שיהיה רבו מכהק, שרוב חכמתו של תורה ממנו.

ג. הניח אבדתו, והחזיר אבדת חבירו - אין לו אלא שכרו הראוי לו [על טרחתו]. ביצד? ששטף נהר חמורו וחמורו חברו, שלו יפה מנה ושל חברו מאתים - הניח את שלו, והציל את של חברו - אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם אמר לו: 'אציל את שלך, ואתה נותן לי דמי שלי', או שהתנה בפני בית דין - חיב לתן לו דמי שלו. ואף על פי שעלה חמור שלו מאליו - הואיל ולא נתעסק בו, זכה במה שהתנה עמו.

ד. ירד להציל ולא הציל - אין לו אלא שכרו הראוי לו. וכן אם היה עוסק במלאכה, וביטל ממלאכתו ששנה דינר, והחזיר אבדה ששנה מאה דינרין - לא יאמר לו: 'תן לי דינר שהפסדתי', אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שיביטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה. ואם התנה עם הבעלים או בפני בית דין שיטל מה שהפסיד, והרשוהו - הרי זה נוטל. ואם אין שם בעלים ולא בית דין, שלו קודם.

ה. וכן שנים שהיו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש, ונסדקה הכד של דבש, וקדם שישפף הדבש לארץ, שפף זה את יינו והציל את הדבש לתוך החבית - אין לו אלא שכרו הראוי לו [על טרחתו]; ואם אמר: 'אציל את שלך, ואתה נותן לי דמי שלי', או שהתנה בפני בית דין - הרי זה חיב לתן לו. ואם נשפף הדבש לארץ - הרי זה הפקר; וכל המציל, לעצמו מציל. ו. היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ריקנים, ונסדקה כד הדבש, ואמר לו בעל הקנקנים: 'איני מציל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חציו או שלישו או כף וכף דינרין', וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו 'הן' - הרי זה צחק בו [הערים עליו], ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו; שהרי לא הפסידו כלום.

ז. וכן מי שפרח מבית האסורים, והיתה מעברת [רפסודה] לפניו, ואמר לו: 'העבירני, ואני נותן לך דינר', והעבירו - אין לו אלא שכרו הראוי לו. ואם היה צדי,

שרב העיר ישראל - הרי זה מתר משום אבדה, שהרי נחזשו הבעלים ממנו.

י. המוצא אבדה בזוטו [התפשטותו] של גס, ובשלוליתו של נהר שאינו פוסק [שעלה על גדותיו] - אף על פי שיש בה סימן, הרי זו של מוצאה, שנאמר: "אשר תאבד ממנו, ומצאתה", מי שאבדה ממנו ומצואה אצל כל אדם; יצאת זו שאבדה ממנו ומכל אדם, שזה ודאי נתיאש ממנה.

יא. המאבד ממונו לדעת [במודעות], אין נזקקין לו. ביצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלף לו, השליף פיסו [ארנקו] ברשות הרבים והלף לו, וכל פיוצא בזה - הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו, אינו זקוק להחזיר - שנאמר: "אשר תאבד ממנו ומצאתה", פרט למאבד לדעתו.

יב. אבדה שאין בה שנה פרוטה - אינו חיב להטפל בה, ולא להחזירה.

יג. מצא שק או קפה [סל גדול] - אם היה חכם או זקן מכבד שאין דרכו לטל בלים אלו בידו, אינו חיב להטפל בהן; ואומד את דעתו: אלו היו שלו - אם היה מתזרין לעצמו, כף היה חיב להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היו שלו - כף בשל חברו אינו חיב להחזיר. היה דרכו להחזיר בלים האלו בשדה, ואין דרכו להחזירן בעיר, מצאן בעיר - אינו חיב להחזיר; מצאן בשדה - חיב להחזירן עד שיעזעו לרשות הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכף.

יד. וכן אם מצא בהמה והפישה - נתחייב להטפל בה ולהחזירה, אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה החזירה וברחה, אפילו מאה פעמים - חיב להחזיר, שנאמר: "השב תשיבם" - "השב", אפילו מאה פעמים משמעו. לעולם הוא חיב להטפל בה, עד שיחזירנה לרשות בעליה למקום המשמרו; אבל אם החזירה למקום שאין משמרו, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חיב באחריותה.

טו. החזיר את האבדה בשחירת למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחירת - אינו חיב להטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו משמרו. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים; אבל בבעלי חיים - לעולם חיב להטפל בה עד שיכניסה לרשות הבעלים המשמרת; ואינו צריך דעת בעלים.

טז. ראה בהמה שפרחה מן הדיר, והחזירה למקומה - הרי קיים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים.

יז. ההולך בדרך הטוב והישר, ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, ואף על פי שאינה לפי כבודו.

יח. כהן שראה האבדה בבית הקברות - אינו מטמא להחזירה; שבבעת שמקיים מצוות עשה של השב אבדה, מביטל עשה של "קדשים יהיו", ועובר על לא תעשה של "לא יטמא בעל בעמיו", ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

יבוא ויתן סימנים, ויטל'. ואינו חושש מפני שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימנין מבהקין.

ג. בא בעל האבדה, ונתן סימנין שאין מבהקין - אין מחזירין לו; עד שיאמר סימנים מבהקין. והרמאי, אף על פי שאמר סימנין מבהקין - אין מחזירין לו, עד שייביא עדים שהיא שלו. אמרו חכמים: "היה עמך עד דרש אחיך" - עד שתחקר אחר אחיך, אם רמאי הוא אם לא. ד. בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה, וביא ונתן את סימניה - מחזירין אותה לו, אלא אם כן מחזק רמאי. משרבו הרמאין, התקינו בית דין שיהיו אומרים לו: 'הבא עדים שאין אתה רמאי, וטל'.

ה. הסימנין המבהקין - סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום, דין תורה. והמדה או המשקל או המנין או מקום האבדה, סימנין מבהקין הן.

ו. באו שנים, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימניה כמו שנתן האחר - לא יתן לא לזה ולא לזה; אלא תהיה מנחת עד שיודה האחד לחברו, או יעשו פשרה ביניהן. נתן האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל העדים; זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי העד האחד כמו שאינו, ויניח.

ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגו אותה לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה. זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחבה - יתן למי שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחבה כשהיה בעלה מתכסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה כן משקלוותיה - יתן למי שפון משקלה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה נתן מדת האמירות [קצות הבגד] שבה - יתן למי שנתן מדת ארפה ורחבה.

ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה היה מכריז עליה שלשה רגלים: רגל ראשון אומר 'ראשון', שני אומר 'שני', שלישי מכריז סתם - כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית, כדי שילך השומע לביתו בשלשה ימים וימשש [יבדוק] את כליו, ויחזר בשלשה ימים, וימצא זה המכריז מכריז בשביעי.

ט. משתרחב בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות; משרבו האנסיין [גנבים] ואמרו 'המצאיאה של מלך היא', התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמדיעיו, ודין.

י. הכריז או הודיע, ולא באו הבעלים - תהיה המציאה מנחת אצלו, עד שיבוא אליהו. וכל זמן שהאבדה אצלו - אם נגנבה או אבדה, חזב באחריותה; ואם נאנסה, פטור; ששומר אבדה כשומר שכר הוא, מפני שהוא עוסק במצוה, ונפטור מכמה מצוות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה. יא. וצריך לבקר את האבדה ולבדקה, כדי שלא תפסד ותאבד מאליה - שנאמר: "והשבתו לו", ראה היאך תשיבנו לו. כיצד? מצא כסות של צמר, מנערה אחת לשלשים יום; ולא ינערה במקל, ולא בשני בני אדם.

ואמר לו: 'בטל מצודתך והעבירני' - נותן לו מה שהתנה עמו. וכן כל כיוצא בזה.

כ. שירה שהיתה מהלכת במדבר, ועבר עליה גיס [צבא] וטרפה [שדחה] - אם אינם יכולים להציל מידם, ועמד אחד מהם והציל - הציל לעצמו; ואם יכולין הם להציל מידם, וקדם אחד מהם והציל - אף על פי שאמר 'לעצמי אני מציל', הציל לאמצע [לכל אחד את שלו].

ט. היו יכולין להציל על ידי הדחק - כל המציל, מציל לאמצע; אלא אם כן אמר 'לעצמי אני מציל', הרי זה מציל לעצמו; שפיון ששמעוהו אומר 'לעצמי אני מציל', היה להם לדחק עצמם ולהציל, וכיון שישבו ולא הצילו - הרי נתיאשו מן הכל.

י. היו שני שפתין, והציל אחד מהם - הציל לאמצע [לשניהם]; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל' - הרי זה חלק מחברו, והציל לעצמו. וכן השוכר את הפועל להציל - כל שציל, הרי הוא למשכיר; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל' - הרי חזר בו מן השכירות, וכל שציל אחר שאמר כן, הרי הוא שלו.

יא. שירה שחנת במדבר, ועמד עליה גיס לטרפה, ופסקו עם הגיס ממון, ונתנו לו - מחשבין לפי ממונם, ואין מחשבין לפי נפשות. ואם שכרו תוך לפניהם להודיעם הדרך, מחשבין שכרו לפי ממון ולפי נפשות. ואל ישנו ממנהג החמרים.

יב. רשאי החמרים להתנות ביניהן: 'כל מי שתאבד ממנו חמור מבני השירה, מעמידין לו חמור אחרת'; ואם פשע בה הוא ואבדה, אינן חביבין להעמיד לו.

יג. אבדה חמורו, ואמר: 'תנו לי דמיה, ואיני רוצה לקח חמור, והריני שומר עמכם' - אין שומעין לו, אלא מעמידין לו חמור אחרת כדי שיגרו עצמו וישמר בהמתו. ואפלו היתה לו בהמה אחרת בשירה, אינו דומה שומר אחת לשומר שתיים.

יד. ספינה שהיתה מהלכת בים, ועמד עליה נחשול [גל] לטבעה, והקלו ממשהא - מחשבין לפי משאוי, ואין מחשבין לפי ממון. ואל ישנו ממנהג הספנים.

טו. רשאי הספנים להתנות ביניהם: 'כל מי שתאבד לו ספינה, מעמידים לו ספינה אחרת'; פשע בה ואבדה, או שפרש למקום שאין הספינות הולכות בו באותו הזמן - אינן חביבין להעמיד לו.

שבת קודש

הלכות גזלה ואבדה פָּרֶק יג

א. המוצא אבדה שהוא חזב להחזירה - חזב להכריז עליה ולהודיעה ולומר: 'מי שאבד לו מין פלוני, יבוא ויתן סימנין, ויטל'. אפלו היתה שנה פרוטה בעת המציאה, והוולגה - חזב להכריז עליה. ואכן גבוהה היתה חוז לירושלים, שעליה היו מכריזין.

ב. כיצד מכריז? אם מצא מעות, מכריז: 'מי שאבד לו מטבע; וכן מכריז: 'מי שאבד לו כסות, או 'בהמה', או 'שטרות' -

הלכות גזלה ואבדה פרק יד

א. השמלה - בכלל "כל אבדת אחיד" היתה, וכן השור והשה והחמור. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימני מרדעת; אף על פי שהסימן בדרך הטפל לו, נחזיר. ולמה פרט שור ושה? להחזיר אפלו גזות השה, או גז זנב השור, אף על פי שהוא דבר מועט. ולמה פרט השמלה? ללמד ממנה: מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין, ונחזקה שיש לה תובעין [הבעלים], ונחזיק להחזיר - אף כל דבר שיש לו סימנין, הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין, ונחזיק להחזיר. אכל דבר שאין לו תובעין, אלא נתיאשו הבעלים ממנו - הרי הוא של מוצאו, אף על פי שיש בו סימן.

ב. זה הכלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן - פינן שאבד וידעו בו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שנתיאשו ממנו בעליו, כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד, שהרי אינן יכולין לתן סימן להחזירו להן; ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו.

ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו; שהרי דעתן תלויה לתן סימנין שיש בו, ונחזרו להן. לפיכך, המוצא אותו חזב להכריזו, אלא אם כן ידע שנתיאשו הבעלים, כגון ששמע אותם אומרים: 'וי [או] לתסרון הפיס', וכיוצא בדברים אלו שמראין שנתיאשו - הרי אותה האבדה של מוצאו.

ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן פנים או פנהר וכיוצא בהן, או במקום שרבו גזינים - הרי זה בחזקת שנתיאשו ממנו בעליו משעה שנפל; ולפיכך הרי הוא של מוצאו, ואף על פי שלא שמעו הבעלים שנתיאשו ממנו.

ה. יאוש שלא מדעת (כשאינו מודע לאבדה), אפלו בדרך שאין בו סימן - אינו יאוש. כיצד? נפל ממנו דינר, ולא ידע בו שנפל - אף על פי שכשידע בו שנפל, יתיאש - הרי זה אינו יאוש עתה, עד שיידעו הבעלים שנפל. אכל אם ידעו אומרים הבעלים: 'שמה נתתו לפלוני', או 'שמה במגדל [בארון] הוא מנח', או 'שמה טעיתי בחשבון', וכיוצא בדברים אלו - אין זה יאוש.

ו. הרוצה חכרו שנפל ממנו דינר על הארץ, ולא ידע בו, ונטל הדינר קדם יאוש - עובר על עשה ["השב תשיבם"] ועל שני לאוין ["לא תוכל להתעלם" ו"לא תגזול"], כמו שבארנו. ואפלו החזיר לו דינר לאחר שנתיאש - זו מתנה היא, וכבר עבר על האסורין.

ז. נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו, ולאחר יאוש נתפנו לגזל אותו - עובר משום "השב תשיבם". המתין לו, ולא הודיע לבעלים, ולא נטל הדינר עד שיידעו שנפל, שהרי נתיאשו כמו שבארנו, ואחר כך נטל הדינר מעל הארץ - אינו עובר אלא משום "לא תוכל להתעלם". וכן כל פיוצא בזה.

ח. ראה סלע או מטבע שנפל אפלו משלשה בני אדם, ואף על פי שאין בו שנה פרוטה לכל אחד ואחד - חזב להחזיר; שמה שתפין הם, ומחל אחד מהם חלקו לחברו, ונמצאת אבדתו של זה שנה פרוטה.

ושוטקה על גבי מטה לצרכה בלבד, אכל לא לצרכה ולצרכו [לתשמישו]. נודמנו לו אורחים - לא ישטחנה בפניהם ואפלו לצרכה, שמה תגוב.

יב. מצא כלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. כלי נחשת - משתמש בהן בחמין, אכל לא על ידי האור, מפני שמשחיקם. כלי כסף - משתמש בהן בצונן, אכל לא בחמין, מפני שמשחיקם. מצא מגרפות וקרדמות - משתמש בהם ברוך, אכל לא בקשה, מפני שמפחיתם [פוגמתם]. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן - הרי זה לא יגע בהם עד שיבוא אליהו. וכדרך שאמרו באבדה, כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים.

יג. מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום; ואם אינו יודע לקרות, גוללם כל שלשים יום. ולעולם לא ילמד בהן לכתחלה [לימוד ראשון], ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יתר על שלשה דפין. ולא יהיו שנים קוראין בשני ענינות, שמה ומשף זה ומשף זה ויבילה הספר; אכל קוראין הן בענין אחד. ולא יקראו שלשה בכרך אחד, ואפלו בענין אחד.

יד. מצא תפלין - שם [מעריך] דמיהם ימניהם עליו; שדרך מצוי הוא כיד הכל, ואין עשויין אלא למצוה בלבד. **טו.** מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי צריך להאכילו - אם היה דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור - מטפל בהם שנים עשר חדש מיום המציאה, ושוכרן ולוקח שכן ומאכילן; ואם היה שכן יתר על אכילתם, הרי היתר לבעלים. וכן התרגולין - מוכר ביציהן, ומאכילן כל שנים עשר חדש; מכאן ואילך - שם דמיהם עליו, והרי הן שלו ושל בעלים בשתפות, כדין כל השם בהמה מחברו.

טז. מצא עגלים וסחין של רעי [מרעה], מטפל בהם שלשה חדשים; ושל בריאה [מפוטמים] - שצריך להאכילם, שלשים יום. אנונים ותרנגולין גדולים, מטפל בהן שלשים יום. מצא קטנים וכל דבר שטפולו מרבה משכרו, מטפל בהם שלשה ימים; מכאן ואילך, מוכרן בבית דין. וכן פרות שהתחילו להרקיב וכיוצא בהן, מוכרן בבית דין. **יז.** מה יעשו בדימים? יתנו למוצא, ויש לו רשות להשתמש בהן; לפיכך, אם נאנסו - כגון שטרפם גיס או טבעו פים - חזב לשלם, ואף על פי שלא נשתמש בהם; שפיון שיש לו רשות להשתמש בהם, הרי הם אצלו כשאלה. **יח.** כמה דברים אמורים? בדמי האבדה הואיל ונטפל בה; אכל מעות אבדה, לא ישתמש בהן. לפיכך אם אבדו באנס פטור, שהרי הוא שומר שכן, כמו שבארנו.

יט. כל אותם הדמים שמטפל באבדה קדם שיתמכרנה בבית דין - אם האכילם משלו, ונטל מן הבעלים; ויראה לי שהוא נוטל בלא שבועה, מפני תקון העולם.

כ. המוצא מציאה - לא ישבע, מפני תקון העולם; שאם אתה אומר ישבע, מניח המציאה והולך כדי שלא ישבע. אפלו מצא פיס, וטען בעל המציאה ששני פיסים קשורים היו, ואי אפשר שימצא האחד אלא אם נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.

ב. וְכָל דְּבָר שֵׁשׁ בוּ סִימָן - בֵּין דְּרָף הִנְחָה בֵּין דְּרָף נְפִילָה, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הִתְחַיֵּד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים - חֵיב לְהַכְרִיז. מִיָּצֵד דְּרָף הִנְחָה? כַּגֹּן שֶׁמִּצָּא חֲמוֹר אוּ פָּרָה רוּעִים בְּדֶרֶךְ בְּיוֹם, אוּ שֶׁמִּצָּא כְּלֵי מִכְסָּה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֶה לֹא יָצֵע בְּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַנְּחִים". אַבָּל אִם מִצָּא חֲמוֹר וְכֻלֵּי הַפּוֹכִיזִין, וּפְרָה רְצָה בֵּין הַפְּרָמִים, אוּ כְּלֵי מִגְלָה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֶה אַבְדָּה, וְנוֹטֵל וּמְכַרְזֵי.

ג. רָאָה חֲמוֹר אוּ פָּרָה רוּעִים כְּדוֹכָן בְּלִילָה, הָרִי זֶה אַבְדָּה. בַּפְּנוֹת הַיּוֹם וּבְנִשְׁפָּה [קוּדֵם עֲלוֹת הַשַּׁחַר] - אִם רָאָה אוֹתָן שֶׁלְּשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - הָרִי זֶה אַבְדָּה, וְנוֹטֵל וּמְכַרְזֵי. רָאָה פָּרָה רְצָה בְּדֶרֶךְ - אִם פְּנִיָּה כְּלַפֵּי הָעִיר, אֵין זֶה אַבְדָּה; הֵינּוּ פְּנִיָּה לְשֶׁדָּה, הָרִי זֶה אַבְדָּה.

ד. מִצָּאָה רוּעָה בֵּין הַפְּרָמִים - חֵיב לְהַחֲזִיר, מִשּׁוּם אַבְדֹת הַקְּרָקַע. לְפִיכֵךְ, אִם הָיוּ הַפְּרָמִים שָׁל גּוֹי - אֵינָה אַבְדָּה, וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִיר; וְאִם חֲשַׁשׁ שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹתָהּ הַגּוֹי כְּשִׁימְצָאָנָה, מְפָנִי שֶׁהַפְּסִידָה הַפָּרֶם - הָרִי זֶה אַבְדָּה, וְנוֹטֵל וּמְכַרְזֵי.

ה. מִצָּא פָּרָה בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים - אִם עוֹמְדָת חוּץ לְתַחוּם [הַעִיר, אֶלְפִיּוֹם אַחֵה], חֵיב לְהַחֲזִיר. הִיתָה רוּעָה בְּעֵשְׂכִים, אוּ שֶׁהִיתָה בְּרַפָּת שְׁאַיְנָה מִשְׁמֶרֶת וְאֵינָה מְאֻבֶּדֶת - לֹא יָצֵע בָּהּ, שְׁאֵין זֶה אַבְדָּה. מִצָּא קָרְדֵם אוּ טְלִית כִּצֵּד הַגָּדֵר, הָרִי זֶה לֹא יָצֵע בְּהֵן; בְּסֶרְטִיָּה [דֹרָךְ גִּזְלוּהָ] - הָרִי זֶה אַבְדָּה, וְנוֹטֵל וּמְכַרְזֵי. וְכֵן כֹּל מִיּוֹצָא בְּזֶה.

ו. מִצָּא גּוֹזְלוֹת מְקַשְׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן, וּמְדַדִּין אַחַר הַגָּדֵר, אוּ אַחַר הַגֶּפֶה [קִיר מְקוּיָם], אוּ בְּשִׁבְלֵיין שְׁבִשְׁדוֹת - הָרִי לֹא יָצֵע בְּהֵן, שֶׁמָּא בְּעֲלֵיהֶן הַנִּיחוּם שָׁם. וְאִם נָטְלוּ, הָרִי אֵלוֹ שָׁלוּ; וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא סִימָן, חֵיב לְהַכְרִיז. וְכֵן אִם מִצָּאָן קְבוּעִים בְּמִקּוֹמָן - חֵיב לְהַכְרִיז, שֶׁהַמְּקוֹם סִימָן. ז. מִצָּא בְּאַשְׁפָּה כְּלֵי מִכְסָּה, הָרִי זֶה לֹא יָצֵע בּוּ, כְּמוֹ שְׁבִאָרָנוּ. וְאִם אֲשַׁפָּה שְׁאֵין עֲשׂוּיָה לְהַתְּפִנוֹת הִיא, וְנִמְלָךְ עֲלֶיהָ לְפִנּוֹתֶיהָ - אָף עַל פִּי שֶׁמִּצָּאוּ מִכְסָּה, נוֹטֵל וּמְכַרְזֵי. וְכֵן אִם הָיוּ כְּלָיִם קְטָנִים, כַּגֹּן סִכּוּן וְשְׁפוּד וְכִיּוֹצָא בְּהֵם - אֶפְלוֹ הָיוּ מְכַסִּין בְּאַשְׁפָּה הַקְּבוּעָה, נוֹטֵל וּמְכַרְזֵי.

ח. מִצָּא פְּרוֹת מְפָנְרִין - דְּרָף הִנְחָה, לֹא יָצֵע בְּהֵן; דְּרָף נְפִילָה - הָרִי הֵם שָׁלוּ. וְכֵן אִם מִצָּא כְּרִיכוֹת קֶטְנוֹת שָׁל שְׁבָלִים בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים, שֶׁהָרִי אֵין בְּהֵן סִימָן, אוּ שֶׁמִּצָּא עֵגוּלֵי דְבָלָה [תַּאנִּים], וְכַפְרוֹת שָׁל נַחְתּוּם, וּמְחַרְזוֹת שָׁל דְּגָיִם, וְחַתִּיכוֹת שָׁל בֶּשֶׂר, וְגַזֵּי צִמֵּר הַבְּאוֹת מְמַדִּינָתָן [לֵלֵא צוּרָה מִיּוֹחַדָת], וְאַנְיָצֵי [חֲבִילוֹת] פֶּשֶׁתָן, וְלִשּׁוֹנוֹת שָׁל אֶרְגָמָן - הָרִי אֵלוֹ שָׁלוּ, מִפְּנֵי שְׁאֵין בְּהֵן סִימָן. וְאִם לֹש בְּהֵן סִימָן - נוֹטֵל וּמְכַרְזֵי; שְׁסִימָן הָעֲשׂוּי לְדָרֵס [לְהַעֲלֵם], הָרִי הוּא סִימָן.

ט. אַבָּל אִם מִצָּא כַפְרוֹת [בִּיתִיּוֹת] שָׁל בְּעַל הַבַּיִת, וְגַזֵּי צִמֵּר הַלְּקוּחוֹת מִבַּיִת הָאֶמֶן, בְּדֵי יָיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן - חֵיב לְהַכְרִיז; שְׁכָל אֵלוֹ יֵשׁ לָהֶם סִימָנִין מְבַהֲקִין. וְאִם נִפְתְּחוּ הָאוּצְרוֹת שָׁל יָיִן וְשָׁל שֶׁמֶן - הָרִי אֵלוֹ שָׁלוּ, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵן רְשׁוּמִין [חַתּוּמִין בְּטִיט]; שְׁכָל הַכַּדִּינֵין כֶּף הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצָאוּ אֵלוֹ הַכַּדִּינֵין כַּכְּפָרוֹת שָׁל נַחְתּוּם, שְׁנֵי שְׁוֹרָה אַחַת לְכֻלָּן וּמִשְׁקָל אַחַד לְכֻלָּן.

ט. רָאָה חֲבֵרוֹ שֶׁנִּפְלַל מִמֶּנּוּ דֵּינָר בְּתוֹךְ הַחֹל אוּ בְּתוֹךְ הָעָפָר, וְנִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה כְּנוֹפֵל לָיִם אוּ לְנֶהָר, וְהָרִי הוּא שָׁל מוּצָאוּ, שֶׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שְׁאֵין בוּ סִימָן. וְאֶפְלוֹ רָאָה אוֹתוֹ הִכִּיא כְּבָרָה [נִפְהָ] לְחַפֵּשׁ אַחֲרוּי - בְּדַעַת רְעוּעָה [לֹא בְטוּחָה] הוּא מִחַפֵּשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּחַפֵּשִׁים בְּעַפְרָ שְׁאָר הַבְּלִשְׁתֵּיין שָׁלָא נִפְל מֵהֶם כְּלוּם, שֶׁמָּא יִמְצָאוּ מֵה שֶׁנִּפְל לְאַחֲרוּי; כֶּף הוּא זֶה מִחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹא נִתְיָאֵשׁ.

י. הַמוּצָא סֹלַע בְּשׁוּק, מִצָּאוּ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוּ: 'שְׁלֵי הִיא, וְחִדְּשָׁה הִיא, וְשָׁל מְדִינָה פְּלוּנִית הִיא, וְשָׁל מְלָךְ פְּלוּנִי הִיא', אֶפְלוֹ אָמַר 'שְׁמִי כְּתוּב עֲלֶיהָ' - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִיר; שְׁאֵין סִימְנֵי הַמִּטְבַּע סִימָן, מִפְּנֵי שֶׁחֻקָתוֹ לְהוּצָאָה [לְשִׁימוּשׁ]; אוּמְרִין אָנוּ: 'שָׁלוּ הִיתָה, וְהוּצִיאָהּ מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד אַחֲרָי'; וְהוּאֵיל וְאֵינוֹ סִימָן שֶׁסּוֹמְכִין עֲלָיו - מִשְׁעַת נְפִילָה נִתְיָאֵשׁ, וְהָרִי הוּא שָׁל מוּצָאָה.

יא. הַמוּצָא דְבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן, כִּצֵּד דְּבָר שֵׁשׁ בוּ סִימָן - חֵיב לְהַכְרִיז. בָּא בְּעַל הַסִּימָן, וְנוֹטֵל אֶת שָׁלוּ, וְאָמַר שִׁזְהָ בְּלִבְד נִפְל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוּצָא בְּדְבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן.

יב. הַמוּצָא כְּלֵי חֶרֶשׁ וְכִיּוֹצָא בְּהֵן מְכָלִים שֶׁצּוֹרֶת פְּלָן שְׁוֹה - אִם כְּלָיִם חֲדָשִׁים הֵם, הָרִי אֵלוֹ שָׁלוּ; שֶׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דֵּינָר מִשְׁאָר דֵּינָרִים, שְׁאֵין לוֹ סִימָן וְאֵין הַכְּעָלִים מְפִירִים אוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵע אִם פֶּף זֶה אוּ צְלוּחִית זֶה שָׁלוּ אוּ שָׁל אַחֲרָי. וְאִם הָיוּ כְּלָיִם יְשָׁנִים שֶׁשְׂטַבְעָתָם הָעֵין [שַׁהֲעִין הוּרְגָלָה בְּהֵם], חֵיב לְהַכְרִיז; שְׁאִם יָכוֹא תְלַמִּיד חֲכָמִים וְיֹאמַר: אָף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ יְכוֹל לְתַן כְּכֵלֵי כְּזֶה סִימָן, יֵשׁ לוֹ בוּ טְבִיעוֹת עֵין [מַכִּירוֹ בְּמִרְאֵהוּ] - חֵיב לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ; אִם הַפִּירוֹ וְאָמַר: 'שְׁלֵי הוּא', מִחֲזִירִין לוֹ.

יג. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים? בְּתַלְמִיד וְתִיק שְׁאֵינוֹ מְשַׁנָּה בְּדַבּוּרוֹ כְּלָל - אֵלֹא דְבָרֵי שְׁלוּם, אוּ בְמַסְכָּתָא, אוּ בְמִטָּה, אוּ בְבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרְחָ בּוּ. מִיָּצֵד? הִיָּה עוֹסֵק בְּמַסְכָּת נְדָה וְאָמַר 'בְּמִקּוֹת אֲנִי שׁוֹנֵה', כְּדֵי שֶׁלֹא יִשְׁאַלּוּ אוֹתוֹ שְׁאֵלוֹת בְּעַנְיָן נְדָה, אוּ שֶׁיִּשְׁן כְּמִטָּה זֶה וְאָמַר: 'כְּזֶה אֲנִי יֹשֵׁן', שֶׁמָּא יִמְצָא שָׁם קָרִי, אוּ שֶׁנִּתְאַרְחָ אֶצֶל שְׁמַעוֹן וְאָמַר: 'אֶצֶּל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרְחָ', כְּדֵי שֶׁלֹא יִטְרִיחוּ עַל זֶה שֶׁנִּתְאַרְחָ אֶצֶּלוֹ, אוּ שֶׁהִכִּיא שְׁלוּם בֵּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ וְהוֹסִיף וְגָרַע כְּדֵי לְחַבְּקֵן זֶה לָזֶה - הָרִי זֶה מֵתֵר; אַבָּל אִם כָּאוּ עַדִים שֶׁשֶׁנָּה בְּדַבּוּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֵלוֹ, אֵין מִחֲזִירִין לוֹ בְּטְבִיעוֹת עֵין.

הַלְכוֹת גְּזֵלָה וְאַבְדָּה פָּרֶק טו

א. כֹּל הַמוּצָא אַבְדָּה - בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ סִימָן, בֵּין שְׁאֵין בָּהּ סִימָן - אִם מִצָּאָה דְּרָף הִנְחָה, אֶסוּר לָצֵע בָּהּ; שֶׁמָּא בְּעֲלֵיהָ הַנִּיחוּהָ שָׁם עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לָהּ, וְאִם יָכוֹא לְטַל אוֹתָהּ, וְהִיָּה דְבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן - הָרִי אַבְדָּ מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בָּהּ סִימָן לְהַחֲזִירָהּ בּוּ. וְאִם הִיָּה דְבָר שֵׁשׁ לוֹ בוּ סִימָן - הָרִי זֶה הִטְרִיחְתָן לְדֶרֶךְ אַחֲרֵיהֶן, וְלְתַן סִימְנֵיהֶן. וְלִפְיָכֵךְ אֶסוּר לוֹ שִׁינְעָה בָּהּ, עַד שֶׁיִּמְצָא אוֹתָהּ דְּרָף נְפִילָה. אֶפְלוֹ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדְּבָר, וְלֹא יָדַע אִם דְבָר זֶה אַבּוּד אוּ מְנַח - הָרִי זֶה לֹא יָצֵע בּוּ; וְאִם עֵבֵר וְנוֹטֵלוֹ, אֶסוּר לוֹ לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם; הִיָּה דְבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן - זָכָה בּוּ, וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִירוֹ.

אף על פי שפניו כלפי הפרות, הרי אלו שלו, שאלו נשפכו מן הפלי, הנה נשאר מהם בתוכו מפני האגנים. היו מקצת הפרות בפלי ומקצתן בארץ - חייב להכריזו.

טו. המוצא קציצות [תאנים מיובשים] בדרך, ואפלו בצד שדה קציצות - הרי אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה - מתרות משום גזל, שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת; ופטורות משום מעשר. אבל זיתים וחרובין וכיוצא בהן, אסורין.

טז. תמרים שמשיר אותן הרוח - מתרות, שהבעלים מקלו אותם לכל אדם; וזו היא חזקתן. ואם היו של תומים, שאינם בני מחילה - אסורין; וכן אם הקפיד בעל השדה, והקיף מקום האילנות, או תקן המקום שיפלו בו הנזבלות [הנופלות] עד שילקט אותן - הרי אלו אסורות, שהרי גלה דעתו שלא מחל.

יז. חתול רע שהורג את הקטנים, אסור לקמו; ואין בו משום גזל, ולא משום השב אבדה, אף על פי שעורו מועיל; אלא כל המוצא - זוכה בו, והורגו והעור שלו.

יח. גזל הנמצא קרוב לשוכף - בתוף חמשים אמה, הרי הוא של בעל השוכף; חוץ לחמשים אמה, הרי הוא של מוצאו, שאין הגזל מדדה יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני שוככות, הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה, יחלקו. במה דברים אמורים? בשיהיו יוני שני השוככות שוים במנין; אבל אם היו יוני האחד רבים - הלך אחר הרב, אף על פי שהוא רחוק.

י. מצא פריכות ברושות היחיד - אם דרך נפילה, הרי אלו שלו; ואם דרך הנחה, חייב להכריז; שאף על פי שאין להם סימן - המקום סימן, אף על פי שאינו סימן מבקה. מצא אלמות [כריכות גדולות], בין ברושות היחיד בין ברושות הרבים - נוטל ומכריזו.

יא. מצא עגול [של תאנים] ובתוכו [חתיכת] חרש, כפר ובתוכו מעות, חתיכה של בשר שהיא משנה בפתיתתה, דג נשוף, וכל כיוצא באלו - הואיל ויש בהם שנוי - חייב להכריז; שלא עשאוהו בעליהן אלא לסימן.

יב. מצא פרות מפזרין במקום הגרנות - אם היו כמו קב בתוף ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים [טורחים] באספתן. היו מפזרין בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שמא הבעלים הניחום שם. היו כמו חצי קב בשתי אמות, או קבים בשמונה אמות, או שהיה הקב משנים שלשה מינין, כמו שמשמן תמרים ורמונים - כל אלו ספק; לפיכך לא יטל, ואם נטל - אינו חייב להכריזו.

יג. המוצא צבורי פרות, או פרות בכלי, או פלי כמות שהוא - חייב להכריזו. מצא פלי ולפניו פרות - הרי אלו שלו הפרות, והפלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הפרות של אחד, והפלי של אחד; והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן של אדם אחד, חייב להכריזו.

יד. כיצד? היו אחורי [תחתית] הפלי לפני הפרות, הרי אלו שלו; היו פני הפלי לפני הפרות, חוששין שמא מן הפלי נשפכו. ואם היו לפלי אגנים [שפה כפופה פנימה] -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות טמאת מת פרק ז

א. בית סתום שהמת בתוכו, מטמא מכל סביביו; והנוגע בו מאחוריו או מגגו - טמא שבעה, מפני שהוא כקבר סתום. נפתח בו פתח, אפלו סתמו - אם לא פרוץ את פצימיו [המשקוף והמרכיבים שקשורים לדלת] - הנוגע בו מאחוריו ומגגו טהור, ואין טמא אלא כנגד הפתח. וכמה יהיה שעור הפתח? המת, פתחו בארבעה טפחים; וכזית מן המת, פתחו בטפח; וגדול מפזית - הרי הוא כמת, ופתחו בארבעה.

ב. המת בתוף הבית, ובו פתחים הרבה - בזמן שכלן נעולין, כלן טמאין, והיושב בצד כל פתח מהן פתח התקרה היוצאת על הפתח, נטמא. נפתח אחד מהן, או שחשב להוציאו באחד מהן, ואף על פי שחשב אחר שמת המת, אפלו חשב להוציאו בחלון שהיא ארבעה על ארבעה - הציל על הפתחים כלן, ואינו טמא אלא כנגד הפתח שנפתח או שחשב עליו; והשאר טהורין - מפני שהן נעולין, והרי אין הבית כקבר סתום. וכן אם התחיל לחתור פתח להוציאו בו - משיתחרר ארבעה על ארבעה,

הציל על כל הפתחים כלן; הנה שם פתח סתום, וחשב להוציאו בו, והתחיל לפתחו - משיתחיל לפתח, הציל על הפתחים כלן. היו בו חלונות הרבה, וכלן מוגפות [סגורים] - כלן טהורות; נפתחו - כלן טמאות, ולא הצילו על הפתחים. פתח קטן בתוף פתח גדול - המאהיל על גבי שניהם, טמא; חשב להוציאו בקטן, טהר קטן את הגדול. היו שניהם מתאימין [בגובהם] - המאהיל על גבי שניהם, טמא; חשב להוציאו באחד מהם, טהר את חבירו. הנה לבית פתח אחד לצפון, ופתח אחד לדרום, וחשב להוציאו בצפוני, ואחר כך באו אחיו או קרוביו ואמרו: 'אין מוציאין אותו אלא בדרומי' - טהר דרומי את הצפוני, ובלבד שלא יערים [יחכסם]; ואם הערים, שניהם טמאים.

ג. בתים הפתוחין לאכסדרה [מרפסת], והמת באחד מהם - אם הנה דרכו של מת לצאת בקוצר [נתכנו להוציאו לא דרך האכסדרה] - הרי בית שער [האכסדרה] טהור, והבתים טמאים; ואם לאו - בית שער טמא, והבתים טהורים. החדר שלפנים מן הבית מוגף [סגור], ונכנסה טמאה לפנימי [הבית] דרך חלון - הבית החיצון [החדר] טהור, מפני שהטמאה חוורת ויוצאת דרך החלון שנכנסה בו.

ומפי שחין קוברין שם אבריהן. אכל הרחוקות החדשות - טהורות; והישנות - טמאות, שמא היו קרובות מעיר שחרבה או מדרך שאבדה. ואיזה הוא תל קרוב? כל שאין שם תל אחר קרוב יותר ממנו; וישן, שאין אדם זוכרו.

ד. שדה בוכין, והוא המקום הקרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם ובוכות - אף על פי שעפרו טהור, שהרי לא החזקה שם טמאה - אין נוטעין אותו, ואין זורעין אותו, שלא להרגיל רגל אדם שם, שמא יש שם טמאה; מפני שהוא קרוב לבית הקברות, ככר נתיאשו בעליו ממנו, לפיכך אפשר שיבוא אדם ויקבר בו, ומפני זה חששו לו. ועושים לו [- מותר לעשות] מעפר מקום זה תנורים לקדש, שהרי לא החזקה טמאה שם.

ה. קבר הנמצא, מתר לפנותו; ואם פנהו - מקומו [- סביבתו] טמא, ואסור בהנחה, עד שיבדק כמו שיתבאר. וקבר הידוע [- ידוע שרק הוא כאן], אסור לפנותו; ואם פנהו - מקומו טהור, ומתר בהנחה.

ו. קבר שהוא מזיק את הרבים, מפנין אותו; ומקומו טמא, ואסור בהנחה.

ז. הפוגע במת מצוה - אם מצאו בתוך התחום [של בית קברות עד מרחק של אלפיים אמה], מביאו לבית הקברות; מצאו חוץ לתחום - אפלו בתוף שדה פרנס [צמח יקר] - קנה מקומו, ויקבר במקום שנמצא. מצאו על המצר [דרך], מסלקו לצדין. שדה בור [- לא חרוש] מצד זה, ושדה ניר [חרוש] מצד זה - קוברו בשדה בור; שדה ניר ושדה זרע - קוברו בשדה ניר; שדה זרע ושדה פרנס - קוברו בשדה זרע. שדה אילן ושדה פרנס - קוברו בשדה פרנס, מפני אהל הטמאה [- ענפיהן נמוכים]. היו שניהם שוין, מסלקו לאיזה צד שירצה.

ח. קבר הנמצא, מטמא למפרע; ואם בא אחר ואמר: 'ברי לי שלא היה כאן קבר, אפלו קדם לעשרים שנה' - אינו מטמא אלא משעת מציאתו ואילך.

ט. כל המוצא קבר, או מת, או דבר שמטמא באהל מן המת - חייב לציין עליו, כדי שלא יהיה תכלה לאחרים; ויחלו של מועד, היו יוצאין מביית דין לציין על הקברות. אין מציינין על פזית מצמצם [- בדיוק] מן המת, לפי שסופו יחסר [- ירקב] בארץ. ובמה מציינין? בסיד; ממחה, ושופך על מקום הטמאה. אין מעמידין את הציין על גבי הטמאה [בדיוק], אלא יהי עורף מכאן ומכאן בצדי הטמאה, שלא להפסיד את הטהרות; ואין מרחיקין את הציין ממקום הטמאה, שלא להפסיד [- לגרוע] את ארץ ישראל [בשטח טהור]. ואין מציינין על הודיות [טומאות ודאיות], שהרי הן ידועין לכל; אלא על הספקות, כגון שדה שאבד בה קבר, והספקות והפרעות [נעים וזיזים היוצאים מביית הקברות].

י. מצא שדה מציינת, ואין ידוע מה טיבה - אם אין בה אילנות, בידוע שאבד בה קבר; יש בה אילנות, בידוע שגנחש בה קבר, כמו שיתבאר.

יא. מצא אבן אחת מציינת, תחתיה טמא. היו שתיים - אם יש סיד ביניהן, ביניהן טמא. ואם אין סיד ביניהן,

ד. אין הקבר מטמא מפל סביביו, עד שיהיה שם [בתוכו] חלל טפח על טפח על רום טפח. אפלו הגביה הבנין על גבי חלל טפח, עד לרקיע - הכל טמא, שהכל כקבר. היתה טמאה רצופה [- ללא חלל טפח], ולא היה שם חלל טפח - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואין טמא אלא הנוגע פנגד הטמאה מלמעלה, או המאהיל עליה מלמעלה, או הנוגע כנגדה מלמטה, או מה שתאהיל עליו מלמטה; אבל הנוגע בצד הבנין, טהור.

ה. זה כלל גדול בטמאת מת: שכל דבר המטמא באהל מן המת - אם היה רצוף, שאין לו חלל טפח - הרי הטמאה בוקעת ועולה עד לרקיע, ובוקעת ויורדת עד התהום; ואינה מטמאה מן הצדין. ביצד? כרי [- ערימה] של תבואה או גל של אבנים, וכזית מן המת בתוכו, וכלים בצד הטמאה, ואינן נוגעין בה - הפלים טהורין; וכל כלי שבתוף הגל מכון פנגד הטמאה מלמעלה או מלמטה - טמא, שהטמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטמאה חלול טפח על טפח על רום טפח - הרי הוא כקבר סתום, ומטמא מפל סביביו.

ו. בית שמלאהו עפר או צורות - הרי זה בטל הבית [- כאילו אינו], והרי הוא כגל של עפר או צורות; ואם היתה טמאה בתוף העפר - בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, וכלים שבצדיה בתוף העפר טהורים.

ז. טמאה שהיא רצופה [- אין טפח על גבה] בכהל, וסמך ספה לכהל - הספה טמאה; שהרי נעשה הכהל צד מצדי האהל. ואף על פי שהצדין טהורים לנוגע, אלו לא היה עליהן אהל, אבל משנעשה עליהן אהל - האהל בלו טמא, שהרי הטמאה בתוכו.

יום שני

הלכות טמאת מת פרק ח

א. שדה שאבד [מיקומו של] קבר בתוכה - עפרה מטמא במגע ובמשא, כבית הפרס; שמא נדוש הקבר בה, ויהיו עצמות כשעורה בתוף עפרה. וכל השדה כלה - המאהיל עליה, נטמא. ואם העמיד בתוכה אהל - נטמא כל שיש באהל; שמא האהל שהעמיד באותה שדה, על הקבר הוא מאהיל.

ב. בנה בה בית, ועליה על גביו - אם היה פתחה של עליה מכון פנגד פתחו של בית [אחד מעל השני ובאותו רוחב בדיוק], העליה טהורה; שאפלו היה הקבר תחת משקוף הבית, העליה טהורה - שהרי היא אהל על גבי אהל, כמו שיתבאר. ואם לא היה מכון [הפתחים אינם מכוונים בדיוק זה על זה], אף העליה טמאה; שמא אסקפת [- מפתן] עליה על הקבר, והרי העליה מאהילה על הקבר.

ג. ושדה זו - מתר לזרע בתוכה כל זרע, לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר; אבל אין נוטעין בתוכה אילני מאכל, מפני שהשרשין מגיעין עד המת. התלויות [גבעות נמוכות] הקרובות לעיר, הסמוכה לבית הקברות או לדרך בית הקברות - אחד חדשות ואחד ישנות, הרי אלו בחזקת טמאה; מפני שהנשים קוברות שם את הנפלים,

ו. אחד המוצא שלשה מתים כדרך פתחלה [שלא ידעו על הימצאותם], או שמצא שלשה פוכין [בסלע], או פוף ונקיע [במקום] ומערה - הרי זה שכונת קברות. מצא שנים, ואחד היה ידוע - יש להם תבוסה, ואין להם שכונת קברות; שהקבר הידוע, אינו עושה [את המקום] שכונה. ולא אמרו אלא המוצא שלשה פתחלה, הוא שצריך בדיקה. כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו? חופר עד שהוא מגיע לסלע, או לבתולה, והיא קרקע הנראית שאינה עבודה. העמיק אפלו מאה אמה, ומצא חרש - הרי זו כבתולה, וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה; הגיע למים, הרי זו כבתולה.

ז. אינו צריך לחפור תלם [שורה] אחד, מתחלת העשרים עד סופן; אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר אמה על אמה ומניח אמה, עד סופן - שאין בין קבר לקבר פחות מאמה.

ח. היה בודק, והגיע בתוך העשרים לנהר או לשולית או לדרך הרבים - יפסיק, ואינו צריך לבדק; שהרי נפסקה שכונת הקברות.

ט. המוציא עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם פן מצא טמאה במקום שחפר; אבל קדם שימצא, אוכל בתרומה. והמפקח בגל [שעל ההרוג] - אינו אוכל בתרומה; שהרי יודע ודאי שהמתים שם תחת הגל, אלא שאינו מפיר מקומן.

י. גל טמא שנתערב בשני גלין טהורין - בודק אחד מהם ומצאו טהור, הוא טהור והשנים טמאין; בודק שנים ונמצאו טהורים, הם טהורים והשלישי בחזקת טמא; בודק שלשתם ומצא טהור, כלם בחזקת טמאה - עד שיבדק שלשתן עד שיגיע לסלע או לבתולה, ויהיו שלשתן טהורין.

יא. בור שמטילין לתוכו נפלים - המאהיל עליו, טמא דין תורה; ואף על פי שחלדה וברדלס מצויין שם, אין ספק מוציא מידי ודאי. אבל אם הפילה שם אשה נפל, ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה - הואיל וחלדה וברדלס מצויין שם, הרי זה ספק, וטהור.

יב. דבר ידוע, שכל אלו הטמאות וכיוצא בהן, שהן משום ספק - הרי הן של דבריהם [מדברנו]; ואין טמא מן התורה, אלא מי שנטמא טמאה ודאית. אבל כל הספקות - בין בטמאות, בין במאכלות אסורות, בין בעריות ושבתות - אין חוששין להן אלא מדברי סופרים, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

יום רביעי

הלכות טמאת מת פרק י

א. איזה הוא בית הפרס? זה מקום שנתרש בו קבר, שהרי נדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפרסו בכל השדה. וגזרו טמאה על כל השדה שנתרש בה הקבר; ואפלו חרש על גבי הארון, ואפלו היה משקע [טמון ומוגן] ברוכדין [לוחות שיש] ואבנים, ואפלו היה על גבי הארון רום שתי קומות - הואיל וחרש קבר, הרי זה עושה בית הפרס. עד כמה הוא נעשה בית הפרס? מאה אמה על מאה אמה ממקום הקבר.

אלא על ראשיהן - אם יש [חתיכות של -] חרש ביניהן - טהור, שאין זה אלא בנזן; ואם אין חרש ביניהן, והיה הסיד מרודה [- מפוזר] על ראשיהן מכאן ומכאן - הרי זה צינן, וטמא. מצא מצר [- גבול] אחד מצדן - הוא טמא, וכל השדה טהורה; וכן שנים, וכן שלשה. מצא ארבעת מצריה מצדין - הם טהורין, וכל השדה פלה טמאה; שאין מרחיקין הצינן ממקום הטמאה.

יום שלישי

הלכות טמאת מת פרק ט

א. מי שהיה חופר בשדה, ומצא מתים רבים בגמה אחת, זה על גב זה, או זה בצד זה, או שמצא הרוגים, או שמצא מת יושב, או ראשו בין ברפיו - אינו חושש שמה מקום זה בית הקברות היה; אלא נוטל המת שמצא, ונוטל כל העפר התחתו [- רך] שתחתיו, וחופר בכתולת קרקע [- מקום לא חרוש] שלש אצבעות, ומוציא הכל; ושאר השדה - בחזקת טהרה, כשהיתה מקדם שימצא. ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר, הוא הנקרא 'תבוסת המת'.

ב. שדה שנהרגו בה הרוגים - מלקט כל העצמות שבה, והרי היא טהורה; וכן המפנה קבר מתוך שדהו - מלקט כל העצמות עצם עצם, והרי היא טהורה. וכן בור שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים - מלקט כל העצמות שבו עצם עצם, והרי הוא טהור.

ג. היה חופר, ומצא מת משכב כדרך שקוברין המתים - נוטלו ואת תבוסתו; וכן אם מצא שנים - נוטל כל אחד מהם, ותבוסתו עמו. וכל השדה טהורה. מצא שלשה מתים, כל אחד מהן משל כדרך הנקברין - אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה, כמלא מטה וקובריה - הרי זה חושש שמה בית הקברות הוא זה. וצריך לבדק מן האחרון עשרים אמה, שהן כפתי מערות וחרש שביניהן; ואם לא מצא שם מת אחר - הרי אותן העשרים שבדק טהורות, אף על פי שהן שכונת [- בשכנות ל -] קברות. מצא מת אחד בסוף עשרים אמה - צריך לבדק ממנו עשרים אמה אחרות, שרגלים לדבר [מסתבר שבת קברות כאן]. ואם היה אחד מאלו שמצא פתחלה או בסוף הרוג, או יושב, או משכב שלא כדרך, שהיה ראשו בין ירכותיו - אינו בודק עשרים אמה, אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד; שחזקתן גוים.

ד. הגוים, אין להן טמאת קברות; הואיל ואינן מטמאין באהל - הרי הנוגע בקברן טהור, עד שיגע בעצמה של טמאה, או ישאנה.

ה. מת שחסר אבר שאם ינטל מן החי ימות - אין לו [ולעפר שמקיפו, דין] תבוסה [כי אין העפר סופג את דם הנפש], ולא [דין] שכונת קברות [- כי אמה סביבותיו טהורות]. ומתים הנמצאים גלויים על פני השדה - אין להם שכונת קברות, ולא תבוסה, אלא מלקט עצם עצם, והכל טהור. והנקבר שלא ברשות - יש לו תבוסה, ואין לו שכונת קברות.

י. מִצָּא שְׂדֵה הַמְצֻיָּנָה [- מסומנת], וְאֵין יָדוּעַ מַה טְיָבָה - אִם יֵשׁ בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שְׁנִחְרַשׁ קָבֵר בְּתוֹכָהּ [ומותרת בנטיעה]; אֵין בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שְׁאֵבֵד קָבֵר בְּתוֹכָהּ [אסור לנוטעה], כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וְגָן אוֹ תַלְמִיד חֲכָמִים - שְׂאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאֵין בְּכָף וְיודְעֵין שְׁמֵתָר לְנִטְעַ כְּזוֹ וְאָסוּר לְנִטְעַ בְּאֶחְרָת.

יא. הַמְהֵלֵף בְּבֵית הַפְּרָס עַל אֲבָנִים שְׂאֵין מִתְנַדְנֵדִין תַּחַת רִגְלֵי אָדָם בְּשַׁעַה שְׁמֵהֵלֵף עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁנֹכְנֵס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גְּבֵי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁפָּחַן יָפָה - הֲרִי זֶה טְהוֹר. אֲבָל אִם הֵלֵף עַל גְּבֵי אֲבָנִים שְׁמוֹדְעֻעֵין בְּשַׁעַת הַלּוּף - אָף עַל פִּי שְׁנִשְׁתַּמֵּר וְלֹא נִדְנֵד, הֲרִי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהֵלֵךְ עַל הָעֶפֶר עֲצָמוֹ; וְכֵן אִם הֵלֵף עַל גְּבֵי אָדָם שֶׁפָּחוּ רַע, עַד שֶׁתְּהִינִיָּה אַרְבַּבּוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זו לְזוֹ וְשׁוֹקִיו מְרַעִידוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂא, אוֹ עַל גְּבֵי בְּהֵמָה שֶׁפָּחָה רַע, עַד שֶׁתְּטִיל גְּלָלִים בְּשַׁעַת רְכִיבָה [מְרוּב מֵאֵמָן] - הֲרִי זֶה טָמֵא, וּכְאֵלוֹ הֵלֵף בְּרִגְלָיו. יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפְּרָס, צְרִיף לְטַהֲרוֹ כְּמַעֲמַד שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכִיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? כּוֹנֵס אֶת כָּל הָעֶפֶר שֶׁהוּא יְכוֹל לְהִסִּיטוֹ מֵעַל פְּנֵי כָּל הַשְּׂדֵה, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹף כְּבָרָה שְׁנֹקְבִיָּה וְדָקִין, וּמְמַחֶה [מְפוֹרָר] וּמוֹצִיא כָּל עֵצָם כְּשֶׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר. וְכֵן אִם נָתַן עַל גְּבֵי שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עֶפֶר מִמְּקוֹם אַחֵר, אוֹ שְׁנִטְל מֵעַל כָּל פְּנָיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרִי זֶה טְהוֹר; נִטְל מִחֲצִי אַחַד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְנָתַן עַל חֲצִי הָאֶחָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרִי זֶה טְהוֹר. נִטְל מֵעַל פְּנָיו טְפַח וּמְחֻצָּה, וְנָתַן עֲלָיו טְפַח וּמְחֻצָּה עֶפֶר מִמְּקוֹם אַחֵר - לֹא עֲשָׂה כְּלוּם; וְכֵן אִם עֲזָן [סִילַק אַבְנִיּוֹ], וּבִדָּק בְּשַׁעַת עֲזוּק מִלְמַעְלָה - לֹא עֲשָׂה כְּלוּם. רְצַפּוֹ בְּאֲבָנִים שְׂאֵינָן מִתְנַדְנֵדִין מֵהַלּוּף אָדָם, הֲרִי זֶה טְהוֹר.

יום חמישי

הלכות טמאת מת פֶּרֶק יא

א. אֶרֶץ הָעַמִּים - בְּתַחֲלָה גָּזְרוּ עַל גּוֹשָׁה [- אַדְמַתָּה] בְּלְבָד, כְּבֵית הַפְּרָס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִין אֶלָּא הַמְהֵלֵף בָּהּ, אוֹ נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעֶפְרָה. חֲזוּרוֹ וְגָזְרוּ עַל אֹיְרָה שִׁיטְמָא, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא נִגַּע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כִּינּוּן שֶׁהַכְּנִיס רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְאֹוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים, נִטְמָא; וְכֵן כְּלֵי חַרָשׁ שֶׁהַכְּנִיס אֹוִירוֹ לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וְשָׂאָר כְּלִים שֶׁהַכְּנִיס רַבֵּן לְאֹוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - נִטְמָאוּ.

ב. טְמֵאת אֹוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטְמֵאת עֶפְרָה, אֶלָּא קָלָה הִיא מְנַחָה: שְׁעַל טְמֵאת עֶפְרָה, שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה וְקַדְשִׁים; וְהַמְטַמֵּא בְּגוֹשָׁה טְמֵא טְמֵאת שְׁבָעָה, וְצְרִיף הִזְיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. אֲבָל הַמְטַמֵּא בְּאֹוִירָה, אֵין צְרִיף הִזְיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אֶלָּא טְבִילָה וְהַעֲרַב שְׁמֵשׁ; וְכֵן תְּרוּמָה וְקַדְשִׁים שְׁנִטְמָאוּ מִחֻמַּת אֹוִירָה - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין.

ג. עֶפֶר אֶרֶץ הָעַמִּים וְעֶפֶר בֵּית הַפְּרָס - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ. וְכַמָּה שְׁעוֹרָן? כַּחֲתֻם הַמְרַצּוֹפִין [שֶׁק הוֹלְכֵי דוֹכִיס], וְהוּא כְּפִיקָה [כַּדּוֹר חוֹטֵי צַמֵר לַאֲרִיגָה] גְּדוּלָה שֶׁל סְקָאֵין. עֶפֶר בֵּית הַפְּרָס וְעֶפֶר חוּצָה לְאֶרֶץ

ב. כָּל הַרְבּוּעַ שֶׁהוּא בֵּית אֶרְבַּעַת סָאֵין - הֲרִי הוּא בֵּית הַפְּרָס, וְעֶפְרוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמִשָּׂא כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ. וְאֵינוּ מְטַמֵּא בְּאֶהֱל; וְכֵן הַמְאָהִיל עַל בֵּית הַפְּרָס הִזְיָה, טְהוֹר.

ג. הַתְּחִיל לְחַרֵשׁ אֶת הַקָּבֵר, וְהִזְיָה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵף, וְקָדָם שְׁיִגְמַר מֵאַה אִמָּה נִעַר אֶת הַמְחַרְשָׁה, אוֹ שֶׁהִטִּיחַ [הַמְחַרְשָׁה] בְּסֻלַּע אוֹ בְּגֵדָר - עַד שֶׁסָּם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס בְּלְבָד; וְהַשָּׂאָר טְהוֹר, שֶׁהֲרִי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשְׁפָּךְ הַמְחַרְשָׁה. חַרָשׁ כְּמוֹ חֲמָשִׁים אִמָּה אוֹ יָתֵר, וְחִזּוֹר [אֶחָד הַפְּסָקָה] וְחַרָשׁ עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמְאָה - הַכֹּל בֵּית הַפְּרָס; הִזְיָה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵף חוּץ לְמֵאָה אִמָּה - מִמֵּאָה וְלַחוּץ טְהוֹר, שְׂאֵין עֲצָמוֹת קָבֵר מְגִיעוֹת לְיָתֵר מִמֵּאָה.

ד. הִזְקַת הָעֲצָמוֹת הַמְכֻסּוֹת - שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שְׁיִנְדַע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְהִזְקַת הָעֲצָמוֹת הַמְּגֻלּוֹת - שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שְׁיִנְדַע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם. הִזְיָה שֶׁסָּ חֲרִיץ [בוֹרוֹ] מֵלֵא עֲצָמוֹת אָדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ עֲצָמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גֵּב קַרְקַע, וְחַרָשׁ עֲצָמוֹת אֵלוֹ עִם הַשְּׂדֵה, אוֹ שֶׁחַרָשׁ שְׂדֵה שְׁאֵבֵד בָּהּ [מִיקוּמוֹ שֶׁל] קָבֵר (אוֹ שְׁנִמְצָא בוֹ קָבֵר) - הֲרִי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס; שְׁלֵא גָזְרוּ טְמֵאָה אֶלָּא עַל שְׂדֵה שְׁנִחְרַשׁ בָּהּ קָבֵר וְדֹאֵי. וְכֵן הַחוּרָשׁ אֶת הַמַּת בְּשְׂדֵה, אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס; שְׁכָּל אֵלוֹ, דְּבָר שְׂאֵינוֹ מְצוּי הוּא, וְלֹא גָזְרוּ אֶלָּא בְּקָבֵר שְׁנִחְרַשׁ, שֶׁהוּא הַדְּבָר הַמְּצוּי.

ה. הַחוּרָשׁ אֶת הַקָּבֵר בְּשְׂדֵה שְׂאֵינָה שְׁלוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שְׂאֵין אָדָם אוֹסֵר דְּבָר שְׂאֵינוֹ שְׁלו; אֲפֵלוֹ שִׁתָּף, אוֹ אָרִיס [- עוֹבַד תְּמוּרַת יְבוּל], אוֹ אֲפִיטְרוֹפּוֹס - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. חַרָשׁ קָבֵר בְּשְׂדֵה שְׁלוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ [הַגּוֹבֵל עִמּוֹ] כַּאֲחַת - שְׁלוֹ, עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס; וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס.

ו. וְנִכְרֵי שְׁחָרָשׁ קָבֵר בְּשְׂדֵהוּ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שְׂאֵין בֵּית פְּרָס לְגוּיִם.

ז. שְׂדֵה בֵּית פְּרָס לְמַעְלָה, וְשְׂדֵה טְהוֹרָה לְמַטָּה, וְשִׁטְפוֹ גְּשָׁמִים מֵעֶפֶר בֵּית הַפְּרָס לְטְהוֹרָה - אֲפֵלוֹ הִיתָה אֲדָמָה וְהַלְבִּינָה, אוֹ לְכֻנָּה וְהָאֲדִימָה [נִשְׁתַּנָּה צַבְעָה לְצַבַּע בֵּית הַפְּרָס] - טְהוֹרָה; שְׂאֵין בֵּית הַפְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְלֹא גָזְרוּ טְמֵאָה אֶלָּא עַל גּוֹשׁ [אַדְמָה] כְּבָרְיָתוֹ.

ח. בֵּית הַפְּרָס הִזְיָה, מִתָּר לְנִטְעַ בוֹ כָּל נִטְעַ; לְפִי שֶׁהַשָּׂרֵשִׁין יוֹרְדִין לְמַטָּה מִשְׁלֹשָׁה, וְלְמַטָּה מִשְׁלֹשָׁה כְּבֵית הַפְּרָס טְהוֹר - שֶׁהֲרִי הַקָּבֵר נִפְרָס [- הַתְּפוֹר] עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה. אֲבָל אֵין זוֹרְעֵין בְּתוֹכָהּ, אֶלָּא זֶרַע הַנִּקְצָר [וְלֹא הַנֶּעֱקָר]. וְאִם זֶרַע וְעַקֵר - צוֹכֵר אֶת גְּרֵנוֹ בְּתוֹכוֹ, וְכוֹכֵר אֶת הַתְּבוּאָה בְּשִׁתֵּי כְּבוֹרוֹת [- נְפּוֹת], וְקַטְנִיּוֹת בְּשִׁלֵּשׁ כְּבוֹרוֹת, שְׁמָא יֵשׁ בְּהֵן עֵצָם כְּשֶׁעוֹרָה; וְשׁוֹרֵף אֶת הַקֵּשׁ וְאֶת הָעֵצָה [קֵשׁ הַקְּטִינִית] שָׁם - גְּזוּרָה, שְׁמָא יֵשׁ בְּהֵן עֵצָם כְּשֶׁעוֹרָה, וְאִם תַּתִּיר לוֹ בְּהִנְיָה, מוֹצִיאָו וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מְרַגֵּל [- מִפִּיץ] אֶת הַטְּמֵאָה.

ט. שְׂדֵה שֶׁהַחֻזְקָה שֶׁהִיא בֵּית הַפְּרָס, אֲפֵלוֹ הִיא בֵּית אֶרְבַּעַת כּוֹרִין, וְאֲפֵלוֹ מְשׁוּכָה מִמְּקוֹם הַטֵּיט הַרְף שְׂאֵינוֹ נִחְרָשׁ וְלֹא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְאֲפֵלוֹ טְהוֹרָה מִקְּפַת אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רֹחוֹתֶיהָ - הֲרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ.

יא. החנות - אין בה משום מדור גוים, אלא אם כן היה דר בתוכה. חצר שהיא טמאה משום מדור העמים, הרי בית שער שלה ואוירה טמאין כמוה. ואין מדור העמים ולא בתי הפרס בחוצה לארץ.

יב. עירות המבלעות בארץ ישראל - כגון סיסית וחברותיה, אשקלון וחברותיה - אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית, אין בהן משום ארץ העמים. וחקת דרכים של עולי בבל טהורות, אף על פי שהן מבלעות בארץ העמים.

יום שישי

הלכות טמאת מת פרק יב

א. טפח על טפח מרבע על רום טפח - מביא את הטמאה וחוצץ בפני הטמאה, דין תורה; שאין קרוי אהל אלא טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה. ביצד? פזית מן המת מנח לאויר, ובצדו כלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהם, ואינן נוגעין בטמאה - אם האהיל עליהם אהל שיש בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה מביא את הטמאה לכלים, וטמאין; היו כלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח - הרי הם טהורים, מפני שהאהל חוצץ בינם ובין הטמאה. הנה למדת, שקשם שהאהל מטמא כל שתחתיו - כך מציל כל שחוצה לו, וחוצץ בין הטמאה ובין כלים שעל גביו; וכן אם היתה הטמאה על גביו, וכלים תחתיו - הכלים טהורין, שהאהל חוצץ בפני הטמאה. היה האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים - הכלים שבצד הטמאה טהורים. וכלים שלמעלה מן אהל זה - כל שבנגד הטמאה, טמא; מפני שהאהילו על הטמאה, ואין שם אהל לחץ [- לחצוין] בפני הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים תחתיו - כל שבנגד הטמאה, טמא; שהרי הטמאה האהילה עליהם, ואין שם אהל שיחץ בפני הטמאה - שכל פחות מרום טפח, כנגיעה הוא חשוב [כאילו נגעה הטומאה בכלים], וטמאה שתחתיו, טמאה רצוצה [- שאין מעליה חלל טפח] היא, כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? בשלא היה האהל אדם או כלים; אבל אדם או כלים שנעשו אהל על הטמאה - בין שהיו הם עצמם אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו כלים שאין מקבלין טמאה כל עקר - הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינן חוצצין בפני הטמאה. ביצד? לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה כלים, אפלו כלי אבנים וכיוצא בהם מכלים שאין למינם טמאה, ואין צריך לומר, אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שבגוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו - הכלים טמאים. ואם היו כלים על גביו, אפלו שלא כנגד הטמאה - טמאים; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו - כל כלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם היה הלוח מנח על גבי ארבע אבנים, או על גבי בהמה ותייה, והיתה טמאה תחתיו - הרי הכלים שעל גביו טהורין.

שָׁבָאוּ [לארץ ישראל] בְּיָרֵךְ [- עם ירקן] - אם יש במקום אחד פחותם המרצופין, מטמא; ואם לאו, אינו מצטרף; שלא גזרו אלא על גוש כבדיתו. מעשה שהיו אגרות באות מחוצה לארץ לבני כהנים גדולים, והיו בהן [בכולו] שיעור של כסא וקסאתים חותמות - ולא חשו להן משום טמאה, לפי שלא היה בחותם מהן פחותם המרצופין.

ד. המביא תנורים וספלים וכלי חרש מחוצה לארץ - עד שלא הסקו [בכבשון], טמאים משום ארץ העמים; משהסקו, טמאים משום כלי חרש שנטמא בארץ העמים, שאינו מטמא אדם וכלים, כמו שבארנו.

ה. המהלך בארץ העמים - בהרים ובסלעים - טמא טמאת שבעה; בים ובמקום שהגם עולה בוצעפו [על גדותיו] - טהור משום נוגע בארץ העמים, וטמא משום אוירה. הנכנס לארץ העמים בשדה תבה ומגדל הפורחין באויר - טמא; שאהל זרוק [- ניד] אינו קרוי אהל.

ו. סוריה - עפרה מטמא בחוצה לארץ, ואוירה טהור; לא גזרו על אוירה. לפיכך, אם היתה סמוכה לארץ ישראל שפה בשפה, ולא היה מפסיק ביניהן, לא ארץ העמים, ולא בית הקברות, ולא בית הפרס - הרי זה יכול להכנס לה בטהרה, בשדה תבה ומגדל; והוא, שלא יגע בגושה. וכן ארץ העמים הסמוכה לארץ ישראל, ואין ביניהן מקום טמא - הרי זו נבדקת [מקבר], וטהורה.

ז. מקום ששכנו בו גוים בארץ ישראל - הרי זה מטמא בארץ העמים עד שיבדק, שמה קברו בו נפלים.

ח. ותרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור [- מגורין] העמים - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וכמה ישוה במקום, והיה צריך בדיקה? ארבעים יום, כדי שתתעבר אשה ותפיל נפל שטמא. אפלו איש שאין עמו אשה - אם שהה ארבעים יום, מדורו טמא עד שיבדק; גזרה משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד, או אשה, או סריס, או קטן בן תשע שנים ויום אחד - עושה [טומאת] - מדור העמים.

ט. מדור גוים שהיה בו עבד מישראל, או אשה, או קטן בן תשע, משמרין אותו שלא יקברו שם נפל - אינו צריך בדיקה. ואת מה הן בודקין - את הביבין [תעלות ניקוח המים] העמקין, ואת המים הסרוחין; וכל מקום שהחזיר והחלדה יכולין להוליך משם הנפל - אינו צריך בדיקה, מפני שהן גוררין אותן משם. מדור העמים שחבר, הרי הוא בטמאתו עד שיבדק.

י. האיצטוניות [- אכסדראות], אין בהן משום מדור גוים, לפי שהיא גלויה, ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה מקומות, אין בהן משום מדור גוים - לפי שאין דירתן קבועה, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הם העשרה מקומות: אהלי הערבים, והסכות, והצריפין, והברגנין [מקום קיבוץ פירות], ותקרה שעל גבי העמודים ואין לה דפנות והן בתי הקיץ, ובית [שלפני ה-] שער, ואוירה של חצר, והמרחץ, ומקום שעושין בו החצים וכלי המלחמה, ומקום הלגיונות [- מרוצת הפרשים].

בו הקף עשרים וארבעה טפחים; ואם אין בהקפו עשרים וארבעה טפחים, טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. זה שהצריכו עשרים וארבעה טפחים, על העקרין שסומכים עליהם חכמים בחשבון כל המשפטים: שכל שיש בהקפו שלשה טפחים, יש בו רחב טפח; וכל טפח על טפח ברבוע, יש באלכסונו טפח ושני חמשין. לפיכך, אם היה בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים - נמצא תחת כל דפנו טפח על רום טפח מרבע ונתר מעט, שחשבונות אלו בקרוב הן; וזו היא צורתו

שבת קודש

הלכות טמאת מת פרק יג

א. כל טפח על טפח על רום טפח - קרוי אהל, כמו שבארנו; וחוצץ בפני הטמאה, ומביא את הטמאה; בין שעשהו להאחיל בין שעשהו מאליו, אפלו שלא היה בידי אדם - הרי זה מביא וחוצץ. כיצד? אחד חר שחררוהו מים, או שרצים, או שאכלתו מלחמת (הקרקע נאכלת) על ידי המלחים שבקרקע, או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן חלל טפח - הרי זה אהל, ומביא וחוצץ.

ב. במה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא. אבל אהל רעוע - אינו מביא את הטמאה ואינו חוצץ בפני הטמאה, מן התורה; אבל מדברי סופרים, מביא את הטמאה ואינו חוצץ. כיצד? שריגי האילנות הסוככים על הארץ, והם הנקראין 'סככות', ואבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, והן הנקראין 'פרעות' - אם יכולין לקבל (לטבול כובד) מעזיבה [שכבת טיט] בינונית, והן עומדין - הרי אלו מביאין וחוצצין, מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא והן נופלין - הרי אלו מביאין מדבריהם, ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.

ג. אלו מביאין, וחוצצין: כלי עץ הבא במדה [מ' סאה שאינו נידט], וכן כלי אבנים, כלי גללים, כלי אדמה הבאין במדה, ופשוטי כלי עור [- ללא בית קיבול], ויריעה וסדין ומפץ [- מצע] ומחצלת שהן עשויין אהלים, ובהמות או חיות בין טמאות בין טהורות; והוא, שיהיה ראש זו בין רגלי זו, ויהיו פלג דבוקות; והעוף ששכנו, והחוטט [- חופר] בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש, ואכלין שאינן מכשרין כדי שלא ישמאו. ירקות המתקמין בימות החמה והגשמים - הרי הן כאילנות, ומביאין וחוצצין; ואלו הן: הארוס, והקיסוס, וירקות חמור, ודלעת ינונית. וכן הסככות, והפרעות, והזיזין והגוזזטריות [סוגי בליטות בכותל], והשוככות, והשקיפין [- בליטות בהר], והסלעין והגחיריים [- שיפוע היוצא מן הקיר], והשנגיין [שיני סלע בראש הר] - כל אלו מביאין וחוצצין.

ד. ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדם, וכלי עץ שאינן באין במדה [- נידים] - מפני שהן ככל הכלים, ומתטמאין; ופשוטי כלי עור, ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן עשויין אהלים, אלא מתוחיין בלבד, ואין להם שפוע ואין שם כתלים; ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאים או

ב. היתה טמאה על גביו [- על הלוח המזכר] - הרי כל הכלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהל חוצץ בפני הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הבאים במדה [- מכילים מ' סאה ואינם נידים] - הרי הם כאהלים, ואינם ככלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמאה.

ג. נטר [עץ] שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף [- יוצא] מכל צדדיו בפותח טפח, והיתה טמאה תחת הנטר - כלים שעל גביו טהורין; טמאה על גביו - כל הכלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה. ואם היה ישן, הכל טמא.

ד. נטר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה הטמאה תחתיו בין שני התנורים - ביניהם בלבד טמא; אבל כלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים; שהרי הן כשני אהלים זה בצד זה. וכן נטר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויוצא מזה טפח ומזה טפח, אבל לא מן הצדדין, וטמאה בצד זה - כלים שבצד השני טהורין.

ה. אדם שנשא כלי כגון מרדע [- מחרישה] וכיוצא בו, והאחיל צד הכלי האחד על הטמאה - אם היה בהקפו טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש - הרי זה מטמא את הנושא, ומביא לו טמאה מדבריהם; גזרו על שיש בהקפו טפח, משום שיש ברחבו טפח. אבל אינו מביא את הטמאה לכלים שתחתיו, ולשאר אדם שיאחיל עליהם ועל הטמאה - עד שיהיה בו רחב טפח. ו. ארונות של עץ שמניחין בהן המת, אינן כקבר; אלא אם יש בין פסוי הארון והמת גבה טפח, חוצץ, והעומד על גבי הארון - טהור מן התורה. ואף על פי שרכ ארונות יש בהם חלל טפח - הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושיהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר.

ז. קורה שהיא נתונה מכתל לכתל, והטמאה תחתיה - אם יש בה [ברחבה] פותח טפח - מביאה את הטמאה תחת פלה; וכל הכלים או האדם שתחתיה טמאין, אף על פי שאין פלה שנה וקצתה [חלק ממנה] פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אהל הוא. ואם אין בה פותח טפח - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, כמו שבארנו. במה יהיה בהקפה [של קורה], ויהיה בה פותח טפח? בזמן שהיא עגלה, שלשה טפחים; ובזמן שהיא מרבעת, ארבעה טפחים.

ח. סאה [כלי מדידה עגול] שהיא מטה על צדה [העגול] באויר [- תחת השמים] - אינה מביאה את הטמאה תחת פלה, עד שיהיה בהקפה ארבעה טפחים ומחצה בקרוב, כדי שיהיה גבה הצד העליון טפח ומחצה, ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח; לפיכך, אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח, והיה בהקפה שלשה - מביאה את הטמאה. וכן עמוד עגל שהוא מטל לאויר, ומנח על הארץ - אינו מביא טמאה תחת דפנו, עד שיהיה

צדו האחד - הרי הכלים שפתחת צדו השני טהורים; שפכר בארנו, שהספינה השטה, אינה מביאה את הטמאה. ח. אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת [- מחצלת] פרוסה, וחבילי [חבליים של -] מטה, והמשפלות [- סלי זבל], והסריגות [רשתות] שפחלונות. ביצר הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים, והטמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו - אף על פי שיש ביניהם אויר, הרי אלו חוצצין, ולא תכנס הטמאה לבית השני; והוא, שלא יהיה שם בסריגות אלו, או בעיני [- חורין] המשפלות, או בין חבל לחבל, פותח טפה - שאם היה שם פותח טפה, תכנס בו הטמאה, כמו שיתבאר.

מכשרין, שדבר טמא אינו חוצץ; ורחים של יד, שהרי היא בכלל כלי אבנים. כל אלו מביאין, ואינן חוצצין. ה. ואלו לא מביאין, ולא חוצצין: הנרעים והירקות המחברין לקרקע, חוץ מן הארבעה ירקות שמנינו; וכפת [- ערימת] הברד, והשלג, והכפור, והגליד, והמלח; והדולג למקום למקום [- רגל כאן ורגל כן], והקופץ ממקום למקום, והעוף הפורח, וטלית המנפנת [ברוח], וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין, ולא חוצצין - שאף על פי שהאחילו, אינו אהל המתקיים. ו. קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף הטלית באבן - הרי זו מביאה את הטמאה. ז. נטר [- גזיר עץ] שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ט"ו אדר ב' ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

אמרו: "לא-תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה" (שם, לה), ענין הפסוק כפי שבא בקבלה: "לא תעשו עול" במשפט המדה. והוא אמרם (ספרא פרשת קדושים) בכאור ענין לאו זה: "לא תעשו עול במשפט", אם לדין (בבית הדין) — כבר אמור; אם כן למה נאמר במשפט? מלמד שהמודד נקרא דין. ושם אמרו: "במדה — זו מדידת הארץ", כלומר מדידתה וחלוקתה, שיעשה את זה כפי מה שמחייבים מופתי התשפרת (חכמת החשבון וההנדסה) בדייק המדות וידיעת הדרךים הנכונים בהם, ואל יעשה את זה בדרך השערה שאין בהם אמת כדרך שעושים רב העם. ומשקל — כולל המשקלות והמאזנים.

המצוה הער"ב — האזהרה שהזהרנו מלהחזיק משקלות ומדות חסרים אצלנו בכתינו ואף-על-פי שלא נשתמש בהם במקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "לא-יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה" (דברים כה, יג), וכן איפה ואיפה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה — למכירה). ולשון גמרא בכא בתרא (פט): "אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו ואפלו היא עביט (כלי) של מימי רגלים". ואל תחשוב שאמרו: "לא-יהיה לך איפה ואיפה, ולא-יהיה לך אבן ואבן" — שתי מצוות, לפי ששני הלואין נאמרו להשלמת דיני המצוה, כדי לכלול שני מיני המדידה שהם המשקל ("אבן") והמדה (מדת הנפח — "איפה"), כאלו אמר: לא

המצוה הר"ח — הצווי שנוצטוינו לצדק המשקלות והמאזנים והמדות ולהקפיד בדייקם, והוא אמרו יתעלה: "מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם" (ויקרא יט, לו). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "מאזני צדק — צדק את-המאזנים יפה יפה; אבני-צדק — צדק את-המשקלות יפה יפה; איפת צדק — צדק את-האיפות יפה יפה; והין צדק — צדק את-ההיין יפה יפה" וכבר ידעת, שאיפה מדת היבש; וההין — מדת הלח. וכל-אלו ענינם אחד, אף-על-פי שנושתנו מיני המדות. לפי שהדבר הזה הנשקל או נמדד אינו אלא שעור כמותו של דבר מסוים. וכל-הסוגים האלה, כלומר: המאזנים והמשקלות ומדות היבש ומדות הלח, נקראים: מדות. והצווי, שנוצטוינו להקפיד בדייק השעורין שמסכם עליהם בכל-סוג מהם — נקרא: מצות מדות. ולשון ספרא (שם): "על תנאי כף הוצאתי אתכם מארץ מצרים — על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות, שכל-המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים; וכל-הכופר במצות מדות כופר ביציאת מצרים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ה' (מבבא בתרא פח).

המצוה הרע"א — האזהרה שהזהרנו מלרמות במדידת הקרקעות ובמדות ובמשקלות, והוא

יומת" (שמות כא, טז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

יום שלישי

מצות לא תעשה רמה.

המצוה הרמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלגזול, והיא לקיחת דבר שאין לנו זכות בו, באנס ובחזקה בגלוי, והוא אמרו יתעלה: "לא תגזול" (ויקרא יט, יג). וכך פרוש בעלי הקבלה (בבא קמא עט:): "לא תגזול" — כענין שנגאמר: "ויגזול את-החנית מיד המצרי" (שמואל-ב כג, כא). ולא זו נפק לעשה והוא אמרו: "והשיב את-הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), אלא שאפלו בטל (עשה פעולה המונעת קיום ה) עשה שבה — אינו לוקה (שלא כבכל לאו הניתק לעשה), [שאיין אדם לוקה ומשלם] לפי שהוא לאו שנתן [שנתק] לתשלומין: שאם שרף את-הגזלה או זרקו לים — משלם מה-שהיתה שוה; ואם כפר בה ונשבע — מוסיף חמש ומקריב אשם, כמו שנתבאר במקומו (מצות עשה עז), וכן נתבאר בסוף מכות (טז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' ופרק י' מבבא קמא.

יום רביעי

מצות לא תעשה רמז.

המצוה הרמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכבוש (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו לבל נחזיק בהם ולא נשלמם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשק את-רעך ולא תגזול" (ויקרא יט, יג). והוא שהגנבה היא לקיחת דבר של הזולת בתחבולה ובהסתרה, והזהרנו ממעשה זה באמרו: "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא תעשה רמד); והגזל הוא לקיחת דבר של הזולת באנס ונחזקה בגלוי כמו שעושים שודדי הדרך, והזהרנו גם על מעשה זה באמרו: "לא תגזול"; והעשק הוא שיהא לזולתך אצלך חוב מסים, כלומר: שנקבע לו אצלך ובאחריותך ממון ואתה מחזיק בו ואינך מוסרו לו בין דרך אנס בין שלא דרך אנס, אלא (דוחהו בטענות) בלך ושוב או ברמיה. והזהרנו גם על מעשה זה באמרו יתעלה: "לא תעשק את-רעך". ובפרוש אמרו בספרא (פרשת קדושים): "לא-תעשק — עשק שהוא של ממון, ואיזה זה

יהיו לך שתי מדות לא במשקל ולא במדה, כדרך שבארנו במצות עשה (רח). ואמרו: "לא-יהיה לך בכיסך אבן ואבן ולא יהיה לך איפה ואיפה" כמו אמרו: "לא-תשיך לאחריך נשך כסף נשך אכל נשך כל-דבר אשר ישך" (שם כג, כ) שהוא לאו אחד, שפלל בו מינים רבים שדן בכלם ענין אחד עצמו. ואין המצות מתרבות בכפל "ולא" אם הענין אחד, כמו שהקדמנו בפלל התשיעי, וכבר קדם לך דומה לזה במצוה המשלימה מאתים ממצות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא-יראה לך חמץ ולא-יראה לך שאר".

יום שני

מצות לא תעשה רמו. רמג.

המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב גבולות הקרקעות, והוא שלא נשנה את-הגבול שבינינו לבין זולתנו עד שיהא אפשר לטוען לטוען (לעצמו) את-קרקע זולתו. והוא אמרו יתעלה: "לא תסיג גבול רעך" (דברים יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אמרו: "לא תסיג גבול רעך", והלא כבר נאמר: "לא תגזול", ומה תלמוד לומר "לא תסיג" מלמד שכל-העוקר תחומו של חברו — עובר בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ? תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ" (שם), בארץ ישראל עובר בשני לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד — כלומר: לא תגזול. הנה נתבאר שלא זו אינו אלא בארץ ישראל.

המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם מישראל, והוא אמרו בעשרת הדברות: "לא תגנב" (שמות כ, טז). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "הרי אזהרה לגונב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו): "אזהרה לגונב נפשות מנין? רבי יאשיהו אומר: מ"לא-תגנב", רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולא פליגי (הם אינם חולקים): מר קא חשב (אחד מתייחס ל) לאו דגנבה ומר קא חשב לאו דמכירה", לפי שאין עונשים אותו על כך עד שיגנוב וימכור, וכשיעבור על שני לאוין אלו — חייב חנק. אמר יתעלה: "וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות

לרכישתו, וזהו לשון הלאו שפא בענין זה, אמר: "ולא תתאנה בית רעף" (דברים ה, יח). ואין שני הלאוין ענין אחד, אלא הלאו הראשון והוא "לא תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי תחבולות), והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "לא תחמד בית רעף" ולהלן הוא אומר: "לא תתאנה בית רעף" — לחיב על התאנה (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני עצמו. ושם אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר: "וחמדו שדות וגזלו" (מיכה ב, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו — הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא תתאנה". ותתחזק בו אהבת אותו הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל מלפיוסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על "לא תחמד" כשירכש אותו הדבר שהיה של חברו שלא היה לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו (שכל זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על "לא תגזול". והתבונן בענין זה במעשה אהאב ונבות (מלכים א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא תתאנה" ובין "לא תחמד".

שבת קודש

מצות עשה קצד.

המצוה הקצ"ד — הצווי שנוצטוינו להשיב את הגזולה עצמה אם היא קיימת בעינה, עם תוספת חמש (אם כבר על גזלתה בשבועה) או לתן דמיה אם נשתנתה, והוא אמרו יתעלה: "והשיב את הגזולה אשר גזל וגו'" (ויקרא ה, כג). וכבר בארו במסכת מכות (טז), שלא דגול הוא לאו שנתק לעשה ואמרו: "רחמנא אמר: לא תגזל (שם יט, יג), והשיב את הגזולה וגו'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרקים האחרונים (מבבא קמא.

הכובש שכר שכיר" (מעכב שכר הפועל) וכן כל הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב הקבוע עליך אף על-פי שלא מסר לך ממון משלו ולא בא לידך אתה ממנו שום ממון, ואף על-פי כן פיון שנקבע לו אצלך חוב הזהרת מלהחזיק בו. וכבר נכפל הלאו בענין זה והביא לדגמא דבר זה בעצמו ואמר: "לא תעשק שכיר" (דברים כד, יד), ענינו: לא תעשוק את השכיר לפי שהוא עני ואביון, כדרך שאמר בו: "ולא תבוא עליו השמש (בלי שתשלם המגיע לו) פי עני הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "לא תעשק שכיר עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזל" מלמד שכל הכובש שכר שכיר — עובר משום: בל תעשק, ובל תגזל, ובל תלין פעלת שכיר, ומשום ביומו תתן שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין אמרו "עני ואביון" אמרו: "ממהר אני להפרע על-ידי (כשמדובר ב) עני ואביון". והעובר על העשק דינו בענש ודין הגזלן שנה. אמר יתעלה: "וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו" (ויקרא ה, כא).

יום חמישי

מצות לא תעשה רסה.

המצוה הרס"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק מחשבותינו בתחבולות איך לרכוש קנין של זולתנו מאחינו, וזהו אמרו יתעלה: "לא תחמד בית רעף" (שמות כ, יז). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "לא תחמד — או (אם-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה), מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה מעשה", הנה נתבאר לך שלא זה מזהיר מלעשות תחבולות כדי שנושיג לעצמנו דבר שחמדנו מרכוש אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים מרבים — שכל זה עברה על "לא תחמד".

יום שישי

מצות לא תעשה רסו.

המצוה הרס"ו — האזהרה שהזהרנו מלתלות (לקשור) מחשבותינו בחמוד רכוש זולתנו ולהתאות לו, לפי שזה יביא לידי עשית תחבולה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ה ואם נכנס לספינה קדם ג' ימים לפני השבת, דהינו בשלישי בשבת או קדם לכן, מתר לילך בה בשבת חוץ לתחום אף אם ידוע לו שמהלכת למטה מ' טפחים או אפילו למטה מג' טפחים*. דכיון שאסור תחומין אינו אלא מדבריהם, לא רצו להתמיר כל כך לאסור בשנכנס לספינה קדם ג' ימים, בין שהוא אינו עושה כלום*, והספינה היא שמוליכה אותו מחוץ לתחום.

ואפילו אם הוא בענין שאפשר שיצטרך* הישראל לחלל שבת בהולכת הספינה*, אפילו במלאכה האסורה מן התורה, מפני פקוח נפש, אעפ"כ מתר לו לנכנס בתוכה קדם ג' ימים, שהרי עכשו הוא נכנס בהתר*, וכשיגיע השבת ויצטרך לעשות מלאכה מפני פקוח נפש מתר הוא ואין כאן חילול.

אבל תוך ג' ימים קדם שבת אסור לנכנס לתוכה אפילו אם היא מהלכת למעלה מ' טפחים, אם ידע שיצטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש, אפילו בדבר שאינו אסור אלא מדברי סופרים, לפי שנראה בנכנס בכונה למקום סכנה כדי שיחלל שבת אחר כך.

ומה שאין חוששים לכך קדם ג' ימים, הוא לפי שג' ימים הראשונים שבשבוע הן נקראים ימים שאחר השבת העבר, ואינם מתייחסים לשבת הבאה*, לפיכך אינו מחיב לזהר בהם שלא לעשות בהם דבר שידע שיצטרך אחר כך לחלל שבת הבאה, שכשיגיע שבת ויצטרך לחללו מפני פקוח נפש מתר הוא, ואין כאן חילול*. משא"כ בג' ימים האחרונים שבשבוע שנקראים ימים שלפני השבת ומתייחסים לשבת הבאה, מחיב הוא מדברי סופרים להזהר בהם שלא לעשות בהם דבר* שידע שיצטרך אחר כך לחלל השבת, שלא יהא נראה כאלו מתפונ בעשייתו כדי לחלל השבת אחר כך:

ביאורים

למטה מג' טפחים – שנחשבת כעומדת על הקרקע מדין 'לכוד', ודומה לרוכב על הקרון שיש בו איסור תחומין²⁷. שהוא אינו עושה כלום – כשם שאין עליו איסור תחומין מחמת שאינו עושה כלום, כן אינו נאסר מחמת שט במים בשבת²⁸, כיון שהספינה היא המשיטה אותו²⁹. וכן אם יצא מחוץ לתחום בשבת ע"י ספינה (בהיתר או בשוגג) אינו נחשב כיוצא לדעת, כיון שלא עשה כלום³⁰.

ואין כאן חילול – גם קודם ג' ימים לא הותר אלא במי שמוכרח לצאת למדברות לחיי נפשו לפרנסתו, אבל מי שאינו מוכרח אסור לו להכניס עצמו למצב שיצטרך לחלל שבת אפילו לדיעה זו המקילה, ודומה למי שיש לו בגד בעל ד' כנפות ועושה תחבולות כדי לפטרו מציצית שראוי לעונש. שלא לעשות בהם דבר – מטעם זה אין לקבוע ניתוח³³ שאינו דחוף תוך ג' ימים קודם השבת, כאשר יצטרך בימים שלאחריו מעקב וטיפול רפואי הנעשה פעמים רבות על ידי יהודים, וכן מצריך לפעמים סיוע ממשי מצד החולה. ובפרט שחלק מהטיפולים אינו כרוך בפיקוח נפש³⁴. ובשלחן שלמה (סעיף ג) הוסיף שאם היום הקבוע של הרופא המומחה הוא רק בימים הסמוכים לשבת הרי

שנחשבת כעומדת על הקרקע מדין 'לכוד', ודומה לרוכב על הקרון שיש בו איסור תחומין²⁷. שהוא אינו עושה כלום – כשם שאין עליו איסור תחומין מחמת שאינו עושה כלום, כן אינו נאסר מחמת שט במים בשבת²⁸, כיון שהספינה היא המשיטה אותו²⁹. וכן אם יצא מחוץ לתחום בשבת ע"י ספינה (בהיתר או בשוגג) אינו נחשב כיוצא לדעת, כיון שלא עשה כלום³⁰. שאפשר שיצטרך – אבל אם ודאי יצטרך נתבאר בסעיף יג שיש להתמיר לכתחילה גם קודם שלושה ימים³¹. לחלל שבת בהולכת הספינה – על ידי סידור ומתיחת המפרשים, ובימינו נוספו בזה הרבה חילולי שבת כמבואר באות הבאה.

עכשיו הוא נכנס בהיתר – המדובר בסעיף זה הוא בישראל הנכנס לספינת נכרי הנוסעת בלאו הכי, או בימי קדם במקרים מיוחדים שאי אפשר להעמיד הספינה בשבת בלב ים, אבל כשהספינה בבעלות הישראל, עליו לסדר נסיעתו באופן שלא יצטרך לחלל שבת, ובפרט בספינות גדולות בימינו שהוא כמעט פסיק רישי' שלא יתכן שיעבור שבת שלימה בלא שיהיה קלקול בא' המכונות ויצטרכו

מקורות

- (27) ראה לעיל אות יז.
 (28) שאסור אפילו בספינה – כשנכנס לתוכה בשבת.
 (29) להלן סעיף ז.
 (30) סי' תה ס"ז.
 (31) ושם הובאו דברי הצמח-צדק בזה.
 (32) להלן סי' רצט ס"ח.
 (33) וכן זירזו לידה במקום שהותר לעשות זירזו ע"י חכם, אלא שלא נשקפת סכנה לעובר או לילודת.
 (34) גם אם יש מקום לשקוט בענין זה, הרי במצב שאיתרע מזלי' וזקוק לטיפול רפואי – עליו להוסיף בזכיות והידור בכבוד

ו ואפלו אם ידוע לו שלא יצטרך לחלל השבת כלל, שהנכרים עושים הכל, מכל מקום אם עקר ההליכה של הספינה הוא בשביל ישראל, כגון שרבה ישראל*, אסור לפנים בתוכה בתוך ג' ימים שלפני השבת אפלו אם היא מהלכת למעלה מי' מפרחים, לפי שמה שהנכרים עוסקים בהולכת הספינה בשבת יש בזה אסור נמור (אע"פ שהם עוסקים מעצמם בלא אמירת ישראל, והם מתכוננים לטובתם לקבל השכר שקצצו להם בעד שיוליכו אותם למחוז חפצם, והרי הם קבלנים לכך, ומתר להניח לקבלן* שיעשה מלאכתו בשבת, מכל מקום פאן) שהישראל נהנה בשבת עצמה מגוף המלאכה שעושה הנכרי בשבילו בשבת (הרי כל המלאכה נקראת על שם הישראל, שאף על פי שהנכרי מתכונן כדי שיגיע לו טובה מזה, מכל מקום פיון שעכשו בשעת עשיית המלאכה יש לישראל הנאה ממנה, הרי היא נעשית בשבילו יותר מבשביל הנכרי, שהנכרי ג"כ מתכונן בשביל הישראל אלא שעושה בן בעד השכר שיתן לו, ואינו דומה לקבלן⁴⁰ המתקן בלים לישראל בשבת שאין הישראל נהנה בשבת עצמה מגוף מלאכה זו אלא לאחר השבת כשיממרו וישתמש בהם), ולפיכך אין התר לעולם לילך בשבת בספינה המהלכת בשביל ישראל, אלא שמפני הסכנה מתר הוא פיון שפבר נכנסו לתוכה ואם לא ילכו בשבת יסתכנו, אם בן אין לפנים לתוכה אלא קדם ג' ימים שלפני השבת מטעם שנתבאר:

ביאורים

באורון או בספינה שרובה נכרים, או לרדת מן הספינה קודם השבת. ובמקום של סכנת נפשות אמיתית דהנוסע - שמתירים לו הנסיעה, על הרב להודיעו שאסור איזה זמן לאחרי כניסת השבת, ליהנות מהמים שבאני, מהאור וכו' (אלא אם כן ישנו חולה באניה שמחללים השבת בשבילו)³⁸.
שרובה ישראל - ואם היה מחצה על מחצה - גם כן אסור, שמן הסתם הוא מכויץ לצורך שניהם³⁹.
ומותר להניח לקבלן - דיני קבלנות שאין גוף הישראל נהנה מהם בשבת (תיקון כלים בנית בית וכד') - נתבאר לעיל סימן רמד, דיני קבלנות נכרי במלאכות שגוף הישראל נהנה מהם בשבת (כגון הדלקת נר או תיקון כלי לצורך השבת) נתבאר להלן סי' רנב טעפים י-יא, ובסי' רעו.

זה מותר, כמו לדבר מצוה, וכן כשכול יסורים יכול לקבוע היתוח בימים הסמוכים לשבת.
שלא לעשות בהם דבר - מטעם הנזכר בסעיף הקודם נהגו בני ספרד שלא למול תינוק שנדחתה מילתו ביום חמישי או שישי, אולם בני אשכנז נהגו למול אפילו בערב שבת³⁵.
שרובה ישראל - נסיעת ספינות ישראליות בש"ק אסורה בתכלית, ואין בזה שום היתר הלכתי, ויעברו עוד כמה שנים עד שיהיו אניות היכולות לנסוע זמן ממושך ללא מגע יד אדם, ואין לדמותה להיתרים המבוארים בסימן זה כמבואר לעיל אות כח³⁶.
כגון שרובה ישראל - ובספינות של ימינו אסור להכנס אפילו קודם ג' ימים, כיון שיחללו עליו שבת בהמתקת המים, הדלקת אור וכו'³⁷, ובפרט שיכול לסדר נסיעתו

מקורות

השבת, (צד נוסף לאיסור זה מצד ביטול עונג שבת ראה לעיל אות ג). ענין זה מבואר על כל פרטיו בלקו"ש חט"ז ע' 518.
(35) יו"ד סי' רס"ב בט"ז וש"ך סק"א וברעק"א שם.
(36) דין הנוסע בה כמחלל שבת בפרהסיא, ובמכתב כ"ק אדמו"ר לא' שנסע באניה בש"ק: במענה על מכתבו בו מבקש תיקון במה שנסע באני' כו' הנה יעשה לו קביעות בלימוד הלכות שבת. . וכן בלי נדר הנה בכל עש"ק יתן איזה פרוטות לצדקה וביום הש"ק גופא יהי' לו שיעור נוסף בלימוד פנימיות התורה היא תורת החסידות. ע"כ. ענין זה על כל פרטיו מבואר בקונטרס באיסור נסיעה באניה ישראלית בשבת שנדפס גם

בשערי הלכה ומנהג ח"ב ע' ל.
(37) ראה להלן סי' רעו אופני האיסור וההיתר בזה, ויש לאסור אפילו ספינה המפליגה בזמנים קבועים בין שיש עליה נוסעים בין שאין, דאין בזה ההיתר של נר לאחד נר למאה, דלא כפי שכתב בשמירת שבת כהלכתה פ"ל סנ"ה, אלא אם כן ימחה בהם בתוקף המתאים שלא יעשו שום פעולה בשבת עבורו.
(38) אג"ק ח"ג ע' שעב, וראה לעיל אות כח ואות לב.
(39) להלן סי' רעו ס"ז.
(40) ראה לעיל אות לה.

חלק ב, דין המפליג בספינה וההולך בשיירא בשבת טעפים ה-ו

שולחן ערוך - הלכות תפילין

ב ואם החליף איזה פרושה שנתנה שלא בביתה המיוחד לה - פסולין:

ג ויש בסדר זה מחלקת שנה בין הגאונים הראשונים, ונחלקו גם כן בזה רש"י ורבננו שם.

רש"י וסיעתו מפרשים דברי חכמים: "שמע" ו"היה אם שמע" משמאל - שמאל זו התחלתה היא מאמצע ראש המניח, ששתי פרושיות הראשונות הן בשמאל ראש המניח, שהוא זמין הקורא, ושתי פרושיות האחרונות הן מאמצע הראש לצד זמיו, שהוא

שמאל הקורא, ותחלת שמאל זו היא פרושת "שמע" ואחריה פרושת "ויהיה אם שמע", ונמצא שפרשת "קדש" הוא בבית החיצון שמשמאל המניח שהוא זמין הקורא, ואחריה "ויהיה פי באף", ואחריה "שמע" מימין המניח שהוא שמאל הקורא, ואחריה "ויהיה אם שמע" בבית החיצון. ונמצא שהקורא לשקורא פדרכו מימינו לשמאלו - קורא אותן פסדרן כמו שהן כתובות בתורה, שפמו שפתיבתן צריכה להיות פסדרן - כך הנחתן בפתיים צריכה להיות פסדרן לגבי הקורא.

ואף על פי שהמניח שני זוגות תפלין פשוט עובר ב"בל תוסיף", אם הוא מתכוון למצוה בשניהם, ואף אם אינו מתכוון למצוה אלא באחת מהן — אף-על-פי-כן אסור מדברי סופרים, מכל מקום כאן שזוג אחד הוא פסול ממה נפשך — אין כאן משום "בל תוסיף" כלל, שהרי לא עשה אלא מצוה אחת, ולא הוסיף כלום בגוף המצוה זו, שזוג השני עומד בפסולו בפני עצמו, ואינו שייך כלל לזוג הכשר, אלא כשהוא מתכוון למצוה בשניהם — אסור מדברי סופרים מפני שנראה כמאוס, כמו שנתבאר בסימן תרנא:

ה ואם אינו יודע לכוון המקום להניח יחד, או שחושש מפני היתרא — גיח של רש"י ויברך עליהן שהן העקר, והן יהיו עליו בשעת קריאת שמע ותפלה, ולאחר התפלה גיח של רבנו תם בלא ברכה, כדי לצאת לדברי הכל.

ואם לבו נוקפו שקרא קריאת שמע בלא תפלין לרבנו תם וסייעתו, והעיר עדות שקר בעצמו — יחזר ויקרא קריאת שמע אחר התפלה פרושת "שמע" ופרשת "והיה אם שמע" שבקה הזכרו מצות תפלין, ואין צריך לומר גם פרושת "ויאמר":

ו מכל מקום, לא כל הרוצה לטל את השם יבוא ויטל, ולא יעשה בן במקום הרואים, אלא מי שמחזק ומפרסם בחסידות, שכיין שהעולם נוהגים כרש"י — נראין להם כיוהרא מי שחושש להחמיר על עצמו בזה, אם אינו מחזק להם שמחמיר על עצמו גם בן בשאר דברים:

ז לא גיח שתי הזוגות בכיס אחד, אלא יעשה שני כיסים וסימן לכל כיס וכיס, שלא יתן של זה בזה, לפי שזוג אחד מהן הוא חל, ואסור להניחו בכיס המיוחד לתפלין, אלא אם בן התנה מתחלה עליו בן בשעה שיחדו לכוף, כמו שיתבאר בסימן מב:

ח וכן לא יחליף הכתמים והרצועות מזה לזה, אלא אם בן התנה מתחלה:

חלק א', סימן לד דין הנחת הפרשיות טעמים ב-ח

אבל רבנו תם וסייעתו מפרשים מה שאמרו חז"ל: "שמע" ו"היה אם שמע" משמאל — שמאל זו התחלתה היא בבית החיצון שמימין המניח שהוא שמאל הקורא, ושם נותנין פרושת "שמע", ואחריה "והיה אם שמע", בבית הסמוך לו המתקרב יותר לימין הקורא. ונמצא שפרשת "שמע" היא בבית החיצון שמימין המניח, ופרשת "קדש" בבית החיצון שבשמאלו. וסימן לדבר הוא "שיינין", דהינו שיינין של "קדש" ו"שמע" אצל שיינין שבצדדי הכתמים החיצונים. ופרשיות "והיה כי יבאך" ו"היה אם שמע" — הן באמצע, וסימן לדבר "היות" סמוכות זו לזו.

ולפי שפתיבתן בסדרן — לדברי הכל, לכן בפרשיות של ד שהן נכתבות בקלף אחד — צריך להניח חלק פרושת "והיה אם שמע", וכתב תחלה פרושת "שמע" בקצה הקלף, ואחר-כך לפניה פרושת "והיה אם שמע".

וצריך להניח חלק כדי תשע אותיות, בסוף שיטה אחרונה שבפרשת "והיה אם שמע", כדי שפרשת "שמע" שבראש שיטה העליונה שבדף שלאחריה תהיה פרושה פתוחה, כמו שהיא פתוחה בתורה.

וכן צריך להניח בסוף פרושת "והיה כי יבאך", להנוהגים להתחיל פרושת "והיה אם שמע" בראש שיטה העליונה, כשאר הפרשיות. אבל להנוהגים לעשותה סתומה, ומניחין לפניה חלק כתשע אותיות בראש שיטה העליונה — אין להם להניח חלק כדי תשע אותיות בסוף פרושת "והיה כי יבאך":

ד והעקר כרש"י וסייעתו. וכן מנהג העולם.

ואף-על-פי-כן, בינו שתפלין אלו פסולין מן התורה לרבנו תם וסייעתו — נמצא שר"י כל ימיו בלא תפלין, לכן כל ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שני זוגי תפלין ויניחם יחד, ויכונן בהתחלתן: באותן שהן פהלכה — אני יוצא ידי חובה, והשאר הן כרצועות בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שני זוגי תפלין, וכן בדרוע. וגיח תפלין של ראש של רש"י למטה לצד הפנים, ושל רבנו תם למעלה מהן (וכן בדרוע).

תורה אור

תוכן הפרק: הטעם שפורים מותר בעשיית מלאכה וגדר שביתת הקב"ה ביום השבת

אמנם לענין איסור עשיית מלאכה הוא דוקא ביו"ט ולא בפורים, וכמאמר רז"ל ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יו"ט לא כתיב.

אמנם על פי כל הנ"ל במעלת פורים לגבי כל שאר הימים טובים, אינו מובן לאידך גיסא, אמאי לענין איסור עשיית מלאכה מצינו מעלה בשאר יו"ט לגבי פורים, שבנ"י לא קיבלו על עצמם איסור מלאכה בפורים.

והענין כי היא הנותנת, כי הנה ענין איסור דעשיית מלאכה שהוא עליית השכל והמדות לשרשן.

והענין הוא, דאדרבה, דוקא מחמת המעלה הנ"ל שבפורים, שבני ישראל הגיעו על ידי מסירת נפש שלהם לאור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, אין בו איסור מלאכה.

דהנה ענין השביתה ומנוחה, איסור עשיית מלאכה, מורה על עליית הכוחות (שכל ומדות) לשרשן. וכמו ענין המנוחה ממלאכה גשמית, דבשעת המלאכה מליש האדם את כוחותיו בעשיית המלאכה, שכוחותיו יוצאים משרשם (ששם הם "בכח") ומתלבשים ביד ובאצבעותיו עד שבאים למצב של "פעולה" והתעסקות בעשיית מלאכה, וענין המנוחה בגמר עשיית המלאכה הוא, שכוחותיו חוזרים לשרשם.

וכן על דרך זה בכל היו"ט, שנמשך בהם בתוספת אור ונילווי, ועי"ז שייך איסור מלאכה ושבתון מהמלאכה, שהוא בחינת עשי', למדרגה העליונה המתגלה אז.

עד"ז הוא ענין השביתה ואיסור מלאכה ביום טוב, להיות שביום טוב מאיר התוספת אור וגילוי בסדר השתלשלות, על כן צריך להיות ענין המנוחה, שהוא בחינת "עלי", היינו שהאדם צריך להתעלות ממדרגתו כדי שיוכל לקבל את המדרגה העליונה של ה"תוספת אור" המתגלה ביום טוב, והתעלות רוחנית זו מתבטאת באיסור ושביתה ממלאכה גשמית.

וכל זה אינו אלא בסדר השתלשלות, דשייך שם מדרגת מעלה ומטה רוחניים.

אבל כל ענין זה, הירידה או העלי' באור האלקי (המחייבת גם אצל האדם, או עשיית מלאכה או המנוחה והשביתה ממלאכה), אינו שייך אלא בהאור האלקי שב"סדר השתלשלות", דשם שייך הענין דחילוקי מדרגות רוחניים, "מעלה ומטה" (כנ"ל).

אבל בעצמותו ומחותו ית' שאינו בגדר עלמין כלל אין שייך כלל בחינת שביתה שהוא עליות המדרגות, שהרי מעלה ומטה שוין אצלו לנמרי, שהעשייה גשמיות עם חכמה עילאה שניהן שוין ממש כלא חשיבי.

הוא יתברך רם ונשא מן העולם היותר עליון לא פחות מרוממותו והבדלתו מהעולם היותר תחתון, להיות שהוא יתברך אינו בגדר העולמות, הרי כולם שווין ממש לפניו, עד שעשי' גשמית עם חכמה עילאה (היינו חכמה של עולם האצילות, שהיא הספירה הראשונה של העולם היותר עליון שהוא עולם אלקי ממש) - שווין ממש, וכלא חשיבי קמי' יתברך.

ולכן גבי שבת נאמר שבת להוי"ה, וכנ"ל בענין רננו צדיקים בהוי"ה.

זהו שגם בשבת נאמר "שבת להוי"ה", עד יו"ט שנאמר בו "רננו צדיקים בהוי"ה", וכנ"ל שזהו לפי שביו"ט מאיר תוספת אור שבגדר השתלשלות (שד' אותיות השם רומזות לחילוקי המדרגות של עשר הספירות), וכן ענין עליית האור לשרשו ביום השבת (שבגלל עלי' זו נמשך ענין השביתה ומנוחה בשבת), הוא לפי שקדושת שבת היא משם הוי' (שבת לה'), אור של סדר השתלשלות.

שזהו ענין השביתה, והוא ענין עליות העולמות, כנודע מענין כי בו שבת בו'.

וכך הוא ענין המנוחה שנאמר אצלו יתברך, "כי בו שבת מכל מלאכתו", דפשוט דלא שייך לפניו יתברך גדר עייפות ח"ו, וכמחז"ל שלא בעמל ברא הקב"ה את עולמו, אלא פירוש מנוחה הוא - עליית כוחותיו יתברך לשרשם ומקורם. דבריאת העולם היתה על ידי גילוי כוחותיו של הקב"ה (שהם עשר הספירות, הנחלקות לשני סוגים דשכל ומדות), משרשם ומקורם אל הגילוי והפעולה, ומנוחה היא - עלייתם חזרה אל שרשם ומקורם.

וזהו גם ענין "עליות העולמות", כי מאחר שכוחותיו יתברך שהם מקור החיות לכל העולמות עולים למקורם, הרי בהכרח שגם העולמות עצמם עולים ממדרגתם למדרגה יותר רוחנית.

כל זה אינו שייך אלא בההארה שבסדר השתלשלות, דשייך שם מעלה ומטה במדרגה.

אמנם כל זה - גדר יציאת וירידת הכוחות משרשם ומקורם, ועלייתם חזרה לשרשם ומקורם - לא שייך אלא בה"הארה" שב"סדר השתלשלות", דשם דוקא שייך "מעלה ומטה", היינו שבסדר השתלשלות יש חילוקי מדרגות ו"מעלה ומטה" בהאור אלקי, דיחנו כפי שהוא נמצא במקורו (שאו הוא בבחינת מנוחה ושביתה הפועל עליית העולמות למעלה ממדרגתם), ויש כפי שיוצא ממקורו להתלבש בעולמות (שאו העולמות יורדים למטה).

ולכן ששת ימים תעשה מלאכה, ואח"כ ביום השביעי - שהוא מדרגה יותר נעלית הרבה - תשבות", להיות עליות העולמות ממדרגה שלמטה למדרגות עליונות יותר.

וזהו החילוק בין ששת ימי המעשה ליום השבת, דששת ימים תעשה מלאכה, דכמו שאורו של הקב"ה הבורא ומחי' את העולמות הוא במצב של ירידה והתלבשות ב"סדר השתלשלות", כך האדם הוא במצב של "התלבשות" בעשיית מלאכה. ואח"כ ביום השביעי תשבות, להיות דביום השבת עולה האור למדרגה יותר נעלית הרבה, שמצד זה נמשך ענין ד"עליות העולמות" שהעולמות עולים ממדרגתם שלמטה למדרגות עליונות יותר (היינו למדרגת האור האלקי כפי שנמצא בשרשו ומקורו), על כן על האדם לשבות מעשיית מלאכה.

הוא יתברך יכול להתגלות בעשי' גשמיות בדיוק כמו בחכמה דאצילות, דחכמה עילאה אינה "קרובה" יותר אליו יתברך מאשר עשי' גשמית, ועל כן פורים מותר בעשיית מלאכה, כי עשיית מלאכה גשמית אינה סתירה לגילוי מהותו ועצמותו יתברך.

במלים פשוטות יותר: דוקא בשמחה שמצד הדעת יש לה מניעה וביטול בעשיית מלאכה, אבל בשמחה שלמעלה מן הדעת, אין העבודה וענין עובדין דחול מניעה וביטול כלל לבחינת השמחה.

ד"ה חייב אינש פרק ח

ולכן בפורים מותר בעשיית מלאכה בו'.

משא"כ בפורים, שבו נמשך מהותו ועצמותו ית' שאינו בגדר עלמין כנ"ל, לא שייך ענין איסור מלאכה. דרך באור של סדר השתלשלות, שיש בו "מעלה ומטה", שייך לומר שכדי לקבל את ה"תוספת אור" צריכים לצאת מן ה"מטה" (הגשמית) ולהיות במצב של "רוחניות" כדי לקבל את האור, דעשיית מלאכה (הטירדא בגשמיות) היא סתירה לגילוי אור עליון רוחני יותר המאיר בשבת ויו"ט; משא"כ מהותו ועצמותו יתברך, שאינו בגדר עלמין כלל, וחכמה עילאה ועשי' גשמית שווין לפניו יתברך כנ"ל, הרי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

בקרום יתפעל בירא' ופחד אלקי' וזהו בחי' שוב, ואנו רואי' ב' עיני' אלה בכל עבודה שבלב באדם למטה בהיות ידוע שיש ב' מיני התכונות בתפלה הא' בבחי' סוכב כ"ע שהוא בחי' קדו"ש שמובדל ומרומם לבדו ומתנשא מימות עולם והיינו למעלה מהיו' בחי' מקור ושרש לחיי העולמי' להשפיע מאין ליש ונק' מלך יחיד קודם שנק' חי העולמיים כו', ודבר זה נפלא מן ההשגה שבמות היינו שלא יש לו תפיס' ממש איך הוא סוכב ומקיף כו' רק שמשגי איך שאין ערוך לעולמו' הנשפעי' מאין ליש לגבי עצמות אלקו' כלל וכי לית מחשב' כו' וזהו בחי' קדוש הוי' כו', ומה יתפעל בלב בבחי' רצוא שהוא האהבה והתשוקה הנפלאה בבחי' התכללו' לצאת מחומר גופו המחשיך כו' להיות נפשו צרורה בצרור החיים העליונים כו' שכל התפעלו' תשוקה וביטול לאי"ן האלקי היינו דוקא כאשר מרחוק ה' נראה לו איך שהוא קדוש ומובדל ומופלא כו', אך מהתכוננו' הב' איך שהוא ית' ממלא כ"ע שהוא כח הפועל האלקי בנפעלי' מאין ליש וכמ"ש שאו מרום וראו מי ברא אלה כו' כאשר יעמיק מחשבתו ודעתו איך שבכל רגע ורגע נמשך חיות העולם ממקור החיים שמחי' את הכל בפ"מ, יתפעל ביראה ופחד אלקי' לפי שכל פחד וירא' בא מצד הקירוב כשהמלך קרוב אליו דוקא וכמו ובאו במערות צורי' מפני פחד ה' כו' והיינו כאשר ההשג' אלקי' נתפסת ונרגשת דוקא בכלי המוח ממש כפי ערכו ונרגש בחוש בהרגשת המוח בחוש הטבעי (כל"א ער דערהרט די זאך אין מוח כו'), וכמ"כ התפעלות הלב בא במורגש גדול בירא' ופחד כרואה מקרוב ממש וזהו בחי' שוב ששב לאחור שהוא כמו הנרתע מאיזה פחד ישוב לאחור כמ"ש וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו' שבדאי זהו שבא אל

והנה יש להבין שרש ענין הנ"ל בענין תשובה ומע"ט ואיך דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא, צדיקייא דוקא (שזהו מה שנתלבש יעקב בכגדי עשו החמודו' לקבל הברכו' דשם אלקים כו' שיתקן שרשו ע"י שם מ"ה דתו"מ דוקא ושיגיע ע"ז תוס' אור ליעקב והוא ע"י התשובה לצדיקי' דוקא שזהו כללות עיקר ענין הנ"ל). דהנה באמת אין זה מובן כלל דצדיקים יעשו תשובה איך שייך התשובה בצדיקי' שלא חטאו מעולם כו'. וגם יש להבין הטעם למה בע"ת גדולי' מצ"ג כנ"ל, וכי בשביל שלא חטאו מעולם יוגרע ממעלת הבע"ת ששב על חטאו כו'. וגם יש להבין מה זה שתלוי תשובת הצדיקי' בביאת משיח דוקא שהוא אתא לאתבא כו'. והנה תחלה יש להקדים בכללות ענין צדיקי' ובע"ת שזהו בחי' מ"ה וב"ן, צדיקי' בבחי' מ"ה ובע"ת בבחי' ב"ן ומשיח אתא כו' היינו לייחד יחוד דמ"ה וב"ן לשלימותו כו'.

ולהבין זה הנה ביאור ענין דבחי' מ"ה וב"ן יובן מענין בחי' רצוא ושוב למעלה, דהנה אנו רואי' בכל הברואי' שיש בהם בחי' רו"ש הסתלקות והתפשטות ויובן זה במלאכי' עליוני' עד הגלגלי' דעשי', דהנה המלאכים אומרי' קדוש וברוך והמה ב' הפכי', קדוש הוא בחי' העלא' להיותו קדוש ומובדל בערך מן ההשגה דלית מחשב' תפיס' ב' כלל וברוך כבוד ה' הוא בחי' המשכה וירידה למטה מטה שיווד ממקומו העליון כו', ומוכרח שמסתעף מהשגות אלה שהן ב' הפכי' ב' מיני התפעלו' שהן ב' הפכי' והיינו רצוא ושוב שמהתכוננו' דקדו"ש יתפעל בבחי' רצוא שהוא בחי' הביטול וההזזה ממקומו ליכלל במקור חוצבו בבחי' אי"ן ומהתכוננו' דברו"ך כבוד כו' יתפעל בבחי' שו"ב מפני שזהו גילוי אלקו' למטה

ברוך מלמעלה למטה כו', ומאחר שההשג' אלקי' זאת נתפס ונרגש בכל מלאך לפי מדרגתו ע"כ בא להתפעלו' ירא' ופחד וזהו בחי' שוב בהתפעלות מורגש"ת דוקא לפי ערך התפעלו' השגתו במחשבה ותפיס' דוקא בגילוי אור מקרוב. וזהו שהשרפי' או' קדוש בבחי' רצוא ביטול בלתי מורגש בהשגתם כלל והאופני' או' ברוך בהתפעלו' מורגשת בהשג' ומדות כו' לפי שהשרפי' הן בעולם הבריאי' דאימ"א עילא' מקננא בכורסייא כו' בבחי' קדו"ש ואופני' ביצי' שהשגתם בבחי' ממלא או' ברו"ך וברעש גדול דוקא ומתנשאי' לעומת השרפי' שאו' קדוש לפי שזהו היפוך ממש שבשרפי' ההשג' נפלא' ובאופני' בא בגילוי ובמורגש ע"כ מתנשאי' לעומת' ולנגד השרפי' ואו' ברו"ך וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקאי בתיובתא

עצמו דוקא היפך ההעלא' והזזה ממקומו בהסתלקו' דבחי' הרצוא כו' (ואע"פ שבפחד וירא' יש ביטול והזזה ממקומו יותר (בל"א ער וְעָרַט צו רִיָּעַט פון אָרַט כו') אבל הוא בתוך תוכו וכמו וארכבותי דא לדא נקשן ולא מבחו"ץ כלל), וזהו מא' אם רץ לבך בהסתלקו' דתשוקה שבלב מצד בחי' ההפלא' באמרו קדו"ש כו' מיד שו"ב כו' באמרו ברו"ך וכמ"ש במלאכי' וחיו' הקדש והחיו' רצוא ושוב שהוא ע"ד הנ"ל בהתבוננו' דסובב וממלא כו', כשאו' קדו"ש מתפעלי' ברצוא מצד העדר ההשג' בקדו"ש העליין באי' לבחי' ביטול לאין לגמרי למעלה מהתפעלות או"ר במורגש כלל מאחר שנפלא ומובדל מהם אך כאשר באין לכלל השג' ותפיס' כמו השג' דבחי' ממלא הנ"ל אומרי'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

[הג"ה]

(* בהעתקתי המאמר הזה נסתפקתי בענין זה כי איך שייך לומר שההבדלה בין טהור לטמא אין שייך לישראל והלא נצטוו לבדוק בסימני חי' ובהמה להבדיל בין החי' הנאכלת דנוגה ובין אשר לא תאכל דג"ק הטמאות וגם איך הנוגה היא הבדלה טמאה הנ"ל ועיקר העבודה הוא בירורי נוגה, ואחר הישוב י"ל כי הפרכת הוא החשמ"ל והמעקה, וחולין שנעשו עטה"ק הוא סנדל השולט בימי החול, ונוגה מבדלת בין קדושה לג"ק היא הבדלה בין טהור לטמא ומ"מ בה עצמה יש טוב, ומה שאיננו מזכירים זה בהבדלה בין שבת לחול כי איננו מקבלים השפע באמצעיתם כ"א באמצעות סנדל רק שאחר קבלתינו השפע אלקית נצטוינו לבדוק ולקרב הטהורים שיכול לעלות למחיצתינו ולהרחיק הטמאים למחיצתם והבירור זה הוא בנוגה אבל הערלה י"ל שעיקרה רע דנוגה לכן כורתים אותם ודוחים אותה לגמרי, וז"ש מה יפו פעמיך בנעלים (שה"ש ז' ב') כי גם נפש הבהמית שלנו כד אתכפיי' ואתהפכא הרע שבה באת לשרשה מאופנים הנ"ל הנק' נעל ועולת בסוד מ"ן למעלה מעלה:

ומעתה מוכן דברי פח"ח מ"ש האריז"ל שסביב היסוד יש לבוש החשמ"ל בחי' פרכת הנ"ל ואח"כ ערלה נוגה הבדלה שבין טמא לטהור וכורתים ומעבירים אותה כו' ונשלם ביאור החלק הראשון בענין העברת הערלה:

ועתה יובן ענין העברת הערלה, שנצטוינו להסיר מעלינו ההעלם הזה שמעלים לגמרי כי איננו שייך אלינו כלל* כמו שאיננו מזכירים בנוסח ההבדלה בין טהור לטמא כו', ועי"ז יזרח ויאיר בנפשותינו אור ה' כי המסך הזה הוא המונע הגילוי כנ"ל: וזהו פי' מילה ל' התגלות מ"ל י"ה התגלות או"א בחי' הביטול שבכח מ"ה שבנפש וז"ש ולא יקרא עוד שמך אברם והי' שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך (בראשית י"ז ה') פי' אב הוא ראשית הגילוי חכמה ורם היינו כמ"ש רם על כל גוים ה' (תהלים קי"ג ד') שהוא רחוק מהם כי קרו לי' אלקא דאלקייא ואומרים על השמים כבודו והיינו מתמת מסך מבדיל דערלה הנ"ל ועי"י המילה ניתוסף בו ה' בחי' התפשטות המורה על הגילוי להיות אורו זורח עד שיקרא אב המון גוים שיתגיירו גרים הרבה הם ניצוצי קדושה שנפלו בקליפות ויתקברו לקדושה ע"י אורו שיזרח עליהם בהסיר מסך מבדיל הנ"ל ולעתיד כתיב אהפוך אל עמים שפה ברורה (צפני' ג' ט') וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר (ישעי' מ' ה') פי' שיעביר מסך מבדיל הנ"ל מכל וכל והי' גילוי אלקות ע"י מדת מלכותו ית' הנק' פי ה' כמשל האותיות שעל ידם מתגלים כל הכחות נפשיות שכל ומדות כו' וזהו ג"כ פי' מילה מ"ל ל' דבור כמו רוח ממללא וכמו שנת"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

המדות והחקר אלק' תמצא, אלא זה נוכל לומר גם באלקות, שכמו שאנו משיגים כעת ענין המדות אנו יודעים שהמדות שייכים לעולמות, ובלא העולם אין אנו יודעים כלל למה הוא ענין המדה כו', אבל ענין החכמה הרי יוכל לישב בפ"ע ולהשכיל השכלות הגם כי לא יש לפני מי לסדר הדברים ולהשפיע לו כלל וכמו רשב"י שישב במערה י"ג שנה, ואעפ"כ ניתוסף אצלו כמארז"ל לגבי ר' פנחס בן יאיר, וע' מזה באריכות בד"ה אשר ברא"ה⁹⁴ אלקי' לעשות, ואדרבה ענין פעולת החכ' כשצריכה לבוא על אמיתות הדבר לשפוט בשכלו אם כך הוא או כך הוא, אז ה"ה שותק לגמרי בהעדר ההשפעה עד שיניח א"ע בהנחה שכך הוא (בל"א איבער לייגין בא זיך גופא אזוי ציא אזוי). ולכן מצינו במשנה דסנהדרין שהיו מזדווגין זוגות זוגות, ויש בזה ב' פירושי' רש"י והרמב"ם⁹⁵, או כל אחד ואחד לעצמו או עם בן זוגו, עכ"פ לא הכל ביחד. ולכאו' למה לא ישבו כל הלילה יחד ויחדיו ימתיקן סוד הדבר לבוא על הענין איך הוא, אלא ע"כ צ"ל שבכדי לבוא על אמיתות הענין יותר טוב שיהי' כאו"א לעצמו מכמו שיהיו כולם יחד, או עם בן זוגו לבד, והיינו שי"ל כי ע"י בן זוגו מאיר ההעלם שלצורך השפעה, ואז יוכל לבוא לידי גילוי מהעלם הכללי שלצורך עצמו, כמשי"ת מזה לקמן אי"ה. עכ"פ היוצא מזה שהחכ' והמדות רחוקים הם זמ"ז בתכלית, הן מצד עצמן והן מצד גילוי בחי' ומדריגותם, וא"כ בכדי שיומשך מבחי' איתן שהוא כמשמעו קשה בחי' העדר ההשפעה, לבחי' נחל בחי' מדות שהם כל מהותם ה"ה בחי' השפעה לזולתו, צריך להיות ממוצע ביניהם.

המשך והחזרים תרל"א

ד"ה משכיל לאיתן האורחי

[[מח]] אמנם בכדי שיומשך מבחי' איתן, שהוא כמשמעו קשה שה"ע העדר השפעה כמשי"ת לקמן אי"ה, לבחי' נחל הוא בחי' מדות, שהרי באמת אין ערוך המדות לגבי המוחין⁹¹ כלל, וכמש"ל בענין המשלים דארי"ה⁹² דחסד לגבי ארי' דחכמה שאין ערוך ביניהם כלל, שז"ע מה שארז"ל אלפי' שנה קדמה תורה לעולם, שענין פי' קדמה אין פי' שקדמה בזמן כ"א קדמה במדרגה, שהרי קודם שנבנה"ע לא הי' גם זמן, שהזמן הוא נברא ומחודש כמו המקום דעולם כו', אלא פי' קדמה הוא כנ"ל במעלה ומדרגה, ולכן מחולקים הם גם בפעולתם, שהרי ענין המדות עד"מ מדת החסד הו"ע השפעת הטוב והחסד, שזהו רק שיש מציאות נברא על מי להתחסד או להתרחם, אבל כשלא יש עדיין מציאות נברא עוד על מי להתחסד או להתרחם הרי מתבטל מהות המדה לגמרי, שהרי כל ענין החסד הוא להתחסד וכשלא יש על מי להתחסד ממילא מתבטל המדה לגמרי, עד"מ כשלא יש עני למי ליתן ממילא מתבטל מדת הנדיבות של זה, ואם הי' נמצא עכ"פ בעולם עני היינו יכולי' לומר שמ"מ מתעורר אצל הנדיב אי' ימצא עני להשפיע לו, אבל קודם שנברא עוד אדם וכ"ש קודם שנבנה"ע לגמרי שמאחר שלא יש כלל למי להשפיע אינו מתעורר המדה כלל וכלל, שהרי ג"ז אינו ידוע עדיין שיהי' עני ושיהי' מדת ההשפעה לעני. אמנם כ"ז הוא באדם, אבל למעלה שייכים בחי' אלו גם קודם שנברא, והגם שנת"ל ובכ"מ בענין זכור רחמיך וחסדיך⁹³ כי מעולם המה הנה הפי' שהם שייכים לעולמות, מ"מ א"א לומר שאם לא העולם הי' מתבטל המדה, שאפשר הי' באופן אחר השפעת

93 שנת"ל ובכ"מ בענין זכור רחמיך וחסדיך: לעיל ד"ה ואתה הרם שם. ובמקומות שנשמנו לעיל בהערה ד"ה: אמנם בכדי שיומשך. 94 וע' מזה באריכות בד"ה אשר ברא: סה"מ תרכ"ח שם ע' ד. 95 ולכן מצינו. דסנהדרין שהיו מזדווגין זוגות. ב' פירושי' רש"י והרמב"ם: ראה בארוכה סה"מ תרכ"ח שם ע' ה. תרכ"ט שם ע' ט.

91 אמנם בכדי שיומשך. אין ערוך המדות לגבי המוחין: בהבא לקמן בפסקא זו ראה סה"מ תרכ"ח ע' ד ואילך. תרכ"ט ע' ט. תרל"ג ח"ב ע' תקמ"א. תרל"ד ע' נד ואילך. עזר"ת ע' קסח ואילך. תש"ח ע' 272 ואילך. ועוד. 92 וכמש"ל בענין המשלים דארי': ד"ה ואתה הרם את מטך (לעיל ע' רפח-ט).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

וְזָהוּ עֲנֵן מֵה שְׁנֵקְרָאוּ גְבוּרוֹת הַנ"ל בְּשֵׁם יְשׁוּעוֹת, דְּזָהוּ גַם כֵּן שְׂכּוּס שֶׁל בְּרָכָה צְרִיף לְהִיּוֹת עַל ה' אֲצַבְעֵיךָ דְּוָקָא. וּמִכָּל שְׂכּוּס בְּכַחַיִּינַת עֲתִיק שְׁהוּ' גְבוּרוֹת דְּשֵׁם הֵן וְדָאֵי כְּלוּלוֹת וּמְיוֹחֲדוֹת בְּהוּ' חֲסָדִים, דְּהָא לֵית שְׂמַלְא בְּהַאי עֲתִיקָא, וְלִכְּן מֵהֵן מִיתוּק כֹּל הַגְּבוּרוֹת שְׁלֵמָטָה, וּכְדוּעַ מֵעֲנֵן אֵין הַדִּינִין נִמְתְּקִין אֲלֵא בְּשִׁרְשׁוֹן, וּכְמוֹ שְׂכָתוּב בְּפָרִי עֵץ חַיִּים כְּבוֹנַת הַשּׁוֹפָר, וְאַף עַל פִּי כֵן נִקְרָא ה' גְבוּרוֹת שְׂבֵהֵן וְעַל דָּן נִמְשָׁף שְׁלִימוֹת פְּעוּלוֹת הַה' חֲסָדִים שְׁתַּחֲלֵק הַשֹּׁפַע בְּכַדֵי שְׂתוּכַל לְהַתְקַבֵּל אֶל הַנְּבָרָאִים, וְגַם עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁף הַחֲסֵד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִהַנְּבָרָאִים בְּפִרְטָא.

דְּהַגְּהָ בְּכַחַיִּינַת הַחֲסֵד שְׁנֵמְשָׁף בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים מִבְּכַחַיִּינַת ה' חֲסָדִים דְּעֲתִיק הוּא בְּכַחַיִּינַת הַמְּשַׁכֵּת חֲסֵד כְּלָלִי לְכָלוֹת הָעוֹלָם, וְהוּא גְבוּרוֹת דְּעֲתִיק שְׁנֵמְשָׁכִים בְּנִעִילָה הוּא שְׁתַּחֲלֵק בְּכַחַיִּינַת הַחֲסֵד לְכָל נְבָרָא בְּפִרְטָא כְּמָה מִן הַחֲסֵד יוֹמְשָׁף לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְגַם עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁף הַחוֹתֵם שְׁלֵא תוֹמְשָׁף הַשֹּׁפַע וְתַתְּפֹשֵׁט יוֹתֵר מִדָּאֵי לְמָקוֹם שְׂאֵין צְרִיף, וְהַיִּינוּ שְׁלֵא תִהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, דְּעַל יְדֵי שְׁנֵמְשָׁף הַחֲסֵד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל יְדֵי בְּכַחַיִּינַת הַה' גְבוּרוֹת, שְׂבֵאָה הַשֹּׁפַעַת הַחֲסֵד בְּכַחַיִּינַת הַגְּבֻלָּה, מִמִּילָא לֵא תִהְיֶה מִזֶּה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, דְּדוֹקָא כְּשֶׁהָאוֹר הוּא בְּכַחַיִּינַת כְּלִי גְבוּל אֲזִי יִתְפֹּשֵׁט בְּיוֹתֵר וְיִכּוֹל לְהִיּוֹת שְׁיִוְמְשָׁף גַּם לְמָקוֹם שְׂאֵינוּ רָאוּי, אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּכַחַיִּינַת הַגְּבֻלָּה אֵינוּ נִמְשָׁף לְמָקוֹם שְׂאֵינוּ רָאוּי.

וְזָהוּ גַם כֵּן עֲנֵן הַה' גְבוּרוֹת, דְּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד לֵא תִהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים מִהַשֹּׁפַעַת הַחֲסֵד שְׁנֵמְשָׁף אֲלֵיו. וְזָהוּ עֲנֵן הַחוֹתֵם דְּנִעִילָה שְׁהַיִּינוּ מֵה שְׁנֵמְשָׁף וְנִחְלַק הַשֹּׁפַעַת הַחֲסֵד בְּפִרְטָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

קִיצוּר. ה' גְבוּרוֹת דְּעֲתִיק מְחַלְקוֹת הַשֹּׁפַע שְׁנֵמְשָׁף בְּמַלְכוּת, גְבוּרוֹת גְּשָׁמִים, ה' מוֹצְאוֹת מְחַלְקִים הַקּוֹל, ה' אֲצַבְעוֹת מְחַלְקִים כַּח הַכְּלָלִי וְעַל דָּן הֵן הַפְּעוּלוֹת, כּוּס יְשׁוּעוֹת דִּיתְבָּא עַל ה' אֲצַבְעֵיךָ, הַחוֹתֵם בְּכַדֵי שְׁהַשֹּׁפַע יַגִּיעַ לְמָקוֹם הָרָאוּי וְלְכָל אֶחָד בְּפִרְטָא.

וְהַגְּהָ שְׂרָשׁ הַהִמְשָׁכָה שְׁנֵמְשָׁף בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת מִכְּתָר מַלְכוּת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁהוּא הָאוֹר וְהַחַיִּינַת מִבְּכַחַיִּינַת חֲסֵד דְּעֲתִיק שְׁנֵמְשָׁף בְּכַחַיִּינַת מַלְכוּת, הָרִי הוּא בְּכַחַיִּינַת אוֹר כְּלָלִי וְלֵא נִתְחַלַּק לְפָרְטִים כְּלָל וְאֵי אֲפִשֵׁר שְׁיִתְקַבֵּל אֶל הַמְּקַבְּלִים, וּבְכַדֵי שְׁיִתְקַבֵּל הָאוֹר בְּמְקַבְּלִים זֶהוּ עַל יְדֵי בְּכַחַיִּינַת ה' גְבוּרוֹת דְּעֲתִיק, שְׁהֵם הַמְּחַלְקִים אֶת הַחֲסֵד לְחַלְקִים, שְׁעַל יְדֵי זֶה יִתְקַיֵּים עֵיקַר אֲמִיתַת הַחֲסֵד שְׁעַל יְדֵי זֶה יִכְלוּ הַנְּבָרָאִים לְקַבֵּל אֶת הַחֲסֵד, וּכְעֲנֵן גְבוּרוֹת גְּשָׁמִים שְׁיִוְרְדִין בְּגְבוּרָה שְׁמַתְחַלְקִים טִיפִין טִיפִין וְזָהוּ תְּכִלִּית וְאֲמִיתִית הַחֲסֵד שְׁעַל יְדֵי זֶה דוֹקָא וְהַרְוָה אֶת הָאֲרֵץ וְהוֹלִידָה וְהַצְּמִיחָה, וְכֵן בְּכַחוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּאָדָם, דְּהַקּוֹל הַיּוֹצֵא מִהַקֵּל הַלֵב הוּא קוֹל פְּשׁוּט וּמַתְחַלַּק לְאוֹתִיּוֹת בְּה' מוֹצְאוֹת הַפָּה אַחֵרָה מִהַגְּרוֹן גִּיכ"ק מִהַחִיף כו' וְהַיִּינוּ עַל יְדֵי ה' גְבוּרוֹת מִנְצַפ"ךְ מְקוֹר הַדְּבוּר, וְכַדֵּאִיתָא בְּהַקְדַּמַת הַזֶּהר בְּעֲנֵן כּוּס יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא, כּוּס שֶׁל בְּרָכָה אֲצַבְעֵיךָ לְמַהוּי עַל חֲמַשׁ אֲצַבְעֵיךָ, וּמְבוֹאֵר שֵׁם שְׁהֵן בְּכַחַיִּינַת ה' גְבוּרוֹת, וְהֵם דוֹקָא נִקְרָאוּ יְשׁוּעוֹת וּכְאֵמְרוּ וְאֵינוֹן חֲמַשׁ אֵיקְרִין יְשׁוּעוֹת, וְעַן שֵׁם בְּפִירוּשׁ הַרַמְ"ז (רַבִּי מֹשֶׁה זְכוֹת) שְׁהֵן ה' גְבוּרוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִיסוּד דְּעֲתִיק.

וְזָהוּ שְׁנֵקְרָאוּ הַה' גְבוּרוֹת ה' אֲצַבְעוֹת, דְּכְמוֹ עַל דְּרָף מְשָׁל הַיָּד הַגְּהָ קוֹדֵם הַתְּחַלְקוּתָהּ לְה' אֲצַבְעוֹת הָרִי הַכַּח כְּלוּל בְּהַ בְּיַחַד כְּלִי הַתְּחַלְקוֹת, וּכְשֶׁמַּתְחַלְקַת לְה' אֲצַבְעוֹת מַתְחַלַּק כַּח הַהוּא שְׁיִהְיֶה לְכָל אֲצַבְעַת כַּח פְּרִטִי מִצּוּמָצֵם בְּפִנֵי עֲצָמוּ זוּ וְנֵר זוּ קְמִיצָה כו' וְכַדֵּאִיתָא בְּגִמְרָא (כְּתוּבוֹת ה. א. וְשֵׁם) דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא לְמִילְתִּיהָ עֲבִידָא וְהַתְּחַלְקוֹת זוּ הִיא בְּכַחַיִּינַת גְבוּרוֹת אֶף ה' גְבוּרוֹת אֵלוּ הֵן אֲמִיתִית הַחֲסֵד, שְׁהַרִי הַיָּד אִם לֵא הִיָּה בְּהַ חֲלוּק הָאֲצַבְעוֹת לֵא הִיָּה יְכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּהַ מְלָאכָה וּפְעוּלָה וְלֵא לְכַתוּב שְׁכָל פְּעוּלוֹת אֵלוּ נַעֲשׂוֹת דוֹקָא עַל יְדֵי הָאֲצַבְעוֹת, נִמְצָא שְׁהַגַּם שְׁהַיָּד עֲצָמָה הִיא כְּלוּלוֹת הַכַּח מִכָּל מָקוֹם אִם לֵא עַל יְדֵי ה' גְבוּרוֹת דְּחִילוּק הָאֲצַבְעוֹת לֵא הִיָּה יְכוֹל לְהִיּוֹת פְּעוּלָה וְהַשֹּׁפַעַת מִהַכַּח שְׂבִיד, וְאִם כֵּן הָרִי ה' גְבוּרוֹת אֵלוּ הֵן שְׁלֵמוֹת פְּעוּלוֹת הַחֲסֵד וּכְעֲנֵן גְבוּרוֹת גְּשָׁמִים הַנ"ל.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהרי"צ

מאמרים תרצ"ב

התעוררות טובה בכירור וזיכוך מדותיו הטבעים לשנות הרגילות שלו ולהתקרב אל הוי' בתפלה ונעשה יקר אצלו קיום מצות ה'. דכ"ו הוא בכחות נפשו המלוכשים באברי הגוף הניזונים מהמאכלים שהוא אוכל, שבהן ועל ידן מתחזק קישור וחבור הנפש עם הגוף, וכאשר בכח האכילה ההיא הוא לומד ומתפלל בכל לבבו ובכל נפשו ומקיים מצות ה' הנה עי"ז מתבררים הניצוצות שבהמאכלים ועולים ונכללים בקדושה ומוסיפים אור⁵⁵. דכ"ז הוא כאשר המאכל הוא מותר ע"פ תורה. אבל מאכלות הבלתי ברורים בהיתר גמור ע"פ התורה ביי"ש⁵⁶ ברורה הנה הגם שלומד ומתפלל בכח האכילה ההיא אינה עולה ונכללת בקדושה. דהנה ארז"ל (יומא דע"ב ב') אריב"ל מאי דכתיב⁵⁷ וזאת התורה אשר שם משה וגו', זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה. דזכה היינו כאשר לימודו בתורה הוא זכה וברורה ביראת ה' דאז הנה כל הוראותיו הם ע"פ תורת ה', אז הנה כל הדברים שמשמש בהם ע"פ הוראותיו נעשו לו סם חיים. ואם לא זכה הנה הגם שלומד תורה אבל הוא אצלו כמו ידיעה שכלית בלבד ושוכח ח"ו על נותן התורה שזהו חכמתו ורצונו ית', ובכח חכמתו ממציא סברות שונות אבל אינם זכים בהבהירות דיר"ש, אז הנה הפסקי הלכות ח"ו נעשה לו סם מיתה. וכמו בגשמיות דכאשר אוכל מאכל טוב מתחזקים כחותיו, וכאשר אוכל מאכל רע אז נחלה ר"ל. וזהו בחמר ובלבנים דק"ו וגו' הם השגות שכלים, וגם זה הנה ע"פ התורה הוא רק דוקא כאשר הם ע"פ קבלה איש מפי איש. וטעם הדבר הוא לפי שהשכל שבתורה הוא שכל אלקי והוא בא רק בקבלה. וכל ענין היגיעה בתורה הוא להיות דברי התורה חקוקים במוחו ולבו והיינו שיהי' כלי אל התורה. וזהו ובלבנים ליבון הלכתא. וכל ליבון הוא ע"י אש. דזהו אש התפלה להלהיב את לבבו באהוי"ר ולהתחנן אל ה' כי יזכה לתורה.

ד"ה יתן לך האלוקים וגו'

והנה כשם שבגלות מצרים הנה ע"י ויאנחו בני"י מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים וזכינו למ"ת, הנה כמ"כ ע"י שקידת העבודה וצעק לבם דגלות זה האחרון יזכו לגילוי פנימי התורה. דהנה אי' בוח"א דכ"ז ע"א, וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ולבנים בלבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, את כל עבודתם כו' בפרך דא משנה. דכל ענין התורה שירדה למטה ונתלבשה בדברים גשמי' הוא בכדי לברר בירורים כמו שהם ע"פ גזירת חכמתו ית'. וכמאמר⁴⁷ מתניתין מלכתא וכמו המלך שגוזר אומר כך וכך, כך המשנה גוזר אומר שזה טמא וזה טהור זה מותר וזה אסור, וכמא'⁴⁸ בחכ' אתברירו. דחכמת התורה מבררת בירורים עי"ז שפוסקת ואומרת שזה מותר וזה אסור, ופי' מותר הוא מה שאינו אסור וקשור בידי החיצונים ויוכל לעלות וליכלל בקדושה. כי הדם הוא הנפש⁴⁹. ומכל מאכל אשר יאכל נהפך לדם ובשר, כי תלת שליטין אינן מוחא ליבא וכבדא⁵⁰ שהם ג' כלים כללי' לג' בחי' נר"ן נשמה במוח רוח בלב ונפש בכבד⁵¹. והם חב"ד חג"ת נה"י. וכמו בגשמי' הרי כל דבר מאכל מתברר בכירור אחר בירור עד שנעשה ממנו דם, שהדם ההוא נכלל בהכבד ומתברר עוד, והמובחר עולה להתברר ע"י הלב, והמובחר עולה להתברר ע"י המוח. הנה כ"ה ברוחני' דנפש בכבד שהוא בחי' נה"י שהן קיום המצות באברים חיצונים כמו הרץ לדבר מצוה⁵² שהוא העבודה בפועל, וכן המייגע את גופו בתורה, והמרעיב עצמו⁵³ להאריך בתפלה ותחנונים. ורוח בלב הוא בחי' מדות חג"ת שהם החיות בקיום המצות ובלמוד התורה וההתעסקות בעבודה שבלב זו תפלה⁵⁴ להתבונן בענין אלקי בבריאה יש מאין ובהשגחה פרטית. ונשמה במוח שהו"ע היגיעה בתורה שמניח כל שכלו בזה ויודע שזהו חכמתו ורצונו ית' ולומד פנימי' התורה בעיון רב להיות הענינים מושגים ונתפסים בשכלו היטב ופועל בו

47 ביצה כח, סע"ב.

48 ראה זח"ב (היכלות) רנד, סע"ב. עין חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ו. יח (שער רפ"ח ניצוצין) פ"ה. שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש א. תניא אגרת הקודש ס"כ (קמד, ב). סכ"ח. ספר המצוות להצ"צ לא, ב. סו, ב. אוה"ת אמור ח"ג ע' תתסג. ספר המאמרים תש"ח ע' 206. תש"ט ע' 55.

49 פ' ראה יב, כג.

50 זח"ב קנג, א.

51 ראה לעיל ס"ע קלא ואילך. וש"נ.

52 ראה טשו"ע או"ח סימן צ סעיף יב. שו"ע אדמו"ר הזקן שם סעיף יג. ועוד.

53 ראה סנהדרין ק, א.

54 תענית ב, א.

55 ראה תניא פ"ו.

56 = ביראת שמים.

57 ואתחנן ד, מד.

המדריגה הראשונה של תשובה עילאה היא, מה שהוא שואף להשתנות לטוב יותר. הרי למרות שבתשובה זו אין משום חרטה על העבר, אך בכל זאת מעורב בה מעמדו ומצבו, ולכן כל שאיפתו היא להשתנות לטוב יותר.

ואילו המדריגה השנייה של תשובה עילאה איננה באה על ידי התבוננות פרטית במעמדו ומצבו הפרטי המעוררת בו שאיפה להשתנות לטוב יותר, כמו במדריגה הראשונה של תשובה עילאה, אלא במדריגות נעלות יותר. המדריגה השנייה של תשובה עילאה היא ענין אחר לגמרי.

השאיפה של המדריגה השנייה של תשובה עילאה היא להיות כפי אמיתת רצונו יתברך, וההנחה הנפשית שלו היא שאם אדם אינו בפועל כפי אמיתת רצונו יתברך, הרי הוא ח"ו היפך רצונו יתברך.

שתי התנועות ההפכיות:

(א) תוקף הרצון להיות כפי אמיתת רצונו יתברך;
(ב) ההנחה בנפש שאם לא כך הרי זה ח"ו היפך רצונו יתברך; מביאות אותו לידי התפעלות, עד לכולת הנפש ממש.

ההבדל שבין שתי השאיפות שבשתי המדריגות של תשובה עילאה, הרי למרות שהוא השכלה עמוקה במהלך כוחות הנפש, מכל מקום יכול כל אחד להבין את הדבר היטב, ומהבנה זו הוא יכול להגיע להרגש מסויים בטוב טעם של שאיפות אלו.

ט. הסבא אומר שאפילו צדיק גמור המתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף, צריך לעשות תשובה שלימה מעומק הלב.

מאמר זה אומר הסבא לפני עשרות מנינים אורחים בעלי בתים, ומאות חסידים, רבנים, שוחטים, בני תורה, בעלי בתים וחסידים פשוטים חוזרים עליו, ועל כולם משפיעה אימרה קצרה וחריפה זו תנועה של תשובה, בכל אחד בהתאם לערכו.

ראיה ומופת חי על כך הוא המכתב שקבלתי עכשיו, זה חמשים וארבע שנים שהלז שמע את המאמר, ועדיין השפעת המאמר נמשכת, בהתעוררותו כזו עם "בכך", שגם צדיק גמור צריך לעשות תשובה ומכל שכן יהודי פשוט.

זהו ברוך השם כוחה של תורת החסידות, שכל מאמר וכל מלה יש בהם כוח מיוחד להחיות ולעורר.

מלים ספורות אלו של הסבא עוררו והחיו מאות לבבות והביאו אותם לדרגות הנעלות ביותר.

מי שניחון בשכל הישר ובכוח ציור בריא ויקח זמן מסויים - כפי שהרבי אומר, שעה גדולה - ויצויר במחשבתו את מהלך הנפש של צדיק גמור, רגשותיו בטוב של אלקות ואיזו שאיפה והשתוקקות לאלקות יש לצדיק עד שהוא מתעלף בהתעלפות של כלות הנפש -

ז. אחד מאנ"ש שי' שהיה הרבה שנים בראש השנה בלובאוויטש אצל הסבא, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כותב לי, שבראש השנה תרמ"א שמע מהסבא במאמר של ראש השנה, שאפילו צדיק גמור המתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף - צריך לעשות תשובה שלימה מעומק הלב.

היה זה מאד נעים לי לשמוע דרישת שלום חיה מהסבא, אימרה שנאמרה לפני חמשים, חמשים וחמש שנים.

כולנו יודעים שתשובה שלימה היא תשובה עילאה, שכן התשובה שענינה היא חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, היא תשובה תתאה. אך תשובה שלימה היא תשובה עילאה.

לכל אדם רגיל שאיפה בחיים, אליה הוא מתגעגע, אליה הוא שואף, וכאשר הוא מגיע אליה - טוב לו.

שאיפתו של כל אחד היא לפי ערך מהותו. גם תוקף השתוקקותו למה שהוא שואף ומדת הטוב שנעשה לו כאשר הוא מגיע לשאיפתו - תלוי במעלת מדריגת החושים וכוחות הנפש.

בכלל לא קל להגדיר חושיו וכשרונותיו של צדיק גמור, במילא קשה לתאר שאיפתו של צדיק גמור. מכל מקום מי שניחון בחוש של העמקה ויש בכוחו להתבונן בשאיפתו של צדיק גמור, יבין שתשובה שלימה של צדיק גמור היא המדריגה השנייה שבתשובה עילאה.

בחסידות מוסבר בטוב טעם הענין של תשובה עילאה וההבדל שבין תשובה תתאה לתשובה עילאה.

נקודתה של תשובה תתאה היא חרטה על העבר וקבלה על להבא. נקודתה של תשובה עילאה היא השאיפה להשתנות לטוב יותר.

שהרי, תשובה עילאה, אודותה מדובר כאן, איננה הענין של חרטה על העבר, כי הרי אין לו על מה להתחרט, אלא היא הענין של שאיפה לטוב יותר.

רק מפאת השאיפה החזקה להשתנות לטוב יותר, במלים עמוקות יותר, מצד ההרגש של הטוב, נעשה אצלו הטוב הקודם שלו - לא טוב, וזה בלבד מביא אותו לצעקת הלב, הלב צועק אצלו בקול פשוט.

ח. זוהי המדריגה הראשונה בתשובה עילאה. הרי למרות שזו צעקת געוואלד של הנפש, בכל זאת אין זה עדיין עצם הנפש. התשובה של עצם הנפש היא במדריגה השנייה של תשובה עילאה. צעקת הלב בלי קול. והיא שאיפת עצם הנפש הבאה בלי שום גילוי של תנועה חיצונית.

כל שאיפה היא פועל יוצא ממהלך הנפש. מי שיכול להיות לו מושג במהלך הנפש של צדיק גמור ולהעמיק דעתו היטב להתבונן בשאיפתו זו יבין שהתשובה השלימה של צדיק גמור היא המדריגה השנייה של תשובה עילאה.

מבין את ההשכלה בהשגה אמיתית - הרי זה כשהוא מרגיש את ההשכלה.

אך כל זה הוא בעולם ההשכלה, כלומר בזמן שהוא שקוע במושכלות, הרי כל הרגש בהשכלה משאיר רושם מסויים למשך כל היום, בהנהגה היום יומית ניכר שהוא עוסק במושכלות.

הרושם של ציור והרהור הוא יותר באופן של חקיקה, הוא ביתר טעם השייך לגופניות מאשר הרושם של העמקת הדעת, שכן הרושם של העמקת הדעת הוא יותר מובדל מן העולם.

שני הרושמים האמורים, גם הרושם של העמקת הדעת וגם הרושם של ציור והרהור, הם שניהם תולדות, וכל תולדה דומה לטבע המולידה.

הטבע של העמקת הדעת הוא קר ומנותק מן העולם, וככל שהעמקה גדולה יותר - הקרירות וההתנתקות מן העולם ומן הגוף גדולות יותר. ואילו הטבע של ציור והרהור הוא חם, גופני וקרוב לעולם.

ממילא גם הרושמים של ציור והרהור ושל העמקת הדעת, דומים בטבעם למקור מוצאם. הרושם של העמקת הדעת יוצר קרירות לעניני העולם ההופכת לאדישות. ואילו הרושם של ציור והרהור הוא חם, אינו יכול להיות אדיש בטבעו והופך לטינה מסויימת לדברים הלא טובים שישנם בעניני העולם.

טעמו של דבר הוא, שכן השכלה, השגה ודעת רחוקות מעניני עולם. מצד עצם מהות טבעה אין להשכלה שום מגע ושום השפעה על העולם ועניניו, ולעולם ועניניו אין שום מגע ושום השפעה על השכלה. זה ההפרש בין השכלה לעבודה.

אך, הציור וההרהור קשורים במדה ידועה עם הגופניות והעולם, ואין הם יכולים להיות אדישים לעניני עולם. הרושם של ציור והרהור הוא חם, ממילא זה מורגש באדם בשתי תנועות: תנועה של השתוקקות לרגש הקודם, וגישה מסויימת לרגש העולם.

הגישה לרגש העולם תלויה בנושא הציור וההרהור, אם הציור וההרהור הם בדבר רע הרי גישתו לעולם היא למלא תאוות גופו בכל מיני רע ועניני תורה ועבודה אינם חודרים למוחו. לא עוזרים כאן לא משפיע ומשגיח טובים ולא ראש ישיבה טוב. ואילו אם ההרהור והציור הם בדבר טוב - הגישה שלו לעולם היא לעסוק בתורה ומצוות ובעבודה שבלב, והדבר מעורר בו סלידה כלפי העניינים הלא טובים שבעולם.

שמיני עצרת ושמונת תורה תרצ"ה

הנה התבוננות זו כשלעצמה היא עמוד אש ועמוד אור שיש בכוחה לשנות כל מהותו של המתבונן, שיתעלה לשעה בדרגה שבאין ערוך.

אכן, העליה של המתבונן היא לשעה בלבד, אין זו הדרגה שלו, אין הוא שייך עדיין לדרגה זו, אך אותם רגעים ספורים שבהם חי בהרגש של הציור שצייר לעצמו, יש בהם משום הופעת אור עליון המשאיר את רישומו וגורם להשתוקקות.

י. הגמרא ביומא⁵ דנה אם מדה טובה מרובה ממדת פורענות, או ח"ו מדת פורענות מרובה ממדה טובה, ובאה לידי מסקנה שמדה טובה מרובה ממדת פורענות. במבול כתוב⁶ "וארבות השמים נפתחו", ובנתינת המן כתוב⁷ "ודלתי שמים נפתח". הגמרא בסוטה⁸ אומרת הלכה פסוקה: "ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות".

בציור שאדם מצייר במחשבתו דבר מה, ומתעמק בו בהרהור חזק, עד שהוא מרגיש בדבר שהוא מהרהר בו, ישנם שני סוגי הרהורים וציורים: ציור טוב וציור רע. מיותר להסביר זאת, ובמיוחד להסביר את הציור הרע שלדאבוננו זו היא הפינה החשוכה בחלק מסויים של אנשים הסובלים לא עלינו מהרהורים רעים ומציורים רעים מסויימים, ובמיוחד בשנים הצעירות. מר מאד לדבר על כך, ורחמנות מרה יותר לשתוק.

החושים והכוחות של ציור והרהור הם מתנה מיוחדת שמעניק השי"ת לאדם, הרי זה המתווך האמיתי המעלה את האדם למדרגה עליונה, מוציא אותו מחיי החולין, מציל אותו מהמהומה והרתיחה השוררות ברשות הרבים ומעמיד אותו ברשות היחיד.

אך, כל האמור הוא כאשר הוא מנצל את הציור וההרהור בדבר טוב, אז זה מעמיד את האדם במדרגה עלילאית. על ידי ציור והרהור, יכול האדם להגיע לרגשות כאלה, בטוב נפשי אמיתי וטהור, שבאמצעות השכל לא יגיע אליהם אף פעם.

השכל הוא מתווך בלבד כדי להבין כל דבר היטב ובאופן יסודי. ואילו הציור וההרהור מעניקים רגש במה שהוא מבין. הרגש שבא בציור והרהור נעלה יותר, בפרטים מסויימים, מאשר הרגש הבא על ידי העמקת הדעת.

יא. הרגש של העמקת הדעת הוא נעלה מאד. אלה שעוסקים במושכלות יודעים את ההבדל שבין השכלה והשגה לבין העמקת הדעת. השכלה והשגה הן הבנה ברורה וטהורה והעמקת הדעת היא הרגש. פעם כבר דיברנו על ההבדל שבין הבנת שכל לבין הרגשת שכל, ואשר חכם אמיתי אינו זו מהשכלה עד שהוא מרגיש אותה, שכן זוהי האמת של ידיעה. מתי נקרא שאדם

(7) תהלים עח, כג.

(8) יא, א.

(5) עו, א.

(6) בראשית ז, יא.

אגרות קודש

בי"ה. רפ"א

ר"ל אחרי האבילות הגדולה בהלקח הוד תפארתינו, אשר לא תסבול המוח כלל ועיקר, וגם בדמע עין לא תפוג ולא תוקל.

אמנם היא הנותנת לנו כח ועוז מישר הדעת לאזור כוחינו להטבת מצבינו הרוחני, ולעודד את אחינו ידידינו ד' עליהם יחיו, להאירם ולהעירם בכל אשר תשיג יד שכלינו. לקוות לחסדי ורחמי א-ל עליון כי יהי בעזרנו בזכות הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר בלי ספק חי חי הנהו אתנו, ומעורר רחמי שמים עלינו, כי יואיל אלקה היות בעוזרי נפשינו עשות רצונו ית'.

עליך אשים ידי, ובך הנני רואה פועל ועושה חרוץ, בעזרתו ית' באם תעזוב העצבות והיאוש הסובב אותך מאז ומקדם, ואם אתי עמי אתה, שמוע בקול אשר נצטוותי, אותה הנני דורש ממך, העת יקרה היא לכל, ומה גם לאלו, אשר הצלחת רבים והפרחתם בידם, בחסדי הא-ל נתונה, אינם רשאים להיות קר עוזב ובודד כמוך היום, רבנו ורבך, אשר העמידוך על האמת והשלום, דורש מאתך כי עבודה עבוד בהרמת התורה, בהדרת ישראל, קרנו וגאונו, ואין לך רשות היות כמו שהנך עד היום.

מקווה הנני קבל מכתביך, אשר יהיו ראויים לשימת לב, פתח מסגר לבבך, עזוב את השפלות והענוה, המטבעות הפסולות, וקח תמורתם עבודה ופועל, התענין בכל אשר תוכל, בוא בכתובים את אחיך ריעיד, אשר רבים המה - יברכם הא-ל - וגם טובים ותאבים לשמוע הוד קול יוצא מלב פנימה, ויאר ה' פניך אליך בכל אשר תעשה ברוי"ג.

[כרך א' עמ' קפה]

וכו' שלו הוא ומאשר מסר נפשו הקדושה עליכם מהידוע לכם ומהבלתי ידוע לכם הנה לכם כל הכבודה הקדושה הזה להתחשב בדגל עם הקודש כיהודים יקרים ומאין בא הקפאון והעדר ההרגשה הלוה אשר לא הרעשתם עולם ומלואה מלחקור ולדרוש מה צוה אבינו הקדוש לכם.

עומד משתומם הנני כל העת ולא ידעתי מה לחשוב ומה גם כי אין מחשבה אחרת אודותיכם ואודות כל ידידינו אניש שיחיי אשר רק הזמן בטרדת הפרנסה ושרשי החיים הביא את כ"ז אבל תורתינו עומדת מעלה מעלה מכל אלו. איש איש מכם יזכור חומו להוד כ"ק מורו ורבו הקדוש ואז יזכה כי חס זכותו הקדוש גם עליו בכל אשר לו ויצליח בכל עניינו.

חיו בטוב ובנעימים וזכרו את אשר לא תשכחו לעד הצליח בכל אוות נפשכם ונפש מורכם ורבים.

הדויש ברגשי אהבת אחים.

[כרך א' עמ' קמד]

קשה לי מאד הדומי הארוכה, וביותר הדבור הקצר והצנום בנמוס, אחרי דומי ארוכה כזו המראה לדעת על כמה דברים, הבלתי נעימים במאד, או שאין מה לדבר - מפני לחיצת הלב והמוח או שאין חפץ לדבר - מפני היאוש ח"ו באור התורה - או שאין כח לדבר - מפני השפלות של שקר - אשר כ"א מהם וכולם יחד והמסתעף מהם פסולים ומאוסים בתורת החסידות ופועלים במאד מאד על מהלך העבודה המסורה ונתונה לכל איש ואיש בכוונת הבורא ית' בבריאתו אותם.

האלקים החפץ בטוב בריותיו, ואשר יתאימו אל תעודתם שיצרים, נתן למו היכולת בוא עד רום המעלות במעלת הנפש שיתגבר הצורה על החומר ויבא לו כנפים אשר על ידן יוכל לצאת מחומריותו וגסותו, והשליבה הראשונה אשר מעמדה בלב הבשר וראשה מגיע השמימה בשליבות משולבות ומקושרות אלו באלו, היא האהבה, אשר פרי מתוק ומועיל בחברת האנושי בכלל וכאשר יבאר העיקרים ... כזאת פגשנו ... גדותיהם ... מה יקרה ... בכל אשר להם.

האבן הטובה הלזו תפיץ אור בהיר כאשר היא נתונה ביד מבין דבר לאשרו איך כלכל מעשיהו, כי הלא לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי אם בהמוצא בו ענין להתענין בו, וכל אחד חייב לראות את עצמו כאלו הוא רק הוא, המחויב בדבר, לזכות את הרבים בכל אשר יוכל, הן בעירו ומקום משכנו, והן בהסביב לו ובכל מקום שידו מגעת. אין לנו בעולמנו אלא השכם ועשות טוב, מבלי התחשב עם מצבינו הפרטי החומרי והרוחני, אשר רבים מאתנו שמים - שוימען - בים התלאות

בי"ה

אל האברכים התמימים יושבי עיר ניוועל,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מה נורא הקרח הקפוא אשר בו נתעלפתם איכם תמימים איכם! תסמר שערות הראש עליכם ועל דרכיכם הלא זה שנה אשר כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הוד כ"ק מורכם ורבים אביכם הוא, ויחיו אבותיכם ואמותיכם באריכות ימים ושנים ברוי"ג, והוא נשא אתכם כאשר ישא איש את בנו הוא הצטער בצעריכם ל"ע ולהביא אתכם לחיים אמיתים לולא הוא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בעזרתו ית' ובמסירות נפשו האצילה והקדושה זכרו נא אי' הייתם כהיום האם לא כבהמות הייתם וכפראי יער נחשבתם היינו ח"ו הולכי שמים בארבע אשר אין בנות להם תורתכם ועבודתכם התורה ותפלה גמ"ח שמירת ש"ק

יהושע ב א-כד

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֹנִן מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם־אֲנָשִׁים מְרַגְלִים חָרַשׁ לְאֹמֵר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זֹנָה וּשְׁמָה רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמֶר לְמִלְךְ יְרִיחוֹ לְאֹמֵר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲפֹר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מִלְךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחַב לְאֹמֵר הֲוָצִיאוּ הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לַחֲפֹר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתְּצַפְּנֵנּוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִזְּ הַמָּה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסָגוֹר בַּחֲשָׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי

רש"י

על הספר. וכיוצא בו (שמואל ב ב ל): ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל, והלא עשהאל בכלל היה, ולמה יצא, אלא שהיה קשה כנגד כולם, כיוצא בו (מלכים א יא א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה, והלא בת פרעה בכלל היתה, ולמה יצאת, אלא שהיה מחבבה כנגד כולם, וכלפי חטא שהחטיאה אותו יותר מכולן, כך שנויה בספרי (עקב נב): אשה זונה. תרגם יהונתן: פונדקיתא, מוכרת מיני מזונות: (ב) לחפור. לרגל, כמו (איוב לט כט): משם חפר אוכל: (ד) ותצפנו. יש מקראות מדברים על הרבים כיחיד, לפי שמיהרה בהטמנתם, ובמקום צר, כאילו היה יחידי, ומדרש אגדת תנחומא (שלח א) יש: פנחס וכלב היו, ופנחס עמד לפנייהם ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך. דבר אחר: ותצפנו, כל אחד ואחד בפני עצמו, ודוגמתו מצינו (משלי כז ט): שמן וקטרת ישמח לב, ולא

(א) וישלח יהושע וגו'. על כרחי אני צריך לומר שבתוך ימי אבל משה שלחם, שהרי לסוף ג' ימים שתמו ימי אבל משה עברו את הירדן, שמשם אנו למדים שמת משה בז' אדר כשאתה מונה ל"ג למפרע מיום שעלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, ועל כרחך משנשתלחו המרגלים לא עברו את הירדן עד יום החמישי, שנאמר: וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים בו כלילה, ויעברו ויבאו אל יהושע בן נון וישכם יהושע כבוקר ויסעו מהשטים, הרי יום ד', וילינו שם טרם יעברו, נמצא שלא עברו עד יום ה': חרש. ברז, כך תרגם יונתן, אמר להם עשו עצמכם כחרשים, כדי שלא יסתירו דבריהם מפניכם. דבר אחר: חרש חרס, הטעינו עצמיכם קדרות, כדי שתהיו נראין כקדרין: ראו את הארץ ואת יריחו. והלא יריחו בכלל היתה ולמה יצאת, אלא שהיתה קשה כנגד כולם, לפי שהיתה יושבת

מצודת ציון

(א) מרגלים. ענין חיפוש כמו (דברי הימים א, יט א) לחקר ולהפך ולרגל: חרש. ענינו מחשבה, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה: זונה. מוכרת מזון: (ב) הנה. להעיר הזאת: לחפור. לרגל ולחפש, כמו (איוב לט כא) יחפרו בעמק, על שם שהמחפש דבר מה בקרקע חופר בה: (ד) ותצפנו. הסתירה אותו, כמו (משלי ב ז) יצפן לישרים: כן. ענינו אמת, כמו (שמות י כט) כן דברת: מאיזה מקום: (ה) אנה. לאיזה מקום:

מצודת דוד

(א) מרגלים חרש. מחפשים מחשבות הבריות, אם נמס לבבם: לאמר. רצה לומר: וכה אמר: (ד) ותצפנו. כל אחד במקום מיוחד, כי יותר נוח להטמין אחד אחד: האנשים. אשר תשאלו עליהם: ולא ידעתי. בעת בואם:

אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁיָגוּם: וְהָיָא הַעֲלֹתָם הַגָּגָה
וּתְטַמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכּוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דְּרָךְ
הַיִּרְדָן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשְּׁעָר סָגְרוּ אַחֲרָי כַּאֲשֶׁר יֵצְאוּ הַרְדָּפִים אַחֲרֵיהֶם:
ח וְהָמָּה טָרֵם יִשְׁכְּבוּן וְהָיָא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וְהָאִמֹר אֶל־הָאֲנָשִׁים
יְדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ
כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מִי יַם־סוּף
מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשֹׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֵבֶר
הַיִּרְדָן לְסִיחֹן וְלַעֲזוּג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמָּס לְבַבְנוּ וְלֹא־קָמָה
עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מַמְעַל
וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת: יב וְעַתָּה הַשְּׁכַעְוֵנָא לִי בִיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד
וְעָשִׂיתֶם גַּם־אִתָּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֲמַת: יג וְהַחִיתֶם
אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אֲחִי וְאֶת־ (כתיב אחותי) אֲחֹותֵי וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם
וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמּוֹת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחֲתִיכֶם לְמוֹת
אִם לֹא תִגִּדוּ אֶת־דְּבַרְנוּ זֶה וְהָיָה בְּתַת־יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ

רש"י

אמר ישמחו לב: (ו) בפשתי העץ. פשתים
בגבעוליהן: (ז) על המעברות. מקום מעבר
המים, שהיו סבורים שחזרו לאחוריהם אל
ערכות מואב, והירדן מפסיק בינתיים: והשער
סגרו. השוערים: (יא) ולא קמה עוד רוח

מצודת ציון
(ו) הערוכות. מלשון עריכה וסדור: (ז) על. ענינו כמו
עד, וכן (בראשית מט יג) וירכתו על צידון: המעברות. מקום
מעבר הירדן: (ח) עליהם. ענינו כמו: אליהם, באל"ף:
(ט) אימתכם. מלשון אימה ופחד: נמגו. נמסו:
(י) הוביש. מלשון יבש: החרמתם. ענין מיתה וכליון:

מצודת דוד
(ה) ויהי השער. רצה לומר, בעת בוא זמן סגירת שער
העיר, כאשר חשך היום: כי תשיגום. היות זה מקרוב
יצאו: (ו) ותטמנם. הוסיפה להטמינם במקום יתר
נסתר: בפשתי העץ. בפשתים שהם עדיין בתוך העץ,
והם הקנים של פשתן: הערוכות. בכדי שלא ירגישו שיש
מי טמון שם: (ז) אחריהם. כן חשבו הרודפים לפי

דעתם: סגרו. לפי שרצו לבקשם עוד בעיר, לזה סגרו שומרי השער את השער, שלא יצאו מעתה: (ח) והמה.
המרגלים: (ט) וכי נפלה וכו'. ולא נעצר כח להלחם בכם: (יא) ולא קמה וכו'. רצה לומר, כל איש רוחו נמוכה
ושפלה: הוא אלהים. אם כן היכולת בידו על כולם: (יב) ועתה. הואיל והדבר ברור: חסד. היות כי עדיין לא עשיתם
לי טובה מאומה: ועשיתם וכו'. לזה גם אתם עשו חסד עם בית אבי מבלי הקדמת טובה מהם: אות אמת. סימן
אמיתי, למען ידעו כל ישראל לבל ישלחו בנו יד: (יד) נפשנו וכו'. אם מי ירצה לשלוח בכם יד, נמסור עצמנו
למיתה בכדי להציל אתכם: את דברנו זה. את האות שאת מבקשת ונתנה לך, כי אם תגידי לגלות האות, הרבה
יעשוהו להציל עצמם: חסד ואמת. היות את עשית עמנו חסד אבל צפית לתשלום גמול, אבל אנו נעשה עמך חסד
של אמת מבלי תקות תשלום גמול:

חסד ואמת: טו ותורדם בחבל בעד החלון פי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו בכם הרדפים ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: זי ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הנה אנחנו באים בארץ את תקנת חוט השני הנה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואת אבך ואת אפך ואת אחיך ואת כל בית אבך תאספי אלך הביתה: יט והיה כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה אתך בבית דמו בראשו אמר תהיה בו: כ ואם תגיד את דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר השבעתנו: כא ותאמר בדבריכם פן הוא ותשלחם וילכו ותקשר את תקנת השני בחלון: כב וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל הדרך ולא מצאו: כג וישבו שני האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אליהושע בן נון ויספרו לו את כל המצאות אותם: כד ויאמרו אליהושע פי נתן יהוה בידנו את כל הארץ וגם נמגו כל ישרי הארץ מפנינו:

רש"י

העיר, שתכירו האות ותחיוני: (טו) ותורידם בחבל בעד החלון. באותו חבל וחלון היו הנואפים עולין אליה. אמרה: רבוננו של עולם, באלו חטאתי באלו תמחול לי (זכחים שם): (טז) עד שוב הרודפים. ראתה ברוח הקדש שישבו לסוף שלשת ימים (ספרי דברים כב):

(יז) נקיים אנחנו. הרי אנו תולין הדבר כך לעשות האות הזה: (יח) את תקות. לשון קו וחבל: (יט) דמו בראשו. עון הריגתו על ראשו תהא, כי הוא יגרום מיתתו: דמו בראשו. עון הריגתו תהא עלינו: (כג) ויעברו. את הירדן:

מצודת דוד

(טו) בעד החלון. כי שערי העיר סגרו: בקיר החומה. פני החלון אל מחוץ לחומה: (טז) פן יפגעו. כשתלכו עתה לדרכיכם, פן יפגעו בכם הרודפים בשובם: שמה. בהר: (יז) נקיים. רצה לומר, רוצים אנחנו להיות נקיים מעון בטול שבועה, ולזה נפרש הדבר היטב: (יח) אנחנו באים. רצה לומר, בעת נבוא בארץ: הנה. אשר הורדתנו בו: תקשרי. להיות לאות וסימן: בו. מוסב על החלון ורצה לומר, דרך בו: (יט) דמו בראשו. רצה לומר, עון מיתתו על עצמו כי פשע בנפשו: ואנחנו נקים. כי לא היה מהאפשר לשומרו מן המיתה: (כ) זה. הסימן והאות הזה: (כא) כן הוא. רצה לומר, זהו הדרך הנכון: ותשלחם. לפי שהלכו אל ההר בעצתה, אמר ותשלחם: ותקשור. בעת שבאו ישראל בארץ: (כד) כי נתן. במקרא שלפניו נאמר שספרו המוצאות אותם, וכאשר תמו לספר, אמרו הנה תכלית הדבר הוא כי נתן ה' וכו':

מצודת ציון

(טו) בקיר. בכותל: (טז) יפגעו. ענין פגישת: ונחבתם. מלשון מחבואה, ורצה לומר, תסתרו במקום מחבואה: (יח) תקות. מלשון קו וחבל, וכן (ישעיהו מד יג) נטה קו: השני. רצה לומר, צבוע בצבע אדום, כמו (שמות כה ד) ותולעת שני: תאספי. ענין הכנסה, כמו (שופטים יט טו) ואין איש מאסף אותם: (כג) המוצאות. מה שקרה להם:

דברי הימים א ב א-נה

ב א אֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה יִשְׁשָׁכָר וּזְבֻלוֹן: ב דָּן יוֹסֵף
 וּבְנֵימֹן נַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר: ג בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה שְׁלוּשָׁה נוֹלָד לוֹ
 מִבֶּת-שׁוּעַ הַפְּנִיעָנִית וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ: ד וְתָמָר
 כָּלְתוּ יְלָדָהּ לוֹ אֶת-פְּרִץ וְאֶת-זֶרַח כָּל-בְּנֵי יְהוּדָה חֲמִשָּׁה: ה בְּנֵי-פְרִץ חֲצֵרוֹן
 וְחֲמוּל: ו וּבְנֵי זֶרַח זְמָרִי וְאִיתָן וְהִימָן וְכַלְכַּל וְדָרַע כָּלֶם חֲמִשָּׁה: ז וּבְנֵי פְרָמִי
 עֶכָר עוֹכָר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָעַל בְּחָרָם: ח וּבְנֵי אִיתָן עֲזַרְיָה: ט וּבְנֵי חֲצֵרוֹן
 אֲשֶׁר נוֹלְדוּלוֹ אֶת-יִרְחֵמָאֵל וְאֶת-רָם וְאֶת-כְּלוּבִי: י וְרָם הוֹלִיד אֶת-עַמְיַנְדָּב
 וְעַמְיַנְדָּב הוֹלִיד אֶת-נַחֲשׁוֹן נְשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה: יא וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת-שְׁלֹמָא
 וְשְׁלֹמָא הוֹלִיד אֶת-בְּעוֹז: יב וּבְעוֹז הוֹלִיד אֶת-עוֹבֵד וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת-יֵשִׁי:

רש"י

(ז) ובני כרמי עכר. ולמה אני קורוהו עכר
 והלא עכן שמו (ומפורש) לפי שהוא עכר את
 ישראל שעבר על החרם ונפלו על ידו ל"ו אלף
 איש והוא מה שפירשתי שכל מה שיכול לספר
 בגנות מספר (ואעפ"כ) (ס"א ועל כן לא) יצא
 מלכות מהם: (ח) ובני איתן עזריה. כמו ובני
 דן חושים (בראשית מ"ו): (ט) ואת כלובי. זהו
 כלב כמו שמוכיח למטה וכלב בן חצרון ובספר
 (שמואל א' כ"ה) כתיב והוא כלבי ותרגום מדבית
 כלב וכך תרגום כלבי מחזיק היה ומתפאר
 בעצמו שאין מיוחס בכל שבט כמוהו כלומר
 אם שמואל נתן לו מלוכה (לי תבוא המלוכה) ועל
 כן נאמר מי דוד ומי בן ישי היום רבו עבדים
 שהרי יצא מרות המואביה וירחמאל אחיו נשא
 נכרית כמ"ש למטה וזה כלובי מתנשא ומתגאה
 (בכל) אשר נשאו לבו: (י) נחשון נשיא בני
 יהודה. לא בא לפרש אלא מפני כבודו של
 דוד: (יא) ושלמא הוליד את בעוז. רבותינו
 אמרו אבצן זה בעוז ותימה יש היאך יכול

(ג) רע בעיני ה'. מפורש בב"ר שהיה חורש
 בגנות (ומערה לאשפות) בא עליה שלא כדרכה:
 (ד) ותמר כלתו. תמיה אני היאך מזכיר גנות
 זקינתו של דוד: (ו) ואיתן והימן וכלכל
 ודרע. כולם בימי דוד ובימי שלמה היו והיו
 חכמים ביותר ועל זה נאמר (מלכים א' ה') ויחכם
 מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע
 בני מחול, להלן לענין חכמת שלמה נופל לשון
 זה דרדע אע"פ שנקרא דור דיעה בשביל
 חכמתו נתחכם שלמה מכולם ומה שאמר
 האזרחי אל"ף יתיר כמו הזרחי (במדבר כ"ו)
 מזרח יצא ובהרבה מקומות נכנסת האל"ף
 בתיבה ואינה נקראת ודוגמתו (איוב ג) ואחותי,
 והאזניחו (ישעיה ט') וכן והאספסוף (במדבר י"א)
 ופעמים נחסרת כמו ותמרו (שמואל ב' י"ט) ויכו
 הרמים (לקמן ב' כ"ב) כמו הארמים ופסיקתא
 דורש מכל אדם זה אדם הראשון איתן זה
 אברהם הימן זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע
 זה דור המדבר מחול שמחל להם מעשה עגל:

מצודת ציון

(ז) עוכר. ענין בלבול והשחתה כמו עכרתם אותי (בראשית
 לד): מעל. ענין חטא ופשע: (ט) כלובי. הוא כלב:

מצודת דוד

(ג) בני יהודה. לכבוד דוד מייחס את שבט יהודה
 בראשונה: רע בעיני ה'. כי חטא לו ולזה המיתו עד לא
 השלים ימיו: (ו) ובני כרמי. כרמי היה בן זבדי והוא
 זמרי בן זרח ואף שאחד היה אמר ובני כי כן דרך ל' המקרא כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ו) ורבים כמוהו: עכר.
 הוא עכן וקראו לגנאי כאמור כי היה עוכר ישראל בדבר אשר מעל בחרם בימי יהושע ועי"ז נס ישראל לפני האויב
 ונפלו בחרב: (י) ורם הוליד. מפני כבוד דוד הקדים לספר יחוסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור:

יג ואִישֵׁי הוֹלִיד אֶת־בְּכֹרוֹ אֶת־אֱלִיָּאב וְאֶבְיָנָדָב הַשְּׁנִי וְשִׁמְעָא הַשְּׁלִישִׁי:
 יד נְתַנְאֵל הַרְבִּיעִי רְדִי הַחֲמִישִׁי: טו אֶצֶם הַשְּׁשִׁי דָּוִד הַשְּׁבַעִי:
 מז (כתיב ואחיותיהם) ואחיותיהם צרויה ואביגיל ובני צרויה אבשי ויואב
 ועשהאל שלשה: יז ואביגיל ילדה את־עמשא ואבי עמשא יתר הישמעאלי:
 יח וכלב בן־חצרון הוליד את־עזובה אשה ואת־יריעות ואלה בניה ישר ושוב
 וארדון: יט ותמת עזובה ויקחלו כלב את־אפרת ותלד לו את־חור: כ וחור

רש"י

וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי: (יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה ששמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה: (יט) ותלד לו את חור: (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. צא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דכתיב (יהושע י"ד) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעשה בצלאל כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים וכתיב (שמות ל"ו) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מ"ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י"ח שנה הרי מ' שנה חסר אחת נמצא שכל אחד מהם היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו:

מצודת ציון

(יג) ואישי. הוא ישי: (יז) יתר הישמעאלי. הוא יתרא הישראלי האמור (בש"ב) ונקרא הישמעאלי על שהתגורר בארץ ישמעאל ולדעת שהוא מבני ישראל נקרא הישראלי:

אז לא היה יכול לומר ואחיותיהם צרויה ואביגיל כי לאליהו לא היו אחיות לא מן האב ולא מן האם וכמ"ש (בש"ב) (אולם רז"ל לא אמרו כן: (יח) וכלב בן חצרון. מפני כבוד כלב שהיה נשיא הקדים גם אותו לירחמאל הבכור: הוליד את עזובה אשה. הוליד בנים מן עזובה אשתו ומן יריעות וכן כצאתי את העיר (שמות ט) ומשפטו מן העיר: ואלה בניה. של האחת, והיא עזובה:

להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי הארץ ובוועז בנו שהוא אבצן בכניסתו לארץ נולד ומיציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה וחכמים אמרו בשעה שבא בוועז על רות והרתה מיד מת בוועז ואבצן היה שופט לאחר מות יפתח דכתיב (שופטים י"ב) וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ועל זה אני תמיה שהרי מצינו באברם שהוא אמר לאחר שנצרר דמו וכו' ואמר הלבן מאה שנה יולד ואיך הוליד בוועז בן ג' מאות שנה וי"ל על כן אמר (רות ד') ויתן ה' לך הריון דוגמתו ויראהו ה' (דברי ל"ב): אבצן. אב לכל הצנונים שהרי אשה בחורה שכבה אצלו ונצטנן ולא נגע בה (סא"א): (יג) ואישי הוליד את בכרו. מלא אל"ף כלומר איש גבור חיל: (טו) דויד השבעי. מלא יו"ד מפני כבודו של דוד ועתה מצא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו: (טז) ואחיותיהם צרויה ואביגיל. מפני כבודו של דוד שהיו בני אחותו גבורים ואנשי חיל ושרים כך מפורש: (יז) יתר הישמעאלי. (ובשמואל ב' י"ז) כתוב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגתי (שם ב' ו') וכן (מלכים א' ו')

מצודת דוד

(טו) דויד השביעי. ולא זכר השמיני שהוא אליהו, שהקימו דוד לנגיד על יהודה ויתכן לומר שאליהו היה מאשה אחרת צרויה ואביגיל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב ואם יחשוב עמהם גם את אליהו

הוֹלִיד אֶת־אוֹרֵי וְאוֹרֵי הוֹלִיד אֶת־בְּצֻלָּל: כֹּא וְאַחַר בָּא חֲצֹרֹן אֶל־בֶּת־מְכִיר
 אָבִי גִלְעָד וְהוּא לְקַחָהּ וְהוּא בְּנֵי־שֵׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־שָׁגוֹב: כֹּב וּשְׁגוֹב
 הוֹלִיד אֶת־יָאִיר וַיְהִי־לוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד: כֹּג וַיִּקַּח
 גִּשׁוּר־וְאָרָם אֶת־חֹת וַיָּאִיר מֵאֲתָם אֶת־קִנְתָּ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ שֵׁשִׁים עֵיר כָּל־אֵלֶּה
 בְּנֵי מְכִיר אָבִי־גִלְעָד: כֹּד וְאַחַר מוֹת־חֲצֹרֹן בְּכָל־ב אֶפְרָתָה וְאִשְׁתּוֹ חֲצֹרֹן
 אָבִיהָ וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אֲשָׁחֹר אָבִי תְקוּעַ: כֹּה וַיְהִי בְנֵי־יִרְחֵמָאֵל בְּכוֹר חֲצֹרֹן
 הַבְּכוֹר רָם וּבוֹנָה וְאָרָן וְאַצֵּם אַחִיהָ: כֹּו וַתְּהִי אִשָּׁה אַחֶרֶת לִירְחֵמָאֵל וּשְׁמָהּ
 עֲטָרָה הִיא אִם אוֹנָם: כֹּז וַיְהִי בְנֵי־רָם בְּכוֹר יִרְחֵמָאֵל מֵעֵץ וַיְמִין וַעֲקָר:
 כֹּח וַיְהִי בְנֵי־אוֹנָם שְׁמִי וַיִּדַע וּבְנֵי שְׁמִי נָדָב וְאֶבְיָשׁוּר: כֹּט וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ
 אֶבְיָשׁוּר אָבִיחֵיל וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַחָבָן וְאֶת־מוֹלִיד: ל וּבְנֵי נָדָב סֵלָד וְאַפְּיִם

רש"י

וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן:
 (כד) בכלב אפרתה. על שם (כלב) אשתו קראו
 את העיר (כלב) אפרתה: ותלד לו את אשחור
 אבי תקוע. לאחר מיתת חצרון: אבי תקוע.
 שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה:
 (כה) ויהי בני ירחמאל בכור חצרון. לפי
 שהפסיק במשפחתו של כלב ע"כ הוצרך לומר
 בכור חצרון בכור ירחמאל, בכור של ירחמאל:
 (כו) ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה
 עטרה. לפי פשוטו ישראלית היתה וביבמות
 ירושלמי כתב שלקח נכרית להתעטר בה יפה
 ושרית היתה: היא אם אונם. (שמעתי) אם כמו
 שקמתי אם בישראל (שופטים ה') (והיא היתה
 סא"א) אונם שפל וחלש היה לשון אונן וכמו
 לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ"ו) וכמו

(כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה
 משום כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת
 מכיר לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא
 כאשר בא אל בת שבע (תהלים נ"א) והוא היה
 בן ס' הרי ב' דברים לבת מכיר לגריעותא אחת
 שלא לקחה לשום אישות וא' שחצרון היה זקן
 מפני כבוד משפחות יהודה נתנוה לו וכשהוליד
 יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה
 אחת מבנותיו: (כג) ויקח גשור וארם. גשור
 הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו קרובים
 לארמים שהיו יושבים במזרחה של ארץ
 ישראל וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה
 ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי
 השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב
 ביד ארם ואז הלכו (אלו סא"א) ולקחום מהם

מצודת דוד

מצודת ציון

(כג) חות. תרגומו כפרני:

(כא) ואחר. ר"ל אחר שנולד לו שלשת הבנים האמורים
 למעלה: אבי גלעד. על כי גלעד היה חשוב וידוע לזה

יחס את מכיר אחר בנו וכמוהו רבים: (כב) ויהי לו. ארז"ל שלקח אשה מארץ הגלעד וממנה ירש הערים האלה
 ואין זה יאיר הכתוב בתורה: (כג) את חות יאיר. על כי יאיר בן מנשה המוזכר בתורה קרא לעריו חות יאיר לזה
 קרא גם הוא לעריו חות יאיר כי היה שמו כשמו ועריו מרובות וכמו יאיר הגלעדי השופט המוזכר בשופטים' שהיו
 לבניו שלשים עירים וקראם ג"כ חות יאיר בעבור זה: מאתם. ר"ל לאחר מות יאיר לקחו מבניו: את קנת. עם קנת
 ועם בנותיה שהיו בהמתחו ההוא ששים עיר: כל אלה בני מכיר. תחסר הלמ"ד כאלו אמר כל הששים הערים האלה
 היו לבני מכיר: (כד) ואחר מות חצרון. ר"ל אחר שמת חצרון בעת שלקח כלב בנו את אפרת או אשת חצרון ששמה
 אביה ילדה לו את אשחור: אבי תקוע. שר של תקוע והוא שם עיר, ור"ל כל אנשי תקוע היו בניו וזרעו וכן בכל
 מקום שנזכר לשון אבי על עיר: (כו) אשה אחרת. מלבד אם בניו האמורים למעלה: היא אם אונם. על כי אונם
 היה חשוב וידוע לזה ייחס אמו אחריו:

וַיָּמַת סָלֹד לֹא בָנִים: לֹא וּבְנֵי אֶפְיִם יִשְׁעִי וּבְנֵי יִשְׁעִי שִׁשָּׁן וּבְנֵי שִׁשָּׁן אַחֲלִי:
 לִבּוֹ וּבְנֵי יָדַע אַחִי שְׁמִי יֵתֶר וַיּוֹנְתָן וַיָּמַת יֵתֶר לֹא בָנִים: לֹא וּבְנֵי יוֹנָתָן פִּלְתָּ
 וְזוּא אֱלֹהָ הָיוּ בְנֵי־יִרְחֻמָּאֵל: לֹד וְלֹא־הָיָה לְשִׁשָּׁן בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְלִשְׁשָׁן
 עֶבֶד מִצְרִי וְשָׁמוֹ יֶרְחָע: לֹה וַיִּתֵּן שִׁשָּׁן אֶת־בָּתּוֹ לְיֶרְחָע עֶבְדּוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד
 לוֹ אֶת־עֲתִי: לוֹ וְעַתִּי הַלֵּיד אֶת־נָתָן וְנָתָן הוֹלִיד אֶת־זָבֹד: לוֹ וּזְבֹד הוֹלִיד
 אֶת־אֶפְלָל וְאֶפְלָל הוֹלִיד אֶת־עֹזֵבֶד: לֹה וְעֹזֵבֶד הַלֵּיד אֶת־יְהוּא וַיְהוּא הוֹלִיד
 אֶת־עֲזֹרִיָּה: לֹט וְעֲזֹרִיָּה הַלֵּיד אֶת־חֶלְצִן וְחֶלְצִן הַלֵּיד אֶת־אֶלְעָשָׂה: מ וְאֶלְעָשָׂה
 הַלֵּיד אֶת־סֶסְמִי וְסֶסְמִי הַלֵּיד אֶת־שְׁלוֹם: מֹא וְשְׁלוֹם הוֹלִיד אֶת־יִקְמִיָּה
 וַיִּקְמִיָּה הַלֵּיד אֶת־אֶלְיָשָׁמַע: מִבּ וּבְנֵי כָּלֵב אַחִי יִרְחֻמָּאֵל מִישַׁע בְּכָרוֹ הוּא
 אֲבִי־זִיף וּבְנֵי מְרָשָׁה אָבִי חֶבְרוֹן: מִגּ וּבְנֵי חֶבְרוֹן קָרַח וְתַפַּח וְרָקֵם וְשָׁמַע:
 מִדּ וְשָׁמַע הוֹלִיד אֶת־רַחֵם אָבִי יֶרְקָעִם וְרָקֵם הוֹלִיד אֶת־שְׁמִי: מִה וּבְנֵי־שְׁמִי
 מָעֹן וּמָעֹן אָבִי בֵּית־צֹר: מוֹ וְעִיפָה פִּילָגֶשׁ כָּלֵב יִלְדָה אֶת־חָרֹן וְאֶת־מוֹצָא

רש"י

כמתאוננים (כמדבר י"א) ויצא ממנו ששן, שנתן בתו לירחע המצרי עבדו ומספר בגנותן כלומר לא היו ראויין למלכות ויצא ממנו ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהרג גדליה בן אחיקם (ירמיה מ"א): (לד) ולא היה לששן בנים כי אם בנות. ומה שאמר למעלה ובני ששן אחלי, חולה שפל היה ומת בלא בנים: (לה) ויתן ששן את בתו לירחע עבדו לאשה. מכאן אמרו בתך בגרה שחרר עבדך ותנהו לה ומכאן אמרו חכמים ביבמות ירושלמי אל תאמן בגר עד ט"ו דורות וט"ו דורות הם מן עתי המצרי עד ישמעאל וי"א ט"ז דורות עם ירחע ומדרש רבותינו אפשר כן שהי' מזרע המלוכה והלא ישמעאל מזרע ירחמאל היה ולא מן רם אלא שהעביר מזרעו למולך: (מב) ובני אחי

ירחמאל. לפי שיחס למעלה קצת משפחות כלב והפסיק ביחס ירחמאל צריך לומר כלב אחי ירחמאל שלא תאמר כבר יחס כל משפחות כלב לכך הוצרך לומר כלב אחי ירחמאל שזה לא כלב אחר היה וכן דרך כל היחס אינו מיחס כסדר אלא מיחס קצת ממשפחת פלוני ותופש משפחה אחרת וכשיחס קצת ממשפחה זו מתחיל ליחס משפחה ראשונה כבתחילה ושוב האחרת וכן מעורבב כל ספר היחס הזה: הוא אבי זיף. שר של זיף ושר כל בני מרשה ושר חברון ושם העיירות האלה כתובות בספר (ביהושע ט"ו) וכדכתיב זיף וטלם ובעלות (וכתיב) קעילה (שם) ואכזיב ומרשה: (מד) אבי ירקעם. כל אבי שנאמר כאן שר על אותה העיר הכתובה בסמוך:

מצודת דוד

(לב) לא בנים. בלא בנים: (לד) ולא היה לששן בנים. כי בנו אחלי מת בחייו ולא השאיר זרע: (מב) ובני כלב. עם שכבר התחיל לספר מזרע כלב פסק בו וחזר לספר מזרע ירחמאל אחיו ועתה חזר לספר עוד מזרע כלב וכן דרך הספר הזה לספר קצת ולהפסיק בספור אחר ולחזור לספור הראשון: מישע בכורו. אולי הנזכרים למעלה היו חשובים ממנו ולזה הקדימם: ובני מרשה. תחסר מלת זיף וכאלו אמר ובני זיף מרשה וכו' ולפי שזה עתה הזכיר זיף סמך על המבין:

וְאֶת־גִּזּוֹ וְחָרֵן הַלֵּיד אֶת־גִּזּוֹ: מוּ וּבְנֵי יְהוּדֵי רָגַם וַיּוֹתֶם וַיְגִישְׁן וּפְלָט וְעִיפָה וְשַׁעֲף: מח פִּלְגָשׁ כָּלֵב מֵעֵכָה יָלַד שֹׁבֵר וְאֶת־תְּרַחְנָה: מט וְתֹלַד שַׁעֲף אָבִי מִדְּמִנָּה אֶת־שׂוּא אָבִי מִכְּבֵנָה וְאָבִי גִבְעָא וּבֵת־כָּלֵב עִכְסָה: נ אֱלֹה הָיוּ בְּנֵי כָּלֵב בֶּן־חֹר בְּכוֹר אֶפְרָתָה שׁוֹבֵל אָבִי קְרִית יַעֲרִים: נא שְׁלֹמָא אָבִי בֵּית־לָחֶם חֲרָף אָבִי בֵּית־גִּדְרָ: נב וַיְהִיו בָּנִים לְשׁוֹבֵל אָבִי קְרִית יַעֲרִים הָרְאָה חֲצִי הַמְּנַחֹת: נג וּמִשְׁפַּחֹת קְרִית יַעֲרִים הִיתְרִי וְהַפּוֹתִי וְהַשְׁמָתִי וְהַמְשַׁרְעִי מֵאֱלֹה יֵצְאוּ הַצִּרְעָתִי וְהָאֶשְׁתָּאֲלִי: נד בְּנֵי שְׁלֹמָא בֵּית לָחֶם וּנְטוּפְתֵי עֶטְרוֹת בֵּית

רש"י

(מז) ובני יהדי. אחד מבנים של עיפה היה ומה שלא הזכיר מי היה אביו לפי שאינו צריך להזכיר שום מבנים של עיפה כי אם זה יהדי: (מט) ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא. שתי עיירות הללו שלו היו: וכת כלב עכסה. עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסה משום שהיתה אשת עתניאל כדכתיב שם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו': (נ) אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה. פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו הבכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וכן מפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ע"א אלה היו וגו' חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב לכך פירושו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור שובל וגו': בכור אפרתה. ולא בכור לכלב על חור הוא אומר כן נראה לנו: (נב) הרואה חצי המנחות. מדינה אחת היתה בארץ ומנוחות שמה דכתיב

ויגלם אל מנחת (לקמן ח') והוא המושל על חצי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חצי מדינה האחר' הרואה פורמדריפיו"ו בלע"ז: (נג) ומשפחות קרית יערים. יושבי קרית יערים: מאלה יצאו הצרעתי והאשתאולי. יושבי צרעה ואל תתמה שכתב (שופטים יג) ותחל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לומר העיירות והגבול שהיה בין צרעה ואשתאול היה של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו: (נד) בני שלמא בית לחם. בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנטופתי: עטרות בית יואב. וגם מיושבי נטופת ועטרות בית יואב חצי מדינת המנחתי תפשו להם בני צרעה והיו יושבים בהם שם מקומות הן מהרי הנטופתי, בענה הנטופתי (ש"ב כ"ג) גבורי דוד, ומנחת ויגלום אל מנחת (לק' ח):

מצודת דוד

(מז) ובני יהדי. הוא אחד מבני עיפה פילגש כלב הנזכר למעלה ושתי שמות היה לו: (מח) ילד שבר. רצה לומר כלב ילד ממנה את שבר וכו': (מט) ותלד שעף. ר"ל שעף וכו' הוליד את אשתו את שוא שהיה שר על מכבנה ועל גבעא, או ר"ל אנשי הערים ההם היו מזרעו: (נ) כלב בן חור. למעלה אמר שחור בן כלב הוליד את אורי ואמר עתה שעוד היה בן לחור ושמו כלב ואלה הם בניו: בכור אפרתה. חור היה בכור לאמו ולא לאביו כי מישע היה שם בכורו: (נב) הרואה חצי המנחות. שם האחד הרואה ושם האחד חצי המנחות ואין לתמוה על צרוף שמות בני אדם שידמה ענין ודוגמתו גדלתי ורוממתי עזר (לקמן כ"ה) שידמה ענין והם שמות בני אדם: (נג) קרית יערים. יושבי קרית יערים: מאלה. מן הבנים משפחות האלה יצאו יושבי צרעה ואשתאול והם שתי עיירות מנחלת יהודה: (נד) בית לחם. אנשי בית לחם היו מבניו וגם אנשי נטופה: עטרות וכו'. הם שמות מקומות או משפחות:

יֹאבֹב וַחֲצִי הַמִּנְחָתִי הַצָּרְעִי: נָה וּמִשְׁפַּחֹת סֹפְרִים (כְּתִיב יִשְׁבֹּן) יֹשְׁבֵי יַעֲבֹץ
תִּרְעָתִים שְׁמַעְתִּים שׁוֹכְתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מִחַמַּת אָבִי בֵּית־רֶכֶב:

רש"י

(נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ. סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם כדכתיב למטה ויהי יעבץ נכבד מאחיו: תרעתים שמעתים שוכתים. כולם שמות בית אביהם: המה הקינים. והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין שם מקום דכתיב הקין וגבעה ותמנה

ערים עשר (יהושע טז): הבאים מחמת אבי בית רכב. שיצאו מחמת שהיה של בית רכב וישב בקין, ע"א יעבץ שם של עיר ושל יששכר היתה כדכתיב והרבית וקשיון ואבץ (שם יט): המה הקינים. צורפים ויתנהו לצורף תרגומו לקינאה (שופטים י"ז):

מצודת ציון

מצודת דוד

(נה) ומשפחות סופרים. גם מבניו היו משפחות הסופרים וחכמים סיעת יעבץ אשר ישבו עמו ועסקו בתורה והיו טפלים לו וכמ"ש ויהי יעבץ נכבד מאחיו (לקמן ד): תרעתים וכו'. הם שמות משפחות הסופרים: המה הקינים. המשפחות האלה היו נקראים בשם כולל קינים: הבאים מחמת. ר"ל יוצאי ירך איש אשר שמו חמת שהיה אבי בית רכב:

אגרות קודש

ב"ה, ט' אדי"ש, תשי"ז

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה על מכתבה מיום 3/5.

כאשר תודיע שמה העברי בצירוף שם אמה, יזכירוה לברכה למילוי משאלות לבכם לטובה ובפרט בענין שידוך טוב ומתאים, ומענינים העיקרים בזה שימהרו ברכות בורא העולם ומנהיגו בהאמור, שתחליט בתוקף הכי גדול, אשר כשתמצא זיווג המתאים ותנשא, תנהיג ביתה על יסודי התורה והמצוה כראות לבנות יהודים אמיתיות, בשמירת חוקי ודיני טהרת המשפחה, כשרות, שמירת שבת וכו'. ורואים במוחש שכל זה תלוי ברצון האשה בעלת הבית, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכאשר השם יתברך הרואה ללבב יראה שהחליטה בזה על מנת לקיים כן בפועל. תתקרב על ידי זה ברכתו ברכת השי"ת שתמצא זיווגה בקרוב ממש.

במה שכותבת אודות עניני פרנסה, לפלא קצת, כיון שלפי המצב בארץ ישראל עתה, מחפשים אחרי אלו שיכולים לעזור בעניני רפואה בבתי חולים ובבתי הבראה וכיוצא בזה.

ובמה שכותבת שצריך לדבר בעברית, בטח למדה השפה קצת והשאר הרי אפשר ללמוד גם במשך עבודתה, ואפשר שאינה מחפשת משרה במרץ הדרוש, ויהי רצון שגם בעניני פרנסה תצליח ותבשר טוב.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב.

במזכירות שלי אין כותבים צרפתית, ולכן בא המענה בעברית אבל היא מצדה יכולה גם להבא לכתוב צרפתית, כיון שקורא הנני שפה זו.

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב פקד ית אהרן ונת בנויה למימר דא אורייתא דעלתא היא עלתא על דמתוקדא על מדבחא כל ליליא עד צפרא ואשתא דמדבחא תהא יקדא בה:
 ג וילבש כהנא לבושין דבוין ומכנסין דבוין ילבש על בסרה ויפרש ית קטמא די תיכול אשתא ית עלתא על מדבחא וישונה בסטר מדבחא: ד וישלח ית לבושוהי וילבש לבושין אחרנין ויפק ית קטמא למפרא למשריתא לאתר דכי: ה ואשתא על מדבחא תהי יקדא בה לא תטפי ויבער עלה כהנא אעיא

ו וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: בְּצוֹ אֶת־
 אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּוֹרַת הָעֹלָה הִוא
 הָעֹלָה עַל מִזְבֵּחַ עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלֵּילָה
 עַד־הַבֶּקֶר וְאִישׁ הַמִּזְבֵּחַ תֹּוֹקֵד בּוֹ כַּשִּׁי: ג וְלָבַשׁ
 הַכֹּהֵן מְדוּ בֵד וּמְכַנְסֵי־בֵד וְלָבַשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ
 וְהָרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאִישׁ אֶת־
 הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ כַּשִּׁי: ד
 וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
 וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מַחֲוִיץ לַמַּחֲנֶה אֶל־
 מָקוֹם טָהוֹר כַּשִּׁי: ה וְהָאִישׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תֹּוֹקֵד־בּוֹ
 לֹא תִכְפֹּה וּבֵעַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֶּקֶר

רש"י

לא נתאכלו, מחזירין על המזבח, לאחר שחתה גחלים אילך ואילך ונטל מן הפנימיות, שנאמר: "את־העלה על־המזבח", ברש"י ישן:
 (ד) ופשט את־בגדיו. (יומא כג) אין זו חובה אלא דרך־ארץ, שלא ילכלך בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד. בגדים שבשל בהן קדרה לרבו, אל ימזג בהן כוס לרבו, לכה: "ולבש בגדים אחרים", פחותין מהן: והוציא־את הדשן. (תמיד כח) הצבור בפתוח, כשהוא רבה ואין מקום למערכה, מוציאו משם. ואין זה חובה בכל יום, אבל התרומה חובה בכל יום: (ה) והאש על־המזבח תוקד־בו. רבה כן יקידות הרבה: "על־מזבחה", "ואש המזבח תוקד בו", "והאש על־המזבח תוקד בו", "אש תמיד תוקד על־המזבח". כלן נדרשו במסכת יומא (דף כח) שנגחלקו רבותינו במנין המערכות שהיו שם: וערף עליה העלה. עולת תמיד היא תקדים (פסחים נח). [ברש"י ישן: ומנין שלא יהא דבר קודם על המערכה לתמיד של שחר? תלמוד לומר: העלה, עולה ראשונה: חלבי

(ב) צו את אהרן. (ת"כ) אין "צו", אלא לשון זרוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון: ביותר צריך הכתוב לזרוז במקום שיש בו חסרון כיס: זאת תורת העלה וגו'. הרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואיברים שיהא כשר כל הלילה, וללמד על הפסולין, איזה אם עלה - ירד, ואיזה אם עלה - לא ירד; שכל 'תורה' לרבות הוא בא, לומר: תורה אחת לכל העולים, ואפלו פסולין, שאם עלו לא ירדו: הוא העלה. למעט את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן, שלא היה פסולין בקדש, שנפסלו קדם שבאו לעזרה. [כל הענין בתורת כהנים ונבחים פרק ג ופרק ד]: (ג) מדו בד. היא הפתנת; ומה תלמוד לומר: "מדו"? שתהא כמדתו: על־בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בינתים (ת"כ ערכין ג): והרים את־הדשן. היה חותה מלא המחפה מן המאכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש (תמיד כד): הדשן אשר תאכל האש את־העלה. ועשאתה דשן, מאותו דשן זרים תרומה: ושמו אצל המזבח. [על המזבח, מצא איברים שעדין

בַּבֶּקֶר וְעֶרֶךְ עָלֶיהָ הָעֵלָה וְהַקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי
הַשְּׁלָמִים כִּסִּי': ו אֵשׁ תָּמִיד תּוֹקֵד עַל-הַמִּזְבֵּחַ
לֹא תִכְבֶּה כִּסִּי': ז וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה
הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנִי-אֶהְרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל-פְּנֵי
הַמִּזְבֵּחַ כִּסִּי': ח וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלֶת
הַמִּנְחָה וּמִשְׁמְנָהּ וְאֵת כָּל-הַלֶּבְנָה אֲשֶׁר עַל-
הַמִּנְחָה וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחַח אִזְכַּרְתָּהּ
לְיְהוָה כִּסִּי': ט וְהִנּוֹתֶרֶת מִמֶּנּוּ יֹאכְלוּ אֶהְרֹן
וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכֵל בְּמָקוֹם קָדֵשׁ בַּחֲצַר
אֹהֶל-מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ כִּסִּי': י לֹא תֹאפֶה חֲמִץ
חֲלֶקֶם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשֵּׁי קָדֵשׁ קִדְשִׁים הִוא
בַּחֲטָאִת וּכְאֲשֶׁם כִּסִּי': יא כָּל-זָכָר בְּבְנֵי אֶהְרֹן
יֹאכְלֶנָה חֶק-עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כָּל

בַּצֶּפֶר בַּצֶּפֶר וַיִּסְדֵּר עָלָה עֲלֶתָא
וַיִּסַּק עָלָה תְּרֵבִי נִכְסַת קוֹדֶשִׁיא:
ו אֲשֶׁתָּא תְּדִירָא תְּהִי יְקָדָא עַל
מִדְבַּחָא לֹא תִטְפִי: ז וְדָא
אוֹרִיָתָא דְּמִנְחָתָא דִּיקְרִבּוֹן יִתָּה
בְּנֵי אֶהְרֹן קָדָם יִי לְקָדָם מִדְבַּחָא:
ח וַיִּפְרֹשׁ מִנֶּה בְּקִמְצָה מִסֵּלֶתָא
דְּמִנְחָתָא וּמִמִּשְׁחָה וַיִּת כָּל
לְבַנְתָּא דִּי עַל מִנְחָתָא וַיִּסַּק
לְמִדְבַּחָא לְאֶתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא
אִדְבַּרְתָּא קָדָם יִי: ט וְדָא שְׂתָאֵר
מִנֶּה יִכְלוֹן אֶהְרֹן וּבְנֵיהִי פִטִיר
תִּתְאָכֵל בְּאֵתֵר קָדִישׁ בְּדֶרֶת מִשְׁכַּן
זְמָנָא יִכְלֶנָה: י לֹא תִתְאָפִי
חֲמִיעַ חֲלָקְהוֹן יִהְבִּית יִתָּה
מִקְרַבְנֵי קָדֵשׁ קוֹדֶשִׁין הִיא
כְּחִטָּאִתָּא וּכְאֲשֶׁמָא: יא כָּל
דְּכוּרָא בְּבְנֵי אֶהְרֹן יִכְלֶנָה קָדָם
עֲלָם לְדֹרֹתֵיכוֹן מִקְרַבְנֵיא דִּי

רש"י

בבת אחת בשעת קמיצה. ברש"י (ישן): בקמצו.
שלא יעשה מדה לקמץ (יומא מו): מסלת המנחה
ומשמנה. מכאן, שקומץ ממקום שנתרבה שמנה
(סוטה יד): המנחה. שלא תהא מערכת באהרת
(ת"כ): ואת כל-הלבנה אשר על-המנחה
והקטיר. שמלקט את לבונתה לאחר קמיצה
ומקטירו; ולפי שלא פרוש בן אלא באחת מן
המנחות ב"ויקרא", הצריך לשנות פרשה זו, לכלל
כל המנחות כמשפטן (ת"כ): (ט) במקום קדש.
ואיזהו? בחצר אהל-מועד: (י) לא תאפה חמץ
חלקם. אף השירים אסורים בחמץ: פחטאת
וכאשם. (שם ב') מנחת חוטא הרי היא פחטאת.
לפיכך, קמצה שלא לשמה - פסולה; מנחת נדבה
הרי היא כאשם. לפיכך, קמצה שלא
לשמה - פשרה: (יא) כל-זכר. אפלו בעל מום.
למה נאמר? אם לאכילה, הרי כבר אמור (ויקרא כא
כב): "לחם אלהיו מקדשי הקדשים וגו'" אלא

השלמים. אם יביאו שם שלמים. ורבותינו (שם)
למדו מכאן: "עליה", על עולת הבקר השלם כל
הקרנות בלם. מכאן שלא יהא דבר מאחר לתמיד
של בין הערבים: (ו) אש תמיד. (יומא מד) אש
שנאמר בה "תמיד", היא שמדליקין בה את
הנרות, שנאמר בה (שמות כו יג): "להעלת נר
תמיד". אף היא מעל המזבח החיצון תוקד: לא
תכבה. המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין:
(ז) וזאת תורת המנחה. תורה אחת לכלן
להטעין שמן ולבונה האמורין בענין, שיכול, אין
לי טעונות שמן ולבונה אלא מנחת ישראל שהיא
נקמצת. מנחת כהנים שהיא כליל מנין? תלמוד
לומר: "תורת": הקרב אתה. היא הגשה בקרן
דרומית מערבית: לפני ה'. הוא מערב, שהוא לצד
אהל מועד: אל פני המזבח. הוא הדרום, שהוא
פניו של מזבח, שהפכש נתון לאותו הרוח:
(ח) והרים ממנו. מהמחבר, שיהא עשרון שלם

פל דיקרב בהון יתקדש: יב ומליל יי עם משה למימר: יג דין קרבן אהרן ובנוהי די יקרבון קדם יי ביומא דרביאו יתה חד מן עסרא בתלת סאין סלתא מנחתא תדירא פלגותה בצפרא ופלגותה ברמשא: יד על מסריתא במשח תתעבד רביכא תיתנה תופיני מנחת בצועין תקרב לאתקבלא ברעוא קדם יי: טו וכהנא דמרבא תחותיהי מבנוהי יעבד יתה קנים עלם קדם יי גמיר תתסק: טז וכל מנחתא דכהנא גמיר תהי לא תתאכל: יז ומליל יי עם משה למימר: יח מלל עם אהרן ועם בנוהי למימר דא אורייתא דחטאיתא באתרא די תתנכס עלתא תתנכס חטאיתא קדם יי קדש קודשין היא: יט כהנא דמכפר יתה (נ"א בדמה) ייכלנה באתר קדיש תתאכל

אשר יגע בהם יקדש כס"י: פ ע"כ בחול שני יב וידבר יהוה אל משה לאמר: יג זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליהוה ביום המשח אתו עשירת האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בפקר ומחציתה בערב כס"י: יד על מחבת בשמן תעשה מרבכת תביאנה תפיני מנחת פתים תקריב ריחניחח ליהוה כס"י: טו והבהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה חק עולם ליהוה כליל תקטר כס"י: טז וכל מנחת פהן כליל תהיה לא תאכל כס"י: פ יז וידבר יהוה אל משה לאמר: יח דבר אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני יהוה קדש קדשים הוא: יט הבהן המחטא אתה יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר אהל

רש"י

ופרורין לפי שאינה נקמצת, אלא כופלה לשנים, וחוזר וכופלה לארבע שתי יוערב ואינו מבדיל. וכן מקטיר לאשים, בתורת כהנים מפרש לה: (טו) המשיח תחתיו מבניו. המשיח מבניו, תחתיו: כליל תקטר. אין נקמצת להיות שגריה נאכלין, אלא פלה כליל. וכן כל מנחת פהן של נדבה כליל תהיה: (טז) כליל. פלה שנה לגבה: (יט) המחטא אתה. העובד עבודותיה שיהא נעשית חטאת על ידו: המחטא אתה יאכלנה. (זכחים קב) הראוי לעבודה, יצא טמא בשעת זריקת דמים, שאינו חולק בפשר. ואי אפשר לומר שאוסר שאר כהנים באכילתה, חוץ מן הזורק דמה, שהרי נאמר למטה: "כל זכר כהנים יאכל אתה":

לרבות בעלי מומין למחלקת (זכחים קב): פל אשר יגע וגו'. קדשים קלים או חלין שיגעו בה ויבלעו ממנה (ת"כ): יקדש. להיות פמוה, שאם פסולה, יפסלו, ואם פשרה, יאכלו כחמר המנחה (ת"כ): (יג) זה קרבן אהרן ובניו. (מנחות עח) אף ההקדושות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן מתחנכין לעבודה, אבל פהן גדול בכל יום, שנאמר: "מנחה תמיד וגו'", והבהן המשיח תחתיו מבניו חקת עולם וגו'": (יד) מרבכת. חלוטה ברותחין כל צרפה (ת"כ): תפיני. אפוייה אפיות הרבה, שאחר חליטתה, אופה בתנור וחוזר ומטגנה במחבת: מנחת פתים. מלמד שטעונה פתיחה. [ברש"י ישן] ולא פתיחה ממש בציעין

בְּדֶרֶת מִשְׁפַּן זְמַנָּא: כ כל די יקרב בבכורה יתקדש ודי ידי מדמה על לבוש די ידי עלה תתחנור באתר קדיש: כא ומן דחסף די תתפשל בה יתבר ואם במנא דנחשא תתפשל ויתמרק וישתטף במיא: כב כל דכורא בכנהניא יכול יתה קדש קודשין היא: כג וכל חטאתא די יתעל מדמה למשפן זמנא לכפרא בקודשא לא תתאכל בנורא תתוקד: א ודא אורייתא דאשמא קדש קודשין הוא: ב באתרא די יכסון ית עלתא יכסון ית אשמא וית דמה יזרק על מדבחה סחור סחור: ג וית כל תרבה יפרש מנה ית אליתא וית תרפא דחפי ית גנא: ד וית תרתין פלגן וית תרפא די עליהן די על גססניא וית חצרא דעל כבדא על פליתא

עַל־הַפְּלִיֹת יִסְרֹנָה:

מועד כס"י: כ כל אשר יגע בבשרה יקדש ואשר יזה מדמה על-הפגד אשר יזה עליה תכבם במקום קדש כס"י: כא וכלי-חרש אשר תבשל-בו ישבר ואם-בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים כס"י: כב כל-זכר בבהנים יאכל אתה קדש קדשים הוא כס"י: כג וכל-חטאת אשר יובא מדמה אל-אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף כס"י: פ ז וזאת תורת האשם קדש קדשים הוא כס"י: ב במקום אשר ישחטו את-העלה ישחטו את-האשם ואת-דמו יזרק על-המזבח סביב כס"י: ג ואת כל-חלבו יקריב ממנו את האליה ואת-החלב המכסה את-הקרב כס"י: ד ואת שתי הפליות ואת-החלב אשר עליהן אשר על-הפסלים ואת-היתרת על-הכבד

רש"י

למדת, שהמחטא אותה האמור למעלה - לא להוציא שאר הפהנים, אלא להוציא את שאינו ראוי לחטוי: (כג) וכל-חטאת וגו'. (זבחים פב) שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים - פסולה: וכל. לרבות שאר קדשים: (א) קדש קדשים הוא. (תמורה יח. ת"כ) הוא קרב, ואין תמורתו קרבה: (ב) ישחטו. רבה לנו שחיתות הרבה, לפי שמצינו אשם בצבור, שנאמר "ישחטו" רבים, ותלאו בעולה, להביא עולת צבור לצפון: (ג) ואת כל-חלבו וגו'. עד כאן לא נתפרשו אמורין באשם, לקח הצרף לפרשם כאן, אבל חטאת - כבר נתפרשו בה בפרשת "ויקרא": את האליה. לפי שאשם אינו בא אלא איל או כבש,

(כ) כל אשר-יגע בבשרה. (שם צו) כל דבר אכל אשר יגע ויבלע ממנה: יקדש. להיות כמוה: אם פסולה - תפסל, ואם היא פשרה - תאכל פחמר שבה: ואשר יזה מדמה על-הפגד. ואם הזה מדמה על הפגד (ת"כ), אותו מקום דם (הפגד אשר יזה עליה), תכבס בתוף העזרה: אשר יזה. יזה נזה, כמו (איוב טו כט): "ולא יטה לארץ מנלם", יזה נטוי: (כא) ישבר. לפי שהבליעה שנובלעת בו נעשה נותר, והוא הדין לכל הקדשים: ומרק. לשון "תמרוקי הנשים" (אסתר ב יב). אשקורי"ד בלע"ז: ומרק ושטף. לפלט את בליעתו, אבל פלי חרס, למדך הפתוב כאן, שאינו יוצא מידי דפיו לעולם: (כב) כל-זכר בבהנים יאכל אתה. הא

ה וְהִקְטִיר אֶתְּם הַכֹּהֵן הַמְזִיבְחָה אִשָּׁה לַיהוָה
 אֲשֶׁם הוּא רַשׁ"י: ו כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ
 בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ יֹאכֵל קָדֵשׁ קָדָשִׁים הוּא רַשׁ"י:
 ז בַּחֲטָאתָ כַּאֲשֶׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן
 אֲשֶׁר יִכְפָּרֶבּוּ לוֹ יִהְיֶה רַשׁ"י: ח וְהַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב
 אֶת־עֹלֹת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקָּרִיב לַכֹּהֵן
 לוֹ יִהְיֶה רַשׁ"י: ט וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תִּאָּפֵה בַּתְּנוּרָה
 וְכָל־נִעְשָׂה בַּמִּרְחֶשֶׁת וְעַל־מִחְבַּת לַכֹּהֵן
 הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה רַשׁ"י: י וְכָל־מִנְחָה
 בְּלוּלָה־בְּשֶׁמֶן וַחֲרֻבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה
 אִישׁ כַּאֲחָיו רַשׁ"י: פ שְׁלִישִׁי יֵא וְזֹאת תּוֹרַת זִבְחַ
 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לַיהוָה: יב אִם עַל־תּוֹדָה
 יִקְרִיבֶנּוּ וְהַקָּרִיב א על־זִבְחַ הַתּוֹדָה חֲלוֹת

יַעֲדֶנָּה: ה וְיִסַּק יִתְהוֹן כַּהֲנָא
 לְמִדְבַּחָא קִרְבָּנָא קָדָם יִי אֲשָׁמָא
 הוּא: ו פֶּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנָיָא
 יִיכְלִנָּה בְּאַתְר קָדִישׁ יִתְאַכַּל קָדֵשׁ
 קוֹדֵשִׁין הוּא: ז פְּחֻטָּא תָא
 כַּאֲשָׁמָא אוּרִיתָא חֲדָא לְהוֹן
 כַּהֲנָא דִּי יִכְפָּר בֵּה דִּילָהּ יְהֵא:
 ח וְכַהֲנָא דְמִקְרַב יִת עֲלַת גְּבַר
 מְשֻׁף עֲלֵתָא דִּי יִקְרַב לְכַהֲנָא
 דִּילָהּ יְהֵא: ט וְכָל מִנְחָתָא דִּי
 תִּתְאַפִּי בַּתְנוּרָא וְכָל דִּתְתַעֲבַד
 בְּרִדְתָא וְעַל מִסְרִיתָא לְכַהֲנָא
 דְמִקְרַב יְתָה דִּילָהּ תְּהֵא: י וְכָל
 מִנְחָתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח וּדְלָא
 פִּילָא לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תְּהֵי גְבַר
 כַּאֲחוּהֵי: יא וְדָא אוּרִיתָא דְנִכְסַת
 קוֹדֵשִׁיא דִּי יִקְרַב קָדָם יִי: יב אִם
 עַל תּוֹדָתָא יִקְרַבָּנָה וּיִקְרַב עַל
 נִכְסַת תּוֹדָתָא גְרִיצָן פְּטִירִין דְּפִילָן

רש"י

לו לְבַדּוֹ? תְּלַמּוּד לומֵר: "לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה".
 יְכוּל לְכַלֵּן? תְּלַמּוּד לומֵר: "לַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב". הָא
 בְּיַצֵּד? לְבֵית אָב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם שְׁמִקְרִיבִין אוֹתָהּ
 (ת"כ): (י) בְּלוּלָה־בְּשֶׁמֶן. זוּ מִנְחַת נְדָבָה:
 וַחֲרֻבָה. זוּ מִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קְנָאוֹת, שְׂאִין בְּהֵן
 שְׁמֶן: (יב) אִם עַל־תּוֹדָה יִקְרִיבֶנּוּ. אִם עַל דְּבַר
 הוֹדָאָה עַל גַּס שְׁנַעֲשֶׂה לוֹ, כְּגוֹן יוֹרְדֵי הַיָּם וְהוֹלְכֵי
 מִדְּבָרִיּוֹת וְחִבּוּשֵׁי בֵּית הָאֲסוּרִים וְחוּלָה
 שְׁנוֹתְרַפָּא - שְׁהֵם צְרִיכִין לְהוֹדוֹת, שְׁפָתוּב בְּהֵן
 (תהלים קז כ"ב): "יִוְדוּ לֵה' חֲסִדוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו לְבְנֵי
 אָדָם. וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה", אִם עַל אַחַת מֵאֵלֶּה נְדַר,
 שְׁלָמִים הִלְלוּ - שְׁלָמֵי תוֹדָה הֵן, וְטַעֲנוֹת לַחֵם
 הָאֲמוֹר בְּעֵינֵן, וְאֵינֵן גְּאָכְלִין אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה, כְּמוֹ
 שְׁמִפְרָשׁ כָּאֵן: וְהַקָּרִיב עַל־זִבְחַ הַתּוֹדָה. אַרְבַּעַה
 מִיַּגֵּי לַחֵם: חֲלוֹת וּרְקִיקִין וּרְבוּכָה - שְׁלֹשָׁה מִיַּגֵּי
 מִצָּה, וּכְתִיב: "עַל־חֲלוֹת לַחֵם חֲמֵץ וְגוֹ", וְכָל מִין

וְאֵיל וְכֶבֶשׂ נִתְרַבּוּ בְּאַלְיָה: (ה) אֲשָׁם הוּא. עַד
 שְׁיִנְתַּק שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ. לְמַד עַל אֲשָׁם שְׁמָתוֹ בְּעַלְיוֹ אוֹ
 שְׁנוֹתְכַפְרוֹ בְּעַלְיוֹ בְּאַחַר, אֶף־עַל־פִּי שְׁעוּמַד לְהִיּוֹת
 דְּמִיו עוֹלָה לְקִיץ הַמְזֻבָּח, אִם שְׁחָטוּ סֶתֶם, אֵינּוּ
 כָּשֶׁר לְעוֹלָה קָדָם שְׁנוֹתְק לְרַעְיָה. וְאֵינּוּ כָּא לְלַמַּד
 עַל הָאֲשָׁם שְׁיֵהָא פְּסוּל שְׁלָא לְשָׁמוּ, כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ
 - "הוּא" הַכְּתוּב בַּחֲטָאתָ, לְפִי שְׁאֲשָׁם לֹא נֶאֱמַר
 בוֹ: "אֲשָׁם הוּא", אֶלָּא לְאַחַר הַקְּטָרַת אֲמוּרִין.
 וְהוּא עֲצָמוֹ שְׁלָא הַקְּטָרוֹ אֲמוּרִיו - כְּשֶׁר (זבחים דף
 ד. ועיי"ש ברש"י): (ו) קָדֵשׁ קָדָשִׁים הוּא. בַּתּוֹרַת
 כַּהֲנִים הוּא נְדָרֵשׁ: (ז) תּוֹרָה אַחַת לָהֶם. בְּדָבָר
 זֶה: הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפָּרֶבּוּ. הָרְאוּי לְכַפְּרָה חוֹלֵק בוֹ,
 פָּרַט לְטָבוֹל יוֹם וּמַחְסַר כְּפוּרִים וְאוּגֹן: (ח) עוֹר
 הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקָּרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. פָּרַט לְטָבוֹל
 יוֹם וּמַחְסַר כְּפוּרִים וְאוּגֹן, שְׂאֵינֵן חוֹלְקִים בְּעוֹרוֹת
 (זבחים קג): (ט) לַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב אֹתָהּ וְגוֹ'. יְכוּל

מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים
 בשמן וסלת מרפכת חלת בלולת בשמן כש"י:
 יג על-חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על-זבח
 תודת שלמיו כש"י: יד והקריב ממנו אחד מכל-
 קרבן תרומה ליהוה לכהן הזרק את-דם
 השלמים לו יהיה כש"י: טו ובשר זבח תודת
 שלמיו ביום קרבנו יאכל לא-יניח ממנו
 עד-בקר כש"י: טז ואם-גדר א או נדבה זבח
 קרבנו ביום הקריבו את-זבחו יאכל וממחרת
 והנותר ממנו יאכל כש"י: יז והנותר מבשר
 הזבח ביום השלישי באש ישרף: יח ואם
 האכל יאכל מבשר-זבח שלמיו ביום
 השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב
 לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה

במשח ואספוגין פטירין
 דמשיחין במשח וסלתא רביכא
 גריצן דפילן במשח: יג על
 גריצן דלחם חמיע יקריב קרבנה
 על נכסת תודת נכסת קודשוהי:
 יד ויקריב מנה חד מפל קרבנא
 אפרשוותא קדם יי לכהנא דיזרק
 ית דם נכסת קודשוהי דילה יהי:
 טו ובקר נכסת תודת נכסת
 קודשוהי ביום קרבנה יתאכל לא
 יצנע מנה עד צפרא: טז ואם
 נדרא או נדבתא נכסת קרבנה
 ביומא די יקריב נכסתה יתאכל
 וביומא דבתרוהי ודאשתאר מנה
 יתאכל: יז ודאשתאר מבסר
 נכסתא ביומא תליתאה בנורא
 יתוקד: יח ואם אתאכלא יתאכל
 מבסר נכסת קודשוהי ביומא
 תליתאה לא ירעוא דמקריב
 יתה לא יתחשב לה מרחק יהא
 ואנש דתיכול מנה חובה יקבל:

רש"י

בקר. אכל אוכל הוא כל הלילה. אם-כן, למה
 אמרו 'עד חצות'? כדי להרחיק האדם מן העברה
 (ריש ברכות): (טז) ואם-גדר או נדבה. שלא
 הביאה על הודאה של נס, אינה טעונה לחם,
 ונאכלת לשני ימים, כמו שמפרש בענין: וממחרת
 והנותר ממנו. בראשון יאכל (ספרים אחרים:
 'והנותר ממנו יאכל'). ו'זו יתרה היא, ויש כמוה
 הרבה במקרא, כגון: "ואלה בני צבעון ואיה
 וענה" (בראשית לו כד), "תת וקדש וצבא מרמס"
 (דניאל ח יג): (יח) ואם האכל יאכל וגו', (ת"כ)
 במחשב בשחיטה לאכלו בשלישי הכתוב מדבר.
 יכול אם אכל ממנו בשלישי נפסל למפרע? תלמוד
 לומר: "המקריב אתו לא יחשב" - בשעת הקרבה
 הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי. וכן פרושו: בשעת
 הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה, ואם

ומין עשר חלות; כך מפרש במנחות (דף נו),
 ושיעורן חמש סאין ירושלמיות שהן שש
 מדבריות, כ' עשרון: מרפכת. לחם חלוט ברותחין
 כל צרכו: (יג) יקריב קרבנו על-זבח, (שם דף עו,
 ת"כ) מגיד, שאין הלחם קדוש בקדשת הגוף לפסל
 ביוצא וטבול-יום ומלצאת לחלין בפדיון, עד
 שישחט הזבח: (יד) אחד מכל-קרבן. לחם אחד
 מכל מין ומין יטל תרומה לכהן העובד עבודתה.
 והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים, חוץ מחזה
 ושוק שבה, כמו שמפרש למטה תנופת חזה ושוק
 בשלמים, והתודה קרויה "שלמים": (טו) ובשר
 זבח תודת שלמיו. (ובחים לו. ת"כ) יש פאן רבוין
 הרבה: לרבות חטאת ואשם ואיל גזיר וחקיגת "ד,
 שיהיו נאכלין ליום ולילה: ביום קרבנו יאכל.
 וכזמן בשרה - זמן לחמה: לא-יניח ממנו עד-

תִּשָּׂא כִסִּי: יט וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר-יִגַע בְּכָל-טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כָּל-טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר: כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-תֹּאכַל בְּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטִמְאַתּוּ עָלָיו וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִסִּי: כא וְנֶפֶשׁ כִּי-תִגַע בְּכָל-טָמֵא בְטִמְאַת אָדָם אוּ בְבִהְמָה טִמְאַת אוּ בְכָל-שִׂקָן טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר-זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ: כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כג דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל-חֶלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעִז לֹא תֹאכְלוּ: כד וְחֶלֶב נְבִלָה וְחֶלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל-מְלֹאכָה וְאָכַל לֹא תֹאכְלוּהוּ כִסִּי: כה כִּי כָל-אֲכָל חֶלֶב מִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לַיהוָה וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַאֲכָלָת מֵעַמִּיהָ: כו וְכָל-דָּם לֹא תֹאכְלוּ

יט ובסר קודשא די יקרב בכל מסאב לא יתאכל בנורא יתוקד ובסר קודשא כל די דכי בקודשא ייכול בסר קודשא: כ ואנש די תיכול בסרא מנכסת קודשיא די קדם יי וסובתה עלוהי וישתיצי אנשא ההיא מעמה: כא ואנש ארי תקרב בכל מסאב בסואבת אנשא או בבעירא מסאבא או בכל שקצא מסאב וייכול מבסר נכסת קודשיא די קדם יי וישתיצי אנשא ההיא מעמה: כב ומליל יי עם משה למימר: כג מלל עם בני ישראל למימר כל תרב תור ואמר ועזא לא תיכלון: כד ותרב נבילא ותרב תבירא יתעבד לכל עבדתא ומיכל לא תיכלנה: כה ארי כל דיכול תרבא מן בעירא די יקרבון מנה קרבנא קדם יי וישתיצי אנשא די תיכול מעמה: כו וכל דמא לא תיכלון בכל מותבניכון

רש"י

טהור שאכל את הטמא אינו ענוש פרת אלא אזהרה "והבשר אשר יגע בכל-טמא וגו'". ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפרשת בתורה, אלא חכמים למדוה בגזרה שוה. (ת"כ ג' פרתות אמורות באוכלי קדשים בטמאת הגוף, ודרשוה רבותינו בשבועות (דף ו) אחת לכלל, ואחת לפרט ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד, שלא נאמר אלא על טמאת מקדש וקדשיו: (כד) יעשה לכל-מלאכה. (פסחים כג, ת"כ) בא ולמד על החלב, שאינו מטמא טמאת נבלות: ואכל לא תאכלוהו. (חולין פרק גיד הנשה) אמרה תורה: יבוא אסור נבלה וטרפה ויחול על אסור חלב, שאם אכלו, יתחייב אף על לאו של נבלה, ולא תאמר: אין אסור חל על אסור: (כו) לעוף

חשב - פגול יהיה: והנפש האכלת ממנו. אפלו בתוף הזמן עונה תשא: (יט) והבשר. של קדש שלמים אשר יגע בכל-טמא, לא יאכל: והבשר. לרבות איבר שיצא מקצתו, שהפנימי מתר: כל-טהור יאכל בשר. (פסחים עט) מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (דברים יב כז): "ודם זבחיך ישפך וגו' והבשר תאכל", יכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים? לך נאמר: "כל-טהור יאכל בשר": (והבשר כל-טהור יאכל בשר. כלומר: כל מה שאסרתי לך בחטאת ואשם, שאם יצאו חוץ לקלעים - אסורה, כמו שכתוב: "בחצר אהל מועד יאכלוהו", בבשר זה אני אומר לך: "כל טהור יאכל בשר", אפלו בכל העיר): (כ) וטמאתו עליו. (זבחים מג, ת"כ) בטמאת הגוף הפתויב מדבר, אכל

דְּעוּפָא וּדְבַעֲיָרָא: כּו כָּל אַנְשָׁא
 דִּי תִיכּוּל כָּל דְּמָא וַיִּשְׁתִּיבֵי
 אַנְשָׁא הֵהִיא מַעֲמָה: כח וּמְלִיל
 יי עם מִשָּׁה לְמִימָר: כט מְלִיל עִם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר דְּמִקְרַב יָת
 נִכְסֵת קוּדְשׁוֹהֵי קָדָם יי יִתִּי יָת
 קִרְבָּנָה לְקָדָם יי מִנְכֵסֵת
 קוּדְשׁוֹהֵי: ל יְדוּהֵי תִיתּוּן יָת
 קִרְבָּנָיָא דִּי יָת תְּרַבָּא עַל חֲדָיָא
 יִתְנַה יָת חֲדָיָא לְאַרְמָא יָתָה
 אַרוּמָא קָדָם יי: לא וַיִּסַּק פְּתָנָא
 יָת תְּרַבָּא לְמַדְבְּחָא וַיְהִי חֲדָיָא
 לְאַהֲרֹן וּלְבָנָוֵהִי: לב וַיָּת שׁוּקָא
 דִּימִינָא תִתְּנוּן אֶפְרָשׁוּתָא לְכַהֲנָא
 מִנְכֵסֵת קוּדְשִׁיכוּן: לג דְּמִקְרַב יָת
 דָּם נִכְסֵת קוּדְשִׁיא וַיָּת תְּרַבָּא
 מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילָה תְּהִי שׁוּקָא
 דִּימִינָא לְחֶלֶק: לד אַרְי יָת חֲדָיָא
 דְּאַרְמוּתָא וַיָּת שׁוּקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא

בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְעוֹף וּלְבַהֲמָה רַשׁ"י: כו כָּל־
 נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
 הַהוּא מֵעַמִּיהָ: כח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: כט דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 הַמִּקְרִיב אֶת־זִבְחֵי שְׁלָמוֹ לַיהוָה יָבִיא אֶת־
 קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזִּבְחֵי שְׁלָמוֹ: ל יָדְיוֹ תְּבִיאִינָה
 אֶת אֲשֵׁי יְהוָה אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה יְבִיאֲנוּ
 אֶת הַחֹזֶה לְהַנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לְפָנֵי יְהוָה רַשׁ"י:
 לא וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֶלֶב הַמִּזְבְּחָה וְהָיָה
 הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו רַשׁ"י: לב וְאֵת שׁוּק הַיְמִינִי
 תִּתְּנוּ תְּרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם רַשׁ"י:
 לג הַמִּקְרִיב אֶת־דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֶלֶב
 מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תְּהִיָּה שׁוּק הַיְמִינִי לְמַנָּה רַשׁ"י:

לד כִּי אֶת־חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת א שׁוּק הַתְּרוּמָה לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

רַשׁ"י

לְמַדְנוּ, שְׁשֵׁלְשָׁה כְּהֻנִים זְקוּקִין לָהּ; כְּךָ מִפְרָשׁ
 בְּמִנְחוֹת (דף סב): אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה יְבִיאֲנוּ.
 וְאֵת הַחֹזֶה לָמָּה מְבִיא? לְהַנִּיף אוֹתוֹ הוּא מְבִיא,ו,
 וְלֹא שֵׁיחָא הוּא מִן הָאֲשִׁים. לְפִי שְׁנֵאמַר: "אֵת אֲשֵׁי
 ה' אֶת־הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה", יְכוּל שֵׁיחָא אִף הַחֹזֶה
 לְאֲשִׁים, לְכַךְ נֵאמַר: "אֵת הַחֹזֶה לְהַנִּיף וְגו'":
 (לא) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֶלֶב. וְאַחַר כֵּן וְהָיָה
 הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן", (ת"כ) לְמַדְנוּ, שְׁאִין הַבֶּשֶׂר נֹאכַל
 בְּעוֹד שְׁהָאִמּוּרִים לְמַטָּה מִן הַמִּזְבֵּחַ: (לב) שׁוּק.
 מִן הַפָּרֶק שֶׁל אֶרְכָּבָה הַנּוֹמְכֶרֶת עִם הָרֹאשׁ עַד הַפָּרֶק
 הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא סִבּוּךְ שֶׁל יָרֵךְ: (לג) הַמִּקְרִיב
 אֶת־דָּם וְגו', (פסחים נט) מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְזָרִיקָתוֹ
 וְלִהְקַטִּיר חֲלָבָיו; יֵצֵא טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת דָּמִים אוֹ
 בְּשַׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים, שְׁאִינוֹ חוֹלֵק בְּבֶשֶׂר:
 (לד) הַתְּנוּפָה... הַתְּרוּמָה. (סוכה לו) מוֹלִיף

וּלְבַהֲמָה. (שם ס) פָּרֵט לְדָם דָּגִים וְחִגְבִים: כָּל
 מוֹשְׁבֵיכֶם. לְפִי שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוֹף וְאִינָה חוֹבַת
 קַרְקַע, נוֹהֶגֶת בְּכָל מוֹשְׁבוֹת. וּבְמִסְכַּת קְדוּשִׁין בְּפָרֶק
 א' (דף לו) מִפְרָשׁ לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר: (ל) יָדְיוֹ
 תְּבִיאִינָה וְגו'. (מנחות ס"א) שְׁתָּהָא זַד הַבְּעָלִים
 מְלַמְעֵלָה וְהַחֶלֶב וְהַחֹזֶה נִתְּנוּן בָּהּ, וַיֵּד כִּהֵן
 מְלַמְטָה וּמְנִיפִין: אֵת אֲשֵׁי ה'. וְמָה הֵן הָאֲשִׁים?
 "אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה": יְבִיאֲנוּ. כְּשֶׁמְבִיאֵי מִבֵּית
 הַמִּטְבָּחִים נוֹתֵן הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה, וּכְשֶׁנוֹתְנוּ לְיַד
 הַכֹּהֵן הַמְּנִיף, נִמְצָא הַחֹזֶה לְמַעְלָה וְהַחֶלֶב לְמַטָּה.
 וְזֶהוּ הָאִמּוּר בְּמָקוֹם אַחַר (לְקַמֵּן'): "שׁוּק הַתְּרוּמָה
 וְחֹזֶה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי הַחֲלָבִים יְבִיאֵי לְהַנִּיף וְגו'";
 וְלֹאֲחַר הַתְּנוּפָה נוֹתְנוּ לַכֹּהֵן הַמִּקְטִיר, וְנִמְצָא הַחֹזֶה
 לְמַטָּה, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר (שם ט כ): "וַיִּשְׁימוּ אֶת־
 הַחֲלָבִים עַל־הַחֹזֶה וַיִּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבְּחָה".

מִזְבְּחֵי שְׁלֹמִיָּהֶם וְאַתָּן אֲתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
 וּלְבָנָיו לְחֻק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּסְ"י:
 לַה זֹאת מִשְׁחַת אֶהְרֹן וּמִשְׁחַת בְּנָיו מֵאֲשֵׁי
 יְהוָה בְּיוֹם הַקָּרִיב אֲתָם לְכַהֵן לַיהוָה: לו אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מִשְׁחֹו אֲתָם מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדוֹרָתָם: לו זֹאת
 הַתּוֹרָה לְעֹלָה לַמִּנְחָה וּלְחֻטָּאת וּלְאִשִּׁם
 וּלְמִלּוּאִים וּלְזִבְחֵי הַשְּׁלָמִים כִּסְ"י: לח אֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צִוּתוֹ אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנֵיהֶם לַיהוָה בַּמִּדְבָּר
 סִינַי: פ רביעי ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: ב קח אֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־בְּנָיו אִתּוֹ וְאֵת
 הַבְּגָדִים וְאֵת שֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת א פַּר
 הַחֻטָּאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סל
 הַמִּצּוֹת כִּסְ"י: ג וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקְּהֵל אֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד כִּסְ"י: ד וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אִתּוֹ וַתִּקְהַל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד: ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר
 אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת כִּסְ"י: ו וַיִּקְרַב מֹשֶׁה
 אֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־בְּנָיו וַיִּרְחַץ אֲתָם בַּמַּיִם: ז וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֹּהֲנָתַת

נסבית מן בני ישראל מנכסת
 קודשיהון ויהבית יתהון לאהרן
 כהנא ולבנוהי לקים עלם מן בני
 ישראל: לה דא רבות אהרן
 ורבות בנוהי מקרבניא די ביומא
 די יקרבו יתהון לשמשא קדם
 יי: לו די פקיד יי למתן להון
 ביומא דרבי יתהון מן בני ישראל
 קים עלם לדריהון: לו דא
 אורייתא לעלתא למנחתא
 ולחטאתא ולאשמא ולקרבניא
 ולנכסת קודשיא: לח די פקיד יי
 ית משה בטורא דסיני ביומא
 דפקודה ית בני ישראל לקרבא ית
 קרבנהון קדם יי במדברא דסיני:
 א ומליל יי עם משה למימר:
 ב קרב ית אהרן וית בנוהי עמה
 וית לבושיא וית משחא דרבותא
 וית תורא דחטאתא וית תרין
 דכרין וית סלא דפטיריא: ג וית
 כל פנשתא פנש לתרע משפן
 זמנא: ד ועבד משה כמא די
 פקיד יי יתה ואתבנישת פנשתא
 לתרע משפן זמנא: ה ואמר
 משה לכנשתא דין פתגמא די
 פקיד יי למעבד: ו וקריב משה
 ית אהרן וית בנוהי ואסחי יתהון
 במיא: ז ויהב עלוהי ית כתונא

רש"י

(שמות כז); ועכשו ביום ראשון למלואים חזר וזרזו
 בשעת מעשה: (ג) הקהל אל־פתח אהל מועד.
 זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה:
 (ה) זה הדבר. דברים שתראו שאני עושה
 לפניכם - צנני הקדוש־ברוך־הוא לעשות, ואל
 תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל הענין

ומביא, מעלה ומוריד: (לז) ולמלואים. ליום
 חנוף הכהנה: (ב) קח את־אהרן. פרשה זו
 נאמרה שבעת ימים קדם הקמת המשכן, שאין
 מקדם ומאחר בתורה: קח את־אהרן. קחנו
 בדברים ומשכהו: ואת פר החטאת וגו'. אלו
 האמורים בענין צנאת המלואים ב"ואתה תצוה"

וַיַּחְגְּרֵךְ אֶתְךָ בְּאַבְנֵי וַיִּלְבַּשׂ אֶתְךָ הַמְּעִיל
וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֶפֶד וַיַּחְגְּרֵךְ אֶתְךָ בְּחֹשֶׁב
הָאֶפֶד וַיֹּאמֶר לוֹ בּוֹ: ה וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן
וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִים כִּסְיִי:
ט וַיִּשֶׂם אֶת־הַמְּצַנֶּפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל־
הַמְּצַנֶּפֶת אֶל־מֹול פָּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב נֹזֵר
הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּסְיִי: י וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: יא וַיֵּץ מִמֶּנּוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ
לְקֹדֶשׁ: יב וַיִּצַק מִשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ
אֶהֱרֹן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ כִּסְיִי: יג וַיִּקְרַב מֹשֶׁה
אֶת־בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּלְבַּשֵׂם כְּתוּבֵי לְהוֹן
וַיַּחְגְּרֵךְ אֶתְּהוֹן הַמִּזְבֵּחַ וְאֶתְּהוֹן לְהוֹן
כּוֹזְבֵעִין כַּמָּא דִּי פְקִיד יִי אֶת
מֹשֶׁה: יד וַיִּקְרַב אֶת תּוֹרָא
דְּחֻטָּאָתָא וּסְמָךְ אֶהֱרֹן וּבְנוֹהֵי אֶת
יְדֵיהוֹן עַל רִישׁ תּוֹרָא דְּחֻטָּאָתָא:
טו וַיִּבְכֹּס וַיִּסִּיב מֹשֶׁה אֶת דְּמָא
וַיִּהְיֶה עַל קַרְנֵת מְדַבְּחָא סְחוּר
סְחוּר בְּאַצְבָּעָה וּדְבִי אֶת מְדַבְּחָא
וְאֶת דְּמָא אַרְיִק לִיסוּדָא דְּמְדַבְּחָא
כִּסְיִי:

וַיַּחְגְּרֵךְ אֶתְךָ בְּאַבְנֵי וַיִּלְבַּשׂ אֶתְךָ הַמְּעִיל
וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֶפֶד וַיַּחְגְּרֵךְ אֶתְךָ בְּחֹשֶׁב
הָאֶפֶד וַיֹּאמֶר לוֹ בּוֹ: ה וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן
וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִים כִּסְיִי:
ט וַיִּשֶׂם אֶת־הַמְּצַנֶּפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל־
הַמְּצַנֶּפֶת אֶל־מֹול פָּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב נֹזֵר
הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּסְיִי: י וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: יא וַיֵּץ מִמֶּנּוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמָּשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ
לְקֹדֶשׁ: יב וַיִּצַק מִשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ
אֶהֱרֹן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ כִּסְיִי: יג וַיִּקְרַב מֹשֶׁה
אֶת־בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּלְבַּשֵׂם כְּתוּבֵי לְהוֹן
וַיַּחְגְּרֵךְ אֶתְּהוֹן הַמִּזְבֵּחַ וְאֶתְּהוֹן לְהוֹן
כּוֹזְבֵעִין כַּמָּא דִּי פְקִיד יִי אֶת
מֹשֶׁה: יד וַיִּקְרַב אֶת תּוֹרָא
דְּחֻטָּאָתָא וּסְמָךְ אֶהֱרֹן וּבְנוֹהֵי אֶת
יְדֵיהוֹן עַל רִישׁ תּוֹרָא דְּחֻטָּאָתָא:
טו וַיִּבְכֹּס וַיִּסִּיב מֹשֶׁה אֶת דְּמָא
וַיִּהְיֶה עַל קַרְנֵת מְדַבְּחָא סְחוּר
סְחוּר בְּאַצְבָּעָה וּדְבִי אֶת מְדַבְּחָא
וְאֶת דְּמָא אַרְיִק לִיסוּדָא דְּמְדַבְּחָא
כִּסְיִי:

רש"י

נצטנה בהזאות הללו: (יב) ויצק... וימשח.
בתחלה יוצק על ראשו, ואחר-כך נותן בין ירסי
עיניו ומושך באצבעו מזה לזה: (יג) ויחבש.
לשון קשירה: (טו) ויחטא את המזבח. חטאו
וטהרו מזרות לפגס לקדשה: ויקדשהו. בעבודה

הזה דפרשת המלוואים פרשתי ב"ואתה תצוה"
(ס): (ח) את-האורים. כתב של שם המפרש:
(ט) וישם על-המצנפת. פתילי תכלת הקבועים
בציץ נתן על המצנפת. נמצא הציץ תלוי במצנפת:
(יא) ויז ממנו על-המזבח. לא ידעתי היכן

וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת
 יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת־שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת־חֶלְבֵהֶן
 וַיִּקְטֹר מִשֶּׁה הַמִּזְבֵּחַ כִּסִּי: יז וְאֶת־הַפֶּר וְאֶת־
 עֲרוֹ וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פְּרִשׁוֹ שָׂרֵף בְּאֵשׁ מִחוּץ
 לַמִּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: יח וַיִּקְרַב
 אֶת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־
 יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: יט וַיִּשְׁחֹט וַיִּזְרַק מִשֶּׁה
 אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כ וְאֶת־הָאֵיל
 נָתַח לְנִתְחָיו וַיִּקְטֹר מִשֶּׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־
 הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפָּדֵר: כא וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־
 הַפְּרָעִים רָחֵץ בַּמַּיִם וַיִּקְטֹר מִשֶּׁה אֶת־כָּל־
 הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶיהָ הוּא לְרִיח־נִיחָח אִשָּׁה
 הוּא לִיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ששי
 כב וַיִּקְרַב אֶת־הָאֵיל הַשְּׁנַי אֵיל הַמַּלְאִים
 וַיִּסְמְכוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
 הָאֵיל כִּסִּי: כג וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשֶּׁה מִדְּמוֹ וַיִּתֵּן
 עַל־תְּנוּךְ אֶזְנוֹ־אֹהֶרֶן הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יְדוֹ
 הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית: כד וַיִּקְרַב
 אֶת־בְּנֵי אֹהֶרֶן וַיִּתֵּן מִשֶּׁה מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ
 אֶזְנוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן
 רִגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרַק מִשֶּׁה אֶת־הַדָּם עַל־
 הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כה וַיִּקַּח אֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־
 הָאֵלִיָּה וְאֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת־שְׁתֵּי

וקדשה לכפרא עלוהי: טז ונסיב
 ית כל תרפא די על גוא ונת חצר
 כבדא ונת תרתין פלגין ונת תרבהן
 ואסק משה למדבחה: יז ונת
 תורא ונת משפה ונת בסרה ונת
 אכלה אוקיד בנורא מבפרא
 למשריתא כמא די פקיד יי ית
 משה: יח וקרוב ית דכרא
 דעלתא וסמכו אהרן ובנוהי ית
 ידיהון על ריש דכרא: יט ונגס
 וזרק משה ית דמא על מדבחה
 סחור סחור: כ ונת דכרא פליג
 לאברוהי ואסק משה ית רישא
 ונת אבריא ונת תרפא: כא ונת
 גוא ונת כרעיא חליל כמנא ואסק
 משה ית כל דכרא למדבחה
 עלתא הוא לאתקבלא ברעוא
 קרבנא הוא קדם יי כמא די פקיד
 יי ית משה: כב וקרוב ית דכרא
 תננא דכר קרבנא וסמכו אהרן
 ובנוהי ית ידיהון על ריש דכרא:
 כג ונגס על רום אודנא דאהרן
 דימינא ועל אליון ידה דימינא
 ועל אליון רגלה דימינא:
 כד וקרוב ית בני אהרן ויהב
 משה מן דמא על רום אודנהון
 דימינא ועל אליון ידיהון דימינא
 ועל אליון רגלהון דימינא וזרק
 משה ית דמא על מדבחה סחור
 סחור: כה ונסיב ית תרפא ונת
 אליתא ונת כל תרפא די על גוא

רע"י

זו: לכפר עליו. מעתה כל הכפרות: (טז) ואת הכבד עמה: (כב) איל המלאים. איל השלמים,
 יתרת הכבד. לבד הכבד, שהיה נוטל מעט מן שמלואים לשון "שלמים", שממלאים ומשלמים

וְיֵת חֲצַר כְּבֹדָא וְיֵת תְּרִינִין פְּלִין
 וְיֵת תְּרִבְהִין וְיֵת שׁוּקָא דְיִמְיָנָא:
 כו ומסלא דפטייריא די קדם יי
 נסיב גרצתא פטירא חדא
 וגרצתא דלחם משח חדא
 ואספוג חד ושוי על תרבינא ועל
 שוקא דימינא: כז ויהב ית פלא
 על ידי אהרן ועל ידי בנוהי
 וארם יתהון ארמא קדם יי:
 כח ונסיב משה יתהון מעל
 ידיהון ואסק למדבחא על עלתא
 קרבניא אנון לאתקבלא ברעוא
 קרבנא הוא קדם יי: כט ונסיב
 משה ית חדיא וארימה ארמא
 קדם יי מדכר קרבניא למשה
 הוה לחלק כמא די פקיד יי ית
 משה: ל ונסיב משה ממשחא
 דרבוטא ומן דמא די על מדבחא
 ואדי על אהרן על לבושהי ועל
 בנוהי ועל לבושי בנוהי עמה
 וקדיש ית אהרן ית לבושהי וית
 בנוהי וית לבושי בנוהי עמה:
 לא ואמר משה לאהרן ולבנוהי
 בפשילו ית בסרא בתרע משפן
 זמנא ותמן תיכלון יתה וית
 לחמא די בסל קרבניא כמא די
 פקדית למימר אהרן ובנוהי
 ייכלנה: לב ודאשתאר בבשרא
 ובלחמא בנורא תוקדון:
 לג ומתרע משפן זמנא לא
 תפקון שבועא יומין עד יום
 משלם יומי קרבניכון ארי שבועא

הַבְּלִיֹּת וְאֶת־חֻלְבֵּהֶן וְאֶת שׁוּק הַיְמִינִי: כו וּמִסַּל
 הַמִּצֹּת אֲשֶׁר | לִפְנֵי יְהוָה לֶקַח חֲלֵת מִצֶּה
 אַחַת וְחֵלֶת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרִיקֵק אֶחָד
 וַיִּשֶׂם עַל־הַחֻלָּבִים וְעַל שׁוּק הַיְמִינִי כס"י: כז וַיִּתֵּן
 אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֶהֱרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיִּנְרַף
 אֹתָם תְּנוּפֵה לִפְנֵי יְהוָה: כח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם
 מֵעַל כַּפֵּיהֶם וַיִּקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה
 מִלֵּאִים הֵם לְרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה הוּא לַיהוָה כס"י:
 כט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַחֹזֶה וַיְנַיֶּפֶהוּ תְּנוּפֵה לִפְנֵי
 יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמֹנֶה
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: שביעי ל וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִזֵּן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־
 הַמִּזְבֵּחַ וַיִּזְּ עַל־אֶהֱרֹן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו
 וְעַל־בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ וַיִּקְדַּשׁ אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־
 בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ:
 לא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן וְאֶל־בָּנָיו בִּשְׁלוֹ
 אֶת־הַבָּשָׂר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשֵׁם תֹּאכְלוּ
 אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל הַמִּלֵּאִים כַּאֲשֶׁר
 צִוִּיתִי לֵאמֹר אֶהֱרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֶהוּ: לב וְהַנֹּתֵר
 בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: מפטיר* לג וּמִפְתַּח
 אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם
 מְלֹאת יְמֵי מִלְּאוֹכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יִמְלֵא

* לכל העולם, לא לערים מוקפות חומה

רש"י

את הכהנים בכהנתם: (כו) וחלת לחם שמן. המזבחה. משה שמש כל שבועת ימי המלוואים
 היא רבוכה, שהיה מרבה בה שמן כנגד החלות. בחלוק לכן: על־העלה. אחר העלה, ולא מציינו
 והרקיזין, כך מפרש במנחות: (כח) ויקטר שוק של שלמים קרב בכל מקום, חוץ מזה:

אֶת־יְדֹכֶם: לֹד כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוְּהָ
 יְהוָה לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם כַּסִּי: לֹה וּפְתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד תִּשְׁבוּ יוֹמָם וּלְלַיְלָה שְׁבַעַת יָמִים
 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי יְהוָה וְלֹא תִמּוּתוּ
 כִּי־כֵן צִוִּיתִי כַּסִּי: לוּ וַיַּעַשׂ אֶהְרֹן וּבְנָיו אֶת
 כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוְּהָ יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה כַּסִּי:

יומין יקרב ית קרבנכון: לד כמא
 די עבד ביומא הדין פקיד יי
 למעבד לכפרא עליכון:
 לה ובתרע משפן זמנא תיתבון
 ימם ולילי שבועא יומין ותשרון
 ית מטרת מימרא דיני ולא תמותון
 ארי כן אתפקדית: לו ועבד
 אהרן ובנוי ית כל פתגמא די
 פקיד יי בידיא דמשה: ס ס ס

ססס

צ"ו פסוקים, צ"ו סימן.

רש"י

(לד) צוה ה' לעשת. כל שבועת הימים. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו: "לעשת" - זה מעשה פרה, "לכפר" - זה מעשה יום-הכפורים; וללמד, שפנה גדול טעון פרישה קדם יום הכפורים שבועת ימים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עזיזיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכינגעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

וקוראין בספר שני הקריאה לפורים "ויבא עמלק" (לערים מוקפות חומה)

מפטיר ח ויבא עמלק וילחם עם-ישראל ברפידם: ט ויאמר משה אל-יהושע בחר-לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על-ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר-לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: יא והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: יב וידי משה כבדים ויקחו-אבן וישומו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידי משה אחד ומשה אחד ויהי ידיו אמונה עד-בא השמש: יג ויחלש יהושע את-עמלק ואת-עמו לפי-חרב: יד ויאמר יהוה אל-משה פתב זאת זכרון בפפר ושים באזני יהושע פי-מחה אמחה את-(זכר)* זכר עמלק מתחת השמים: טו ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה | נסי: טז ויאמר בידי על-כפם יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עַבְדּוֹ וּבַיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך, אדמו"ר הוקן בעל התניא והשולחן ערוך סימן רפד סעיף יא.

הפטרה בציבור לערים מוקפות חומה

שמואל א טו

טו בַּיּוֹם הַהוּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פְּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּלְךָ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לֹו בְּדָרְךָ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרַיִם: ג עַתָּה לֵךְ וְהִבִּיתָ אֶת־עִמְלֶךָ וְהַחֲרַמְתָּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹו וְלֹא תַחֲמַל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלִי וְעַד־יוֹנֵק מִשׁוֹר וְעַד־שֵׁה מִגָּמֶל וְעַד־חֲמֹר: ד וַיִּשְׁמַע שָׂאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מְאֹדִים אֶלְפֵי רִגְלֵי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֵא שָׂאוּל עַד־עִיר עִמְלֶךָ וַיִּרְבַּ בְּנַחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶל־הַקִּינִי לְכוּ פָּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עִמְלֶכִי פֶּן־אֶסְפְּדָ עִמּוֹ וְאַתָּה עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיִּסַּר קִינִי מִתּוֹךְ עִמְלֶכִי: ז וַיִּבֶד שָׂאוּל אֶת־עִמְלֶכֶּךָ מִחוּלָה בּוֹאֵךְ שׁוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם: ח וַיִּתְּפֹשׂ אֶת־אַגַּג מֶלֶךְ־עִמְלֶכֶּךָ חַי וְאַת־כָּל־הָעָם הַחֲרִים לְפִי־חָרֵב: ט וַיַּחְמֹל שָׂאוּל וְהָעָם עַל־אַגַּג וְעַל־מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַפְּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְבָּזָה וְנִמְסָה אֶתָּה הַחֲרִימוּ: י וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא גַּחְמֹתִי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאַת־דְּבָרִי לֹא הָקִים וַיַּחֲרַל לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלַּיְלָה: יב וַיִּשְׁכַּם שְׁמוּאֵל לִקְרֹאת שָׂאוּל בַּבֶּקֶר וַיִּגַּד לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר כֹּא־שָׂאוּל הַכְּרַמְלָה וְהִנֵּה מְצִיב לֹו יָד

הפטרת צו לכל העולם

(שמו"ת לערים מוקפות חומה)

בירמיה פרק ז

כא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל־זְבוּחֵיכֶם וְאָכְלוּ בָשָׂר: כב כִּי לֹא־דַבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־דְּבָרֵי עוֹלָה וְזֹבֵחַ: כג כִּי אִם־אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אֹתָם לֵאמֹר שְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לַמַּעַן יִיטַב לָכֶם: כד וְלֹא שְׁמְעוּ

ויִסַּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֵד הַגְּלִגְלִי: י וַיָּבֵא שְׁמוּאֵל אֶל־שְׂאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ
 שְׂאוּל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימְתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה: יד וַיֹּאמֶר
 שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל־הַצֶּאֱזָן הַזֶּה בְּאָזְנִי וְקוֹל הַבְּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
 שֹׁמֵעַ: טו וַיֹּאמֶר שְׂאוּל מֵעַמְלָקִי הֵבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעַם
 עַל־מִיטֵב הַצֶּאֱזָן וְהַבְּקָר לְמַעַן זִבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר
 הַחֶרְמֵנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שְׂאוּל הֲרַף וְאֶגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר
 דִּבַּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא
 אִם־קָמָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁחךָ יְהוָה
 לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: יח וַיִּשְׁלַחךָ יְהוָה בְּדַרְךְ וַיֹּאמֶר לְךָ וְהַחֶרְמַתִּיהָ
 אֶת־הַחֲטָאִים אֶת־עַמְלָק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתֶם אֹתָם: יט וְלָמָּה
 לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי
 יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה
 וְאַלְךָ בְּדַרְךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיָּא אֶת־אֲנִי מֶלֶךְ עַמְלָק
 וְאֶת־עַמְלָק הַחֶרְמַתִּי: כא וַיִּקַּח הָעַם מִהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֹאשִׁית
 הַחֶרֶם לְזִבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל: כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִיץ
 לַיהוָה בְּעֲלֹת וּזְבָחִים כְּשָׁמַע בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שָׁמַע מִזִּבַּח טוֹב
 לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים: כג כִּי חֲטָאת־קֶסֶם מָרִי וְאֲנִי וְתַרְפִּים
 הַפְּצָר יַעַן מָאֵסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ מִמֶּלֶךְ: כד וַיֹּאמֶר
 שְׂאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבַרְךָ
 כִּי יֵרָאתִי אֶת־הָעַם וְאֲשָׁמַע בְּקוֹלָם: כה וְעַתָּה שָׂא נָא
 אֶת־חֲטָאתִי וְשׁוּב עִמָּי וְאֲשַׁתְּחִוָה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
 אֶל־שְׂאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאֵסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ
 יְהוָה מִהַיּוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לְלַכֵּת וַיַּחֲזֹק
 בְּכַנְף־מַעִילוֹ וַיִּקְרַע: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קְרַע יְהוָה אֶת־
 מַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶיךָ הַיּוֹם וּנְתַנָּה לְרַעְיָךְ הַטּוֹב מִמָּךְ: כט וְגַם
 נֶצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:
 ל וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עִתָּה כַּדְּנִי נָא נֶגְדַּי וְקִנְיַעִמִּי וְנֶגְדַּי יִשְׂרָאֵל
 וְשׁוּב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרָי

וְלֹא־הָטוּ אֶת־אָזְנוֹם
 וַיִּלְכוּ בְּמַעֲצוֹת בְּשָׂרֹת
 לָבָם הָרַע וַיְהִיו לְאַחֹר
 וְלֹא לְפָנִים: כה לְמֹן־
 הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵצְאוּ
 אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֲשַׁלַּח
 אֵלֵיכֶם אֶת־כָּל־עַבְדֵי
 הַנְּבִיאִים יוֹם הַשֶּׁבַע
 וְשַׁלַּח: כו וְלֹא שָׁמְעוּ
 אֵלָי וְלֹא הָטוּ אֶת־אָזְנוֹם
 וַיִּקְשׁוּ אֶת־עַרְפֹּם הָרַעוּ
 מֵאֲבוֹתָם: כז וּדְבַרְתָּ
 אֵלֵיהֶם אֶת־כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא
 יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקִרְאתָ
 אֵלֵיהֶם וְלֹא יִעֲנוּכָה:
 כח וְאִמַּרְתָּ אֵלֵיהֶם זֶה
 הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא
 לָקְחוּ מוֹסֵר אֲבָדָה
 הָאִמוּנָה וְנִכְרַתָּה
 מִפִּיהֶם: ט כַּ כֵּן א
 אָמַר יְהוָה אֶל־יִתְהַלַּל
 חֲכָם בְּחִכְמָתוֹ וְאֶל־
 יִתְהַלַּל הַגְּבוּר בְּגִבוּרָתוֹ
 אֶל־יִתְהַלַּל עֲשִׂיר
 בְּעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת

<p>שָׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שָׂאוּל לַיהוָה: לֵב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲנָג מֶלֶךְ עֲמֹלֶק וַיִּלְךָ אֵלָיו אֲנָג מֵעֲדָנָת וַיֹּאמֶר אֲנָג אֲכֹן סָר מֵר־הַמּוֹת: לֵב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל כֹּאֲשֶׁר שָׂכַלְה נָשִׁים חֲרָבָךְ בִּן־תְּשָׁבֵל מִנָּשִׁים אִמָּךְ וַיִּשְׁפֹּף שְׂמוּאֵל אֶת־אֲנָג לִפְנֵי יְהוָה בַּגְּלָגַל: לֵב וַיִּלְךָ שְׂמוּאֵל הַרְמַתָּה וּשְׂאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שְׂאוּל:</p>	<p>יִתְהַלֵּל הַמֶּתֶהֱלֵל הַשֶּׁבֶל וַיֵּדַע אוֹתִי בִּי אֲנִי יְהוָה עֲשֵׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וַצְדָקָה בְּאָרֶץ כִּי־בִאֲלֹהַ חִפְצָתִי נֹאֵם־ יְהוָה:</p>
--	--

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת
וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֲלִיָּהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבֹא וַיִּגַּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ
יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת צו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

שבת	יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
			א	ו	א	ו	א	ו	אדמוה"ז		מג"א		א	ו	
									ו	א	ו	א			
18:56	17:52	18:40	18:33	18:10	18:02	10:00	10:04	8:59	9:05	8:01	8:07	5:56	6:06	אוסטריה וינה	
19:08	18:11	18:55	19:03	18:29	18:37	10:26	10:25	9:26	9:24	8:37	8:35	6:24	6:20	אוסטרליה מלבורן	
18:57	17:55	18:42	18:35	18:13	18:06	10:04	10:07	9:03	9:08	8:06	8:12	5:59	6:09	אוקראינה אודסה	
18:41	17:37	18:25	18:18	17:55	17:47	9:45	9:49	8:44	8:50	7:45	7:52	5:40	5:51	אוק. דניפרופטרובסק	
19:09	18:02	18:52	18:44	18:20	18:12	10:10	10:14	9:09	9:15	8:08	8:15	6:05	6:16	אוקראינה ז'יטומיר	
19:02	17:55	18:46	18:37	18:13	18:05	10:03	10:08	9:02	9:09	8:01	8:08	5:59	6:10	אוקראינה קייב	
19:21	18:19	19:06	19:00	18:37	18:30	10:28	10:32	9:27	9:33	8:32	8:38	6:24	6:34	איטליה מילאנו	
19:41	18:45	19:28	19:35	19:03	19:10	10:59	10:59	9:59	9:58	9:12	9:11	6:57	6:53	ארגנטינה ב. איירס	
18:59	18:01	18:46	18:41	18:19	18:14	10:11	10:14	9:10	9:15	8:21	8:26	6:07	6:15	ארה"ב בולטימור	
18:50	17:51	18:36	18:31	18:09	18:04	10:01	10:05	9:01	9:06	8:10	8:15	5:58	6:06	ארה"ב ברוקלין נ.י.	
18:43	17:48	18:30	18:27	18:06	18:02	9:58	10:02	8:58	9:02	8:11	8:16	5:55	6:02	ארה"ב לוס אנג'לס	
19:07	18:15	18:56	18:53	18:33	18:31	10:26	10:29	9:26	9:29	8:44	8:47	6:24	6:29	ארה"ב מיאמי	
19:27	18:28	19:13	19:07	18:46	18:40	10:38	10:41	9:37	9:42	8:45	8:50	6:34	6:43	ארה"ב משיגן	
18:50	17:52	18:37	18:31	18:10	18:05	10:02	10:05	9:02	9:06	8:11	8:17	5:59	6:07	ארה"ב ניו ג'רסי	
18:47	17:48	18:33	18:27	18:06	18:00	9:57	10:00	8:56	9:01	8:05	8:10	5:53	6:02	ארה"ב ניו הייבן	
18:45	17:46	18:31	18:26	18:04	17:58	9:55	9:58	8:54	8:59	8:02	8:08	5:51	6:00	ארה"ב שיקאגו	
18:50	17:59	18:39	18:44	18:17	18:21	10:12	10:13	9:12	9:12	8:30	8:30	6:11	6:09	ברזיל ס. פאולו	
18:36	17:45	18:25	18:30	18:03	18:08	9:58	9:59	8:58	8:58	8:17	8:17	5:57	5:55	ברזיל ריו דה ז'נרו	
19:05	17:57	18:48	18:39	18:15	18:07	10:05	10:09	9:04	9:10	8:01	8:08	6:00	6:12	בריטניה לונדון	
19:17	18:07	18:59	18:50	18:25	18:15	10:14	10:19	9:13	9:20	8:06	8:14	6:09	6:21	בריטניה מנצ'סטר	
19:28	18:22	19:12	19:04	18:40	18:32	10:30	10:34	9:29	9:35	8:28	8:35	6:26	6:37	גרמניה פרנקפורט	
18:29	17:35	18:17	18:14	17:53	17:50	9:46	9:50	8:46	8:50	8:01	8:05	5:43	5:50	ישראל באר שבע	
18:29	17:23	18:17	18:13	17:53	17:49	9:45	9:49	8:45	8:49	7:59	8:04	5:42	5:49	ישראל חיפה	
18:28	17:11	18:15	18:12	17:51	17:48	9:44	9:48	8:44	8:48	7:59	8:03	5:41	5:48	ישראל ירושלים	
18:30	17:33	18:18	18:14	17:53	17:50	9:46	9:50	8:46	8:50	8:01	8:05	5:43	5:50	ישראל תל אביב	
19:04	18:01	18:49	18:42	18:19	18:12	10:10	10:14	9:09	9:15	8:12	8:18	6:06	6:15	מולדובה קישינב	
19:20	18:29	19:09	19:08	18:47	18:46	10:41	10:44	9:41	9:44	9:01	9:04	6:39	6:43	מקסיקו מקסיקו	
19:46	18:58	19:35	19:37	19:15	19:16	11:10	11:12	10:10	10:12	9:32	9:34	7:08	7:10	סינגפור סינגפור	
18:42	17:33	18:25	18:16	17:51	17:43	9:41	9:45	8:40	8:46	7:36	7:43	5:36	5:48	פולין ורשא	
19:39	18:37	19:24	19:17	18:55	18:48	10:46	10:49	9:45	9:50	8:49	8:55	6:42	6:51	צרפת ליאון	
19:52	18:48	19:37	19:29	19:06	18:58	10:56	11:00	9:55	10:01	8:56	9:02	6:52	7:02	צרפת פריז	
19:14	18:13	18:59	18:53	18:31	18:25	10:23	10:26	9:22	9:27	8:29	8:34	6:19	6:28	קנדה טורונטו	
18:52	17:50	18:37	18:30	18:08	18:01	10:00	10:03	8:59	9:04	8:03	8:09	5:56	6:05	קנדה מונטריאול	
19:40	18:27	19:22	19:11	18:45	18:35	10:33	10:39	9:32	9:40	8:22	8:30	6:28	6:41	רוסיה מוסקבה	
19:22	18:18	19:07	18:59	18:36	18:29	10:27	10:31	9:26	9:32	8:29	8:35	6:23	6:33	רוסיה רוסטוב (דנון)	
19:26	18:22	19:10	19:03	18:40	18:33	10:31	10:35	9:30	9:36	8:33	8:39	6:27	6:37	שווייץ ציריך	

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל־אֵיב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פְּרוּעָנוּיֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְמְלֵנוּ חֲסֵדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00104
16/03/2008